

๘๙๕.๑.๓๐๙๓

ปี ๒๕๕๓

๓.๓

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ

ปริญญาานิพนธ์

ของ

ประไพ ศรีสุข

๙ ๓๓.๕. ๒๕๕๓

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม ๒๕๕๓

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๙๖/๘๑

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญาบัตรฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

.....*ดร. ไชยสิทธิ์*..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิพุธ ไสภวงศ์)

.....*ดร. นงนิตย์*..... กรรมการ

(อาจารย์นิตยา บุญสิงห์)

คณะกรรมการสอบ

.....*ดร. ไชยสิทธิ์*..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิพุธ ไสภวงศ์)

.....*ดร. นงนิตย์*..... กรรมการ

(อาจารย์นิตยา บุญสิงห์)

.....*พรชดา สุวัณณวิช*..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์พรชดา สุวัณณวิช)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญาบัตรฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....*ดร. เสริมศักดิ์*..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่ ..*1.1*..เดือน ..*มีนาคม*.....พ.ศ. ..*2541*.....

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความสำเร็จจากความเมตตา จากผู้ช่วยศาสตราจารย์วิฑูร โสภวงศ์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ “แม่ครู” ผู้เปี่ยมไปด้วยน้ำใจตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดีงามสำหรับผู้วิจัย และอาจารย์นิเทศา บุญสิงห์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้กรุณาให้ความรู้ความเข้าใจ และคำแนะนำที่สูงค่าตลอดระยะเวลาการทำปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พรธาดา สุวัธนวิช กรรมการสอบเพิ่มเติมที่กรุณาให้คำปรึกษาตลอดจนแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ทำให้ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ครูอีกท่านหนึ่งซึ่งผู้วิจัยจะลืมเสียไม่ได้ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาและให้ความรู้ทางด้านวรรณกรรมปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยมีประเด็นในการทำปริญญาานิพนธ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ด้วยความรักและความอาทรจากคุณแม่ พี่น้อง คุณชาติรี ศรีสุข และรองศาสตราจารย์ ประกิจ ดั่งติสานนท์ พี่ชายที่แสนดีผู้คอยดูแลห่วงใยผู้วิจัยตลอดมา ทำให้ผู้วิจัยมีมานะทำงานชิ้นนี้สำเร็จ จนได้มีวันนี้ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณพี่ ๆ และเพื่อน ๆ เอกภาษาไทยทุกคน ที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจและให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ตลอดมา

หากปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้พอมีคุณค่าอยู่บ้าง ผู้วิจัยขอมอบให้พ่อแม่ ครู อาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนนักประพันธ์ผู้สร้างผลงานวรรณกรรมทุกท่าน

ประไพ ศรีสุข

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	4
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2 ชีวิตประวัติของชาติ กอบจิตติ และสภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2536.....	26
3 วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ	
เรื่องสั้นชุดทางชนะ.....	61
ผู้แพ้.....	62
สายสร้อย.....	66
เสมือนพี่น้อง.....	70
เคียวขาด.....	75
ทางชนะ.....	77
เรื่องสั้นชุดมีดประจำตัว.....	81
พุ่มนี้.....	81
ผลตอบแทน.....	86
ศาลเจ้าแม่.....	92
หมาติดแก๊ง.....	95
คนไร้ค่า.....	99

บทที่	หน้า
ข้อบัญญัติ.....	103
อนาคตของเรา.....	107
ที่เห็น... เป็นไป.....	110
ผืนกลางแดด.....	113
กลับบ้านเกิด.....	116
มีดประจำตัว.....	119
ที่นี้เงียบสงบ.....	123
เรื่องสั้นชุดนครไม่เป็นไร	129
เรื่องเปรียบเทียบ.....	129
คน หมา นก.....	132
เรียงความเรื่องบทสวดมนต์.....	134
หายไปกับลมหายใจ.....	136
เมืองผีหลอก.....	139
อากาศรอบกาย.....	143
บ้านเมืองของเรา.....	146
ศัตรูภายใน.....	148
อวัยวะใหม่.....	150
แมวบนหลังคา.....	153
นครไม่เป็นไร.....	155
เรื่องนักเรียนนักเลง.....	159
เรื่องธรรมดา.....	161
นวนิยาย	
จนตรอก.....	169
คำพิพากษา.....	175
หมาเฝ้าลอยน้ำ.....	196

บทที่	หน้า
พันธุมมาบ้ำ.....	209
เวลา.....	232
4 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	250
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า.....	250
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	250
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	250
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า.....	257
ข้อเสนอแนะ.....	258
บรรณานุกรม.....	259
ประวัติย่อของผู้วิจัย	264

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง เป็นศิลปะของการสร้างสรรค์ เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความใฝ่ฝันและอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ของกวีหรือนักเขียนออกมาทางภาษา ทำให้เกิดความเพลิดเพลินและเกิดอารมณ์คล้อยตามบทประพันธ์นั้น นอกจากนี้เนื้อเรื่องในวรรณกรรมยังผูกพันกับชีวิตและสังคมจึงเป็นการสะท้อนสภาพของการดำรงชีวิตและสภาพของสังคมในแง่มุมต่างๆตามยุคสมัยนั้นๆ/ นักประพันธ์ส่วนใหญ่จะใช้ประสบการณ์ สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดมาเป็นวัตถุดิบในการเขียน เมื่อวรรณกรรมเป็นผลผลิตของนักเขียนซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ฉะนั้นวรรณกรรมกับสังคมจึงไม่อาจแยกออกจากกันอย่างเป็นอิสระได้

สังคมจะมีบทบาทและอิทธิพลต่อวรรณกรรมโดยผ่านทางนักเขียนเพราะนักเขียนเป็นสมาชิกของสังคม สภาพสังคมมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของนักเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างทางสังคมอันประกอบด้วย สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศาสนา และสถาบันการเมืองการปกครอง

ในทางกลับกัน วรรณกรรมย่อมมีอิทธิพลต่อสังคมเช่นกัน เพราะเราต้องยอมรับว่าวรรณกรรมมีส่วนในการสร้างค่านิยมในสังคม คนอ่านมักจะซาบซึ้งหลงใหลเกิดความรู้สึกสะเทือนใจไปกับวรรณศิลป์ของผู้แต่งได้อย่างง่ายดาย (رينฤทัย สัจจพันธุ์. 2532 : 56) ดังที่ ยूरฉัตร บุญสนิท กล่าวว่ นักเขียนผู้ยิ่งใหญ่มีพรสวรรค์ในการสร้างวรรณกรรมที่สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านได้ (ยूरฉัตร บุญสนิท. 2533 : 719) วรรณกรรมอาจช่วยให้ผู้อ่านชุกคิด ข้อเสนอแนะของนักเขียนอาจกลายเป็นประเด็นที่มีผู้อ่านนำไปปฏิบัติแก้ไขในสังคมจริง วรรณกรรมจึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างทัศนคติต่อบุคคลในสังคม ซึ่งอาจมีผลในการเปลี่ยนแปลงลักษณะสังคมได้

นวนิยายและเรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายและเรื่องสั้นกับสังคมไว้หลายคนด้วยกัน ดังเช่น

ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2528 : 46) กล่าวว่ นวนิยายกับสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นวนิยายจัดเป็นแหล่งประมวลเอาลักษณะทางสังคมในแง่ต่าง ๆ ไว้ได้เป็นอย่างมาก ถึง

แม้ นวนิยายอาจจะเป็นเรื่องที่ผู้เขียนมาเองตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้แต่ง แต่สังคมที่ผู้แต่งมีชีวิตอยู่ในขณะนั้นย่อมทำให้ผู้แต่งถ่ายทอดสภาพนั้น ๆ ลงไปในเรื่องที่แต่งขึ้น ทั้งโดยรู้สึกและตั้งใจ วิภา กงกะนันท์ (2527 : 80) กล่าวว่า นักเขียนเรื่องสั้นและนวนิยาย มักจะนำวัตถุดิบมาจากสังคมและวัฒนธรรมอย่างจงใจอีกด้วย นอกเหนือจากที่ได้มาโดยไม่ได้ตั้งใจ อันเป็นผลของอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อนักเขียน

สุชาติ สวัสดิ์ศรี (2530 : บทนำ) กล่าวว่า วรรณกรรมเป็นกระจกเงาสท้อนภาพทางสังคม เป็นดัชนีชี้กระบวนการทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอให้เห็นการยึดถือคุณค่าของสังคมในแต่ละยุคสมัย ความเป็นไปทางการเมือง ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสะท้อนออกมาให้เราเห็นได้

อย่างไรก็ตามวรรณกรรมจะสะท้อนภาพของสังคมได้แจ่มชัดแค่ไหนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นตัวอักษรของผู้เขียน ในบรรดานักเขียนที่มีความสามารถ มีชื่อเสียง และเป็นที่ยอมรับของผู้อ่านยุคปัจจุบัน ชาติ กอบจิตติ เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการประพันธ์ จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นนักประพันธ์ "คลื่นลูกใหม่" ที่มีจิตสำนึกทางสังคม ผลงานที่นำเสนอสู่สายตาผู้อ่านนั้นไม่ว่านวนิยายหรือเรื่องสั้น ต่างเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่หลุดพ้นจากการถูกกล่าวหาว่าเป็น "วรรณกรรมน้ำเน่า" (เจตนา นาควัชระ. 2530 : 90)

ชาติ กอบจิตติ เป็นนักประพันธ์คนแรกในประเทศไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน 2 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2525 นวนิยายเรื่อง "คำพิพากษา" และในปี พ.ศ. 2537 นวนิยายเรื่อง "เวลา" รางวัลดังกล่าวนี้เป็นหลักฐานยืนยันความสามารถด้านวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ ได้เป็นอย่างดี

นอกจากวรรณกรรม 2 เรื่องดังกล่าวแล้วยังมีผลงานวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ที่ได้รับรางวัลอีก ได้แก่เรื่องสั้น "ผู้แพ้" ได้รับรางวัลช่อการะเกด นวนิยายเรื่อง "จนตรอก" ได้รับรางวัลชมเชยจากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย และ "คำพิพากษา" ได้รับรางวัลนวนิยายดีเด่นจากงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติอีกรางวัลหนึ่ง

ลักษณะเด่นที่ทำให้นวนิยายและเรื่องสั้นของ ชาติ กอบจิตติ เป็นที่ยอมรับลักษณะหนึ่งก็คือ เนื้อหาในงานของเขาสะท้อนความเป็นจริงในสังคม โดยมุ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรค การดำรงชีวิตของกลุ่มคนระดับล่างที่ถูกสังคมเอาเปรียบ และการจบเรื่องส่วนมากจะเป็น

แบบโคกนาฏกรรม ซึ่งตัวผู้ประพันธ์เองกล่าวว่าต้องการให้ประทับไว้ในความทรงจำของผู้อ่านที่อาจช่วยให้เกิดความสำนึกในปัญหาจนอาจสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของตนไม่ให้เป็นตัวปัญหาหรือมีส่วนช่วยแก้ปัญหานั้นได้ในท้ายสุด (นฤมิตร สอดศุข. 2526 : 91)

สภาพสังคมที่ ชาติ กอบจิตติ กล่าวถึงในวรรณกรรมของเขานั้นจะเป็นสภาพสังคมที่เขาได้พบเห็นหรือได้รับฟังข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่นในเรื่อง “จนตรอก” ชาติ กอบจิตติ กล่าวว่า “ผมอ่านหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ เห็นอัตราการฆ่าตัวตายสูงขึ้น มีข่าวแม่เอายาเบื่อใส่นมให้ลูกกิน เกิดขึ้นเพราะสภาพสังคม ผมต้องการบันทึกสังคมว่า พ.ศ.นี้คนเดือนร้อนขนาดนี้” (ชาติ กอบจิตติ. 2525 : 82) และในบางเรื่องเขาต้องการให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดและความสำนึกในหน้าที่ของตน เช่น ในเรื่อง “เวลา” เขากล่าวว่า “ปัญหาคนชราจะเป็นปัญหาใหญ่ เพราะสังคมเราไปเร็วเหลือเกินคนแก่ถูกทอดทิ้ง ผมเพียงอยากให้เหลียวหลังกลับมาดูบ้าง และเมื่อผมให้เพื่อนอ่านต้นฉบับเพื่อนก็กลับไปหาแม่ที่บ้านนอก” (คำสัมภาษณ์ โดย รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. 2538 : 64) วรรณกรรมเริ่มมีอิทธิพลต่อผู้อ่าน ทำให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติของคนชราและจะเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่ออ่านนวนิยายเรื่องนี้จบลง

ดังนั้นภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ จึงเป็นสภาพสังคมที่ใกล้เคียงกับความจริงของสภาพสังคมไทยระดับหนึ่ง ดังที่ นฤมิตร สอดศุข ได้กล่าวถึงผลงานของ ชาติ กอบจิตติ ว่า

งานเขียนของ “ชาติ” สร้างความรู้สึกสะกดอารมณ์ผู้อ่านตั้งแต่ต้นจนจบ และแทนที่เมื่อถึงจุดจบของเรื่องแล้วปมเงื่อนที่ผูกไว้นั้นจะถูกคลายออกกลับกลายเป็นเงื่อนตาย งานของ “ชาติ” ที่ปรากฏอยู่ทำให้นักเขียนหลายท่านจัดให้ผลงานของเขาเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตในคุณภาพใหม่. . . งานเขียนของเขาประสบความสำเร็จยิ่งในการปลุกเร้าให้คนอ่านคิดย้อนทวนประเมินค่านิยมของสังคมที่ยึดรับกันอยู่ว่าถูกต้องจริงแท้แค่ไหน . . .

นอกจากนี้ผลงานของเขายังได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากผลงานหลายเรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง และผลงานบางเรื่องได้รับความสนใจจากผู้อ่านชาวต่างประเทศ โดยได้แปลเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น

นวนิยาย เรื่อง “ จนตรอก ” แปลเป็นภาษาจีนและญี่ปุ่น

นวนิยาย เรื่อง “คำพิพากษา” แปลเป็นภาษาอังกฤษ และเยอรมัน

เรื่องสั้น มีดประจำตัว แปลเป็นภาษาจีน ญี่ปุ่น อังกฤษ

เรื่องสั้น เรื่องธรรมดา แปลเป็นภาษาจีน ฝรั่งเศส มลายู

การนำเสนอสาระสำคัญต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ทำให้วรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ เป็นวรรณกรรมที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านการเสนอภาพสะท้อนสังคมที่มีลักษณะโดดเด่น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาลักษณะภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ อย่างละเอียด

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทย ที่ปรากฏในเรื่องสั้นและนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ทำให้ทราบถึงสภาพของสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ที่เสนอผ่านวรรณกรรมอันจะเป็นแนวทางช่วยทำให้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และสภาพสังคมได้อย่างมากขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์เรื่องสั้นและนวนิยายที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2512 - 2536 โดยมีเรื่องสั้น 30 เรื่องและนวนิยาย 5 เรื่อง ดังนี้

เรื่องสั้น

1. นักเรียนนักเลง (พ.ศ. 2512)
2. ชุตทางชนะ (พ.ศ. 2522) มีจำนวน 5 เรื่อง คือ
 - 2.1 ผู้แพ้
 - 2.2 ทางชนะ
 - 2.3 สายสร้อย

- 2.4 เสมือนพี่น้อง
- 2.5 เคียรขาด
3. เรื่องธรรมดา (พ.ศ. 2526)
4. ชุดมีดประจำตัว (พ.ศ. 2527) มีจำนวน 12 เรื่อง คือ
 - 4.1 ผลตบแทน
 - 4.2 ศาลเจ้าแม่
 - 4.3 หมาติดแก้ง
 - 4.4 คนไร่ค่า
 - 4.5 ซ้อบุญ
 - 4.6 อนาคตของเรา
 - 4.7 ที่เห็นและเป็นไป
 - 4.8 ผันกลางแดด
 - 4.9 กลับบ้านเกิด
 - 4.10 มีดประจำตัว
 - 4.11 ที่นี้เสียบสงบ
 - 4.12 พรุ้งนี้
5. ชุดนครไม่เป็นไร (พ.ศ. 2532) มีจำนวน 11 เรื่อง คือ
 - 5.1 เรื่องเปรียบเทียบ
 - 5.2 คนหมา นก
 - 5.3 เรียงความเรื่องบทสวดมนต์
 - 5.4 หายใจไปกับลมหายใจ
 - 5.5 เมืองผีหลอก
 - 5.6 อากาศรอบกาย
 - 5.7 บ้านเมืองของเธอ
 - 5.8 ศัตรูภายใน
 - 5.9 อวัยวะใหม่

5.10 แมวบนหลังคา

5.11 นครไม่เป็นไร

นวนิยาย

1. จนตรอก (พ.ศ. 2523)
2. คำพิพากษา (พ.ศ. 2524)
3. หมาเฝ้าลอยน้ำ (พ.ศ. 2530)
4. พันธุ์หมาบ้า (พ.ศ. 2531)
5. เวลา (พ.ศ. 2536)

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเอกสารและเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ จากเอกสารต่างๆ
2. ศึกษาผลงานทั้งเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ ตามขอบเขตการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด

ค้นคว้าอย่างละเอียด

3. ศึกษาสภาพสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - 2536
4. ศึกษาทฤษฎีและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
5. วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในด้านต่าง ๆ จากเรื่องสั้นและนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ

กอบจิตติ

6. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคม

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ
3. เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพสังคมไทย ในช่วง พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2536

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคม

- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมกับสังคม
- 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมและสังคม
- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมและสังคม

การศึกษาวรรณกรรมในแง่ที่พิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมนั้นแนว มาร์กซิสม์เป็นแนวที่ได้มีการศึกษาค้นคว้าก้าวหน้ามากกว่าแนวอื่นๆ แนวคิดนี้ถือว่า วรรณกรรม เป็นผลผลิตของสังคม เราจะสามารถเข้าใจวรรณกรรมได้ก็ต่อเมื่อเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจิตสำนึกของสังคมในยุคสมัยนั้น (ปัทมา จันทรเจริญสุข. 2534 : 3; อ้างอิงมาจาก เทอร์รี่ แพคเลตัน. ม.ป.ป.) ดังนั้นการเข้าใจวรรณกรรมจึงหมายถึงการเข้าใจ กระบวนการทางสังคม และวรรณกรรมยังเป็นผลผลิตของปัจเจกบุคคลในสังคมมีส่วนร่วม วรรณกรรมจึงเป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานทัศนคติต่อโลกและชีวิตของนักเขียนได้อย่าง สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี การศึกษาวรรณกรรมจึงต้องพิจารณาจากตัวบทวรรณกรรมเป็น หลัก แต่การศึกษาตัวบทของวรรณกรรมเท่านั้นยังไม่เพียงพอที่จะเข้าใจวรรณกรรมจึงจำเป็นต้อง ศึกษาถึงสถานะทางสังคม สำนึกและโลกทัศน์ของนักเขียน โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ตัวบท วรรณกรรมแล้วโยงไปถึงสังคมเพื่อกลั่นกรองโลกทัศน์นักเขียน จากนั้นจึงนำโลกทัศน์นั้นกลับมา อธิบายเนื้อหาของวรรณกรรมอีกครั้ง (ปัทมา จันทรเจริญสุข. 2534 : 3 ; อ้างอิงมาจาก ลูเซียน โกลด์แมน ม.ป.ป.)

เมื่อก้าวโดยเฉพาเจาะจงถึงเรื่องสั้นและนวนิยายแล้ว ทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย คือ วรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมระหว่างโลกสมมติกับโลกของความจริง นวนิยายเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของจินตนาการของนักเขียน กับสภาพสังคมที่ซับซ้อน และมีการมองผู้คนในหลาย ๆ ด้าน

กระแสรี มาลยาภรณ์ และชุตา จิตพิทักษ์ (2528 : 101 - 102) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ในหนังสือ “ มนุษย์กับวรรณกรรม ” ว่า

วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะว่าสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน ความคิดเห็นของกวีอาจเป็นตัวแทนความคิดของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือของสังคมทั้งหมด อาจเป็นความคิดที่คล้อยตาม หรือรักษาความคิดของสังคม หรือคัดค้านความคิดของสังคมของเขาเองก็ได้ เนื่องจากวรรณกรรม เป็นเครื่องสื่อสาร ความนึกคิดของมนุษย์อย่างหนึ่ง กวีย่อมแสดงทัศนะของเขาผ่านทางวรรณกรรม การศึกษาวรรณกรรมตั้งแต่สมัยโบราณถึงปัจจุบันย่อมเป็นหนทางที่จะศึกษาประวัติ ความคิดและพัฒนาการทางสังคม วิวัฒนาการของวัฒนธรรม การศึกษาวรรณกรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรมอาจศึกษาวรรณกรรมเฉพาะเรื่องของแต่ละยุคสมัย หรือศึกษาจากวรรณกรรมหลายเรื่องเปรียบเทียบกันในแต่ละยุคก็ได้

ตรีศิลป์ บุญขจร (2523 : 6 -12) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมสรุปได้ว่ามี 3 ลักษณะคือ

ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม หมายถึง การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบันทึกเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียนและเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมหมายถึงเหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรม หมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคมตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน

ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน นักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง สภาพการณ์ของปัจจัยเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งกำหนดโลกทัศน์และชีวทัศน์ของนักเขียน

ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคืออิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด

เวลเลคและวาร์เรน (Wellek and Warren) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมไว้ในหนังสือ Theory of Literature (ลาวัณย์ สังขพันธ์านนท์. 2529 : 23 ; อ้างอิงมาจาก เวลเลค และ วาร์เรน. ม.ป.ป.) ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ

วรรณกรรมเป็นสถาบันอย่างหนึ่งของสังคมที่ใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการสร้างสรรค์สังคม คำกล่าวนี้เห็นได้จากการที่วรรณกรรมได้แสดงถึงชนบประเพณี จารีตของสังคม เขาจึงได้นำประสบการณ์ที่ได้จากสังคมไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี พิธีกรรมและบรรทัดฐานที่เป็นแบบฉบับยึดถือในสังคมมาแสดงไว้ในงานของตนด้วยลักษณะนี้จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเป็นทั้งสถาบันทางสังคมและยังมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างใกล้ชิดอีกด้วย ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมและสังคมจึงได้มีข้อสงสัยในเรื่องอิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรมในสังคม

วรรณกรรมเกิดขึ้นในส่วนที่สัมพันธ์กับสถาบันทางสังคมเฉพาะแห่ง วรรณกรรมจึงมีหน้าที่ในสังคมหรือมีประโยชน์ไม่เฉพาะแต่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น หากแต่วรรณกรรมจะเป็นตัวแทนบางแง่ของสังคม แม้จะไม่สามารถบรรยายชีวิตได้ทั้งหมดหรือแม้แต่ส่วนหนึ่งของชีวิตในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างสมบูรณ์ได้ แต่ก็พอจะเป็นเกณฑ์ได้ว่านักเขียนจะบรรยายชีวิตส่วนตัวของเขา ซึ่งน่าจะถือว่าเป็น “ตัวแทน” ของสังคมในสมัยของเขาได้

วิธีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมนั้นเป็นการศึกษามูลฐานของวรรณกรรมในฐานะเป็นเอกสารทางสังคม โดยนี้ถึงสภาพความเป็นจริงของสังคม เพราะวรรณกรรมนั้นอาจจะเกี่ยวกับภาษา หลักภาษาหรือชนบประเพณี เพราะอย่างน้อยวรรณกรรมต้องเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ การเมืองและสถาบันสังคม ตามความเป็นจริง วรรณกรรมต้องสัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์ด้วย เพราะโดยทั่วไปวรรณกรรมจะกล่าวถึงการดำเนินชีวิตของคนในสังคมของครอบครัวและบทบาทของครอบครัว รวมทั้งเศรษฐกิจการเมือง การมีและใช้อำนาจของฝ่ายปกครอง

จากทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมข้างต้นจะนำมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นและนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนทางด้านเศรษฐกิจ
2. ภาพสะท้อนทางการศึกษา
3. ภาพสะท้อนทางการเมือง การปกครอง
4. ภาพสะท้อนทางด้านชีวิตความเป็นอยู่
5. ภาพสะท้อนทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยม

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมกับสังคมนี้ ผู้วิจัยจะเรียงลำดับตาม การศึกษาก่อนหลังของงานวิจัยแต่ละเล่ม ดังนี้

ชิดหทัย นุตสถาปนา (2529) ศึกษานวนิยายเอกของ สด กุรณะโรหิต พบว่าเป็น นวนิยายแนวเพื่อชีวิตของคนที่ยึดเปรียบในสังคมและสะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทใน ด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ และได้เสนอแนวทางใน การแก้ไขปัญหาของสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อประโยชน์ของประชาชน แก่นเรื่องเสนอ สภาพความเป็นจริงในสังคม ด้านตัวละครสร้างได้สมจริง กลวิธีการแต่งสร้างความขัดแย้งจูงใจ ผู้อ่าน การสร้างฉากบรรยายภาพและเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน

กาญจนา ประสงค์เงิน (2527) ศึกษาเรื่องสั้นไทย ที่เสนอปัญหาสังคมชนบทที่สถาน 2501 - 2525 พบว่า ชนบทที่สถานมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ประชาชนยากจนประสบภัยธรรมชาติ ทำให้ เกิดปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่ ต้องอพยพเข้ากรุงเทพฯไปพบกับภาวะการว่างงาน การถูกหลอกลวง บางส่วนก็ไปเป็นขอทาน ปัญหาด้านความแตกต่างของฐานะทางสังคม ชาวชนบทที่ฐานะ ทางสังคมต่ำจะถูกเอารัดเอาเปรียบ เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ผิดข่มเหงราษฎร และการขาดบริการด้านสาธารณสุข ส่วนปัญหาด้านค่านิยมและความเชื่อชาวอีสานมีความยึดมั่น ในไสยศาสตร์ ค่านิยมยกย่องข้าราชการ

เรณู มหาวนา (2529) “ศึกษาภาพสะท้อนสังคมและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในเรื่องสั้นของ นิมิตร ภูมิถาวร” พบว่า นิมิตร ภูมิถาวร ได้นำสภาพความเป็นจริงของสังคมด้านต่างๆที่เกิดขึ้น ในปัจจุบันเป็นวัตถุดิบในการประพันธ์และได้เสนอลักษณะการสะท้อนสังคมไว้ 3 ประเภท คือ ประเภทสะท้อนสังคม ประเภทวิพากษ์วิจารณ์สังคมและประเภทเสนอทางออกในการแก้ปัญหา ประเภทสะท้อนสังคมมีปรากฏมากที่สุด รองลงมาคือ วิพากษ์วิจารณ์สังคม ส่วนประเภทเสนอทาง ออกและการแก้ปัญหามีเป็นส่วนน้อย ส่วนการสะท้อนสังคมนั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมที่ สำคัญ 5 ด้าน คือ สภาพเศรษฐกิจ สภาพการศึกษา สภาพการเมืองการปกครอง สภาพการ เป็นอยู่ สภาพวัฒนธรรมและค่านิยม ส่วนคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ที่ดีเด่นมีเพียง 3 เรื่อง นอกนั้น เป็นเรื่องสั้นที่มีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์อยู่ในระดับรอง และการใช้ภาษาของนิมิตร ภูมิถาวร เป็นการ ใช้ภาษาง่ายจนไม่สะดุดหูหรือกระทบใจผู้อ่าน

ลาวัณย์ สังขพันธ์านนท์ (2529) ศึกษาภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัยมี 3 ลักษณะ คือ กลุ่มแรกสะท้อนภาพสังคมเพียงอย่างเดียว กลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด กลุ่มรองลงมาคือกลุ่มที่สะท้อนและแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคม และกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ กลุ่มที่แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์สังคมและเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ส่วนการสะท้อนภาพสังคมพบว่า เรื่องสั้นส่วนใหญ่จะเน้นเสนอปัญหาข้อบกพร่อง หรือสภาพที่เลวร้ายของสังคมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมืองการปกครอง ปัญหาเกี่ยวกับศาสนา ปัญหาการศึกษาของประชาชน และเสนอภาพความเป็นอยู่ของประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะการสะท้อนภาพความยากจน คนจนถูกกดขี่ขูดรีด ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน ซึ่งเป็นการมองปัญหาในมุมแคบ จึงไม่อาจโน้มน้าวให้ผู้อ่านสะท้อนอารมณ์ไปด้วยหรือยอมรับได้ ส่วนด้านวรรณศิลป์ยังหย่อนในศิลปะมาก

ประเสริฐ ไสววรรณ (2533) ศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิต ชาวชนบทอีสานของคำพูน บุญทวี พบว่าเนื้อหาในวรรณกรรมส่วนใหญ่ผู้เขียนนำมาจากประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตของตนเองที่เป็นชาวอีสานอันเป็นภูมิลำเนาของผู้เขียนรวมทั้งท้องถิ่นอื่นๆที่ผู้เขียนได้ไปใช้ชีวิตอยู่ ภาพสะท้อนชีวิตในวรรณกรรมของ คำพูน บุญทวี เป็นภาพชีวิตของคนชนบทอีสานที่มีลักษณะเรียบง่ายผูกพันอยู่กับธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้นและยังสะท้อนให้เห็นค่านิยม ความเชื่อที่ยึดมั่นตามบรรพบุรุษอย่างมั่นคงถึงแม้จะมีฐานะยากจนแต่พวกเขาเหล่านั้นก็ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามอัตภาพ วรรณกรรมของคำพูน บุญทวีสามารถสะท้อนรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของคนชนบทอีสานโดยแท้จริง

จันทนา อินทร์รัตน์(2526) ศึกษานวนิยายของ มาลา คำจันทร์ พบว่า นวนิยายของ มาลา คำจันทร์ สะท้อนความเป็นอยู่ของคนชนบทภาคเหนือ ทั้งที่เป็นคนไทยและชาวเขาไว้ 2 ด้าน คือ สะท้อนสภาพแวดล้อมทางกายภาพอันได้แก่ ภาษา สภาพที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องใช้ อาชีพ วรรณกรรม การละเล่น ปัญหาสังคมของชนบทภาคเหนือ ประเพณี และสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของชาวชนบทภาคเหนือซึ่งจัดเป็นนวนิยายแสดงสีสันและกลิ่นอายของท้องถิ่นภาคเหนืออย่างมาก

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของ “ชาติ กอบจิตติ”

ชาติ กอบจิตติ เป็นนักเขียนที่มีผลงานจำนวนมาก จึงได้มีผู้ศึกษาและวิจารณ์ผลงานเอาไว้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสาร บทความ บทวิจารณ์และงานวิจัยที่กล่าวถึงงานเขียนของชาติ กอบจิตติ มาประมวลไว้โดยจัดประเภทดังนี้

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจารณ์วรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ

เจตนา นาควัชระ (2525 : 22 - 27) ได้ชี้ให้เห็นถึงปรัชญาในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในเรื่องคำพิพากษาของ ชาติ กอบจิตติ ไว้ดังนี้

เรื่องคำพิพากษา อาจจะเป็นเรื่องที่แหวกแนวออกไปจากวรรณกรรมร่วมสมัยส่วนใหญ่ของไทยเป็นเรื่องและผู้แต่งจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม อาจจะช่วยทำหน้าที่จุดกระฉกนวนิยายร่วมสมัยให้หลุดพ้นจากปลัก “ น้ำเน่า ” . . . ชาติ กอบจิตติ กล้าอาสาเข้ารับบทบาทของนักเขียนที่พยายามแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และกระตุ้นคนให้เกิดความสำนึกในเรื่องของศีลธรรม และแนวความคิดในเรื่อง “ คุณค่าของมนุษย์ ” ที่ไม่ควรผูกติดอยู่กับวัตถุ ด้านกลวิธีการประพันธ์มีการใช้เทคนิคการเขียนแบบ “ กระแสสำนึก ” ในการเล่าเรื่อง ชาติใช้เทคนิคนี้ได้เป็นอย่างดีที่เรียกว่า “ การพูดเกี่ยวกับตัวเอง ” ซึ่งกวีไทยก็รู้จักดีอยู่แล้วแต่ชาติเข้าใจที่จะขยาย “ การพูดเกี่ยวกับตัวเอง ” ออกไปจนถึงขั้นเป็นบทสนทนาด้วยตัวคนเดียว . . .

กอบกุล อิงคุทานนท์ (2525 : 72-75) ได้เสนอมุมมองในเรื่องคำพิพากษาในด้านศีลธรรมจรรยาของสังคมในชนบทไว้อย่างสั้น ๆ แต่ชัดเจน คือ

คำพิพากษา เป็นเรื่องที่ผู้เขียนนำปัญหาซึ่งสันคลอนศีลธรรมจรรยาสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบทมาใช้เป็นจุดในการผูกโครงเรื่อง นั่นคือเรื่องของชายคนหนึ่งชื่อ “ พัก ” ซึ่งได้แม่เลี้ยงมาเป็นเมีย ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นจากการดำเนินเรื่องของเขาว่าเป็นการประหม่อมอย่างฉาบฉวยของสังคมที่มีต่อ “ พัก ” ทำให้เขาต้องกลายเป็นเหยื่อแห่งการมีชีวิตอยู่ภายใต้ “ ภาพลวง ” ซึ่งเป็นผลผลิตของสังคม...ผู้เขียนได้ใช้ท่วงทำนองการเขียนแบบเสียดสีประชดประชันอยู่เสมอในการ

วิจารณ์สังคม ไม่ว่าจะเป็ภาพแห่งความขัดแย้งที่แฝงไปด้วยความเยาะหยัน สังคมแล้งน้ำใจใน ขณะที่การนิยมวัตถุกำลังก้าวหน้ามากขึ้นทุกที

นฤมิตร สอดศุข (2526 : 86-91) ได้กล่าวถึง ชาติ กอบจิตติ กับผลงาน 3 เรื่อง คือ จนตรอก คำพิพากษา และเรื่องธรรมดาว่า

... งานเขียนของ ชาติ กอบจิตติ สร้างความรู้สึกสะกดอารมณ์ผู้อ่านตั้งแต่ต้นจนจบและ แทนที่เมื่อถึงจุดจบของเรื่องแล้ว ปมเงื่อนที่ผูกไว้ นั้นจะถูกคลายออก กลับกลายเป็นเงื่อน ตาย งานของ “ชาติ” เท่าที่ปรากฏอยู่ทำให้นักเขียนหลายท่านจัดผลงานของเขาเป็น วรรณกรรมเพื่อชีวิตใหม่ เพราะชาติเป็นคนพิถีพิถันงานเขียน มีการพัฒนางานไม่ว่าจะ เป็นกลวิธีการแต่ง ความเด่นในแง่มุมของเค้าโครงเรื่องหรือเทคนิคในการเสนอแนวคิด ได้อย่างชวนติดตาม ลักษณะเด่นในงานแต่ละเรื่องของเขา คือ มีประเด็นความคิดหลัก ที่เด่นชัด นำเสนออย่างเฉียบคมมีอารมณ์ขัน สามารถใช้ความสลับซับซ้อนโดยมีเทคนิค นำเสนอและวางโครงเรื่องได้อย่างชวนติดตาม แม้ว่าบางครั้งอาจมีผู้กังขาพฤติกรรมตัว ละครออยู่บ้าง หรือก่อให้เกิดความรู้สึกบีบคั้นกับผู้อ่าน ด้วยสรุปเรื่องที่ตัวเองต้องพบกับ ทางออกซึ่งถูกปิดตายอยู่บ่อยครั้งก็ตาม แต่นั่นคงเป็นด้วยความรู้สึกของเขาที่ต้องการ ประทับความทรงจำให้กับคนอ่าน ที่อาจช่วยให้เกิดความสำนึกในปัญหาจนอาจสามารถ แปรเปลี่ยนพฤติกรรมของตนไม่ให้เป็นตัวปัญหา หรือมีส่วนช่วยแก้ปัญหาได้ในที่สุด และ ผู้วิจารณ์ยังให้ข้อเสนอแนะว่าสิ่งที่ ชาติ กอบจิตติ ควรจะคำนึงถึงคืองานของตนที่ดู คล้ายกับกำลังสั่งสอน หรือผู้อ่านรู้สึกถูกบีบคั้นอารมณ์มากเกินไปควรนำมาพิจารณา ในขั้นต่อ ๆ ไปด้วย เพื่อไม่ให้เกิดกระแสความรู้สึกเหมือนเช่นเคย...

กลุ่มศานดี (นามแฝง . 2528 : 84-85) ได้แสดงทัศนะต่อ “มิดประจำตัว” ไว้ว่า

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ ชาติ กอบจิตติ ใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งอาจหมายถึง อำนาจ เงิน การศึกษา หรือแม้แต่ฐานะทางสังคมอันสามารถทำให้ชนชั้นผู้ได้เปรียบ มือสิทธิ์เหนือชนชั้นผู้เสียเปรียบ ซึ่งจะทำอะไรก็ได้ตามความต้องการไม่ว่าการกดขี่

ข่มเหงขูดรีดเอาไรต์เอาเปรียบคนด้วยกันอย่างไร้มนุษยธรรม ถึงแม้จะเป็นสิ่งเลวร้ายใน
 สายตาคนทั่วไป แต่มนุษย์ก็ยังคงการไขว่คว้าแสวงหามืดประจำตัว เพื่อมาเชือด
 ฉีกเอาลายมนุษย์ด้วยกัน . . . กลวิธีในการเขียนผู้เขียนให้ตัวละครใช้สรรพนามบุรุษที่ 1
 “ผม” เป็นผู้เล่าโดยตลอด ใช้แนวเขียนแบบเหนือจริงแต่ผู้อ่านก็พบว่าเป็นเรื่องที่ใกล้ชิด
 กับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยให้ผู้อ่านมองในมุมที่น่ากลัวสิ่งที่เสริมให้เนื้อเรื่องเด่นคือ
 กจรนำสัญลักษณ์มาใช้ได้อย่างเหมาะสม เป็นสัญลักษณ์สากลที่ผู้อ่านสามารถทำ
 ความเข้าใจได้

เสนีย์ เสาวพงศ์ (2536 : 5-8) ได้แสดงทัศนะเรื่องจนตรอกไว้ว่า

การนำเสนอเรื่องราวชีวิตของคนที่ยากไร้ ผู้ต้องเผชิญกับชะตากรรมที่บางอย่างเขาต่อสู้
 ไม่ไหวเอาชนะไม่ได้ ถ้ามองลึกลงไปจิตใจของคนเขียนพอจะคาดหวังได้ว่า เขามีความ
 สะเทือนใจในชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลจำนวนหนึ่งที่อยู่ชายขอบสังคมเผชิญชะตา
 กรรมอย่างเจ็บปวด ดิ้นรนอยู่ในตาข่ายที่ครอบคลุมชีวิตของพวกเขา อย่างไม่มีทางจะ
 หลุดรอดออกไปได้ และนั่นคือความเป็นจริงที่น่าจะรับรู้กันไว้ แม้มันจะเป็นเรื่อง
 ที่ห่างไกลตัวของคนที่อยู่ในฐานะอื่นอีกมากก็ตามและคงจะไม่ใช่ความตั้งใจหรือเจตนา
 ที่จะแหวกออกไปจากแนวที่มีการแสดงออกกันอยู่มากแล้วในนวนิยายปัจจุบัน แต่
 เป็นเพราะความสะเทือนใจ จิตสำนึกทางสังคมที่ทำให้ผู้เขียนเลือกเนื้อหาจากชีวิตที่ถูก
 ละเลย และดูเล็กน้อยกระจัดกระจายเหลือเกินให้ออกมาเด่นเร้าๆอยู่หน้ากระดาษ เหมือน
 อย่างที่มันได้ขยี้มประสาทของเขาให้ตั้งเขม็ง ในทุกหยดหมึกที่เขาเขียนออกมา . . .

(ชาติ กอบจิตติ. 2536 : 5-8)

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2537 : 237-239) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องเวลาว่าคุณสมบัติ
 ประการหนึ่งที่ทำให้เวลาได้รับรางวัล คือ

เรื่องของความสามารถที่น่ากลัววิธีหลายๆอย่างมาผสมผสานกันอย่างได้จังหวะงดงาม ทำให้
 เรื่องดีเด่น ชัดเจนและการที่จะสร้างภาพที่ไม่มีตัวพระไม่มีตัวนาง ไม่มีอารมณ์เบิกบาน

ชื่นชม ไม่มีความสวยงาม แต่เป็นการแสดงสัจธรรมของชีวิต สารที่จะให้เห็นคือ ว่าชีวิตนี้แม้ว่าจะดิ้นรนกันไปด้วยเรื่องต่าง ๆ แต่แท้ที่จริงแล้วชีวิตทั้งสิ้นทั้งหมดนี้ก็คือ ความว่างเปล่าไม่มีอะไรในชีวิต ชาติ กอบจิตติ ได้นำสิ่งแปลกใหม่ วิธีนำเสนอที่ เป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ มาประสมประสานแนวความคิดต่าง ๆ เป็นวิธีการใหม่เฉพาะ ตัวที่เขาเองได้สร้างสรรค์ขึ้นมา(สมัญญา.2537:237-239)

วัลยา วิวัฒน์ศร (2537 : 93) ได้ให้ทัศนะในเรื่องเวลาว่า

ชาติ กอบจิตติ ได้ปลุกสำนึกแห่งความกตัญญูตเวทิตาต่อบิดามารดา ให้เกิดขึ้นในใจ ผู้อ่าน ให้ได้มองเห็นสัจธรรมแห่งชีวิตว่าด้วยการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย รวมทั้งนาฏกรรม ในวัยชราของมนุษย์ อันไม่มีผู้ใดหลีกเลี่ยงได้ ความสำเร็จในการก่อสร้างถึงคุณค่าแห่ง จารีตนี้ ในท่ามกลางกระแสความเป็นปัจเจกบุคคล ที่รวมตัวแน่นขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน การสื่อสารเชิงซ้อนในเรื่อง “ เวลา “ นี้ซับซ้อนกว่าในละครทั่วไป ผู้แต่งซ้อนได้ถึง 3 ชั้น เพราะใช้หลายกลวิธีการสื่อสารชั้นแรกเป็นการสื่อสารแบบละครทั่วไปเป็นการสื่อสาร แบบปฏิสัมพันธ์ชั้นที่สองคือการสื่อสารในมตินวนิยายและในสื่อชั้นที่ 3 นั้นผู้รับสารคือ ผู้อ่านซึ่งรับจากนวนิยาย ละคร (บนเวทีและในโรง) และภาพยนตร์ การสื่อสารของกลวิธี การประพันธ์สามรูปแบบนี้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก่นของเรื่องยังปรากฏนาฏกรรม ชีวิตในวัยชราของมนุษย์ว่าจะเป็นโคกนาฏกรรมหรือสุขนานฏกรรม ก็ขึ้นอยู่กับการตระหนัก ในภาระหน้าที่ของมนุษย์ด้วยกันเอง. . .

ธนิศ ธรรมสุคติ (2537 : 62) ได้ให้ทัศนะเรื่องเวลาไว้ว่า

. . . สิ่งที่ดีที่สุดของเรื่องไม่ใช่กลวิธีอันพิลึกพิลั่นนั้น แต่อยู่ที่ “ สาร “ ที่พยายามจะส่ง ถึงผู้อ่านที่แสดงให้เห็นว่าชีวิตนี้ไม่มีอะไร มนุษย์ทุกคนล้วนต้องตาย ความตาย และความเปลี่ยนแปลงของชีวิตเป็นสิ่งที่เกิดมีอย่างเป็นธรรมดา ภาพความเป็นไปของ ชีวิตที่เวลานี้ปรากฏอยู่ในเรื่องราวของคนแก่ ในสถานสงเคราะห์คนชรา คนแก่เหล่านี้ก็

ยังสะท้อนภาพความหลากหลายของชีวิต คนที่เป็นผู้ดีมีเงินร่ำรวยเงินทองมาก่อนจนทำให้เกิดอาการยึดมั่นในภาพเดิมของตน คนที่ดูเหมือนยอมรับธรรมะเข้ามานำชีวิต คนที่ยากจนแต่มีน้ำใจ คนที่ตั้งความหวังกับความเป็นไปของชีวิต คนที่ชีวิตมีมีแต่การรอคอย คนที่เป็นภาพตัวอย่างความตายที่ชัดเจน คนที่เป็นภาพแสดงคนกับวัตถุ และผู้แสดงนัยประหวัดของถ้อยคำ ให้คนอ่านคิดถึงชีวิตว่าที่แท้จริงแล้วไม่มีอะไรและจุดที่ทำได้ดีในเรื่องคือ การแสดงให้เห็นถึงในความมัวมนเหล่านั้น ยังมีน้ำใจอันใสสว่างอยู่ด้วย...

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ

งานวิจัยที่วิเคราะห์วรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ มีผู้ศึกษาวิจัยไว้เพียงคนเดียวเท่านั้น ได้แก่

คุณนิตย์ ไสยโสภณ(2524)ศึกษาวิเคราะห์กลวิธีการเขียนบันเทิงคดีของ ชาติ กอบจิตติ พบว่าการเสนอเรื่องเริ่มจากการวางโครงเรื่อง ชาติ กอบจิตติ นิยมเปิดเรื่อง 3 ลักษณะ คือ การเปิดเรื่องแบบบรรยาย แบบให้มีนาฏกรรมที่น่าสนใจ และแบบการใช้บทสนทนา ส่วนการเปิดเรื่องวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ ส่วนใหญ่ปัญหา^{ใน}มักไม่ได้รับการคลี่คลาย ปมปัญหายังตึงแน่นแล้วจบลงด้วยความเศร้าและแบบปมทิ้งท้าย แต่บางเรื่องก็จบลงด้วยสุขนานุกรม กลวิธีการสร้างบทสนทนามีลักษณะง่ายสมจริงเป็นไปตามสภาพของตัวละคร ส่วนในด้านการใช้ภาษามีลักษณะเฉพาะตัวเป็นการใช้คำซ้ำคำซ้อน คำอุปมา อุปลักษณะ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ อุตสาหรณ์ อาวตพากย์ ปฏิภาคพจน์ สมพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ซึ่งถือว่าการพรรณนาที่ให้ภาพพจน์ลึกซึ้งกินใจและให้อารมณ์แก่ผู้อ่านได้อย่างชัดเจน

ดร. พกษา (2524)

3. เอกสารที่เกี่ยวกับสภาพสังคมไทย ในช่วง พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2536

สภาพสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงและมีเหตุการณ์เกิดขึ้นหลายด้านด้วยกัน ดังมีผู้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมไว้ดังนี้

เจลีเยว บุรีภักดี (2523 : 61-77) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาสังคมไว้ว่า ปัญหาวัฒนธรรมหรือวัฒนธรรมมีปัญหา เป็นบ่อเกิดของปัญหาสังคมและปัญหาการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม แม้ว่าโดยปกติประชาชนทั่วไปจะรู้สึกเพียงว่า สังคมมีปัญหาหรือการดำเนินชีวิตมีปัญหาและไม่ตระหนักว่ารากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาเหล่านี้อยู่ที่วัฒนธรรมที่มีปัญหา และตราบไต่ที่ปัญหาของวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานไม่ได้รับการแก้ไขให้หมดไป ความพยายามใดๆ ที่จะแก้ปัญหาสังคม และการดำเนินชีวิตอันเป็นปัญหาปลายเหตุก็ยากที่จะได้ผลยั่งยืนถาวร

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมไทยปัจจุบันสังเกตว่ามี 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1. ปัญหาวัฒนธรรมไทยอ่อนแอ คือ วัฒนธรรมไทยแท้ ๆ ไม่สามารถสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน ซึ่งยังผลให้คนจำนวนหนึ่งพากันทอดทิ้งวัฒนธรรมไทยหันไปใช้วัฒนธรรมจากต่างชาติ ซึ่งเห็นว่าสนองความต้องการได้ดีกว่า

2. ปัญหาวัฒนธรรมไทยถูกแทนที่โดยวัฒนธรรมต่างชาติ การรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติ อยู่เสมอ ทำให้เราเคยชินต่อการคอยรับวัฒนธรรมจากผู้อื่นเรื่อย ๆ ไม่รู้จักคิดประดิษฐ์วิธีดำเนินชีวิตขึ้นมาใช้เอง แถมยังเป็นคนที่ “เสพยาติด” และตกเป็นทาสวัฒนธรรมของต่างชาติ ซึ่งเมื่อไม่ได้เป็นผู้คิดค้นเองก็ทำให้ไม่มีความชำนาญเท่ากับเจ้าของวัฒนธรรมผู้คิดสร้างขึ้นมา ผลก็คือคนไทยกลายเป็นคนชั้นรองในวงการนั้น ๆ ไปโดยปริยาย

3. ปัญหาความแตกแยกทางวัฒนธรรม คือ การที่ผู้ใช้วัฒนธรรมแบ่งแยกกันเป็นกลุ่มๆ ซึ่งในสังคมไทยปัจจุบันมีอยู่หลายเรื่องเช่น การนับถือศาสนา ภาษาที่พูด การแต่งกาย และการนิยมลัทธิการปกครอง แต่ที่เป็นที่น่าแปลกใจที่ความแตกแยกเหล่านี้ไม่มีใครก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้งมากมายนัก ยกเว้นแต่ประการสุดท้ายที่ทำให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันบ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมไทยมีสถาบันกษัตริย์ที่สามารถรื้อยรัดให้กลุ่มคนที่แตกแยกกันนั้นให้คงอยู่ร่วมกันได้

ประเสริฐ แย้มกลิ่นทุ่ง (2531 : 182-205) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในหัวข้อ “ สังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ : แนวโน้มและปัญหา ” ว่า

ยุคพัฒนาของสังคมไทย เริ่มต้นแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งอยู่ในช่วงของแผนที่หก สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นในด้านโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดกำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ การเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ Newly Industrialized Country หรือ Nic หลักฐานสำคัญของการเปลี่ยน

แปลงนี้ก็คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการผลิตภาคอุตสาหกรรม ทำให้สินค้าอุตสาหกรรมมีสัดส่วนในผลผลิตรวมแห่งชาติใกล้เคียงกับสินค้าเกษตรกรรม และมีมูลค่าส่งออกมากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ของสินค้าออกทั้งหมด

ก่อนแผนพัฒนาฉบับที่ 1 หรือปี พ.ศ. 2504 อุตสาหกรรมในประเทศมีอยู่น้อยมาก รัฐบาลมีนโยบายไม่แน่นอนในการพัฒนาอุตสาหกรรม ตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 1 เป็นต้นไป นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศได้กำหนดไว้แน่นอนว่า ให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ และรัฐบาลเป็นผู้ส่งเสริมและให้ความสนับสนุน โดยเฉพาะด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและให้สิทธิประโยชน์ต่างๆทางด้านภาษีอากรและอื่น คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามนโยบายนี้

สังคมไทยมีความพร้อมพอสมควรสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรม แรงงานมีเหลือเพื่อและตลาดภายในกว้างขวางพอสำหรับผลผลิตจากโรงงานในระยะเริ่มแรก เสถียรภาพทางการเมืองและความเป็นระเบียบของสังคมไทย ทำให้ผู้ลงทุนเชื่อได้ว่าการลงทุนของเขาจะไม่สูญเปล่าหรือถูกริบไถโดยพลการจากผู้มีอำนาจ สังคมไทยมีผู้ประกอบการที่พร้อมจะเสี่ยงทุนด้วยตนเอง หรือร่วมมือกับผู้ลงทุนจากต่างชาติ ผู้ประกอบการเหล่านี้ส่วนใหญ่ก็เป็นนักธุรกิจไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ก่อนนี้ก็สนใจแต่เพียงค้าขายในฐานะเป็นพ่อค้าคนกลาง แต่เดี๋ยวนี้ตัดสินใจทำอุตสาหกรรมของตัวเอง การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศจึงก้าวไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในระยะปัจจุบันที่รัฐบาลมีนโยบายย้าอุตสาหกรรมส่งออก และการลงทุนของญี่ปุ่นมีเพิ่มมากขึ้น

การพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคม

การพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาอุตสาหกรรม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางในโครงสร้างสังคมของประเทศ แต่ก่อนนี้โครงสร้างสังคมของไทยมีลักษณะงายมีกลุ่มสำคัญอยู่ 2 กลุ่มเท่านั้นคือ ข้าราชการและชาวนา พ่อค้าคนกลางส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนและยังอยู่นอกสังคมไทย

ในชนชั้นนั้นสังคมไทยประกอบด้วยชนชั้นสูงจำนวนน้อย สำหรับชนชั้นกลางสมาชิกส่วนใหญ่ได้แก่ข้าราชการทหารและพลเรือนซึ่งก็คงมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบสัดส่วนกับจำนวนคนทั้งประเทศ ส่วนพ่อค้าคนกลางก็อยู่ในชนชั้นนี้แต่เนื่องจากความเป็นจีน จึงมีบทบาทจำกัดในสังคมไทย คนส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นชาวนาซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในชนบททั่วประเทศ ตรงข้าม

กับคนชั้นสูงและชนชั้นกลาง ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพและเมืองสำคัญ ๆ ของประเทศ

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในโครงสร้างชนชั้นคือ การเพิ่มขึ้นของชนชั้นกลาง และชนชั้นนี้มีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาประเทศ ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง จำนวนชนชั้นกลางที่เพิ่มขึ้นจะเห็นได้จากการขยายตัวของระบบการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีผู้จบปริญญาตรีเพิ่มขึ้น 6 เปอร์เซ็นต์ ต่อปี

การพัฒนาอุตสาหกรรมยังก่อให้เกิดชนชั้นแรงงานสมัยใหม่ขึ้นมา ซึ่งนับวันจะมีจำนวนและบทบาทมากขึ้น ในสังคมแนวโน้มของคนงานทางอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ก็คือการรวมตัวกันเป็นสหภาพแรงงานซึ่งตามรายงานของกรมแรงงาน มีจำนวนถึง 438 แห่ง ในต้นปี 2529 คิดเป็น 54.8 เปอร์เซ็นต์ สหภาพแรงงานเหล่านี้ได้รวมกันเป็นสหภาพแรงงานซึ่งเป็นผู้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มแรงงาน

ในด้านทัศนคติทางการเมือง ชนชั้นแรงงานและชนชั้นรายได้ต่ำในเมืองมีแนวโน้มที่จะสนใจการเมืองมากขึ้น และส่วนใหญ่รู้สึกไม่พอใจรัฐบาลที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความยากจนของตนได้ทันที กรรมการโรงงานอุตสาหกรรมและสหภาพแรงงาน จะตกเป็นเป้าถูกแทรกซึมโดยพวกมาร์กซิสต์ซึ่งผิดหวังจากการปลุกกระดมชาวชนบท คนจนโดยทั่วไปเช่นพวกหายแร่แฝงลอย คนงานคนขับรถแท็กซี่ ลูกจ้างตามร้านค้า รวมทั้งชนชั้นกลางระดับล่างเช่น ข้าราชการระดับต่ำ ตำรวจทหารชั้นผู้น้อย เจ้าของกิจการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ชาวนาและชาวบ้านแถบชานเมือง (รอบนอกจะถูกเป็นเป้าหมายเสียงโดยพรรคการเมือง) คนเหล่านี้เป็นพวกเสียเปรียบในสังคม ทำให้มองอะไรง่าย ๆ แบบชาวด่าและคิดว่าการแก้ปัญหาทำได้ง่าย ถ้าเขาหรือนักการเมืองที่เขาสนับสนุนได้มีอำนาจ

การพัฒนาอุตสาหกรรมกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและวิถีชีวิตของคนไทย

การพัฒนาอุตสาหกรรมหมายถึง การผลิตสิ่งของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต อุตสาหกรรมจึงมีผลเป็นการส่งเสริมค่านิยมที่ย้ำการบริโภค และความหลงใหลในวัตถุ จนทำให้ความสนใจของคนที่มีต่อศาสนาและความสุขทางจิตใจ หรือโลกหน้าน้อยลง นอกจากรูปแบบเมืองยังทำให้ความสัมพันธ์ของคนห่างเหินกัน ขาดความอบอุ่นความจริงใจต่อกัน คิดแต่เรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว และความสำเร็จในชีวิตนั้นวัดกันด้วยการมีเงินและมีอำนาจ ซึ่งการทำตามกฎหมายและศีลธรรม ความเมตตากรุณาช่วยเหลือกันและกัน การนึกถึงบุญคุณของกัน

และกัน เคารพกันตามอาวุโสมีความสำคัญน้อยลง แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีอยู่ในสังคมไทย

อย่างไรก็ดี ส่วนดีของสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ก็คือ เปิดโอกาสให้คนจำนวนมากได้มีมาตรฐานการดำรงชีพในทางวัตถุสูงขึ้น วัตถุเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต มนุษย์โดยทั่วไปอย่างน้อยที่สุดจะต้องหมดความเป็นห่วงในเรื่อง ความอยู่รอดทางวัตถุจึงพอจะมีเวลาที่จะให้ความสนใจเรื่องจิตใจและศิลปะ ในแง่นี้เราอาจพูดได้ว่าความสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ช่วยให้คนมีโอกาสหางานทำ และรายได้เพิ่มมากขึ้นจะช่วยผ่อนคลายปัญหาความกดดันในชีวิต ที่เกิดจากการแก่งแย่งแสวงหาโอกาสที่มีอยู่จำกัดในสังคม และความสำเร็จหรือความรวยของคน คนหนึ่งหมายถึงความล้มเหลวหรือความยากจนของคนอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

กองการศึกษาและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2532 : 4-12) ได้กล่าวถึงสภาวะสังคมไทยตั้งแต่ปี 2521 - 2530 ไว้ดังนี้

ด้านประชากร

นโยบายด้านประชากร เริ่มประกาศใช้ตั้งแต่ปี 2513 ปรากฏว่าประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจเพราะอัตราการเกิดและการตายลดลง จำนวนเด็กเกิดใหม่ปี 2530 ลดลงเหลือ 8.6 แสนคนเพราะการดำเนินการวางแผนครอบครัว

อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรไทยในระหว่าง 2521 - 2530 ปรากฏว่าอัตราการเกิดมีแนวโน้มลดลงเป็นอย่างมาก และขณะเดียวกันอัตราการตายก็มีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับมา กล่าวคือในปี 2521 ประเทศไทยมีอัตราการเกิดเท่ากับ 24.6 ต่อประชากรพันคน ได้ลดลงเหลือ 16.1 ในปี 2530 ขณะเดียวกันอัตราการตายได้ลดลงจาก 5.2 ต่อประชากรพันคนในปี 2521 เหลือ 4.2 ต่อประชากรพันคนในปี 2530 ในขณะที่อัตราการตายที่ต่ำลงแสดงให้เห็นว่าประชากรไทยมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้น อันเป็นผลทำให้สัดส่วนประชากรวัยชรามีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ ประชากรวัยแรงงานมีภาระในการดูแลเด็กลดลง แต่ในทางตรงข้ามประชากรวัยแรงงานต้องมีภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

ด้านสาธารณสุข

นโยบายการกระจายการบริการด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตท้องถิ่นชนบทห่างไกล ได้ส่งผลให้ประชาชนโดยทั่วไปมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ทั้งนี้พิจารณาจากอัตราการตาย ซึ่ง

มีแนวโน้มลดลงไปทุกประเภทไม่ว่าจะอัตราการตายของมารดา ของเด็กและอัตราการตายเนื่องจากโรคที่ป้องกันได้ อีกทั้งอัตราการเป็นโรคขาดสารอาหารในทารก และเด็กก่อนวัยเรียนก็มีแนวโน้มลดลงเป็นอย่างมาก

แม้การพัฒนาทางด้านสาธารณสุขจะมีแนวโน้มเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นเป็นส่วนใหญ่ แต่เป็นที่น่าสังเกตและน่าสนใจทางสังคมอีกประการหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับความสับสนของสังคมยุคใหม่ คือ จำนวนผู้ป่วยเป็นโรคจิตประสาทและอัตราการฆ่าตัวตาย ปรากฏว่ายังคงมีระดับค่อนข้างสูง โดยในช่วงปี 2521 - 2524 เฉลี่ยประมาณปีละ 6.8 รายต่อประชากรแสนคน และหลังจากนั้นจึงมีจำนวนลดลงเหลือ 5.8 รายต่อประชากรแสนคนในปี 2530 โดยอัตราการฆ่าตัวตายของเพศชายมากกว่าเพศหญิง

ด้านการศึกษา

สภาพการศึกษาของประชากรไทยมีแนวโน้มดีขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยดูจากสัดส่วนผู้เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนซึ่งเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ซึ่งมีโอกาสได้เข้าเรียนครบเกือบทุกคน กล่าวคือ เมื่อปี 2521 อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรวัยเรียนระดับประถมศึกษาเท่ากับร้อยละ 93.9 และในช่วงปี 2523 - 2525 มีอัตราส่วนสูงกว่าร้อยละ 99 ส่วนในปี 2530 อัตราส่วนดังกล่าวลดลงเล็กน้อยเหลือ 94.2

อย่างไรก็ตามประเด็นที่ควรให้ความสนใจมากขึ้นก็คือ อัตราการเรียนต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีอัตราการเรียนต่อมัธยมศึกษาค่อนข้างต่ำโดยในปี 2530 อัตราการเรียนต่อของนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับมีเพียงร้อยละ 37.6 เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงกว่าภาคบังคับนั้น ยังมีไม่มากเท่าที่ควร

ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ในช่วงระหว่างปี 2521 - 2530 ภาวะเงินเฟ้อซึ่งพิจารณาจากอัตราเพิ่มของดัชนีราคาผู้บริโภคสามารถแบ่งได้เป็นสองช่วง กล่าวคือในช่วงระหว่างปี 2521 - 2525 ภาวะเงินเฟ้อมีระดับค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2523 มีอัตราเพิ่มของดัชนีราคาผู้บริโภคสูงถึงร้อยละ 19.7 อย่างไรก็ตามในช่วงปี 2526 ถึง 2530 ภาวะเงินเฟ้อได้ลดลงมาอยู่ในระดับที่มีเสถียรภาพติดต่อกันตลอดมาโดยในปี 2530 มีอัตราเพิ่มของดัชนีราคาผู้บริโภคเท่ากับร้อยละ 2.5 ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงระดับสินค้าผู้บริโภคในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่กระจาย

ไปในสินค้าทุกหมวด และมีการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ใกล้เคียงกันในทุกภูมิภาคของประเทศ

ด้านสวัสดิการสังคม

ในช่วงระหว่างปี 2521 - 2530 งานด้านสวัสดิการสังคมที่รัฐดำเนินการ ส่วนใหญ่จะเป็น การสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับความเดือดร้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประสบภัยต่าง ๆ ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงไม่เป็นทิศทางที่แน่นอนนัก ซึ่งถ้าปีใดมีจำนวนผู้ประสบภัยมากก็ทำ ให้มีผู้เข้ารับการสงเคราะห์มากด้วย

ด้านแรงงานและการมีงานทำ

ในช่วงระหว่างปี 2521 - 2530 จำนวนผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยมา อันเป็นผลมาจากอัตราการเกิดที่อยู่ในระดับสูง ในช่วงก่อนที่จะมีนโยบายประชากรในปี 2513 ซึ่ง เด็กเหล่านี้ได้เจริญเติบโตเข้าสู่วัยแรงงานในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้ว่าผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานปี 2521 มีประมาณ 21.9 ล้านคน จนกระทั่งปี 2530 มีประมาณ 29.4 ล้านคน

ในอดีตที่ผ่านมา แรงงานไทยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แต่ต่อมาสัดส่วน แรงงานในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้เนื่องจากผลการพัฒนาประเทศซึ่งมุ่งเน้นทางด้าน อุตสาหกรรมมากขึ้น โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานครผู้มีงานทำในภาคเกษตรกรรมต่ำสุด และการ เคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นตลอดมาจากร้อยละ 26.3 ของผู้มีงานทำทั้งหมดในปี 2521 เป็นร้อยละ 35.6 ในปี 2530

ลักษณะการว่างงานที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรกรรมเกือบทั้งหมด จะเป็นการว่างงานตาม ฤดูกาล ซึ่งมักจะมีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศในแต่ละปี

ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ในช่วงระหว่างปี 2251-2530 กล่าวได้ว่าประชาชนโดยทั่วไปมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้โดยพิจารณาได้จากแนวโน้มของคดีอาชญากรรม ซึ่งได้ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น อันเป็นผลที่เกิดจากการดำเนินงานทั้งทางด้าน การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้ว่าสัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชาชนแสนคนมี แนวโน้มลดลงจาก 37.7 ในปี 2521 เหลือ 14.9 รายต่อประชากรแสนคนในปี 2530 แต่เป็นที่น่า สังเกตว่าคดีฆาตกรรมโดยเจตนามีมากขึ้น และคดีที่มีความผิดที่กฎหมายห้ามกระทำหรือฝ่าฝืน เช่น การพนัน ยาเสพติด ค่าประเวณี วัตถุลามก มีสัดส่วนสูงขึ้นจาก 745.1 รายต่อประชากรแสน

คนในปี 2521 เป็น 900.9 รายต่อประชากรแสนคนในปี 2530

ด้านสถาบันครอบครัว

ในช่วงระหว่างปี 2521 - 2530 จำนวนครอบครัวในประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดมา กล่าวคือจะประมาณ 7.0 ล้านครอบครัวในปี 2521 เป็น 9.9 ล้านครอบครัวในปี 2530 แต่ในทางตรงข้ามจำนวนสมาชิกเฉลี่ยต่อครอบครัว กลับมีแนวโน้มลดลงจาก 6.4 คน ในปี 2521 เหลือ 5.9 คนในปี 2530 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าขนาดครอบครัวมีแนวโน้มลดลงตลอดมา ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความสำเร็จในการดำเนินงานวางแผนครอบครัวเป็นสำคัญ

ประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวคือ อัตราการหย่าร้าง ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าวนี้ปรากฏว่าการหย่าร้างมีแนวโน้มสูงขึ้น

การพัฒนาทางด้านสังคมของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา ได้ส่งผลทำให้สภาพสังคมในด้านต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ในขณะเดียวกันก็ยังพบว่ามีประเด็นปัญหาในบางจุดบางเรื่อง ที่จำเป็นต้องให้ความเอาใจใส่ในการดูแลและแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

บทที่ 2

ชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ และ สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ.2500 - พ.ศ.2536

ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกจากกันอย่างเด็ดขาดได้

สังคมเป็นภาพจำลองให้ผู้แต่งนำไปใช้เป็น “ฉาก” หรือเป็น “เนื้อหา” ให้แก่นวนิยาย และเรื่องสั้นของเขา ไม่ว่าจะผู้แต่งจะจริงจังหรือไม่ก็ตาม สถานที่ เวลา บุคคล ตลอดจนภาวะสังคมคือวัตถุดิบของผู้เขียน ฉะนั้นความคลี่คลายของนวนิยายจึงเป็นไปตามความคลี่คลายของสังคมนวนิยายและเรื่องสั้นได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมมาหลายยุคหลายสมัย ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการที่เราต้องศึกษาวรรณกรรมโดยสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ยุคนั้น สมัยนั้น ว่ามีความเป็นไปอย่างไร วรรณกรรมก็ย่อมมีความเปลี่ยนแปลงคล้อยตามสภาพของประวัติศาสตร์ ช่วงนั้นเสมอ(رينฤทัย สัจจพันธ์. 2532 : 52)

ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจ การวิเคราะห์ “ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ” ได้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอ ชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ และสภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ.2500 - พ.ศ.2536 ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- 1.ชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ
- 2.สภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ.2500 - 2536

1. ชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ

ข้อมูลหลายส่วนในชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมของเขา ชาติ กอบจิตติ เดิมชื่อ “สุชาติ กอบจิตติ” เกิดเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2497 เป็นบุตรคนที่ 2 ของนายสุนทร กับนางสมจิตต์ กอบจิตติ มีพี่น้องร่วมสายโลหิต 9 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 5 คน มีบ้านอยู่ริมคลองหมาหอน ตำบลบ้านบ่อ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ช่วงในวัยเด็ก ครอบครัวของ ชาติ กอบจิตติ ประกอบอาชีพค้าขายโดยเปิดร้านขายของชำอยู่ริมคลองหมาหอน ตำบลบ้านบ่อ อำเภอมือง จังหวัดสมุทรสาคร ในวัยเด็กนั้นเขาชอบชุกชอนเล่นโลดโผน โดยเฉพาะชอบแอบลงไปเล่นน้ำกับเพื่อน ๆ เป็นประจำจนถูกพ่อทำโทษ ด้วย

การจับมัดไว้กับเสาบนบ้านและบังคับให้อ่านหนังสือเรียน

ต่อมาครอบครัวของชาติ กอบจิตติ ได้เปลี่ยนอาชีพจากค้าขายของชำเป็นค้าเกลือเม็ดแทน โดยใช้เรือบรรทุกเกลือจากสมุทรสาครไปขายที่กรุงเทพฯ และในช่วงปิดเทอมเขาได้ไปเรือกับพ่อด้วย แต่อยู่มาอีกไม่นานเกลือเม็ดที่ค้าส่งอยู่ราคาตก พ่อของเขาจึงเปลี่ยนจากการค้าเกลือมาเป็นการค้าทรายหยาบแทน ซึ่งจะต้องนำเรือไปบรรทุกทรายที่ราชบุรีแล้วล่องกลับมาขายที่กรุงเทพฯ ในขณะนี้แม่ของเขาต้องไปอยู่เรือกับพ่อเป็นเวลานานกว่าจะได้กลับบ้านครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้พ่อและแม่จึงต้องพาเขาไปฝากอยู่กับยายที่จังหวัดสมุทรสาคร จนกระทั่งเรียนจบชั้นประถมปีที่ 7

หลังจากนั้น เขาได้เข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ โดยพ่อได้นำมาฝากไว้กับพระรูปหนึ่งซึ่งเป็นเพื่อนของอาที่วัดตะพานหรือวัดทัศนารุณ ข้างโรงหนังบางกอกและเข้าเรียนที่โรงเรียนปทุมคงคา เขาได้กล่าวไว้ในหนังสือถนนวนหนังสือว่า “ตอนอยู่ในใหม่ๆ ไม่ค่อยรู้จักหนทาง แต่จำรถได้ ไปโรงเรียนขึ้นสายสามสิบแปดที่วิ่งผ่านหน้าวัดสุดทางที่ท้องฟ้าจำลอง ถึงโรงเรียนพอดี” เขาเรียนอยู่โรงเรียนปทุมคงคาจนจบชั้น ม.ศ. 3 แล้วไปเรียนต่อที่วิทยาลัยเพาะช่างตามความพอใจของตัวเอง

ชีวิตขณะที่เรียนอยู่ในวิทยาลัยเพาะช่าง เขาต้องอดทนมากเพราะ เขาและเพื่อน ๆ ไม่ค่อยมีเงิน ดังที่เขาเล่าว่า

“บ้านที่เราเช่าเป็นของลุงร้านขายน้ำในเพาะช่าง ค่าเช่าสามร้อยพวกเราโทรม วัน ๆ ไม่ค่อยได้กินข้าว มีแต่คาร์ตเมลล์ห้าสิบตังค์ ก่อนกลับบ้านต้องไถเพื่อน คนใดคนหนึ่งให้ได้บาทหนึ่ง เป็นค่ารถกลับ เหลือห้าสิบสตางค์ไว้มาพุงนี้...”

(ถนนวนหนังสือ. 2528 : 18)

ดังนั้นขณะที่ชาติ กอบจิตติ เรียนอยู่ชั้นปีที่สองเขาต้องไปทำงานอยู่ที่บาร์อโกเกีย่านพัฒนพงษ์ เพื่อหาเงินเรียน เขาได้เล่าไว้ว่า

“ เป็นคนเปิดปิดประตูให้แขกเข้าไ้ ทีแรกเขาให้อยู่ข้างในก่อนพอผู้หญิงออกมาเดินอโกเกียดูเพลินไป แขกเข้าก็ไม่ได้เปิดประตู ผลอๆไม่เห็นเสียด้วย เค้ายเลยให้ออกมาเฝ้าข้างนอก”

(ถนนวนหนังสือ. 2528 : 16)

เมื่อเรียนจบวิทยาลัยเพาะช่างแล้ว ในปีพ.ศ.2516 ชาติ กอบจิตติ และเพื่อนๆ ตั้งใจสอบเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยศิลปากร แต่สอบเข้าไม่ได้ เขาจึงกลับไปอยู่บ้านที่มหาชัย ตอนนั้นพ่อของเขาไม่ได้ทำเรือทรายแล้ว เนื่องจากมีพ่อค้าทำเรือค้าทรายจำนวนมากและประกอบกับมีอายุมากขึ้นด้วย ที่สำคัญคือแม่ของเขาถูกเรือหนีบสิ้นท่า พ่อจึงมาปลูกบ้านใหม่บนที่ดินของยาย และเปลี่ยนอาชีพมาค้าขายของชำ ส่วนตัวเขาเองได้ทำกระเป๋านั่งสงขายที่ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล

ต่อมาในปีพ.ศ.2517 เขาได้กลับมาเรียนที่วิทยาลัยเพาะช่างอีกครั้งหนึ่ง ในสาขาภาพพิมพ์

ชีวิตนักเขียน

ชาติ กอบจิตติ เริ่มมีแววเป็นนักเขียนตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นมัธยม เขาชอบเขียนเรียงความและอ่านหนังสือ เขาเขียนเรียงความอยู่ในเกณฑ์ดี ครั้งหนึ่งเมื่อครูฝึกสอนให้เขียนเรียงความเขาเล่าไว้ในถนนหนังสือว่า

“อาจารย์ให้เรียงความหัวข้ออะไรไม่รู้ แกให้เขียนเรื่องหนึ่งผมก็เขียนไปอีกเรื่องหนึ่งจำได้ว่าเขียนว่า นั่งริมหน้าต่างมองแสงเทียน ดูดวงดาว มองแสงเทียนจนมอดอะไรทำนองนี้ ผมกับเพื่อนอีกคนได้คะแนนเต็ม... แล้วจากนั้นก็หาหนังสือมาให้อ่านพาไปฟังนักเรียนอภิปราย ผมก็ไปทุกที”

(ถนนหนังสือ. 2528 : 13)

ชาติ กอบจิตติ เป็นผู้ที่ชอบอ่านหนังสือทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย ในยุคนั้นมีนักเขียนที่เขาชื่นชอบหลายคน เช่น ปกรณ์ ปิ่นเฉลียว รัตนะ เยาะประภาษ นพพร บุญยฤทธิ์ วงศ์สวรรค์ (หนู่ม) เป็นต้น ชื่อเหล่านี้ปรากฏเด่นอยู่บนหน้าปก เขาเอาปากกามาเขียนต่อท้ายว่า “ชาติ กอบจิตติ (ตั้ง) ด้วยเขาเข้าใจว่า “หนู่ม” เป็นชื่อเล่นของ วงศ์ วงษ์สวรรค์

ความปรารถนาที่จะเป็นนักเขียนเริ่มปรากฏให้เห็น สมัยที่เรียนอยู่มัธยมศึกษาปีที่ 3 เขาเขียนหนังสือเรื่องแรก คือ เรื่องนักเรียนนักเลง ลงในหนังสืออนุสรณ์รุ่น ปี พ.ศ. 2512 และเมื่อมา

อยู่ที่วิทยาลัยเพาะช่าง ช่วงเรียนอยู่ปีที่ 3 เขาได้ทำหนังสือเสนาสารยุคดารา กับ “ศิริพงษ์” โดยมีหน้าที่ทำอาร์ตเวิร์ค ชาติ กอบจิตติ เริ่มก้าวเข้ามาอยู่ในวงการนักเขียนและมีแนวที่จะเป็นนักเขียนมากขึ้น เขาได้เล่าว่า

“... ผมเองมีสมุดพกอยู่เล่มหนึ่งพกติดตัวอยู่ตลอดเวลา สมุดที่เขียน ๆ อะไรไว้เนี่ย ก็จะมีอะไรพวกกลอนเปล่าเขียนไปเรื่อย ๆ พวกแรง ๆ จะล้างโลก จะแต่งงานกับโลก จะเอาโลก “ศิริพงษ์” ขอบอ่านเค้าชอบ ผมเรียนมาทางเขียนรูปแต่ชอบเขียนหนังสือเค้าถามทำไมไม่ส่งไปลง (หนังสือ) ที่อื่นบ้างบอกเค้าว่าเก็บไว้อ่านคนเดียวแล้วเค้าก็จะแนะนำว่า เราเหมือนพินมีกองไฟอยู่แล้วถ้าใส่พินเข้าไปกองจะโตขึ้น เค้าให้เขียนวิจารณ์ทีวีสบายเลยสูตรมันตายตัวอยู่แล้ว คือ ต้องลับ...”

(ถนนหนังสือ. 2518 : 16)

ชาติ กอบจิตติ ทำงานอยู่เสนาสารไม่นานก็ลาออก ซึ่งขณะที่เรียนอยู่วิทยาลัยเพาะช่าง เขาได้ตั้งชมรมวรรณศิลป์และเขียนบทละคร มีทั้งเรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนและละครต่อต้านสงคราม นักเขียนที่เขาชื่นชอบที่สุดในขณะนั้น คือ สุวัฒน์ ศรีเชื้อ, สุชาติ สวัสดิ์ศรี, รัศมี เผ่าเหลืองทอง

ในกลางปี พ.ศ. 2522 สุชาติ สวัสดิ์ศรี กับสำนักพิมพ์ดวงกมล ซึ่งทำนิตยสารโลกหนังสือ ได้จัดทำโลกหนังสือฉบับเรื่องสั้นชุดสามขึ้นมา ภายใต้ชื่อเล่มคลื่นหัวแดง ในรวมเรื่องสั้นชุดนี้มีเรื่องสั้นชื่อ “ผู้แพ้” เขียนโดยผู้ใช้นามปากกา ชาติ กอบจิตติ อยู่ด้วย ที่มาของเรื่องสั้นเรื่องนี้เป็นเพราะ ชาติ กอบจิตติ ได้นำเรื่องผู้แพ้มาส่งให้ เรื่องเดช จันทรศิริ อ่าน โดยบอกว่าเป็นเรื่องที่ยาวนานพ ถนอมศรี เขียนฝากไว้เมื่อ เรื่องเดช จันทรศิริ อ่านจบก็บอกว่าเป็นเรื่องที่เขียนดีมาก ชาติ กอบจิตติ กล่าวว่า “วันที่มันใจที่สุดคือวันที่เรื่องเดชบอกว่า เรื่องผู้แพ้ เป็นเรื่องที่พี่มานพเขียนดีนั่นแหละ รู้สึกว่าเป็นนักเขียนได้แล้ว” ดังนั้น จึงทำให้ ชาติ กอบจิตติ มีกำลังใจในการส่งเรื่องผู้แพ้ไปลงในนิตยสารโลกหนังสือ จึงทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้มีโอกาสเข้าไปเป็นหนึ่งในสองเรื่องที่ได้รับรางวัลช่อการะเกด และต่อมาไม่นานเรื่องสั้นชุดเดียวกันนี้ ก็ได้รับรางวัลชมเชยจากการคัดเลือกเรื่องสั้นดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2522 ของสมาคมนักเขียนอีกรางวัลหนึ่ง

ชาติ กอบจิตติ รู้ว่ารายได้จากการเขียนหนังสือของเขานั้นไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ เขาจึงต้องทำกระเป๋าหนังสตรีเป็นอาชีพเสริม และในขณะเดียวกันเขาก็เขียนหนังสือไปด้วย เขียนทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เรื่องสั้น บทความ และนวนิยายชาติ กอบจิตติ กล่าวถึงวิธีการเขียนหนังสือของเขาว่า

“คนอื่นเขาขึ้นเรื่องหนึ่ง.....สอง.....ผมจะขึ้น ก.....ข.....เพื่อจะแหวกออกไปในแง่รูปแบบ อ่านของใครก็บันทึกไว้ เขาพลาดอย่างไรตรงไหน ของสด กูรมะไรหิต, ของเออเนสต์ เฮมมิงเวย์ก็เคยทำเอาไว้ อ่านก็ฝึกอ่านอย่างที่เคยพูด อ่านเอาเรื่อง อ่านเอากลวิธี จนสามารถหยิบมาใช้ได้ ก็ทำอย่างนี้มาตลอด...”

(ถนนหนังสือ. 2528 : 21)

งานเขียนของเขาทุกชิ้น เขายังเก็บรักษาอยู่ ชาติ กอบจิตติให้ทัศนะเกี่ยวกับงานเขียนไว้ว่า “อาชีพอะไรที่ผ่านมาเป็นงานเลี้ยงปาก เลี้ยงตัว แต่งานเขียนเป็นงานเลี้ยงชีวิต..”

ชาติ กอบจิตติ ใช้เวลากลางคืนในการเขียนงาน เพราะกลางวันเขาไม่มีสมาธิในการเขียนงานเขียนของเขาจะเริ่มเขียนด้วยปากกาก่อน ครั้งที่ 2 แก้วด้วยดินสอ ต่อมาจะแก้ด้วยปากกาสีเขียวหรือแดง เมื่อแน่ใจแล้วจึงพิมพ์ตีพิมพ์ในขั้นสุดท้าย

ชาติ กอบจิตติ ได้กล่าวถึงวิธีการเขียนเรื่องของเขาไว้ว่า “ทำต้นร่างไว้สี่หรือห้าบทก่อนให้รู้ว่าหยุดตรงไหน บางทีนอนไปนึกไป นึกขึ้นมาได้ลูกมาแก้ เพิ่มอะไรใหม่เอามาเสริมเท่านั้น...โครงเรื่องทำเอาไว้กันหลวมๆ แก่นเรื่องส่วนใหญ่ได้มาจากสิ่งที่มากระทบ พอมากระทบแล้วเราจะติดตามต่อ แล้วจึงขยายเป็นเรื่อง แก่นเรื่องเป็นหัวใจสำคัญสูงสุดในงานเขียน” ข้อมูลในงานเขียนนั้น เขาได้สนใจศึกษาอย่างดี เช่นโรคพิษสุราเรื้อรังในคำพิพากษา ลักษณะคนที่ใกล้ตายของพักในคำพิพากษาและของ“พี”ในเรื่องธรรมดา หรือข้อมูลเกี่ยวกับคนชราในเรื่องเวลานั้นเขาได้เข้าไปในสถานสงเคราะห์คนชรา เพื่อศึกษาสภาพคนชราอย่างใกล้ชิดและจริงจัง

2. สภาพสังคมไทยในช่วงพ.ศ.2500 - พ.ศ.2536

การศึกษาสภาพสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2536 จากเอกสารต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัย

ขอเสนอหัวข้อต่าง ๆ ในการศึกษาตามลำดับ ดังต่อไปนี้

- 2.1 สภาพทางการเมืองการปกครอง
- 2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ
- 2.3 สภาพทางศาสนา วัฒนธรรมและค่านิยม
- 2.4 สภาพทางการศึกษา
- 2.5 สภาพชีวิตความเป็นอยู่

2.1 สภาพทางการเมืองการปกครอง

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กระทำการรัฐประหาร ยึดอำนาจการปกครองจาก จอมพลป. พิบูลสงคราม ข้ออ้างในการรัฐประหารในครั้งนั้นคือ เพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถบริหารประเทศตามแบบอย่างที่ดีได้ หลังจากการรัฐประหารแล้วก็จัดให้มีการเลือกตั้ง ผลปรากฏว่าพรรคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับเสียงข้างมาก แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องไปรักษาตัวที่ต่างประเทศจึงแต่งตั้งให้ พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีต่อมา จนกระทั่งเกิดการรัฐประหาร โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อีกครั้งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และได้มีการประกาศยุบเลิกรัฐธรรมนูญ การบริหารประเทศจึงตกเป็นหน้าที่ของคณะรัฐประหาร ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า และใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะรัฐประหารจัดทำขึ้นเป็นแม่บทในการบริหารประเทศ นอกจากนั้นยังสั่งห้ามชุมนุมทางการเมือง ล้มเลิกสภาพแรงงาน สหพันธ์ผู้ใช้แรงงาน แม้แต่การเมืองระดับท้องถิ่นอันได้แก่ นายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรี และสภาเทศบาลก็ถูกยุบเลิกทั้งหมด และแต่งตั้งใหม่ตามความเห็นชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด มิใช่จากการเลือกตั้งอีกต่อไป

(ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ. อยุธยา)

นอกจากนี้ยังจับกุมบุคคลต่างๆ จำนวนมากตั้งแต่ นักการเมือง นักหนังสือพิมพ์ ทั้งระดับนายกลูกสมานนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย นายกลูกสมานนักข่าวแห่งประเทศไทย นักข่าวการเมือง นักกฎหมายทนายความ และผู้นำนักศึกษา ข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พ่อค้า ชาวนา ชาวไร่ รวมทั้งชาวเขา พวกเขาถูกนำมามาจากจังหวัดต่างๆทั่วประเทศไทย ทั้งในสวนกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคตะวันออก และภาคใต้ (ทองใบ ทองเปาด์. 2517 : 6)

นอกจากนี้ยังสั่งปิดหนังสือพิมพ์ 6 ฉบับ และออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ซึ่ง

ควบคุมสิ่งพิมพ์ คณะรัฐบาลชุกาชาวุญ “ งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข ” และ “ ศึกษาดี มีเงินใช้ ไร้โรคพาให้สุขสมบุรณ์ ” ในเมืองหลวงจัดให้มีน้ำประปา ลดค่าธรรมเนียมโทรศัพท์ ลดค่าเล่าเรียน ลดภาษี ช่วยเหลือข้าราชการชั้นผู้น้อย ขจัดอันตราย และปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดด้วยอำนาจอย่างเด็ดขาด ในต่างจังหวัดได้ปรับปรุงสร้างถนนหนทาง เชื้อน ไฟฟ้า อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศไปสู่ความกินดี อยู่ดี ตามที่คณะปฏิวัติต้องการ นโยบายสำคัญคือเปิดประเทศสนับสนุนให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนกิจการอุตสาหกรรมมากมายนับร้อยแห่ง รอบๆ ชานกรุงเทพนานนคร (รอง ศยามานนท์. 2520 : 375) ผู้คนในชนบทหลังไหลเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ในฐานะคนงานอุตสาหกรรมบ้าง ฐานะพ่อค้าแม่ค้า หรือผู้ประกอบการอื่นๆ เช่น พาร์ตเนอร์และโสเภณี เป็นต้น (วิทยากร เชียงกูล.2525 : 29)

คณะรัฐประหารมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น สร้างประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง จึงไม่เห็นด้วยกับการแตกแยกทางความคิด ที่สำคัญคือ “หนังสือ” คณะรัฐประหารจึงได้จับกุมเจ้าของหนังสือแนวสังคมนิยม และสั่งตรวจค้นร้านหนังสือในการตรวจค้นครั้งนี้ได้อายัดหนังสือไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหนังสือลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ (บุญเรือง นิยมหอม. 2522 : 41) ที่สำคัญคือออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ซึ่งมีเนื้อหาห้ามการตีพิมพ์ข้อความที่หมิ่นละเมิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ ห้ามวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลไม่ว่ากรณีใดๆ ตลอดจนไม่อนุญาตให้ตีพิมพ์ข้อความที่หยาบคาย ก่อให้เกิดความตระหนกตกใจหรือส่อไปในทางที่นิยมคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นยังเพิ่มขึ้นตอนในการขออนุญาตออกสิ่งพิมพ์ให้ยากลำบากยิ่งขึ้น จึงปรากฏว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการซื้อขาย “หัว” สิ่งพิมพ์ด้วยราคาแพงลิบลัว (ชวลิต ปัญญาลักษณ์. 2510 : 91)ยิ่งเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้มาตรการเด็ดขาดคือ มาตรา 17 ปราบปรามอย่างเฉียบขาดต่อบุคคลที่ฝ่าฝืนคำสั่ง และเป็นภัยต่อประเทศชาติด้วยการสั่งประหารชีวิต ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจและความเด็ดขาด

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมในขณะดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506

หลังจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบแทน โดยยังรักษานโยบายการบริหารบ้านเมืองตามแบบเดิม แต่

เนื่องจากจอมพลถนอม กิตติขจร ไม่สามารถควบคุมอำนาจในการบริหารได้อย่างเด็ดขาดเหมือนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะกลุ่มพลังอำนาจทางการเมือง และการทหารหลายกลุ่มที่เข้าร่วมรัฐบาลด้วย ประกอบกับเรื่องราวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถูกเปิดเผย เช่น เรื่องการมีอนุภรรยา มาก การโกงกิน การแย่งชิงมรดกและทรัพย์สินฯฯ ทำให้ประชาชนได้รับรู้จึงเริ่มมีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล (ณรงค์ พ่วงพิศ. 2530 : 339) นอกจากนี้ในขณะนั้นประเทศไทยมีหนี้สิน ขาดดุลการค้าต่างประเทศจำนวนมาก ค่าครองชีพสูง คนชนบทอพยพเข้ามาขายแรงงานในเมือง คดีอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น สินค้าราคาแพง แต่กลับมีความฟุ้งเฟ้อด้านค่านิยมและวัฒนธรรม ประชาชนจึงไม่พอใจรัฐบาล ดังนั้นจอมพลถนอม กิตติขจร จึงต้องยอมผ่อนปรนความตึงเครียดทางการเมือง เช่น ปลดปล่อยนักโทษการเมืองจำนวนมาก อนุญาตให้ออกหนังสือพิมพ์ใหม่ได้ ผ่อนปรนให้มีการเขียนวิจารณ์การเมืองและการบริหารงานของรัฐบาลมากขึ้น

ในวันที่ 20 มิถุนายน 2511 ได้ยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติบางฉบับ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งใช้เวลายาวนานถึง 9 ปีเศษ นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 พรรคสหประชาไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้จัดตั้งรัฐบาลระหว่างนี้เกิดการแตกแยกในกลุ่มพรรคการเมืองทั้งฝ่ายรัฐบาลและ ส.ส.ฝ่ายค้าน ในที่สุดจอมพลถนอม กิตติขจร จึงปฏิวัติตัวเอง เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 ประกาศยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญ ทำให้ประเทศก้าวเข้าสู่ยุคเผด็จการอีกครั้งหนึ่ง (رينฤทัย สัจจพันธ์. 2535 : 485)

การปฏิวัติครั้งนี้มีผลอย่างยิ่งต่อขบวนการนักศึกษา เพราะเท่ากับเป็นแรงผลักดันให้นิสิตนักศึกษาหันไปสนใจแนวคิดสังคมนิยมมากขึ้น ความคิดนี้ได้แพร่หลายต่อเนื่องไปเหมือนลูกโซ่ เพราะนิสิตนักศึกษาได้ประสานงานร่วมทำกิจกรรมภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย จนก่อตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยขึ้น (วิรัชคนกล้า. 2518 : 62 - 65)

ต่อมา มีการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ โดยกลุ่มนิสิต นักศึกษา ประชาชน ออกแจกจ่ายใบปลิวคำเรียกร้อง ในวันที่ 6 ตุลาคม 2516 ผลการเคลื่อนไหวทำให้ กลุ่มที่แจกใบปลิวถูกจับ 13 คน ซึ่งเป็นการนำไปสู่เหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ที่เกิดปะทะกันระหว่างกองกำลังของรัฐบาล กับพลังประชาชน รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ใช้อำนาจที่มีอยู่ในการ

ปราบปรามการเรียกร้อง แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร ต้องยอมละทิ้งอำนาจ และเดินทางออกนอกประเทศเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2516 เหตุการณ์ต่างๆจึงยุติลง (วิทยา สุจิตตนารักษ์. 2533 : 622)

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลชุดนี้ได้เร่งรีบบริหารประเทศด้วยจุดหมายปลายทางคือ การร่างรัฐธรรมนูญโดยเร็วที่สุด(ณรงค์ พ่วงพิศ. 2530 : 355)

การร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2517 มีทั้งหมด 224 มาตรา และต่อมาได้จัดให้มีการเลือกตั้งครั้งที่ 12 ปรากฏว่าไม่มีพรรคใดได้เสียงข้างมากในสภา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งพรรคผสมระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคเกษตรสังคม แต่ปรากฏว่าถูกสภาลงมติไม่ไว้วางใจ ดังนั้นสภาจึงได้เลือกใหม่เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2518 ปรากฏว่าม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้คะแนนสูงสุด (วิทยา สุจิตตนารักษ์. 2533 : 638)

รัฐบาลของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคการเมือง 7 พรรค ทำให้เกิดปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างพรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาลด้วยกัน จนกระทั่งในที่สุดถึงจุดแตกหัก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประกาศยุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2519 (ประชาชาติรายวัน. 13 มกราคม 2519 : 16) และให้มีการเลือกตั้งใหม่

วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 เป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 13 ปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงข้างมาก 114 คน จึงได้จัดตั้งรัฐบาลร่วมกับพรรคการเมืองอื่นๆอีก 3 พรรค คือพรรคชาติไทย พรรคสังคมนิยม และพรรคสังคมนิยม รวมรัฐบาล 4 พรรค จำนวนรัฐมนตรี 36 คน

รัฐบาลของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ประสบปัญหามากมายมาตั้งแต่การจัดตั้งรัฐบาล เพราะไม่สามารถควบคุมเสียงสมาชิกได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหา ความขัดแย้งในหมู่นิสิตนักศึกษา กลุ่มต่างๆ ปัญหาเรื่องจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร เดินทางเข้ามาประเทศไทย ทำให้เป็นชนวนสำคัญที่มีการประท้วงต่อต้าน และเรียกร้องให้ขับจอมพลทั้งสองคนออกนอกประเทศมีผู้ต่อต้าน 2 คน ถูกสังหารและแขวนคอ การตายของคนทั้งสองทำให้การต่อต้าน

ลูกกลามออกไป ในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีการแสดงละครประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นการแสดงการแขวนคอในวันรุ่งขึ้น หนังสือพิมพ์ได้แพร่ภาพละครล้อเลียน และกล่าวหาว่าเป็นการหมิ่นองค์รัชทายาท ทำให้เกิดการต่อต้านนักศึกษาครั้งใหญ่ ในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกโจมตี และถูกสังหาร มีผู้เสียชีวิต 37 คน และบาดเจ็บจำนวนมาก (วิทยา สุจริตธนารักษ์. 2533 : 641) เหตุการณ์นองเลือดนี้ยุติลงเมื่อ พล.ร.อ.สังัด ชลช้อย คุมกำลังเข้ายึดอำนาจรัฐในนามคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 14 ของไทย เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2519 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ซึ่งมีมาตรา 21 รัฐบาลได้จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนหลายอย่าง ทำให้รัฐบาลนี้ไม่เป็นที่นิยมของประชาชน พลเรือเอกสังัด ชลช้อย จึงได้ยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 (ณรงค์ พ่วงพิศ. 2533 : 378)

ภายหลังการรัฐประหารแล้ว ได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้ “ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2520 “ และคณะรัฐประหารลงมติเห็นชอบให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ บุคคลสำคัญในคณะรัฐประหาร เป็นนายกรัฐมนตรี (ลิขิต ธีรเวคิน. 2533 : 154)

ต่อมาได้มีการเลือกตั้งครั้งที่ 14 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง ในระยะต้น พ.ศ. 2523 เกิดวิกฤติการณ์น้ำมัน ทำให้การครองชีพโดยทั่วไปสูงตามไปด้วย หลังจากปรับการขึ้นราคาน้ำมันแล้ว ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 ได้มีการเคลื่อนไหวภายในสภาที่จะเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ในที่สุดพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ประกาศลาออกกลางสภาเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อมา

รัฐบาลชุดนี้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ซึ่งเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้การส่งออกของไทยต้องประสบกับมาตรการกีดกันการนำเข้าสินค้าของประเทศพัฒนาแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลชุดนี้ได้แก่ การประท้วงของชาวนา ในเรื่องกำหนดราคาขั้นต่ำของการรับซื้อข้าวเปลือกในเดือนธันวาคม พ.ศ.2525 ปัญหาเรื่องน้ำตาล ปัญหาเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะที่เนื่องมาจากข้อกำหนดในบทเฉพาะกาล เช่น เรื่องระบบพรรค ระบบการเลือกตั้ง นายกรัฐมนตรีมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปัญหาความแตกแยกภายในพรรคต่างๆ

ที่ร่วมรัฐบาล เพราะความคาดหวังเกี่ยวกับตำแหน่งทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้ง ทำให้มีการสลายกลุ่มกันในสภาเพื่อหาทางบีบบังคับให้รัฐบาลลาออกจากตำแหน่งแต่รัฐบาลไม่ยอมลาออก แต่กลับยุบสภาผู้แทนราษฎรเสียและกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 (ชาติชาย พณานานนท์. 2533 : 647)

✓ การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 มีพรรคการเมืองที่ได้รับเลือกเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรจำนวน 15 พรรค และเป็นที่ตกลงกันว่า พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคมและพรรคราษฎร ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลโดยเชิญพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง

ต่อมาได้เกิดความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์กลุ่มต่างๆ ในพรรคประชาธิปัตย์ได้เกิดความเห็นขัดแย้งกันในปัญหาสำคัญ ทำให้กระทบกระเทือนต่อสถานะของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีจึงยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2531 และให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 ปรากฏว่า พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 พรรคฝ่ายค้านได้อภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล และได้มีคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ซึ่งมีพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ เป็นหัวหน้า พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นรองหัวหน้า พลเอกอิสระพงศ์ หนุนภักดี เป็นเลขาธิการ ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติยังได้จัดตั้งให้ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี (รักษาการ) ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2534

รัฐบาลในยุค นายอานันท์ ปันยารชุน มีการพัฒนาประเทศในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านการทหาร ความร่วมมือทางการต่างประเทศ และมีการนำระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม มาใช้เป็นนโยบายหลักของรัฐบาลในชุดนี้ จนกระทั่งในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2535 นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีได้แถลงผลงานของรัฐบาล และได้กล่าวอำลาประชาชนทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย รวมไปถึงการจัดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535

ในการจัดตั้งรัฐบาลในครั้งนี้นั้น พรรคร่วมรัฐบาลได้มีมติให้พลเอกสุจินดา คราประยูร เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีได้มาจากการเลือกตั้งโดยให้เหตุผลว่าเพื่อความมั่นคงของ

ประเทศ

การเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกสุจินดา คราประยูร ถูกต่อต้านจากประชาชน นิสิตนักศึกษา พ่อค้า รวมทั้งคณาจารย์ ข้าราชการจำนวนมาก ความรุนแรงของการชุมนุมเริ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้มีประชาชนบางกลุ่มบุกเข้าไปทำลายทรัพย์สินของทางราชการ เช่น ทำลายทรัพย์สินในสถานีดับเพลิง เผาสถานีตำรวจและปล่อยตัวผู้ต้องหาฯ รัฐบาลจึงหาทางออกด้วยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล แต่กลุ่มผู้ชุมนุมก็ยังมืออยู่อีกมากมายที่สะพานผ่านฟ้า และทหารยังใช้ปืนกลยิงโอบล้อมประชาชนที่บริเวณถนนราชดำเนินกลาง และเข้าจับกุมพลตรีจำลอง ศรีเมือง แกนนำในการประท้วง กับผู้ชุมนุมอีกจำนวนหนึ่งไปควบคุมไว้

ในเวลา 20.00 น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ พลเอกสุจินดา คราประยูร และพลตรีจำลอง ศรีเมือง เข้าเฝ้า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระกระแสพระราชดำรัสให้ทุกฝ่ายช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ต่อมาพลเอกสุจินดา คราประยูร ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อแสดงความรับผิดชอบทางการเมือง และนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมเสนอนายอานันท์ ปันยารชุน กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 เกี่ยวกับเหตุการณ์นองเลือดที่ผ่านมา คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงสรุปไว้ว่าการที่เจ้าหน้าที่ใช้แผนไพร่พินาศสลายฝูงชน ทำให้ประชาชนถูกยิงเสียชีวิต ได้รับบาดเจ็บ และสูญหายเป็นจำนวนมาก เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เป็นความผิดพลาดและบกพร่องในการแก้ปัญหา และการเคลื่อนย้ายฝูงชนไปโดยไม่มีการระเบียบแบบแผนก็ไม่ถูกต้องเช่นกัน และอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงคือการบิดเบือนข่าวสาร ทำให้ประชาชนไม่ทราบข้อเท็จจริง และออกมาดูเหตุการณ์ด้วยตนเอง(สยามจดหมายเหตุ. 2535 : 1066)

หลังจากมีการตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการต่อมา และจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้มีนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงที่รัฐบาลภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย บริหารประเทศมาได้เป็นเวลา 15 เดือน (กันยายน 2535 - ธันวาคม 2536)

นั้น ได้มีปัญหาเรื่องการทำผืนนโยบายการปฏิรูปที่ดิน กรณีสปก. 4-01 จนเป็นสาเหตุให้นายชวน หลีกภัย ตัดสินใจยุบสภา และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2539 ผลปรากฏว่า นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทยได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ต่อมาถูกฝ่ายค้านอภิปรายไม่ไว้วางใจ จนประกาศยุบสภา และจัดให้มีการเลือกตั้ง ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 (อุกฤษฏ์ ปัทมพันธ์. 2540 : 121) แต่ก็มีปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดภาวะระส่ำระสายต่อตลาดหลักทรัพย์ของไทย จนทำให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้ง นายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมาจนถึงปัจจุบัน (เดลินิวส์. 10 พ.ย. 2540 : 15)

2.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาจนถึง พ.ศ. 2515 นับได้ว่าเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของโลกเจริญรุ่งเรืองและการค้าขายตัว ประเทศไทยจึงพลอยได้รับผลจากภาวะเช่นนั้นด้วย ในรูปการไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศมาลงทุนในประเทศไทย และการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศ โดยข้อกีดกันทางการค้ามีน้อย เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในช่วงนั้นมีผลต่อเศรษฐกิจไทยคือ สงครามเวียดนามและความไม่สงบในชนบทของไทย

สงครามเวียดนามมีผลต่อเศรษฐกิจไทยในด้านที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวมากขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายของทหารอเมริกันที่เข้ามาในประเทศไทย เช่น ค่าใช้จ่ายในการตั้งฐานทัพ สร้างสนามบิน สร้างเครือข่ายโทรคมนาคมในประเทศไทย และยังมีค่าจ้างให้ทหารรับจ้างไปรบอีกด้วย

เหตุการณ์ไม่สงบในประเทศ ส่วนใหญ่จำกัดขอบเขตอยู่ในชนบทห่างไกล เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยประกาศต่อสู้ด้วยอาวุธและมีการตั้งกองทัพลดแอกแห่งประเทศไทย การต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ส่วนใหญ่จึงอยู่ในภาคนี้ และมุ่งใช้งบประมาณไปในการสร้างถนนยุทธศาสตร์เพื่อผลทางการทหาร การเมือง และเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ไม่ได้มีการเปลี่ยนยุทธวิธีการพัฒนาประเทศจากแนวหลักที่วางไว้เดิม เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฯสองฉบับ มีการสร้างถาวรวัตถุจำนวนมาก และมีเครือข่ายเส้นทางคมนาคมที่มองเห็นได้ แต่สิ่งที่ถูกละเลยไป ก็คือ การสร้างสังคมที่เป็นธรรม

ภาคอุตสาหกรรม ขยายตัวเติบโตใหญ่ขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยมที่เอกชนเป็นผู้ลงทุน และเริ่มมีแนวโน้มไปในทางที่จะเป็นทุนนิยมผูกขาด โดยนายทุนที่มีกำลังเงินหรือมีความผูกพันกับผู้ที่มีอำนาจและฐานการเงินร่วมกับทุนนิยมต่างชาติ ในขณะที่ ภาคเกษตร ยังล้าหลังและยากจนเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ทำการเกษตรส่วนมากก็ยังอยู่นอกเขตชลประทาน การบริการด้านเทคโนโลยี สินเชื่อ และการตลาด ยังไม่พอแก่ความต้องการของภาคเกษตร

การขยายตัวทางเศรษฐกิจจากการประกอบการแบบดั้งเดิม มาสู่การผลิตแบบทุนนิยม เกิดขึ้นเฉพาะที่ศูนย์กลางเขตเมือง ทั้งชนบทห่างไกลยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านรายได้ หรือการได้รับบริการขั้นพื้นฐานทางด้านการศึกษาและการสาธารณสุข ทั้งที่เป็นของรัฐบาลและของเอกชน แม้แต่อุตสาหกรรมส่วนมากก็กระจุกตัวอยู่ในเขตกรุงเทพฯและสมุทรปราการ เพราะใกล้ศูนย์กลางการบริหารของประเทศและใกล้ท่าเรือ ทำให้สะดวกในการขนถ่ายสินค้า และการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ สำหรับกิจการอุตสาหกรรมในส่วนภูมิภาคที่ได้รับการส่งเสริมมักจะเป็นโรงแรม นอกจากนั้นก็มีโรงแรมโบราณในภาคเหนือ และห้องเย็นในภาคใต้ อุตสาหกรรมอื่นๆ ในต่างจังหวัดมักจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่ผลิตสินค้าสำหรับท้องถิ่น

การที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางที่สำคัญ ทำให้ชาวนาและคนในชนบทอื่นๆ หลั่งไหลเข้ามาหางานทำในเมือง เกิดชุมชนแออัดขึ้นในเมือง ในย่านใกล้แหล่งงานและใกล้โรงงาน อุตสาหกรรม จึงก่อให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัยขาดแคลนและไม่ถูกสุขลักษณะ ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมเป็นพิษ และการขาดแคลนบริการสาธารณสุขที่จำเป็น เช่น น้ำประปา ดังนั้น ในขณะที่รายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยสูงขึ้น แต่คุณภาพชีวิตของคนจำนวนหนึ่งกลับเสื่อมลง

กรรมกรในระยะแรกเป็นแรงงานไร้ฝีมือและการที่มีคนจากชนบทหลั่งไหลเข้าเมืองจำนวนมาก ค่าแรงของกรรมกรจึงคงอยู่ในระดับต่ำเพราะไม่มีการขาดแคลนแรงงาน บริษัทขนาดใหญ่ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้สวัสดิการแก่คนงานดังเช่นที่พึงให้ในต่างประเทศ การที่รัฐบาลไม่สนับสนุนให้กรรมกรรวมตัวกัน เพราะต้องการชักจูงการลงทุนจากต่างประเทศ ทำให้ฝ่ายคนงานไม่มีอำนาจต่อรอง การแบ่งปันรายได้ระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายคนงานจึงไม่เป็นธรรมยิ่งขึ้น จน

กระทั่งถึง พ.ศ. 2515 รัฐบาลจึงเริ่มยอมให้ตั้งสมาคมลูกจ้างขึ้นได้พร้อมๆ กับที่นโยบายของ รัฐบาลด้านการพัฒนาเศรษฐกิจได้เริ่มหันมาพิจารณาให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้มากขึ้น เพื่อแก้ปัญหาความไม่สมดุลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างภาค เกษตรกับภาคอุตสาหกรรม และระหว่างเจ้าของทุนกับแรงงาน (วินัย บุญกิจ. 2519 : 25)

ในช่วง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 - 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ภาวะเศรษฐกิจของทั่วโลก กำลังปั่นป่วน เพราะราคาน้ำมันซึ่งเริ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ นับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 เพราะ กลุ่มประเทศ Organization of Petroleum Exporting Countries หรือ OPEC ซึ่งเป็นผู้ ผลิตน้ำมันถึงร้อยละ 81 ของปริมาณที่ผลิตทั้งโลกบังคับให้บริษัทน้ำมันนานาชาติ ทำสัญญา “เดहरาน” ยอมรับภาษีน้ำมันที่จะเก็บเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี และยอมรับราคามูลฐานน้ำมันดิบที่จะ เพิ่มขึ้นด้วย นอกจากข้อแม้ในเรื่องราคาแล้ว กลุ่มประเทศโอเปคยังได้เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนจากการขายน้ำมันของตนอีกด้วย โดยบังคับให้บริษัทผู้ผลิตน้ำมันนานาชาติ โอนหุ้นให้ รัฐบาล 25 % และต้องโอนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบ 51 % เหตุนี้ทำให้บริษัทผู้ผลิต น้ำมันนานาชาติต้องขึ้นราคาน้ำมันดิบเพื่อเป็นการชดเชยส่วนที่สูญเสียไปในการโอนหุ้นอยู่ตลอดเวลา

น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงที่ต้องใช้มากที่สุดในชีวิตประจำวันและในการอุตสาหกรรมทุกประเภท การเกษตรที่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อผ่อนแรงและเพิ่มผลผลิตก็จำเป็นต้องอาศัยน้ำมันเชื้อ เพลิง เมื่อราคาน้ำมันสูงขึ้น จึงพลอยทำให้ราคาสินค้าอื่นๆ เขยิบตามไปด้วย เพราะต้นทุนการ ผลิตและการขนส่งเพิ่มขึ้น สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของทุกประเทศทั่วโลกได้รับผลกระทบจาก การขึ้นราคาน้ำมันโดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ผลกระทบนี้จะหนักหน่วงกว่าประเทศพัฒนา ประเทศไทยซึ่งจัดอยู่ในประเภทประเทศกำลังพัฒนา และเป็นประเทศยากจนอยู่แล้ว จึงไม่อาจ หลีกเลี่ยงปัญหาทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการขึ้นราคาน้ำมันครั้งนี้ได้

พลังงานที่ใช้ในประเทศแยกแยะได้ดังนี้ ถ่านหินมีใช้เล็กน้อย แก๊สธรรมชาติและพลังงาน ปริมาณไม่มีใช้ พลังน้ำมีไม่มากนัก พลังงานที่ใช้มากที่สุดคือน้ำมัน ใช้ถึงร้อยละ 95 ของพลังงานที่ ใช้ทั้งหมด (ประชาชาติ. 22 - 30 พฤศจิกายน 2516 : 12-20) เมื่อน้ำมันอันเป็นพลังงานที่ใช้มากที่สุด และต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศขึ้นราคา ดัชนีค่าครองชีพของคนไทยจึงต้องสูงขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ พ้น จึงพลอยทำให้ราคาสินค้าอื่นๆ เขยิบตามไปด้วย เพราะต้นทุนการผลิตและการขนส่งเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนในกลุ่มอาชีพต่างๆ ต้องรวมตัวกันเรียกร้องขอเพิ่มรายได้และเรียกร้องให้รัฐบาล

จัดการเอาโทษกับพ่อค้า ซึ่งเอาเปรียบประชาชน ด้วยการกักตุนสินค้า และฉวยโอกาสขึ้นราคา สินค้า ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากภาวะทางเศรษฐกิจมากที่สุดคือ กรรมกร และชาวไร่ ชาวนา เนื่องจากแต่เดิมก็เป็นผู้มีรายได้น้อยอยู่แล้ว เมื่อต้องมาประสบกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ก็ยิ่งทำให้รายได้ไม่สมดุลกับรายจ่ายและมีชีวิตความเป็นอยู่แร้นแค้นยิ่งขึ้น กรรมกรจึงต้องรวมตัวกันประท้วงเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ของเขาด้วยการขอเพิ่มค่าแรง ส่วนชาวนาก็เรียกร้องให้รัฐบาลจัดการประกันราคาข้าว และจัดระบบสินเชื่อเพื่อการเกษตร รวมทั้งจัดให้มีการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้ชาวไร่ชาวนารอดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบและคดโกงของนายทุนเงินกู้และเจ้าของที่ดิน

ทางด้านชาวนาความกดดันทางเศรษฐกิจ ทำให้พวกเขาต้องรวมตัวกันเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทางด้านรัฐบาลและองค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงต้องแก้ไขเพื่อที่จะขจัดปัญหาหรือผ่อนปรนความรุนแรงของปัญหาทางเศรษฐกิจลง มาตรการการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่รัฐบาลนำมาใช้นั้นไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ แต่รัฐบาลควรที่จะแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ ก็คือระบบเศรษฐกิจที่ผูกขาด การเอารัดเอาเปรียบ กอบโกยของพ่อค้านายทุน และการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม (วินัย บุญกิจ, 2519 : 18)

เมื่อพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ได้เป็นนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2520 ได้เผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าอีกหลายประการ แต่ปัญหาอันยิ่งใหญ่ของคณะรัฐบาลชุดนี้ ก็คือ ปัญหาราคาน้ำมันทั่วโลกที่มีราคาสูงขึ้นมากอย่างรวดเร็ว แม้ว่ารัฐบาลจะได้มีนโยบายประหยัดน้ำมันแล้วก็ตาม ผลกระทบของภาวะราคาน้ำมันสูงก็ยังสะท้อนมาถึงประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไร่ชาวนา และกรรมกรผู้ยากไร้หาเช้ากินค่ำ ทั้งนี้ เพราะเมื่อน้ำมันสูงขึ้น ไม่ว่ากิจการประเภทใดก็ได้รับผลกระทบกระเทือนตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การคมนาคม การประมง การเกษตร จนกระทั่งกิจการอุตสาหกรรม สินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพได้มีราคาสูงขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

กล่าวโดยสรุปภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2522 อยู่ภาวะที่เรียกว่าหัวเลี้ยวหัวต่อ คือมีทั้งด้านดีและด้านที่น่าเป็นห่วง ด้านดีก็คือ การลงทุนในด้านอุตสาหกรรมขยายตัวมากอย่างเห็นได้ชัด และสามารถส่งสินค้าออกได้มากเป็นประวัติการณ์เงินเกิน 100,000 ล้านบาท ส่วนในด้านที่น่าเป็นห่วงคือ ปัญหาการขาดดุลการค้าและปัญหาเงินเฟ้อ (สยามจดหมายเหตุ, 2522 : 1422 - 1444)

การประกาศขึ้นราคาน้ำมัน ทำให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมืองตามมาตั้งแต่พวกประชาชน นักศึกษา และนักการเมือง รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รวมตัวกันต่อต้านคัดค้าน จนในที่สุดพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จำต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในรัฐสภาในวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2522 เป็นอันสิ้นสุดรัฐบาลของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในปี พ.ศ.2523 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยยิ่งวิกฤตยิ่งขึ้น เนื่องจากได้เกิดภาวะฝนแล้งและทิ้งช่วงในระหว่างเดือนสิงหาคมและกันยายน อันเป็นเหตุให้ผลผลิตสินค้าเกษตรสำคัญ ๆ เช่น มันสำปะหลัง ปอ และอ้อยมีผลผลิตลดลง ส่วนผลผลิตข้าวในปีได้ผลใกล้เคียงกับผลผลิตที่ได้ในปีที่ผ่านมา ทำให้การผลิตส่วนรวมได้เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 6.8 ถึงกระนั้นก็ยังต่ำกว่าในปีที่ผ่านมา

ส่วนภาวะเศรษฐกิจของประเทศในปี พ.ศ. 2524 นั้นภาวะของเงินตึงตัวได้ผ่อนคลายลง โดยอัตราดอกเบี้ยในประเทศระหว่างธนาคารได้ลดลงจากร้อยละ 19 เหลือเพียงร้อยละ 11 สำหรับอัตราเงินเฟ้อในประเทศลดลงจากปี 2523 ช่วงนี้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวสูงขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจเกษตรกรรมขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิม

สำหรับในปี พ.ศ. 2525 นายศุภชัย พานิชภักดิ์ ผู้อำนวยการสำนักผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ได้ชี้แจงถึงภาวะเศรษฐกิจของประเทศว่าในช่วง 9 เดือนแรกของปี ยังคงอยู่ในระยะซบเซา แต่ในช่วงกรกฎาคม - กันยายน ภาวะการดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งเห็นได้จากการใช้จ่ายรวมทางรัฐบาลมีมากขึ้น จึงเป็นตัวช่วยกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจ ประชาชนมีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอุปโภคมากขึ้นแม้ทางด้านการลงทุนยังไม่กระเตื้องขึ้น ซึ่งการผลิตทางการเกษตรยังคงต่ำกว่าปี พ.ศ. 2524 และอุตสาหกรรมยังซบเซาอยู่มากที่พอจะดีขึ้นก็ในด้านของเครื่องจักรกลและเครื่องยนต์ดีเซล ถึงกระนั้นก็มีผลทำให้การค้าระหว่างประเทศขาดดุลการค้าเพียง 25,400 ล้านบาท เพราะมีมูลค่าการส่งออกเท่ากับ 124,437 ล้านบาท และมีมูลค่าการนำเข้าเท่ากับ 149,851 ล้านบาท (สยามจดหมายเหตุ. 2525 : 1301 - 1302)

ส่วนในปี พ.ศ. 2526 ปัญหาการขาดดุลการค้านับเป็นปัญหาที่น่าวิตกยิ่งเนื่องจากสินค้าส่งออกมีมูลค่าลดลง ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยาง และดีบุก ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศมีมูลค่าถึง 108,000 ล้านบาท เนื่องจากได้มีการนำเข้าสินค้าประเภททุนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ สินค้าที่ใช้ในอุตสาหกรรมก่อสร้างและสิ่งทอ ในช่วงครึ่งหลังของปี 2526 นี้ ภาวะดุลการค้ากระเตื้องขึ้นบ้าง สังเกตได้จากการส่งออกในเดือนมิถุนายนเป็นต้นมา จากนั้นในช่วง

ปลายปี 2526 มีปัญหาการขาดดุลมาก จึงเป็นสาเหตุทำให้ประชาชนเริ่มเสื่อมความเชื่อถือในค่าของเงินบาท (เศรษฐกิจและสังคมไทย. 2526 : 4-20)

สำหรับภาวะเศรษฐกิจในช่วง 5 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2527 มีสถานการณ์เศรษฐกิจโดยส่วนรวมที่ดีขึ้น ไม่มีปัญหาเรื่องภาวะเงินเฟ้อ ภายหลังจากที่รัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่ได้รับปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา โดยการปรับค่าเงินบาทในตลาดเงินตราต่างประเทศ ซึ่งช่วยทำให้ค่าเงินบาทแข็งขึ้นเมื่อเทียบกับเงินตราสกุลอื่นๆ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าหลังจากการปรับค่าเงินบาทแล้ว ภาวะการเงินของไทยมีสภาพคล่องตัวสูงมาก (เศรษฐกิจและสังคม. 2527 : 6-15)

✓ ในปี พ.ศ. 2528 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้สรุปถึงภาวะเศรษฐกิจโดยทั่วไปของประเทศว่า ผลผลิตประชาชาติในปี 2528 จะขยายตัวประมาณร้อยละ 5.5 โดยมีสินค้าหลักที่ส่งออกคิดเป็นมูลค่าสูงได้แก่ กุ้งสด ติบูก น้ำตาล และผลิตภัณฑ์สิ่งทอ ส่วนสินค้าส่งออกที่มีมูลค่าลดลงได้แก่ ข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง สินค้าส่งออกอื่นๆ ที่ทำรายได้มากเป็นพิเศษ ได้แก่ ปลากระป๋อง เครื่องเพชรพลอย ท่อเหล็ก และรองเท้า สำหรับการนำเข้าของสินค้าได้ลดลงมากเป็นผลมาจากการนำเข้าน้ำมันลดลงเพราะมีการนำก๊าซธรรมชาติและน้ำมันดิบจากแหล่งภายในประเทศขึ้นมาใช้แทน (เศรษฐกิจและสังคม. 2528 :18)

ส่วนสภาวะเศรษฐกิจของปี พ.ศ. 2529 นั้น สภาวะโดยทั่ว ๆ ไปดีขึ้นอย่างช้า ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจของไทยยังคงมีปัญหาอยู่ เพราะรายได้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ดีขึ้นเท่าที่ควร ในด้านภาวะการค้าต่างประเทศนั้นดุลการค้าโดยทั่วไปดีขึ้นประมาณ 20,000 ล้านบาท นอกจากนี้คนไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาความเดือนร้อน อันเป็นผลมาจากรัฐบัญญัติการเกษตร (Farm Act) และยังเป็นที่วิตกกังว่าในอนาคตผลผลิตข้าวจะเพิ่มขึ้น เมื่อประเทศที่เคยนำเข้าข้าว เช่น อินเดีย และอินโดนีเซีย จะกลายมาเป็นผู้ส่งออก ด้านค่าของเงินบาททวีความมั่นคงยิ่งขึ้น เศรษฐกิจของไทยก็ยิ่งนับว่าโชคดีที่มีทั้งก๊าซและน้ำมันจากธรรมชาติ มาช่วยลดปัญหาดุลการค้าเงินลงได้มาก (เศรษฐกิจและสังคม. 2529 : 3 - 20)

เมื่อมองเฉพาะการขยายตัวทางเศรษฐกิจส่วนรวมก็จะเห็นได้ว่าเพียงเริ่มประเดิมแผนฯ 6 ทุกสิ่งทุกอย่างก็ดีขึ้นเกินกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นปีแรกปรากฏว่าการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากการขยายตัวในสาขาอุตสาหกรรม และ

สาขาบริการ มูลค่าการส่งออกสินค้าขยายตัวสูงเป็นประวัติการณ์คือมีมูลค่าถึง 298,099 ล้านบาท แรงผลักดันที่สำคัญอีกอย่างที่ทำให้เศรษฐกิจไทยปี พ.ศ.2530 ขยายตัวสูงมาจากการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพราะปี พ.ศ. 2530 เป็นปีที่การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จมากที่สุด การที่ภาวะเศรษฐกิจฟื้นตัวอย่างรวดเร็วสืบเนื่องมาจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนอย่างแท้จริง (เศรษฐกิจและสังคม. 2530 : 4 - 13)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นปีที่สองของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เศรษฐกิจไทยยังคงขยายตัวต่ออย่างไม่หยุดยั้งโดยเฉพาะอัตราการขยายตัวของปี 2531 สูงถึงร้อยละ 13.2 ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในรอบ 22 ปีที่ผ่านมา สาขาที่ยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาบริการและอื่นๆ ในขณะที่สาขาเกษตรก็ขยายตัวสูงเป็นประวัติการณ์ถึงร้อยละ 8.6 สินค้าส่งออกที่มีมูลค่าสูงขึ้นได้แก่ ยางพารา กุ้งสด น้ำตาล ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ซึ่งทำให้การส่งออกมีมูลค่าสูงถึง 84,000 ล้านบาท การที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วดังกล่าว ส่งผลทำให้ราคาสินค้าผู้บริโภคเพิ่มขึ้นและทำให้สามารถแก้ไขปัญหาคritical ๆ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาการเงิน และปัญหาการคลังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่เศรษฐกิจของไทยกำลังเฟื่องฟูในระยะของปี 2531 นั้น ได้มีการกล่าวถึงการเข้าสู่ยุคสังคมอุตสาหกรรมใหม่ หรือ นิกส์ ของประเทศไทยกันอย่างกว้างขวาง ทั้งจากสื่อมวลชนและกลุ่มต่าง ๆ ในแวดวงวิชาการ เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเป็นนิกส์และสังคมไทยนี้ ได้ถูกนำมาวิพากษ์วิจารณ์ในหลายแง่หลายมุมด้วยกันจนถึงที่ว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจสูงสุดในปี พ.ศ.2531

ต่อมาในปี พ.ศ.2532 เศรษฐกิจมีการขยายตัวในเกณฑ์สูงต่อเนื่องกันเป็นปีที่สาม การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างรวดเร็วและต่อเนื่อง มีปัจจัยพื้นฐานมาจากการส่งออกที่เพิ่มขึ้น การที่ราคาข้าว ข้าวโพด และอ้อย พุ่งสูงขึ้นมากเป็นประวัติการณ์ ทำให้รายได้และอำนาจการซื้อของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น จนสามารถซื้อสินค้าอุตสาหกรรมภายในประเทศได้มากขึ้น อันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เศรษฐกิจภายในประเทศขยายตัวอยู่ในระดับสูง

เรื่องที่ได้รับการกล่าวขานจากทุกฝ่ายในปีนี้ได้แก่ ภาวะเงินเฟ้อ หรือการที่ระดับราคาสินค้าสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยราคาของสินค้าและบริการได้เริ่มขยับตัวสูงขึ้นตั้งแต่ต้นปีเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปลายปี รัฐบาลจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งประกอบด้วยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

ข้อ เพื่อร่วมกันติดตามความเคลื่อนไหวของราคาสินค้า ค้นหาเหตุของภาวะเงินเฟ้อ และ กำหนดมาตรการแก้ไข หลายฝ่ายมีความเห็นเป็นไปในทางเดียวกันว่า สาเหตุของภาวะเงินเฟ้อ มา จากความต้องการสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นมาก ในขณะที่กำลังการผลิตสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นไม่ทัน จึงทำให้เกิดความต้องการส่วนเกิน ซึ่งส่งผลทำให้ระดับราคาสินค้าและบริการต้องขยับราคาสูงขึ้น (เศรษฐกิจและสังคมไทย. 2532 : 14 - 27) งบประมาณปีพ.ศ. 2533 โดยรวมแล้ว สถานการณ์และแนวโน้มทั่วไปของเศรษฐกิจไทยยังคงเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีเสถียรภาพพอสมควร เพราะนโยบายของรัฐบาลเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (เศรษฐกิจและสังคม. 2534 : 3 - 22) ในปี พ.ศ. 2533 การพัฒนาเศรษฐกิจ ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีผลทำให้ราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้วิกฤตการณ์ในอ่าวเปอร์เซียตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2533 ทำให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกมีราคาสูงขึ้นกว่าเท่าตัว ภาวะดังกล่าวมีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจและการค้าของโลกต้องชะลอตัวลง และเนื่องจากเศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจแบบเปิดไทยจึงได้รับผลกระทบดังกล่าวนี้ด้วย แต่เนื่องจากในขณะนี้ไทยเรามีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจมากขึ้นกว่าเดิม ผลกระทบที่ได้รับจึงเบาบางกว่า การเกิดวิกฤตการณ์น้ำมัน 2 ครั้งที่ผ่านมาอาจกล่าวได้ว่า ผลกระทบจากภาวะน้ำมันขึ้นราคานี้ มีผลให้เศรษฐกิจของไทยในปี พ.ศ 2533 ขยายตัวประมาณร้อยละ 10 แต่วิกฤตการณ์ในอ่าวเปอร์เซียที่ยังคงยืดเยื้อ มีผลทำให้เศรษฐกิจไทยชะลอตัวลงเหลือเพียงร้อยละ 7 - 7.5 ในปี พ.ศ.2534 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนฯ 6

กล่าวโดยสรุป นับว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เป็นแผนที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งภาวะเศรษฐกิจไทยที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วติดต่อกันในช่วง 4 ปีที่ผ่านมาของแผนฯ 6 เป็นผลมาจากการส่งออก การลงทุน และการท่องเที่ยวที่ขยายตัวสูง เพราะมีปัจจัยเอื้ออำนวยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชนในการขจัดปัญหาและอุปสรรคต่างๆ นอกจากนี้อัตราดอกเบี้ย อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ราคา น้ำมันและค่าจ้างแรงงานของไทยในช่วงนั้นเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก จึงเอื้ออำนวยต่อการลงทุนและการส่งออกมาก

การที่เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวสูง ส่งผลให้การคลังของรัฐบาลอยู่ในฐานะมั่นคง กล่าวคือทำให้รัฐสามารถจัดเก็บรายได้ได้สูงกว่ารายจ่ายเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2531 และต่อเนื่องมาจนถึงพ.ศ. 2534 เป็นผลให้เงินคงคลังเพิ่มขึ้นจาก 11,104.1 ล้านบาท เมื่อสิ้นปีงบประมาณ

2530 มาเป็น 132,679.4 ล้านบาท เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2533 โดยรวมแล้วสถานการณ์และแนวโน้มทั่วไปของเศรษฐกิจไทย ยังคงเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีเสถียรภาพพอสมควร เพราะนโยบายของรัฐบาลเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ(เศรษฐกิจและสังคม. 2534 : 3-22)

ต่อมาในช่วงของรัฐบาล พลเอกสุจินดา คราประยูร ใน พ.ศ.2535 ได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วง เพื่อคัดค้านนายกรัฐมนตรีที่ได้มาจากการเลือกตั้งจนเกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ หลังจากเหตุการณ์ชุมนุมในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 คือการลงทุนของประเทศตกต่ำลงมาก เงินทุนต่างประเทศไหลออกเป็นจำนวนมากภาวะเศรษฐกิจทุกด้านชะงักงัน จนเหตุการณ์ประท้วงผ่านไปในที่สุด รัฐบาลชุดต่อมาได้มีนโยบายเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจหลายสาขาให้ฟื้นตัวขึ้นเป็นลำดับ

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีได้กล่าวสุนทรพจน์เกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจของไทยต่อที่ประชุม World Economic Forum ณ เมืองดาวอส ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2541 สรุปได้ว่า

ในรอบ 20 ปี ที่ผ่านมาเศรษฐกิจไทยได้เติบโตอย่างรวดเร็ว รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นเป็น 3 เท่า ภายในระยะเวลา 10 ปี ปัจจุบันโรงงานของไทยได้ผลิตสินค้าหลายชนิดเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดโลก ในด้านภาคเกษตรกรรมประเทศไทยก็นับได้ว่าเป็นแหล่งอาหารใหญ่ของโลก โดยเป็นประเทศ 1 ใน 5 ของโลก คนไทยจึงมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น นิตยสาร เดอะ อีโคโนมิสต์ ได้คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะสามารถเติบโตเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจชั้นนำ ใหญ่เป็นอันดับที่ 8 ของโลกในปี ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563)

ศักยภาพของเศรษฐกิจไทย ได้กลายเป็นแรงดึงดูดเงินทุนจำนวนมากให้หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศ การเติบโตทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการใช้จ่ายและการลงทุนอย่างไม่ระมัดระวัง จนนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่

สถานการณ์ดังกล่าว ยังไม่ได้รับการแก้ไขก็เกิดการผิดพลาดทางการบริหารเศรษฐกิจขึ้นอีก โดยเฉพาะการนำเงินทุนสำรองจำนวนหนึ่งไปใช้เพื่อแก้ไขสภาพคล่องในระบบสถาบันการเงินเพียง 6 เดือนที่ผ่านมา ค่าเงินและตลาดหุ้นได้ตกต่ำอย่างมาก (มติชน. 31 ม.ค. 2541 : 19)

2.3 สภาพทางศาสนา วัฒนธรรม และค่านิยม

วัฒนธรรมในสังคมไทยหลายอย่างได้รับอิทธิพลจากแนวความคิด หรือคำสอนของศาสนาต่างๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีบทบาทในการสร้างขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม และความเชื่อต่างๆของคนไทยหลายอย่าง เช่น ศาสนาพราหมณ์นำเอาประเพณีแห่นางแมวขอฝน ประเพณีสงกรานต์ พิธีแรกนาขวัญ เข้ามาในประเพณีไทย ส่วนศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาตินั้น ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตายได้แก่ความนิยมในเรื่องต่างๆเช่น การบวชเณร การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การแห่เทียน การทำบุญในวันสำคัญประจำปีและวันสำคัญทางศาสนา (ทัศนีย์ ทองสว่าง, 2537: 91)

วัฒนธรรมก็คือวิถีชีวิตซึ่งสังคมมนุษย์ทำให้เจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อความดำรงอยู่รอด ความถาวรแบ่งเชื้อสาย และการจัดระเบียบแห่งประสบการณ์ของสังคม เพราะไม่มีมนุษย์กลุ่มใดจะดำรงชีวิตอยู่ได้ตามสภาพของธรรมชาติล้วนๆ ทุกกลุ่มย่อมมีมรดกทางสังคม ซึ่งมีความประณีตและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ และถ่ายทอดไปสู่ชนรุ่นหลัง มรดกทางสังคมนี้อย่างไรจะดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นอันเกี่ยวเนื่องกับกาลเทศะของกลุ่มชนนั้นๆ คนรุ่นใหม่ทุกรุ่นมีชีวิตรอยู่อย่างเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมของคนในยุคก่อนๆ (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2526 : 62) โดยเฉพาะวัฒนธรรมและค่านิยมนั้นมีธรรมชาติคือกว่าจะกลายมาเป็นวัฒนธรรมต้องใช้เวลาช้านาน และเมื่อเป็นแล้วก็จะถ่ายทอดเปลี่ยนแปลงได้ก็ต้องใช้เวลาช้านานเช่นกัน ดังนั้น วัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมไทยโดยทั่วไปในช่วง พ.ศ.2500 - พ.ศ. 2531 จึงคงเดิมไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ก็มีวัฒนธรรมในบางส่วนที่กลับกลายเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมในบางช่วง

วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคมไทยนั้นมีที่มาจากสาเหตุสองประการ ประการแรกคือสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ ซึ่งมีคตินิยมและธรรมเนียมประเพณีแบบพราหมณ์ปนอยู่มาก ประการที่สองคือ ประเทศไทยเป็นประเทศด้อยพัฒนาที่เปิดประเทศรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาด้วย แต่ก็ปรากฏความคิดซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อดีของวัฒนธรรมและค่านิยมเดิมและการกระทำซึ่งต่อต้านค่านิยมบางประการ

สาเหตุประการแรกนั้น มีผู้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า แม้แต่ไตรภูมิิกถา บทพระราชนิพนธ์ค้นคว้าของพญาสิทธิไธ ยังมีคตินิยมทางพราหมณ์มากกว่าพุทธ กล่าวคือ “เนื้อหาสาระที่เป็นแก่น

ของเรื่อง ปรากฏว่าเป็นคติดั้งเดิมของลัทธิพราหมณ์แต่ต้นจนปลาย เพียงแต่แทรกหลักธรรมะของ พุทธศาสนาลงไปประปรายเท่านั้นเอง แก่นของเรื่องอันว่าด้วยสวรรค์ ว่าด้วยโลกมนุษย์ และว่าด้วย เรื่องนรกภูมินั้นแหละคือคตินิยมของลัทธิพราหมณ์คำสอนของพุทธศาสนาอันบริสุทธิ์แท้ๆ ไม่มี อะไรที่พิลึกแบบนี้” และ “คตินิยมของลัทธิพราหมณ์ช่วยให้การกตัญญูตักเตือนระมัดระวังและมีท่าที ขริมขลังสะกดมวลชนไทย ผู้ถูกปกครองได้มากที่สุด (สุภา ศิริमानนท์. 2524 : 148)

ส่วนสาเหตุประการที่สองคือ การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามานั้น เนื่องจากประเทศไทย เป็นประเทศด้อยพัฒนา จึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก ดังที่ วิทยากร เชียง กูล กล่าวไว้ว่า “ประเทศด้อยพัฒนาส่วนใหญ่ เคยตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตกไม่ใน ทางใดก็ทางหนึ่งมาก่อน เช่น ไทย ซึ่งถือไม่เป็นอาณานิคมโดยตรงก็เป็นอาณานิคมทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม” (วิทยากร เชียงกูล. 2517: 56) สังคมที่รับวัฒนธรรมตะวันตกคือสังคมเมืองแล้ว จึงถ่ายทอดไปสู่สังคมชนบทต่อไป เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การศึกษาในระบบโรงเรียน ความ บันเทิง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะปรากฏอิทธิพลของตะวันตกได้ค่อนข้างเด่นชัด ในช่วง พ.ศ.2516 เป็นต้นมา

แนวความคิดวิเคราะห์ข้อด้อยทางวัฒนธรรมและค่านิยมในช่วง พ.ศ.2516 - 2519 จะพบว่า นักศึกษาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากในช่วงนั้น ได้นำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติ การเรียกร้องความยุติธรรม ในเรื่องต่างๆ นั้น เมื่อพิจารณาดูแล้ววาก็เท่ากับพวกเขาปฏิเสธความเชื่อในเรื่องโชคชะตาและบุญ วาสนา เพราะความเชื่อในเรื่องนี้ทำให้ประชาชนยอมจำนน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครองและผู้ได้ เปรียบทางสังคม เป็นการชี้ให้เห็นว่าความจริงแล้วสภาพความยุติธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น เกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง ถ้าต้องการแก้ไขก็ต้องดิ้นรนต่อสู้ด้วยตนเอง ไม่ใช่ รอให้โชคชะตาและบุญวาสนามาแก้ไข นักศึกษาบางกลุ่มต่อต้านงานรับน้องใหม่ และงานฉลอง บริบูรณ์ที่จัดอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย ในขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยังอดอยากยากจน การที่ นักศึกษาเข้าร่วมกับการต่อสู้ของประชาชน ชาวไร่ชาวนา กรรมกร ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่า เขา ปฏิเสธค่านิยมทางการศึกษา ที่มุ่งให้ผู้ได้รับการศึกษาเป็นชนชั้นผู้ได้เปรียบทางสังคม และในที่สุด การเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อสู้ทุกครั้งย่อมแสดงให้เห็นว่าค่านิยมในเรื่องการยอมรับในอำนาจเปลี่ยน ไป พวกเขาจะยอมรับแต่อำนาจและผู้มีอำนาจที่เป็นธรรมเท่านั้น หากอำนาจหรือผู้มีอำนาจไม่เป็น ธรรมพวกเขาก็จะมีปฏิกริยาต่อต้านคัดค้านทันที

อย่างไรก็ตาม ความคิดและการกระทำในเชิงต่อต้านคัดค้านวัฒนธรรมและค่านิยมเก่าเหล่านี้ ส่วนมากเกิดขึ้นในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาและสนใจศึกษาสังคมเท่านั้น แต่บุคคลเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถลบล้างความเชื่อที่ยังฝังรากลึกในหมู่ประชาชน มานับร้อยปีได้ และแม้แต่ตัวเขาเองบางทีก็ต้องยอมรับพิธีกรรมที่ไม่เห็นด้วยเพื่อความพอใจของบุพการี ทั้งนี้เพราะสังคมในวงกว้างประชาชนยังติดยึดอยู่กับวัฒนธรรมและค่านิยมเดิมซึ่งฝังรากลึกมานานับร้อยปี ดังที่อาานนท์ อภาภิรม ได้จัดแบ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยไว้ 3 ประการคือ (อาานนท์ อภาภิรม. 2521 : 29-31)

1. วัฒนธรรมในเรื่องการทำบุญและการประกอบกรกุศล
2. วัฒนธรรมในเรื่องพิธีกรรม
3. วัฒนธรรมในเรื่องความสนุกสนาน

1. วัฒนธรรมในเรื่องการทำบุญและการประกอบกรกุศล เนื่องจากคนไทยเชื่อในเรื่องบุญกรรม เชื่อว่าในชาตินี้ที่ต้องลำบากก็เพราะไร้บุญวาสนา จึงต้องทำบุญเอาไว้เพื่อได้พบชีวิตที่สุขสบายในชาติหน้า ไม่เฉพาะในวันสำคัญทางศาสนาเท่านั้นที่มีการทำบุญ งานพิธีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ก็ต้องมีการทำบุญเลี้ยงพระและในสังคมเมือง แม้แต่การเปิดสถานบริการที่ขัดกับหลักการดำเนินชีวิตตามแนวพุทธก็ยังมีการทำบุญเลี้ยงพระ ซึ่งปรากฏเป็นชาวสังคมโดยทั่วไป

2. วัฒนธรรมในเรื่องพิธีกรรม การปฏิบัติวัฒนธรรมโดยทั่วไปของคนไทยมักแสดงออกในรูปของงานพิธี (ceremonies) หรือพิธีการ (rites or rituals) และมักจะจัดกันใหญ่โตเท่าที่จะทำได้ บางรายถึงกับต้องเป็นหนี้สินเพราะไม่ต้องการจัดพิธีเล็กๆ เจียบๆ เพราะความคิดว่าเสียเกียรติและศักดิ์ศรีของตน

ความจริงตามหลักการของศาสนาพุทธที่คนไทยนับถือ นั้น ไม่มีคำสอนตอนใดที่เน้นความสำคัญของพิธีกรรม แต่คตินิยมทางพราหมณ์เน้นพิธีกรรมเพื่อความศักดิ์สิทธิ์และขลัง และเนื่องจากคตินิยมทางพราหมณ์มาผสมปนเปกับคำสอนในพุทธศาสนาเมื่อนาน คนไทยจึงเอาคตินิยมทางพราหมณ์ไปใช้ในการจัดงานเกือบทุกชนิดแม้ในงานบุญงานกุศล

3. วัฒนธรรมในเรื่องความสนุกสนาน เนื่องจากคนไทยมีค่านิยมในเรื่องความสนุกสนานอยู่แล้ว ดังนั้นในการปฏิบัติวัฒนธรรมต่างๆ จึงมักต้องมีเรื่องสนุกสนานเข้าไปแทรก แม้แต่

งานศพก็ยังมีหรรสพฉลอง อานนท์ อภาภิรม ได้กล่าวสรุปในเรื่องนี้ไว้ว่า “คนไทยมีขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมที่แสดงออกซึ่งความสนุกสนาน ตั้งแต่เกิดจนตาย” (อานนท์ อภาภิรม. 2521 : 31) แม้แต่ในการประท้วงทางการเมือง การประท้วงเรียกร้องต่างๆ ขณะที่รอคำตอบ หรือรอผลการเจรจา นอกจากการอภิปรายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ยังต้องมีสิ่งสนุกๆ แทรก เช่น ลำตัด ละคร หรือเพลง ซึ่งถึงแม้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการประท้วง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีขึ้นเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจของผู้ร่วมประท้วงด้วย ในกรณีของละคร เช่น ละครที่ล้อเลียนเหตุการณ์ฆาตกรรมแขวนคอที่นครปฐมในคราวประท้วงขับไล่พระถนอม และวงดนตรีเพื่อชีวิต เช่น คาราวาน ก็ทำให้มองเห็นวัฒนธรรมด้านการบันเทิงของตะวันตกที่คนไทยรับเอามาด้วย

ในเรื่องค่านิยม อานนท์ อภาภิรม ได้แบ่งค่านิยมสำคัญๆ ของสังคมไทยไว้ 7 ประการ คือค่านิยมในเรื่องความมั่งคั่ง ค่านิยมเรื่องอำนาจ ค่านิยมเรื่องการทำบุญ ค่านิยมด้านความสนุกสนาน ค่านิยมในเรื่องความหุนหาว ค่านิยมเรื่องปัจเจกภาพและค่านิยมเรื่องความเป็นผู้ใหญ่ (อานนท์ อภาภิรม. 2521 : 24-27)

1. ค่านิยมในเรื่องความมั่งคั่ง คนไทยนิยมความมั่งคั่ง ให้ความสำคัญกับบั้นปลายชีวิตมากกว่า โดยไม่คำนึงถึงว่าความมั่งคั่งนั้นจะได้มาโดยวิธีใด
2. ค่านิยมเรื่องอำนาจ คนไทยมักยกยอมรับในผู้มีอำนาจ ด้วยเหตุที่เชื่อในเรื่องบุญวาสนา ส่วนหนึ่ง และความเกรงกลัวอีกส่วนหนึ่ง
3. ค่านิยมเรื่องการทำบุญ ค่านิยมในเรื่องการทำบุญได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา และความเชื่อในเรื่องการเวียนตายเกิด ความเชื่อในเรื่องการสะสมบุญเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นในชาติหน้า
4. ค่านิยมด้านความสนุกสนาน คนไทยมีค่านิยมในเรื่องความสนุกสนาน จนบางครั้งก็ทำให้เสียงานเสียการ หรือใช้จ่ายเงินเพื่อความสนุกสนานโดยสิ้นเปลือง
5. ค่านิยมในเรื่องความหุนหาว คนไทยมักแสดงออกถึงความหุนหาว เพื่อแสดงสถานภาพหรือเพื่อ “รักษาหน้า” อาทิเช่น ต้องการแต่งกายหุนหาว จัดงานพิธีต่างๆ ใหญ่โต ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีนัยแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้มั่งคั่ง อยู่ในสังคมชั้นสูง
6. ค่านิยมในเรื่องปัจเจกภาพ คนไทยมีค่านิยมในเรื่องความเป็นตัวของตัวเอง มีนัยไปในทางไม่ชอบขึ้นแก่ใคร ซึ่งบางทีก็เป็นผลเสียในการทำงานรวมกลุ่ม หรือการรวมตัวเป็นองค์กรเป็นกลุ่มพลัง อันเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

7. ค่านิยมในเรื่องความเป็นผู้ใหญ่ คนไทยนับถือและให้เกียรติผู้ใหญ่ ผู้น้อยมักจะมี ความเกรงใจผู้ใหญ่ ความเคารพและเกรงใจนี้ในกรณีที่มีมากเกินไปก็ทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในทางขัดแย้ง ซึ่งอาจจะทำให้ได้ข้อสรุปที่ดีกว่าเออออตามกันไปทุกสิ่งทุกอย่าง

ในช่วง พ.ศ.2516 - 2519 วัฒนธรรมและค่านิยมดังกล่าวมาได้ถูกตั้งคำถาม ท้าทายและ ปฏิเสธจากคนรุ่นใหม่อย่างกว้างขวาง ปรากฏการณ์ในสังคมชี้ให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่มิได้เพียงแค่เรียก ร้องการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น เมื่อเขาปฏิเสธสิ่งเก่าที่เห็นว่าไม่เป็นแก่นสาร ไม่เป็นเหตุเป็นผล พวกเขา ก็เปลี่ยนแปลงตัวเองด้วย พวกเขาปฏิเสธความมั่งคั่งที่ได้มาจากการเอาวัดเอาเปรียบ ผิด กฎหมายและศีลธรรม ปฏิเสธอำนาจที่ไม่เป็นธรรมด้วยการรวมตัวประท้วง ปฏิเสธค่านิยมในเรื่อง ความหรูหราโดยการแต่งกายง่ายๆ และกล้าแสดงความคิดเห็นขัดแย้งแม้ผู้ที่ตนขัดแย้งจะเป็น ผู้ใหญ่กว่า

อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นคัดค้านเหล่านี้ก็มิได้ทำให้วัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมไทย เปลี่ยนแปลงโดยทันทีทันใด ต้องใช้เวลาอีกนานกว่าสิ่งที่ฝังรากลึกในจิตใจของคนไทยจะเปลี่ยนแปลงได้ แม้ว่าสิ่งเหล่านี้บางข้อบางประการจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาสังคมทั้งโดยทางตรงและทาง อ้อมก็ตาม

หลังจากช่วง พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการรับรู้สิ่งใหม่ๆ วัฒนธรรมใหม่ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มาจากต่างประเทศทางตะวันตกเข้ามา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่มี ลักษณะเป็นประชาธิปไตย เสรีนิยมที่ให้เสรีภาพส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ ทุนนิยมที่ให้ความสำคัญ ของเงินทุน เครื่องจักร-อุปกรณ์ และธุรกิจ (สมนึก แดงเจริญ. 2536 : 25) เห็นได้ว่าเป็นวัฒนธรรม ที่ย้ำในเรื่องวัตถุนิยม เรื่องความเห็นแก่ตัว ประโยชน์ส่วนตัว การเอาชนะ ความรุนแรง ความเด็ด ขาด ความสะดวกสบายต่างๆ ในชีวิต มาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยแต่เดิมที่เป็นวัฒนธรรมที่ย้ำ แต่ความสุขด้านจิตใจ ความสงบเรียบร้อย ความมั่งคั่งน้อยสันโดษ จึงไม่อาจที่จะด้านทานอิทธิพล ของตะวันตกไว้ได้ การรับเข้ามาอย่างเต็มที่ทำให้เกิดผลสะท้อนอย่างรุนแรงในแบบแผนการดำเนิน ชีวิตของคนไทยเราแทบทุกด้าน ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็เนื่องจากเรารับอิทธิพลของตะวันตกใน ด้านวัตถุเสียเป็นส่วนใหญ่ ทางด้านคุณค่าหรือค่านิยมทางจิตใจ เรารับเข้ามาก็แต่เฉพาะในเรื่อง การคำนึงถึงสิทธิส่วนตัวหรือความเด็ดขาดในการทำสิ่งต่างๆ เพื่อหาผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะ ฉะนั้นในสังคมปัจจุบัน เราจึงเห็นความฟุ้งเฟ้อต่างๆ ความเห็นแก่ตัว การเอาวัดเอาเปรียบกันมาก

มาย (สมชาย พุ่มสะอาด. 2532 : 55)

ปัจจุบันการผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมไทยเดิมกับวัฒนธรรมที่นำเข้ามาจากประเทศ ตะวันตก ก่อให้เกิดวัฒนธรรมไทยใหม่ขึ้นดังที่ สมนึก แดงเจริญ ได้กล่าวว่า ลักษณะของ วัฒนธรรมไทยใหม่ที่จะเห็นและสัมผัสได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอาณา บริเวณเมืองสำคัญของประเทศ และระบุลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไทยใหม่ ได้แก่ ความ อยากรู้ การอ่านหนังสือ การขาดความสามัคคีปรองดอง และเห็นอกเห็นใจกัน การมี บุคลิกภาพเผด็จการของบุคคล การมีความประมาทในการดำเนินชีวิตประจำวัน การขาดความรับ ผิดชอบ (สมนึก แดงเจริญ. 2536 : 25 - 31) ซึ่งค่านิยมและวัฒนธรรมบางประการอาจเป็นตัวถ่วง ในการพัฒนาสังคม แต่คนในสังคมบางส่วนกลับยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม

ศิริพร จูฑะฐาน (2533 : 35) กล่าวว่าความเชื่อที่พบอยู่ในสังคมไทยนั้น ได้แก่ เรื่อง ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชีวิตของคนไทย ทั้งที่อยู่ในสังคมดั้งเดิมและที่อยู่ใน สังคมเมืองหรือสังคมทันสมัย การที่ได้ปฏิบัติตามความเชื่อต่างๆเหล่านี้ จะทำให้จิตใจสบาย มี ความสุข อิ่มใจ และนำมาซึ่งความสุขสบายทางร่างกายด้วย บางคนจึงเชื่อถืออย่างมกมาย หมกมุ่นในการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง จึงมักพบว่าคนไทยกับความเชื่อถือต่างๆเหล่านี้มักแยกจากกัน ไม่ค่อยออก เพราะส่วนใหญ่ ความเชื่อจะมีผลต่อจิตใจมากที่สุด อย่างน้อยก็ใช้เป็นเครื่องปลอบใจ ให้กำลังใจแก่บุคคลนั้น โดยเฉพาะในชนบทจะมีความเชื่อในเรื่องต่างๆอย่างเหนียวแน่น เช่น ทำ อย่างนั้นบาป ทำอย่างนี้ได้บุญ มักจะเป็นคำพูดที่ติดปาก ชาตินี้ทำบุญทำทานไว้มากๆเพื่อชาติ หน้าจะได้สบาย ฉะนั้นจะพบว่าในบางครั้งตนเองถึงกับยอมอดอาหารที่ดีมีประโยชน์หรือที่มีอยู่ อย่างจำกัด เพื่อนำไปทำบุญทำทาน ความเชื่อต่างๆเหล่านี้เปลี่ยนแปลงได้ยาก เพราะมักจะมีการ สั่งสอนให้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อยๆ

ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นเป็นเรื่องของเวทมนตร์คาถา เป็นเรื่องของอำนาจลึกลับของผี สางเทวดาหรือของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในไสยศาสตร์ จึงเป็นความเชื่อถือโดยรู้สึกเกรงขามหรือ กลัวในสิ่งที่เข้าใจว่าอยู่เหนือธรรมชาติ หรือในสิ่งลึกลับที่ไม่สามารถจะทราบด้วยเหตุผล ตามหลัก วิทยาศาสตร์ได้และสิ่งนั้นอาจให้ผลดีหรือร้ายแก่ผู้ที่เชื่อถือได้ ดังนั้นคนที่สนใจในเรื่องไสยศาสตร์ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์อันไม่แน่นอนและไม่มั่นคงของสังคม เช่น เมื่อบุคคลเกิดความ รู้สึกว่า ชะตาชีวิตหรือทรัพย์สินของตนอยู่ในภาวะที่ไม่แน่นอน และไม่มั่นคงมากยิ่งขึ้นเท่าใด

บุคคลเหล่านั้น จะแสวงหาทุกสิ่งทุกอย่าง รวมทั้งไสยศาสตร์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวมากขึ้นเท่านั้น

ความเชื่อทางไสยศาสตร์นั้นแสดงออกมาในรูปของพิธีรีตอง ประกอบไปด้วยคาถาและเวทมนตร์ เช่นเพื่อให้เกิดเป็นสิริมงคล ป้องกันเหตุร้าย หรือมิให้อุบาทว์จัญไรเข้ามาเบียดเบียน หรือถ้าเข้ามาแล้วก็ขับไล่ให้หนีไปเสีย ประเภทของไสยศาสตร์ ได้แก่ วิทยุญาณ ผีสงเทวดา เครื่องรางของขลัง และ โชคลาง การเข้าถึงไสยศาสตร์นั้น มนุษย์มีวิธีการต่างๆที่จะใช้อำนาจนอกเหนือธรรมชาติ มาดลบันดาลให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนต้องการได้แก่

1. การภาวนา ขอร้อง อ้อนวอน บอกกล่าว ขอให้อำนาจนั้นได้รับทราบและช่วยเหลือในสิ่งที่ตนต้องการหรือตนพอใจ
2. การแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนต้องการ ด้วยเครื่องสังเวทต่างๆ เช่นพวงมาลัย หัวหมู การขบรื่องพ้อนรำ ดังที่ได้พบเห็นตามศาลเจ้าต่างๆ
3. วิธีเรียกร้องความสงสารเห็นใจจากอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ละชนิดด้วยการทนทุกข์ เวทนา ทรมานสังขารของตนเอง เพื่อให้อำนาจนั้นได้เห็นใจ และให้ตนได้รับสิ่งที่ตนร่ำร้องต้องการ
4. อุบายพลิกแพลง เช่นหาก ฤๅติ ผีปีศาจจะมาพรวดเด็กไปหรือรบกวนคนเจ็บ ก็ต้องใช้วิธีไม่ชมว่าเด็กสวยงามน่ารัก เปลี่ยนชื่อคนเจ็บใช้บ่อยๆเสียเพื่อผีจะได้จำไม่ได้ หรือด้วยการประดับตกแต่งบ้านช่องให้แปลกไปเพื่อว่า ผีจะจำไม่ได้ เช่นกรณีทำประตูปาดอนหามศพออกจากบ้าน
5. วิธีการบังคับซึ่งใช้ได้เฉพาะกับอำนาจที่ถือว่าเป็นอำนาจชั้นต่ำๆ โดยอาศัยอุปกรณ์บางอย่าง เช่นเวทมนต์คาถา สิ่งของบางชนิด ซึ่งเชื่อถือว่าสามารถจะเกิดผลในทางบวกที่จะบังคับอำนาจนั้นๆให้กลัว ยอมฟังคำสั่ง

พฤติกรรมความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เด่นๆได้แก่ การบนบานศาลกล่าวและการสะเดาะเคราะห์ โดยพฤติกรรมการบนบานศาลกล่าวมักกระทำไปเพื่อหวังผลตอบแทนในทางใดทางหนึ่ง ในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก เช่นขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ขอให้ถูกหวยเบอร์ หรือทำกรงาน การเรียนให้เจริญก้าวหน้าสมดังหวัง การที่คนไปบนบานศาลกล่าวนั้นก็ด้วยเชื่อว่า อำนาจศักดิ์สิทธิ์จะสามารถดลบันดาลให้สมหวัง เมื่อสมหวังก็ต้องแก้บน ของที่ใช้บนมักเป็นสิ่งที่คาดว่าจะสร้างความพอใจให้กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์นั้นๆ ซึ่งอาจเป็นสิ่งของ เช่นรูปปั้นหรือแกะสลักของข้าง ม้า หรือพวงมาลัย แผ่นทองเปลว อาหารต่างๆ อาทิ หัวหมู ไก่ และ ไข่ เครื่องดื่มประเภท สุราเมรัย หรือ อาจจะเป็นการรำ การแสดงละคร ฉายภาพยนตร์ ฯลฯ ปกติหากบนบานขอสิ่งที่มีค่าหรือกระทำได้

ยากหรือต้องการได้มากหรือต้องการขอสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ก็มักจะเสนอของแถมไปด้วยของที่มีค่าหรือหาได้ยากเช่นกัน ในการขนานนามอาจจะทำได้เองต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเชื่อถือ โดยไม่ต้องมีผู้ทำพิธีให้จึงมีผู้นิยมทำ

ส่วนพฤติกรรมกระเสาะกระแจะหรือกระทำด้วยความเชื่อว่า ผู้ที่กำลังมีเคราะห์ หากเสาะเสาะเคราะห์แล้วก็จะหลุดพ้นเหตุร้าย สิ่งที่ถูกจัดเป็นเคราะห์หามยามร้าย เช่นการเสียของรัก เสียทรัพย์ อัปโชค ประสบกับอุปสรรคทั้งในการเรียน การทำงานและในชีวิต บาดเจ็บหรืออาจถึงแก่ชีวิต ที่เรียกกันว่าชะตาขาด การจะทราบว่าคนมีเคราะห์หรือไม่ ส่วนใหญ่ก็อาศัยหมอดูหรือโหราทำนาย ซึ่งในการเสาะเสาะเคราะห์ผู้ประกอบพิธีมักจะใช้คาถา ส่วนใหญ่เป็นภาษาบาลี และมีพิธีกรรมต่างๆ บางครั้งอาจใช้วัตถุพวกเครื่องรางของขลังช่วยในการทำพิธี

ส่วนพฤติกรรมทางโหราศาสตร์ ได้แก่ การดูหมอดูกดวง ทำนายโชคชะตาราศี ซึ่งมีความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับพฤติกรรมกระเสาะกระแจะเพราะการเสาะเสาะเคราะห์ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดมาจากหมอดูหรือโหราทำนาย แม้ผู้บริหารประเทศบางคนก็หันไปพึ่งหมอดูหรือโหราหลวงเพื่อจะแก้เคล็ด ทั้งนี้เพราะไม่มั่นใจในอนาคต เกิดความหวาดกลัวต่างๆ ผู้ที่มีอำนาจศตวรรษดาศักดิ์ก็กลัวจะเสียอำนาจ ผู้มั่งมีศรีสุขก็กลัวเสียสุข (สุพรรณิ ไชยอำพร. 2537 : 20)

2.4 สภาพทางการศึกษา

การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่ง ในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 สถาบันการศึกษาในช่วงนี้ถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือในการผลิตคน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านต่างๆ ในการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นการผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการ การกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้คนไทยส่วนใหญ่รู้หนังสืออันจะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม การเร่งผลิตครูเพื่อตอบสนองต่อการขยายการศึกษาภาคบังคับให้กว้างขวางขึ้น ตลอดจนใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเตรียมคนและสังคมให้พร้อมที่จะรับความเปลี่ยนแปลงอันจะเกิดจากการแผ่ขยายอิทธิพลจากทางตะวันตก

ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้เกิดขึ้นค่อนข้างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการเพิ่มคุณภาพคนในฐานะที่เป็นทรัพยากรหลักของการพัฒนา เพื่อให้การใช้ทรัพยากรอื่น ๆ และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อ

ให้เกิดการพัฒนาบรรลุผลสำเร็จให้มากที่สุด

จากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2516 ของนิสิต นักศึกษา นักวิชาการ และนักการเมืองที่เห็นการณ์ไกลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ และต้องการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคคลและสังคม เป้าหมายสำคัญของการเรียกร้องทางด้านการศึกษาคือการขอให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือปฏิรูปทั้งในส่วนที่เป็นระบบและกระบวนการจัดการศึกษาให้สามารถโน้มนำสังคมไปสู่แนวทางที่พึงประสงค์ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ตลอดจนทำให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมแก่ประชาชนโดยไม่มีข้อแตกต่างในเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ฐานะ และถิ่นที่อยู่ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลเกือบทุกชุดในช่วง พ.ศ. 2518 - 2520 จึงได้สนองตอบต่อข้อเรียกร้องดังกล่าวด้วยการกำหนดนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาว่าจะให้มีการปฏิรูปการศึกษาหรือการสร้างระบบการศึกษาให้เป็นธรรม ทำให้การพัฒนาการศึกษาในช่วงของแผนฯ 3 คือ จากนโยบายการเร่งรัดขยายการศึกษาภาคบังคับมัธยมศึกษา ฝึกหัดครู และอุดมศึกษา ได้ขยายปริมาณการรับนักเรียนนักศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้น การรับนักเรียน นักศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ฝึกหัดครู และอุดมศึกษา สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพได้รับสูงกว่าเป้าหมายค่อนข้างมาก (เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่. 2527 : 53)

ในด้านการศึกษานอกโรงเรียน แม้ว่ามียุทธศาสตร์ที่จะเริ่มเน้นการศึกษานอกโรงเรียน แต่การขยายยังทำไม่ได้มากนัก เนื่องจากยังขาดแคลนครูในบางสาขาวิชา การพัฒนาการศึกษาในช่วงเวลาที่ผ่านมามีได้ประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากตัวระบบการศึกษา เช่น เรื่องของหลักสูตร ซึ่งไม่มีลักษณะจบในตัวเอง ระบบการศึกษาไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นต้น ในช่วงกลางแผนฯ นี้เองจึงได้ริเริ่มแนวความคิดในการปฏิรูประบบการศึกษา รัฐบาลซึ่งได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาขึ้น โดยมี ดร.สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นประธานกรรมการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาเสนอแนวทางการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน และนอกโรงเรียนให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระบอบประชาธิปไตย

จากหลักการและแนวความคิดของการปฏิรูปการศึกษา มีผลทำให้มีการดำเนินการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ซึ่งในปี พ.ศ.2520 อันเป็นปีเริ่มต้นของแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - พ.ศ. 2524) ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ เน้นหลักการปฏิรูป คือถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องกัน โดยตลอดชีวิต จึงเน้นการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และเปลี่ยนแปลงแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เสียใหม่ โดยใช้ระบบประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปีและมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ยังได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - 2524) โดยยึดหลักการของการปฏิรูปการศึกษา นับเป็นแผนพัฒนาฉบับแรกที่ได้กล่าวเน้นถึงความเสมอภาคและความเป็นธรรมในการพัฒนาการศึกษา และต่อมาใน พ.ศ.2522 ได้เริ่มจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) และเสร็จสิ้นการดำเนินงานเมื่อ พ.ศ. 2524 ตามแผนฉบับนี้ยังคงมุ่งเน้นการจัดและส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา อันหมายถึงโอกาสในการเข้าศึกษา โอกาสในการได้รับการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา และค่าใช้จ่ายของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนและสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ (นิรมล กิตติวิบูลย์. 2527 : 77-78)

การที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อที่จะได้ไปพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ นั้น รัฐบาลจึงได้ขยายการศึกษาในระดับต่างๆ ออกไปอย่างรวดเร็ว ให้ความเสมอภาคในโอกาสหรือการกระจายโอกาสที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาค โดยส่วนรวมทั้งประเทศจะเห็นได้ว่า โอกาสของการเข้ารับบริการการศึกษาระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศมีแนวโน้มดีขึ้น ระดับก่อนประถมศึกษา เด็กในชนบทได้มีโอกาสเข้าศึกษาเพิ่มขึ้น ทำให้ลดความไม่เสมอภาคในโอกาสเข้ารับบริการระหว่างเด็กในเมืองและชนบทลงได้มาก ในระดับมัธยมศึกษาได้มีความพยายามที่จะกระจายโอกาสการศึกษาลงไปในระดับตำบล โดยได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมประจำตำบลขึ้นอย่างกว้างขวาง แต่ยังคงมีความแตกต่างของโอกาสในการเข้าเรียนและในการเรียนต่อระหว่างภาคอยู่ ภาคที่มีโอกาสทางการศึกษาต่ำกว่าภาคอื่น ๆ ในเกือบทุกระดับและประเภทการศึกษา ยังคงเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประชาชนมีรายได้ต่อหัวต่ำกว่าภาคอื่นๆ ในขณะที่

กรุงเทพมหานครและจังหวัดในภาคกลางมักจะมีโอกาสดีกว่าจังหวัดในภาคอื่นๆ ส่วนในระดับอุดมศึกษา ได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายที่ประสงค์จะศึกษาต่อได้อย่างกว้างขวางมาก และเกือบทุกคน ถ้าดูจากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งหมดทั้งในกรุงเทพมหานครและภูมิภาคโดยรวมสถาบันอุดมศึกษาระบบเปิดด้วย ถึงกระนั้นก็ตามยังคงมีปัญหาด้านความไม่เสมอภาคอยู่บ้างสำหรับประชากรกลุ่มต่างๆ ที่ประสงค์จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาประเภทจำกัดรับกล่าวคือ ผู้ที่ได้เข้าเรียนในสถาบันอุดมศึกษาประเภทจำกัดรับนั้น ผู้ที่ได้โอกาสมากกว่าคือผู้ที่ได้เปรียบทางฐานะ เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งรวมทั้งผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลาง และการที่ได้มีการรับนักศึกษาด้วยวิธีพิเศษหรือระบบโควตา ทำให้สามารถรับนักศึกษาจากท้องถิ่นได้เพิ่มขึ้น ส่วนการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งให้โอกาสในการศึกษาแก่เยาวชนที่เข้าศึกษาในระบบโรงเรียนไม่ได้ ได้มีโอกาสเล่าเรียนเช่นเดียวกับผู้อยู่ในระบบโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีการขยายการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกไปอย่างกว้างขวางในรูปแบบต่างๆ ด้วย (พนม พงษ์ไพบูลย์. 2533 : 13-14)

ในปัจจุบันนี้ มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกันทั้งสองหลักสูตร การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านโครงสร้างและเนื้อหาสาระคือ หลักสูตรใหม่มีความยืดหยุ่นมากขึ้นที่จะจัดให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยได้จัดวิชาเลือกให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียน และสอดคล้องกับความแตกต่างของท้องถิ่น รวมทั้งได้มีการจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ คือได้มีการจัดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ เป็น 5 กลุ่มประสบการณ์ในระดับประถมศึกษา และจัดเป็น 5 กลุ่มวิชาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นแนวทางให้มีการจัดการเรียนการสอนผสมผสานเนื้อหาสาระวิชาด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งด้านสมอง ร่างกาย และจิตใจไปพร้อมกัน

ในระดับอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาของรัฐก็ได้ดำเนินการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับนี้ให้สูงขึ้น ส่วนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เช่น การยกระดับคุณวุฒิของอาจารย์ประจำ การพัฒนาอาจารย์เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการสอน การสนับสนุนส่งเสริมให้มีการผลิตตำราภาษาไทย การสนับสนุนการวิจัยค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ ส่วนการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาอุดมศึกษานั้น ขณะนี้ข้อมูลที่จะชี้ได้เป็นข้อมูลจากข้อคิดเห็น ที่ได้จากการสัมมนาและบทความว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะมีทักษะสำหรับการประกอบ

อาชีพเฉพาะด้าน และประเภทรับจ้างโดยขาดความรู้ความสามารถเชิงจัดการ รวมทั้งการไม่มีความคิดสร้างสรรค์หรือความคิดริเริ่มเท่าที่ควร อีกทั้งยังอ่อนในด้านคุณธรรมและจริยธรรม และไม่รับผิดชอบต่อสังคมเท่าที่ควร

ในช่วง พ.ศ. 2533 - 2536 นี้ ในส่วนของการศึกษาภาคบังคับได้มีประเด็นทางการจัดการศึกษาขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์กันมาก ก็คือ เรื่องของการขยายการศึกษาภาคบังคับจากเดิม 6 ปี เป็น 9 ปี ซึ่งมีบุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักวิชาการด้านการศึกษาก็ยังแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป โดยยังไม่มีข้อยุติ แต่มีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นว่าเยาวชนของชาติน่าจะมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงชันกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้

2.5 สภาพชีวิตความเป็นอยู่

สภาพครอบครัว ครอบครัวไทยสมัยใหม่เปลี่ยนจากครอบครัวขยายที่มีกลุ่มคนหลายรุ่นอยู่รวมกัน มาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อ แม่ ลูก นิสา ชูโต (2534 : 29) กล่าวว่า ปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวของสังคมไทยมีแนวโน้มลดลงเหลือเพียง 3-4 คน กองวิชาการ กรมประชาสงเคราะห์ (2533 : 35-38) รายงานว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจบีบบังคับให้ผู้หญิงต้องทำงานนอกบ้าน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวน้อยลงจนเป็นสาเหตุหนึ่งของการหย่าร้างและภาวะเด็กและคนชราถูกทอดทิ้ง

จากการวิจัยของนิศา ชูโต (2525 : บทคัดย่อ) เกี่ยวกับคนไทยในปี พ.ศ.2525 โดยการสุ่มสำรวจจากคนไทย 1,000 คน ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด พบว่า คนชราหญิงมีมากกว่าคนชราชาย ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา หรือเพียงระดับประถมศึกษา มีอาชีพ เกษตรกรรม ฐานะยากจน ตกเป็นภาระของบุตรหลานและรัฐที่ต้องเกื้อหนุน

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ (2536 : 134-135) กล่าวว่า เมื่อพูดถึงคนชราเราต้องยอมรับว่า ประเทศไทยยังมีคนชราที่ถูกทอดทิ้งอยู่อีกเป็นจำนวนมาก และนับวันจำนวนคนชราจะเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ทั้งนี้เพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นและประกอบกับความเจริญทางด้านทางการแพทย์และสาธารณสุข ทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีอายุยืนนานขึ้น ในปี 2524 มีคนชราประมาณ 2.5 ล้านคนหรือร้อยละ 5 ของประชากรทั้งหมดและคาดว่าในปี 2543 จะมีประชากรผู้สูงอายุถึง 4.8 ล้านคน หรือ ร้อยละ 7.4 ของประชากรทั้งสิ้นประมาณ 65 ล้านคน

ประเทศไทยมีสถานสงเคราะห์คนชราอยู่หลายแห่งกระจายอยู่ทั่วไปในกรุงเทพและต่างจังหวัด แต่ก็ยังไม่เพียงพอและยังไม่มีหลักประกันคนชราอย่างทั่วถึง คนชราที่ถูกทอดทิ้งที่กำลังกล่าวถึงในที่นี่มีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท คือ

1. คนชราที่มีลูกหลานและญาติพี่น้องยากจน แม้จะมีลูกหลานและญาติ พี่น้องอยู่ แต่ต่างก็ตกอยู่ในสภาพที่ยากจน ไม่อาจให้ความอุปการะเลี้ยงดูพอ แม่ ปู่ ย่า ตายายที่ชราภาพได้ จำต้องปล่อยให้เผชิญชีวิตตามยถากรรม ไร้ที่พึ่งพาอาศัย ไม่มีใครเหลียวแล

2. คนชราที่ไร้ญาติขาดมิตรโดยสิ้นเชิง คนชราประเภทนี้จะตกอยู่ในสภาพที่ย่ำแย่กว่าประเภทแรก เพราะนอกจากจะต้องเผชิญชะตากรรมด้วยตนเองแล้ว ยังไร้ญาติขาดมิตร ถูกปล่อยให้โดดเดี่ยวอยู่ตามลำพังอีกด้วย

3. คนชราที่มีฐานะเลี้ยงตัวเองได้ ไม่มีปัญหาในด้านปัจจัยในการดำรงชีพ บางรายอยู่ในฐานะร่ำรวย แต่ถูกทอดทิ้งทางใจ กล่าวคือบรรดาลูกหลานต่างก็มีธุรกิจการงานมาก จึงไม่มีเวลาว่างเพียงพอที่จะมาดูแลคนชราได้ คนชราเหล่านี้จึงมักจะถูกทอดทิ้งให้อยู่บ้านตามลำพัง ยิ่งถ้าคนชราที่เป็นหม้าย เช่น สามีหรือภรรยาของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตายจากไปแล้ว ปัญหาทางด้านจิตใจของคนชราจะมีมากขึ้น คนชราจะรู้สึกว้าเหว เจ็บเหงา รู้สึกถูกทอดทิ้ง ความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ทั้งคนชราที่ยากจนและคนชราที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ความรู้สึกถูกทอดทิ้งนี้ จะทำให้คนชราส่วนใหญ่รู้สึกขาดสวัสดิภาพในชีวิต สุขภาพทั้งทางกายและจิตใจย่อมจะเสื่อมโทรมรวดเร็วเกินกว่าที่ควรจะเป็น

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2500 - 2535 ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย ไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือชาวนา ก็มีโอกาสดูรู้เห็นและพบปะผู้คนนอกชุมชน นอกจังหวัด นอกภาค และแม้แต่ต่างประเทศของตนเองได้มากกว่าคนไทยสมัยก่อน โดยเริ่มตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมควบคู่กับพาณิชย์กรรม จึงทำให้คนไทยจำนวนมากมีอาชีพการงานที่เกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมโดยตรง ซึ่งสามารถขายผลผลิตจากไร่ นา และซื้อสินค้าของโรงงานอุตสาหกรรมต่างประเทศ โดยมีพ่อค้าคนกลางเป็นตัวแทนซื้อขายนั้นได้ขยายขอบเขต และประเภทความสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลภายนอกด้วยกิจกรรมเศรษฐกิจการผลิต จำหน่าย และบริโภคที่ต่างไปจากที่มีอยู่ในระบบสังคมไทยสมัยก่อน

อาจกล่าวได้ว่า สภาพชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยไม่ว่าจะเป็นชาวชนบท หรือชีวิตชาวเมืองก็จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ไม่เหมือนกัน ชีวิตชาวเมืองมีความหลากหลายและความเหลื่อมล้ำชัดเจนและมากกว่าในแบบอย่างชีวิตของชาวชนบท

ความหลากหลายเกิดจากความแตกต่างของอาชีพและการงานในหน้าที่ คนไทยในเมืองปัจจุบันย่อมเห็นคนที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ กันเป็นปรากฏการณ์ธรรมดา และไม่มีใครคนใดจะรอบรู้ในวิธีการของอาชีพอื่น ๆ ที่ต่างไปจากอาชีพของตัวเองได้ เว้นแต่จะได้เคยทำอาชีพนั้น ๆ มาเองบ้าง แต่ถึงอย่างไรก็ไม่มีทางที่ใครจะได้ทำทุกอาชีพและแต่ในอาชีพนั้นเมื่อเวลาผ่านไปก็จะใช้วัสดุอุปกรณ์และวิธีการเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีหรือไม่ใช่สิ่งที่เคยใช้อีกต่อไปเพราะด้วยประสิทธิภาพหรือคนไม่นิยม

ความเหลื่อมล้ำของชีวิตคนในเมืองเกิดจากผลตอบแทนที่ไม่เท่ากัน จากกิจการและหน้าที่ของแต่ละคน อาชีพบางอย่างให้ผลตอบแทนสูงกว่าอาชีพอื่น และแม้แต่ในอาชีพเดียวกันก็มีตำแหน่งหน้าที่ของงานที่ให้ผลตอบแทนต่างกัน เช่น ในชีวิตชาวเมืองของคนไทยสมัยก่อนอาชีพการงานที่เด่นและเป็นสาระสำคัญของเมืองคือ อาชีพงานบริหารปกครอง เพราะเมืองเป็นที่อยู่ของผู้ปกครอง อาชีพราชการคือการทำงานให้ประมุขผู้ปกครอง ชุนนาง ข้าราชการคือ ผู้ที่ผูกพันกับราชสำนัก เนื่องจากผู้ปกครองคือผู้มีอำนาจ และงานบริหารปกครองเป็นงานที่สำคัญสำหรับการรักษาระเบียบและความมั่นคงของสังคม ผลตอบแทนในอาชีพนี้จึงให้มีอำนาจเหนือแรงงานและผลผลิตของชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การปกครอง ทำให้เจ้านายข้าราชการมีฐานะสูงขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม

เมืองไทยในสมัยต่อมาได้กลายเป็นเมืองพาณิชย์ และเมืองอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้ความสำคัญในทางบริหารปกครองลดลง ประกอบกับวิวัฒนาการของระบบการปกครองที่ลดอำนาจเด็ดขาดสมบูรณของผู้ปกครองลงมา ทำให้อาชีพราชการเหลือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจน้อยลงกว่าที่ผู้ทำการค้าธุรกิจอุตสาหกรรมได้รับ ความหรูหราฟุ่มเฟือยในแบบชีวิตความเป็นอยู่ของพ่อค้านักธุรกิจสมัยนี้ จึงได้มากกว่าของเจ้านายข้าราชการ และแม้แต่ในอาชีพทุจริตบางอย่างที่อำนาจบริหารปกครองไม่สามารถควบคุมได้ ผู้ที่มีความสำเร็จในอาชีพเช่นนั้นก็มีแบบอย่างชีวิตทางทรัพย์สินวัตถุที่เหนือกว่าข้าราชการสุจริตที่มีอำนาจการบริหารปกครอง ซึ่งด้วย

ประสิทธิภาพและได้รับผลตอบแทนที่ขอบรรทัดทำงานในหน้าที่พอยังชีพเท่านั้น บางครั้งบุคคลเช่นนั้นก็มีหน้าตาและฐานะทางสังคมสูงได้ด้วย เพราะทรัพย์สินและอิทธิพลของตน

แต่ถึงในอาชีพเดียวกัน คนในเมืองก็ยังได้รับผลตอบแทนลดหลั่นกันตามความสำคัญของหน้าที่รับผิดชอบที่ไม่เท่ากันในระบบงานหรือกระบวนการผลิตแต่ละเรื่อง ในงานธุรกิจและอุตสาหกรรมเจ้าของและผู้จัดการระดับสูง ย่อมได้รับส่วนแบ่งกำไรค่าจ้างและผลตอบแทนในอัตราส่วนที่สูงกว่า เสมือนพนักงานและกรรมกรระดับล่างในงานราชการก็เช่นกัน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ย่อมมีสิ่งแสดงตำแหน่งฐานะที่สูงกว่าข้าราชการชั้นผู้น้อยได้ชัดเจน เช่น ห้องทำงาน รถประจำตำแหน่ง ลูกน้องที่คอยรับคำสั่งและให้บริการ ฯลฯ

ความหลากหลายและเหลื่อมล้ำในแบบชีวิตของชาวเมือง จึงเป็นลักษณะธรรมดาที่ไม่เหมือนแบบชีวิตของชาวชนบท และถ้าลักษณะเช่นนี้ไปปรากฏมากขึ้นในชีวิตชาวบ้านชนบทก็หมายความว่าชนบทนั้นๆ กำลังกลายเป็นเมือง ปัจจุบันนี้ตัวอย่างของความหลากหลายและเหลื่อมล้ำในชีวิตของชาวเมืองแพร่หลายไปให้รู้เห็น และคุ้นเคยในหมู่คนชนบทมากขึ้นโดยลำดับ ด้วยการขยายโอกาสของการสื่อสารคมนาคมทั้งทางตรง (คือการเดินทางติดต่อกันระหว่างบุคคล) และทางอ้อม (คือ ด้วยสื่อมวลชนที่แพร่ข่าวสารและการบันเทิง) จากตัวอย่างที่ได้อธิบายเห็นว่าถ้ามีสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ทำให้เกิดความหลากหลายของอาชีพและความเหลื่อมล้ำในรายได้ที่เป็นผลตอบแทนการทำงาน ชาวชนบทก็สามารถเปลี่ยนรูปแบบลักษณะชีวิตความเป็นอยู่เลียนแบบชาวเมืองได้

ส่วนชาวเมืองเองก็ได้ตัวอย่างที่เลียนแบบมาจากที่อื่นอีกต่อหนึ่ง เอามาเพิ่มเติมลักษณะชีวิตที่หลากหลายและเหลื่อมล้ำโดยปกติแล้วด้วย ตัวอย่างที่มาช่วยเพิ่มความหลากหลายในแบบอย่างการดำรงชีวิตของชาวเมืองนี้ ได้จากการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ ยังมีโอกาสติดต่อกันมากเท่าใด ก็ยิ่งเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมลักษณะใหม่ๆ ให้แบบอย่างการดำรงชีวิตของชาวเมืองมากเท่านั้น ชาวต่างประเทศนอกจากจะนำสินค้าวัตถุแปลกใหม่มาให้ใช้แล้ว ยังให้วิธีการและความคิดกับค่านิยมแปลกใหม่ที่ไม่เคยมีในแบบอย่างเดิมของชีวิตสังคมเจ้าของบ้านด้วย ชาวเมืองที่รับแบบอย่างชีวิตที่แปลกไปนี้มักได้แก่ชนชั้นนำทั้งในด้านบริหารปกครอง และด้านการค้าธุรกิจ การศึกษา การพักผ่อนหย่อนใจ การบันเทิง การกีฬา ฯลฯ ก่อนแล้วถ่ายทอดแพร่หลายไปในหมู่สามัญชนที่พอมีปัญญาทำตามอย่างได้ จนสุดท้ายกระจายออกไปถึงชนชั้นนำในสังคมชนบท และสามัญชนที่

สามารถทำตามได้ อัตราการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างการดำรงชีวิตของชาวเมืองจึงมีได้มากในทุกเรื่องตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน การศึกษา การทำงาน การพักผ่อน ฯลฯ ของบุคคล การศิลปะ ศาสนาและปรัชญาของกลุ่มจนถึงสถาบันเศรษฐกิจและการปกครองของทั้งสังคม

การศึกษาชีวิตประวัติของชาติ กอบจิตติ และการศึกษาสภาพสังคมไทย เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้การศึกษามีเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะวรรณกรรมกับสังคมต่างมีอิทธิพลต่อกันเสมอ

บทที่ 3

วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ

นักเขียนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม จึงรับเอาสภาพการณ์ต่างๆในสังคมที่นักเขียนดำรงอยู่มาใช้เป็นข้อมูลในงานเขียนของตน รวมทั้งแสดงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ประกอบด้วย ดังนั้นนอกเหนือจากความบันเทิงใจที่ผู้อ่านจะได้รับจากงานวรรณกรรมแล้ว ยังจะได้รับรู้ถึงสภาพของสังคมในยุคนั้นๆอีกด้วย โดยเฉพาะเรื่องสั้นและนวนิยาย ของชาติ กอบจิตติ ทั้ง 35 เรื่อง มีเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษย์ ในสังคม สถาบันต่างๆในสังคม และปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งผู้เขียนได้บันทึกไว้ในวรรณกรรมของเขา

เพื่อให้เข้าใจการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ ได้อย่างแจ่มชัด ผู้วิจัยขอนำเสนอเนื้อเรื่องย่อของเรื่องสั้นและนวนิยายทั้ง 35 เรื่องไว้ด้วย

ในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทย ในเรื่องสั้นและนวนิยาย ของชาติ กอบจิตติ ในด้านเรื่องสั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ทีละเรื่องแล้วจึงสรุปเป็นชุดภายหลังซึ่งมีเรื่องสั้นพิมพ์รวมทั้งหมด 3 ชุด ได้แก่ ชุดทางชนะมี 5 เรื่อง ชุดมีดประจำตัวมี 12 เรื่อง และชุดนครไม่เป็นไรมี 11 เรื่อง นอกจากนี้ยังมีเรื่องสั้นที่ไม่อยู่ในชุดใดเลยอีก 2 เรื่อง ได้แก่ นักเรียนนักเลง และเรื่องธรรมดา ซึ่งจะวิเคราะห์ แยกออกไป ในด้านนวนิยาย 5 เรื่อง จะวิเคราะห์ ไปทีละเรื่องเช่นเดียวกัน

หนึ่งในการวิเคราะห์เรื่องสั้นและนวนิยายแต่ละเรื่อง ผู้วิจัยจะพิจารณาภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏเป็นข้อ ๆ ไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเรื่องนั้นๆ จะเสนอภาพสะท้อนด้านใดก็จะวิเคราะห์ ไปตามนั้น

การสะท้อนภาพในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการวิเคราะห์ภาพสะท้อนในแต่ละด้านจึงมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ ต่อไปนี้

เรื่องสั้นชุดทางชนะ ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่

1.ผู้แพ้ 2.สายสร้อย 3. เสมือนพี่น้อง 4. เคียรขาด และ 5.ทางชนะ

การเรียงลำดับเรื่องในชุดนี้เป็นไปตามเวลาและเหตุการณ์ของตัวละครเอก คือ “ โด่งและพิทยา “ เริ่มจากวัยเด็กในเรื่องผู้แพ้ วัยรุ่นตอนต้นในเรื่องสายสร้อย วัยรุ่นตอนกลางในเรื่อง

เสมือนพี่น้อง และวัยรุ่นตอนปลายในเรื่องเดียวขาด ส่วนเรื่องทางชนะไม่มีตัวละครใดที่สัมพันธ์กับ
4 เรื่องข้างต้นจึงเรียงไว้เป็นเรื่องสุดท้าย

เรื่องย่อ "ผู้แพ้"

โด่งและพิทยาเป็นเพื่อนเล่นกัน โด่งนั้นอายุมากกว่าพิทยา 1 ปี พ่อของเขาเป็นลูกจ้าง
ในเรือของเตี้ยพิทยา เขาทั้งสองต้องออกเรือคราวละนาน ๆ จึงได้กลับบ้านสักครั้ง ส่วนแม่ของโด่ง
ทำนาเกลือ เพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัวอีกแรงหนึ่ง เพราะฐานะของครอบครัวยากจน

วันหนึ่งเด็กทั้งสองเล่นตุ๊กตาแล้วทะเลาะกัน ต่างก็แย่งตุ๊กตากันเล่น นางทิพย์แม่ของ
พิทยาเข้าข้างลูกของตัวเองแล้วจะตีโด่ง แต่เขาวิ่งหนีกลับบ้านเสียก่อน นางทิพย์ได้ตามมาที่บ้าน
และฟ้องแม่ของโด่ง เขาจึงถูกแม่ตี แต่นางก็สัญญากับเขาว่าเมื่อพอกลับมาครั้งนี้จะบอกให้พ่อซื้อ
ตุ๊กตาให้ ดังนั้นโด่งจึงรอพอกลับมาอย่างใจจดใจจ่อด้วยความหวัง

เมื่อพอกลับมา พ่อก็ได้สัญญาว่าจะซื้อให้ ด้วยความดีใจโด่งจึงนำเรื่องนี้ไปอวดกับ
พิทยาด้วยความภาคภูมิใจ แล้วพอก็ออกเรือไปอีก เมื่อพอกลับมาโด่งกลับต้องผิดหวังเพราะของที่
ได้รับกลายเป็นชุดนักเรียน 2 ชุด ซึ่งพ่อให้เหตุผลว่าชุดนักเรียนสำคัญกว่าเพราะปีหน้าโด่งอายุถึง
เกณฑ์ ต้องเข้าโรงเรียน

โด่งเสียหน้ามากเมื่อพิทยาถามถึงตุ๊กตา แต่เขาก็แสร้งอวดชุดนักเรียนแทนโดยหารู้ไม่ว่า
เตี้ยของพิทยาที่ซื้อมา 3 ชุด และยังเป็นผ้าเนื้อดีกว่าอีกด้วย วันเปิดภาคเรียนโด่งดีใจมากเพราะ
เขาเข้าใจว่าเขาได้เข้าเรียนก่อนพิทยา แต่ในขณะที่แม่พายเรือไปส่งเขาที่โรงเรียน เรือยนต์ของ
พิทยาแล่นผ่านไปส่งพิทยาไปโรงเรียนเช่นกัน โด่งทั้งแปลกใจและรู้สึกเศร้าใจที่พิทยาได้เข้าโรงเรียน
เช่นกัน และเมื่อทั้งสองเรียนจบชั้นประถมปีที่ 7 แล้ว พิทยาได้ไปเรียนต่อชั้นมัธยมในจังหวัด
แต่โด่งไม่ได้เรียนต่อเพราะแม่ล้มเจ็บลงอีกจึงไม่มีเงินไปเรียน

แนวคิด

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความด้อยโอกาสทางการศึกษา

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องผู้แพ้

1. ความด้อยโอกาสในการศึกษาของเด็ก

โต้งเป็นเด็กชายซึ่งอยู่ในครอบครัวที่ยากจน พ่อของเขาเป็นกรรมกรรับจ้างในเรือ ส่วนแม่เป็นลูกจ้างทำนาเกลือ ทั้งสองมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดี จึงมีผลกระทบไปถึงการศึกษาของเขาด้วย เพราะโต้งนั้นจะเข้าเรียนได้เมื่ออายุครบเกณฑ์ที่รัฐบาลกำหนดไว้เท่านั้น เขาไม่สามารถเข้าเรียนก่อนเกณฑ์ได้ แต่ผิดกับพิทยาที่ถึงแม้จะมีอายุน้อยกว่าโต้ง 1 ปี แต่เขาก็สามารถเข้าเรียนในปีเดียวกับโต้งได้ ดังข้อความต่อไปนี้

... หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า หก เจ็ด โต้งเห็นเรือลำหนึ่งแล่นมาทางด้านหลังแม่แต่ไกล เขาจำได้ว่าเป็นเรือบ้านน้ำทิพย์ เรือลำนั้นใกล้เข้ามาด้วยความเร็วของเครื่องยนต์ ติดท้ายเรือ เด็กที่แต่งชุดนักเรียนนั่งอยู่ในเรือคือพิทยานั่นเอง ขณะที่เรือของน้ำทิพย์กำลังแซงขึ้นไป นางเบาเครื่องแล้วยิ้มให้กับแม่ของโต้ง เรือลำนั้นแล่นผ่านไป ทิ้งไว้แต่ร่องรอยของน้ำที่ถูกแหวกออกอยู่เบื้องหลังเป็นระลอก

“แม่บอกว่าไอ้พิทยาต้องเรียนปีหน้าไม่ใช่หรือ ?” โต้งถามแม่ออกไป เขาสัมเรื่องนับเลขนั้นเสียแล้ว

“ใช่” นางตอบเบาๆ

“แล้วทำไมมันเข้าเรียนได้ละ ?”

“ไม่รู้ครูใหญ่เขา ช่างเขาเถอะ ท่องเลขให้แม่ฟังดีกว่า” นางรู้สึกอ่อนแรง

“หนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า หก เจ็ด แปด เก้า สิบ สิบเอ็ด สิบสอง สิบสาม สิบสี่ สิบห้า” โต้งยังคงท่องเลขต่อไปเรื่อย ๆ ด้วยเสียงสั้นเครือ นางยกแขนขึ้นปาดเหงื่อบนใบหน้า มองดูลูกชายด้วยสายตาที่เข้าใจ...

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 37-38)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความยากจนของครอบครัว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กขาดโอกาสทางการศึกษาและนอกจากนี้ ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นอีกว่า ระบบเส้นสายได้เข้ามามีบทบาท

ในระบบการศึกษา ถึงแม้ว่าระบบการศึกษาจะมีเกณฑ์กำหนดไว้เป็นบรรทัดฐาน แต่ผู้ปฏิบัติก็สามารถหาวิธีการหลบเลี่ยง เพื่อสนองความต้องการของตน ส่วนนี้ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่ายังมี การรับสินบนกันอยู่ แม้กระทั่งในวงการการศึกษา และในเรื่องการเข้าเรียนก่อนเกณฑ์บังคับที่เด็กยังไม่ มีความพร้อม ซึ่งเป็นค่านิยมของผู้ปกครองจะทำให้ผลของการศึกษาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย

เมื่อทั้งสองจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว พ่อแม่ของโด่งตั้งใจจะให้โด่งเรียนให้สูงสุดเท่าที่จะส่งได้ และสำหรับตัวโด่งเอง ขณะเรียนชั้นประถมก็มีความตั้งใจเรียนเป็นอย่างดี เพื่อความหวังที่จะได้เรียนต่อสูงขึ้น แต่ผลปรากฏว่าเขาได้เรียนเพียงจบชั้นประถมปีที่ 7 ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ ส่วนพิทยาได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา ดังข้อความว่า

เจ็ดปีต่อมา โด่งจบชั้นประถมเจ็ด ด้วยคะแนนสอบที่ค่อนข้างดีแต่โด่งไม่ได้เรียนต่อ เพราะแม่ของเขาล้มเจ็บลงและทำงานต่อไปอีกไม่ได้ โด่งเริ่มฝึกอาชีพด้วยการไปเรือกับพ่อ ส่วนพิทยาเข้าไปเรียนต่อ ม.ศ. หนึ่งในตัวจังหวัด. . .

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 38)

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าโด่งจะมีความสามารถสูงเพียงใด หรือพ่อแม่จะให้การสนับสนุนแล้วก็ตาม เขาก็ไม่มีโอกาสจะศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาได้ เพราะสภาพครอบครัวที่ยากจนแล้วกลับมามีปัญหาเมื่อแม่ล้มเจ็บลงอีกจึงหมดโอกาสที่จะศึกษาต่อ

2. ความศรัทธาในศาสนา

แม้ว่าครอบครัวของโด่งจะยากจน แต่สิ่งที่แม่ของโด่งต้องทำเป็นประจำคือการใส่บาตรตอนเช้า ดังนี้

. . .นางลุกขึ้นก่อไฟและตั้งหม้อข้าวอย่างเงียบ ๆ โดยไม่ยอมให้ลูกตื่นขึ้นมาสัมผัสกับความเย็นตอนเช้ามีด นางมักจะปล่อยให้โด่งนอนจนกว่าจะทำกับข้าวเสร็จแล้วจึงปลุกนอกเสียจากบางวัน ที่นางตื่นสายกว่าธรรมดา ไม่นานนักทุกอย่างก็เรียบร้อย. . .

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 23)

เมื่อเตรียมอาหารเสร็จนางก็ปลุกลูกให้ลุกขึ้นไปใส่บาตร

...นางดักข้าวในหม้อใส่ลงในขันเงิน ซึ่งเป็นสมบัติมีค่าเพียงอย่างเดียวที่มีอยู่ในบ้าน และโดยไม่เคยนำไปใช้สอยประโยชน์อย่างอื่น นอกจากมีไว้สำหรับใส่บาตรเพียงอย่างเดียว เป็นสิ่งที่นางหวงแหนมากที่สุดก็ว่าได้

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 23)

จะเห็นได้ว่า แม่ของโต่งมีความศรัทธาในพุทธศาสนามาก แม้แต่ภาชนะที่ใส่บาตรนางยัง ต้องเก็บรักษาเป็นอย่างดี ถือว่าขันเงินเป็นของสูงไปด้วย นางจึงไม่ยอมนำไปทำอย่างอื่นถึงแม้ครอบครัวของนางจะยากจน และความศรัทธาในศาสนานั้นนอกจากจะเกิดกับตัวนางเองแล้ว นางยังเริ่มปลูกฝังให้โต่งซึ่งเป็นลูกชาย ด้วยการให้โต่งใส่บาตรทุกวันพร้อมกันกับนาง

3. ความเหลื่อมล้ำทางฐานะของครอบครัว

ครอบครัวของโต่งและครอบครัวของพิทยามีความแตกต่างกันทางฐานะอยู่มาก พ่อของโต่งเป็นลูกจ้างในเรือของเตี้ยพิทยา เขาทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนแม่นั้นรับจ้างทำนาเกลือ หาทางช่วยสามีทำงานอีกแรงหนึ่งเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด นางต้องทำงานทั้งนอกบ้านและในบ้าน แม้ว่าทั้งสองจะช่วยกันทำงาน แต่รายได้ก็ยังไม่ค่อยจะพอกอยู่ดี ดังนั้นเมื่อโต่งอยากได้ตุ๊กตา ก็ยังไม่สามารถจะซื้อให้ได้ทั้งๆ ที่อยากซื้อให้

เพราะพ่อและแม่โต่งรู้ว่า มีสิ่งอื่นอีกมากมายที่จำเป็นสำหรับครอบครัวที่จะต้องใช้ เงินอย่างเช่นชุดนักเรียนของโต่ง เขาจึงบอกลูกว่า

... ของเล่นอย่างนั้นเล่นไม่กี่วันก็เสีย ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร ผู้ชุดนักเรียนที่พ่อซื้อให้ก็ไม่ได้อะไร แม่บอกถึงเหตุผลหลายอย่างเขาจึงค่อยคลายเรื่องตุ๊กตาไป...

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 32)

แต่ครอบครัวของพิทยามีพ่อเป็นเจ้าของเรือ แม่ทำงานเฉพาะในบ้าน สำหรับตัวพิทยาเองมีตุ๊กตาเล่น มีเสื้อผ้าที่มีคุณภาพและราคาสูงกว่าของโต่ง

แม้กระทั่งการเดินทางไปโรงเรียนของโต่ง กับพิทยาที่มีความแตกต่างกันมาก แม่ของโต่งต้องพายเรือทวนกระแสน้ำแต่พิทยานั่งเรือเครื่องไป ดังนี้

...นางพายเรือลำนั้นทวนน้ำขึ้นไปตามลำคลอง โด่งนั่งอยู่กลางลำโดยหันหลังให้หัวเรือ...

...โด่งเห็นเรือลำหนึ่งแล่นมาทางเบื้องหลังแม่แต่ไกล เขาจำได้ว่าเป็นเรือบ้านน้ำทิพย์เรือลำนั้นใกล้เข้ามาด้วยความเร็วของเครื่องยนต์ติดท้ายเรือ เด็กที่แต่งชุดนักเรียนนั่งอยู่หัวเรือคือพิทยานันท์เอง...

(ผู้แพ้ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 37)

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวของโด่งและพิทยาเหลื่อมล้ำกันมาก แม้ว่าครอบครัวของโด่งจะใช้จ่ายอย่างประหยัดที่สุด และพยายามทำงานหนักขึ้นเพื่อเป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว แต่ก็ไม่สามารถจะทำให้ฐานะของตนดีขึ้นมาได้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าคนในสังคมนี้ยังมี ฐานะเศรษฐกิจที่เหลื่อมล้ำกันมาก เนื่องจากคนส่วนใหญ่ยังมีความรู้ที่น้อย ได้รับค่าแรงขั้นต่ำจากการทำงานหนัก

เรื่องย่อ "สายสร้อย"

พิทยาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนแห่งหนึ่ง เขาเป็นเด็กที่เรียนไม่ดี และมีความประพฤติที่เริ่มเกเร เช่น หนีโรงเรียน สูบบุหรี่ ผลการสอบในเทอมแรกเขาสอบตก เขามีอาจารย์สนิทเป็นอาจารย์ประจำชั้น อาจารย์ผู้นี้ย้ายมาจากกรุงเทพฯ เพราะถูกจับได้ว่าเข้า ร่วมกับครูอีก 2 คนขโมยข้อสอบไปขาย อาจารย์สนิทจึงขอย้ายกลับภูมิลำเนาเดิมเสียก่อนเพื่อหนีความผิด

เมื่อใกล้สอบปลายปี พิทยาถูกอาจารย์สนิทเรียกไปตักเตือน และเชิญผู้ปกครองมาพบเรื่องนี้พิทยาไม่ได้ตกใจอะไรมากนัก เพราะเขาพอจะรู้บ้างแล้วว่าอาจารย์สนิทช่วยเขาได้ถ้าเขามีทองไปให้ ดังนั้นเมื่อเขานำเรื่องนี้ไปเล่าให้แม่เขาฟัง ด้วยความรักลูกแม่ของเขาจึงซื้อสายสร้อยทองหนัก 1 บาทไปให้อาจารย์สนิท ผลการสอบไล่พิทยาสอบได้ 54 เปอร์เซ็นต์ เขาไม่พอใจเลยที่ได้เปอร์เซ็นต์ต่ำ เมื่อรู้ผลสอบแล้วพิทยาได้ไปต่อว่าอาจารย์สนิท แต่เขากลับต้องโกรธและแค้นใจ

มากขึ้น เมื่อถูกครูย่นว่าเปอร์เซ็นต์ที่ได้นั้น เหมาะสมกับทองหนัก 1 บาทแล้ว เขาไม่สามารถจะทำอะไรอาจารย์สนิทได้ เขาจึงสำนึกตนว่าตัวเองเป็นคนเลว ถ้าตั้งใจเรียนเสียแต่แรกคงไม่เกิดเรื่อง เขาสงสารแม่เขามาก

แนวคิด

การทุจริตทำให้เกิดผลเสียตามมา

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสายสร้อย

1. ครูกับการทุจริตในหน้าที่

ครูสนิทเดิมเขาเป็นครูที่รักษาอุดมการณ์ แต่เมื่อเขามีครอบครัวความคิดจึงเปลี่ยนไป เขาจะทำทุกอย่างที่สามารถทำเงินให้กับเขาได้ เช่น

...เขาออกกวดวิชาในตอนเย็น พิมพ์หนังสือเก็งข้อสอบสรุปวิชาออกขาย เขาใช้หน้าที่เข้าช่วยเหลือเด็กที่อยากเข้าโรงเรียนนี้ เพื่อแลกกับเงินที่ได้จากผู้ปกครองและใช้คะแนนเก็บระหว่างปีเป็นเครื่องช่วยเด็กซึ่งมีทางตกให้สอบไล่ได้ เพื่อแลกกับเงินอีกเช่นกัน เขามักดื่มเหล้ากับครูด้วยกันในตอนเย็นหรือวันหยุดเพื่อให้ลืมเรื่องต่าง ๆ ที่ทำไป เขาซื้อผ่อนรถยนต์เมื่อเมียท้องแก่ลูกคนที่สาม ฐานะทางการเงินดีขึ้นเรื่อย ๆ แล้วเรื่องร้ายก็ปรากฏ... ปลายปีนั่นเอง เขาถูกจับได้ว่าเอาข้อสอบออกขายร่วมกับเพื่อนครูอีกสองคน...

(สายสร้อย ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 69-70)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ครูสนิทเป็นเพียงครูคนหนึ่งเท่านั้นที่เข้าไปร่วมพฤติกรรมการทุจริต เพราะก่อนหน้านั้นมีครูหลายคนได้ทำกันเป็นล่ำเป็นสันอยู่แล้ว ผู้เขียนต้องการชี้ว่าครูบางคนได้ใช้อำนาจหน้าที่เข้าไปหาผลประโยชน์กับนักเรียนโดยไม่ได้ตระหนักถึงจริยธรรมในอาชีพของตน และผู้เขียนยังได้ แสดงให้เห็นว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีพฤติกรรมเช่นนั้น เป็นเพราะสิ่งแวดล้อม ทั้งเพื่อนครูในโรงเรียนชักชวน สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวบีบรัด และความไม่รู้จักพอของคนบางคน ซึ่งจะเห็นว่าครั้งแรกนั้นครูสนิทต้องการเพียงความอยู่รอดของครอบครัวเท่านั้น

แต่ในระยะหลังความต้องการเพิ่มมากขึ้น เรื่องนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นว่า ความต้องการของคนนั้นไม่มีที่สิ้นสุดตราบที่ยังมีชีวิตอยู่

เมื่อครูสนิทย้ายมาอยู่ในโรงเรียนที่วัดฉนวนและพิทยาเรียนอยู่ เขาก็ยังมีพฤติกรรมการทุจริตอยู่อีก วัดฉนวนรู้เรื่องนี้ดีเมื่อพิทยากลัวว่าจะสอบตกให้เอาสร้อยทองไปให้ครูสนิท เหมือนกับพี่ชายเขาที่เคยทำได้ผลมาแล้ว โดยบอกพิทยา ดังนี้

“...เส้นก๋วยจั๊บไงละ ไม่ใช่ก๋วยจั๊บธรรมดาละ ก๋วยจั๊บทองชะด้วย มีงเคยเห็นไหม?”

“เส้นใคร” พิทยาถามร้อนรน

“หนิไง หนิหรานี้และ” วัดฉนวนหยุดมองพิทยาแล้วพูดต่อ

“ปีที่แล้ว พี่จะตก พ่อจะต้องไปชวนหนิทมากินเหล้าที่บ้านก่อนกลับพ่อพูดว่า

“ครูเอาพระนี้ไปห้อยคอสังข์องค์สิ” ที่จริงพระนะไม่ได้ช่วยเท่าไรหรอก แต่สร้อยทองที่ห้อยพระสิช่วยพี่กูไว้ หกสิบแปดเปอร์เซ็นต์ สบายไป ตอนนี่เรียนปรออยู่กรุงเทพฯแล้ว “

“จริงหรือวะ แล้วกูมีทางไหม?”

“ทางนะมี ถ้ามีทอง “

(สายสร้อย ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 73)

จากคำพูดของวัดฉนวน ที่เรียกอาจารย์สนิท เป็นคำพูดที่แสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้มีความเคารพศรัทธาครูเลย และยังแฝงไว้ด้วยการดูถูกเหยียดหยาม และแสดงให้เห็นอีกว่า ครูไม่สามารถชี้ให้เห็นคุณค่าของการศึกษา ไม่สอนให้ภูมิใจในตนเอง ไม่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เพราะครูทุจริตเสียเอง

พิทยาได้ทำตามที่วัดฉนวนแนะนำ เขาได้ขอให้แม่นาสร้อยทองไปติดสินบนอาจารย์สนิท เพื่อหวังว่าจะไม่สอบตกและได้เปอร์เซ็นต์ที่สามารถเรียนร.ด.ได้ แต่เขาต้องผิดหวังเพราะเปอร์เซ็นต์ที่ได้ไม่มีสิทธิ์เรียน ร.ด. เขาจึงไปต่อว่าอาจารย์สนิท

“อาจารย์ ทำไมผมได้ แค้นห้าสิบเปอร์เซ็นต์ ทั้งที่แม่ผมก็ให้สร้อยอาจารย์เหมือนกับเขา?”

ครูสนิทสีหน้าเปลี่ยนไป “เธอรู้ได้อย่างไร... “เขาบอกผม”

“ ถ้าอย่างนั้นเธอก็ไม่รู้จริงนะสิ ถ้าเธอรู้จริงแม่เธอคงไม่ซื้อทองมาบาทเดียวหรอก ของ นาย วิวัฒน์เขาสองบาท “

พิทยายืนที่อ งไปหมด ไม่นึกมาก่อนเลยว่าอาจารย์สนิทจะเป็นไปได้ถึงเพียงนี้

“ แล้วเธอจะเอาเปอร์เซ็นต์เท่ากับเขาได้อย่างไร เธอมันรู้ไม่จริงแล้วทำไมไม่รู้ไม่เข้าเรื่อง ไปซะ ไปซะ ฉันจะกินเบียร์ บอกแม่เธอด้วยว่าถ้าไม่ใช่เพราะสร้อยเส้นนั้นแล้วมีหวัง เธอจะต้องเจอหน้าฉันอีกปี แน่ “ แกโบกมือไล่

(สายสร้อย. 2522 : 73)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าพิทยาล้ำที่เรียกร่องสิทธิ์ที่เขาควรจะได้ เขากล้าที่จะต่อ รองคะแนนกับครูเหมือนเป็นการแลกเปลี่ยนซื้อขาย เนื่องจากการติดสินบนครูด้วยสร้อยทอง ครูเองก็ตอบอย่างไม่ ละอายใจ ผู้เขียนต้องการชี้ว่า ถ้าสถาบันการศึกษามีครูประพฤติเช่นนี้จะส่ง ผลเสียไปถึงเยาวชนซึ่งจะเติบโตเป็นพลเมืองของชาติต่อไป

2. นักเรียนวัยรุ่นกับการสูบบุหรี่

นักเรียนวัยรุ่นชายมักสูบบุหรี่และแอบสูบในโรงเรียน พิทยาเรียนไม่ค่อยดี และได้เข้ามา อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ติดบุหรี่ เขาจึงเริ่มสูบบุหรี่ตามคำชักชวนและการแนะนำของเพื่อนๆ ผู้เขียนได้ บรรยายถึง การสูบบุหรี่ของเด็กวัยรุ่นไว้ดังนี้

“ ต้องให้ควันออกทางจมูกด้วย ดูดแล้วพ่นอย่าดูดดีกว่า เปลืองเปล่า “ เพื่อนเขาบ่น พลางทำให้อู

“ เองต้องซัดเข้าไป กลั้นควันไว้สักพักแล้วหายใจออก ”

(สายสร้อย ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 63)

พิทยาทำตามเพื่อน แม้จะรู้สึกแสบคอ และเริ่มไอ เนื่องจากคันคอ แต่เมื่อเขาดื่มน้ำแล้ว อาการต่าง ๆ ก็หายไป

ในที่สุดพิทยาก็เริ่มติดบุหรี่ และเกิดความคิดโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องโทษของการสูบบุหรี่ “ ชั่วโมงเรียนในตอนบ่ายเป็นชั่วโมงนำเบื่อน่ายสำหรับพิทยา ยิ่งเป็นวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยแล้วเหมือนเป็นการเพิ่มเติมความเบื่อน่ายเข้าไปอีก เขามักจะนั่งหลับเสมอ โดย

เฉพาะตำแหน่งที่นั่งนั้นเอื้ออำนวยต่อการหลับ แต่วันนี้เขาไม่รู้สี่ก่องง พิทยาได้แต่มอง ออกไปข้างนอกหน้าต่าง ยกนิ้วชี้ และนิ้วกลางขึ้นดมบ่อย ๆ กลิ่นมันหอมแปลก ๆ เขา คิด ไม่เห็นจะมีอันตรายอย่างที่อาจารย์ว่าทำไมต้องห้ามกันด้วย อาจารย์ใหญ่ก็ดูด อาจารย์พลก็ดูด ดูกันตั้งหลายคน ไม่เห็นมีใครเป็นอะไรสักคน อาจารย์สนิทก็ยั่ก ยังดูเลย แถมกินเหล้าอีกด้วย ถ้าไม่ดีจริงทำไมเขาจึงดูกัน สตางค์เราก็ไม่ต้องเสีย ใ้อัฒน์ ขโมยของพ่อมันมาแจก ดูบุญหรือนายอำเภอเขียวนะเรา “ เขาก็

(สายสร้อย ใน ชุดทางชนะ. 25222 : 64)

จะเห็นได้ว่า การเริ่มสูบบุหรี่ของเด็กส่วนมากจะเริ่มสูบเป็นมาจากโรงเรียนในช่วงเวลา พักกลางวัน ปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กนักเรียนวัยรุ่นหันไปหาบุหรี่ อาจจะเป็นเพราะความเบื่อ หน่ายต่อการเรียน เรียนไม่รู้เรื่อง ความเข้าใจผิดคิดว่าเป็นการกระทำที่โก้ และปัจจัยที่สำคัญคือ ต้องการเข้ากลุ่มกับเพื่อน ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เด็กไม่สนใจเรียนหนังสือเรียน เข้ามาสูบใน แหล่งต่างๆ และในที่สุดก็อาจจะไปก่อปัญหาในสังคมขึ้นได้

เรื่องสายสร้อยยังชี้ให้เห็นพฤติกรรมการดำเนินชีวิตของครู ที่ไม่เป็นต้นแบบที่ดี ครูเองก็ ยังสูบบุหรี่ ดื่มเหล้าขณะที่สอนให้นักเรียนเห็นโทษของเหล้าและบุหรี่ ดังนั้นคำสอนกับการกระทำ ของครูบางคนจึงสวนทางกัน สอนอย่างหนึ่งแต่ปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง เมื่อครูหลายคนยังสูบบุหรี่อยู่ จึงทำให้เด็กไม่เข้าใจระหว่างคำสอนกับการกระทำ ควรจะเชื่ออย่างไร เขาจึงต้องตัดสินใจ เองโดย ดูจากเพื่อนและพฤติกรรมของครู

เรื่องย่อ “เสมือนพี่น้อง”

เรื่องเสมือนพี่น้อง เป็นเรื่องที่มีเนื้อหาต่อจากเรื่องผู้ แพ้ ที่จบลงด้วยโด่งและพิทยาเรียน จบชั้นประถมศึกษา พิทยาได้เรียนต่อส่วนโด่งไปทำงานกับเรือทราย เมื่อแม่ตายพ่อของโด่งหมด ห่วงแล้วจึงตัดสินใจบวชที่วัดนั้น ส่วนโด่งเป็นลูกจ้างเรือทราย เขาไปเรือลำเดียวกับลุงชั้น โด่งทำ งานได้ระยะหนึ่งลุงชั้นก็ถูกเรือเปียดขาดก ทำให้ลุงชั้นถูกไล่ออกจากงานโดยได้รับเงินทำขวัญ เพียง 2,500 บาท โด่งสงสารลุงชั้นมากเขาจึงรับอาสาเจ้าของเรือทำหน้าที่แทนลุงชั้น และจ้างลุง

ชั้นทำงานอยู่กับเขาคือทั้งที่ลู้งชั้นซาพิการ ทำงานไม่ค่อยได้ แล้วก็ตาม

แนวคิด

มนุษย์เราอยู่ด้วยกันควรจะเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมจึงจะสงบสุข และน่าอยู่

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเสมือนพี่น้อง

1. ความมีน้ำใจต่อกัน

โด่งมาขอทำงานในเรือทรายซึ่งมีลู้งชั้นเป็นหัวหน้าควบคุมดูแลอยู่ ลู้งชั้น - เมีย และโด่ง ล่องเรือทรายไปตามแม่น้ำด้วยกัน ลู้งชั้นและเมียเป็นคนมีอัธยาศัยที่ดี คอยห่วงหาอาหารโด่งตลอดเวลา เมื่อลู้งชั้นเห็นโด่งตัวเปียกน้ำฝน

“ เปลี่ยนผ้าเสียก่อนเดี๋ยวไม่สบาย “ ลู้งชั้นว่า เมื่อเห็นโด่งเดินมาท้ายเรือและเมื่อถึงอาหาร เย็น

“ กินข้าวกันเถอะแก. . .โด่งมากินข้าว เดี่ยวมีดแล้วมองอะไรไม่เห็น “ นางเปิดสำรับแล้ว แล้วตักข้าวใส่จาน เมื่อถึงเวลากลางคืน ลู้งชั้นก็ยังแสดงความห่วงใย

“ นอนเอาแรงไว้ก่อนเถอะวะโด่ง อีกลีห่าหัวโหม่งน้ำขึ้น คงดันไปไม่ไหวหรอก ”

(เสมือนพี่น้อง ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 88)

ความมีน้ำใจของลู้งชั้นและเมียที่มีต่อโด่งเสมือนหนึ่งเป็นญาติคนหนึ่ง มีปรากฏอยู่อย่าง สม่ำเสมอ โด่งก็มีน้ำใจกับลู้งชั้นเช่นเดียวกัน เขาทำงานด้วยความรับผิดชอบ ซื่อและช่วยเหลือ งานทุกอย่างที่ทำได้ เมื่อบริษัทเดินเรือทรายเลิกจ้างลู้งชั้นเพราะซาพิการ โด่งจึงเข้ารับอาสาทำ หน้าที่แทนลู้งชั้นและแสดงความมีน้ำใจตอบแทนด้วยบทสนทนาต่อไปนี้

“ ลู้งก็ไปเรืออย่างเดิมนั้นแหละฉันจ้างลู้งกับป้า รอให้ลู้งหายดีเสียก่อนเถอะ “ โด่งบอก ออกไปตามที่ เขาคิดไว้

“ เองจะจ้างข้าไว้ทำไม ข้าจะทำประโยชน์อะไรให้เองได้? ” ลุงชั้นถามเบาหวี

“ คนอื่นเขาอาจจะไม่จ้างลุง เพราะลุงไม่มีประโยชน์สำหรับเขา แต่สำหรับฉัน ลุงเป็นเหมือนกับพี่น้องของฉันถ้าเราไม่ช่วยกันเอง แล้วใครที่ไหนเขาจะมาช่วยเรา? ” โด่งมองหน้าลุงชั้น เขาเห็นหยาดน้ำใสในตาแก

(เสมือนพี่น้อง ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 111)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า โด่งแสดงควมมีน้ำใจ โดยการเข้าไปทำหน้าที่แทนลุง และยังจ้างลุงชั้นกับป่าทำงานในเรือต่อไป ถึงแม้เขาจะรู้ว่าลุงชั้นทำงานไม่ได้แล้วก็ตาม เขาคิดว่าเป็นสิ่งที่เขาสมควรจะทำอย่างยิ่งและเห็นว่าคนในระดับเดียวกันจะเข้าใจกัน และเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมากเป็นพิเศษ

2. นายทุนเอาเปรียบลูกจ้าง

ลุงชั้นปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง และสุดความสามารถครั้งหนึ่งเขาพยายามป้องกันเรือทรายที่รับผิดชอบอยู่ไม่ได้รับความเสียหายจากการกระแทกกับเรือลำอื่น จนทำให้ได้รับบาดเจ็บขาแตก เลยทำให้เขาต้องถูกบริษัทให้ออกจากงาน โดยฝ่ายนายทุนไม่รับผิดชอบเท่าที่ควร ดังข้อความต่อไปนี้

“ ทางเขาจะออกค่ารักษา และให้เงินทำขวัญอีกสองพัน ”

ผู้จัดการบอกกับเมียลุงชั้นซึ่งยืนอยู่เบื้องหน้า เขายกถ้วยน้ำชาขึ้นชดแล้วฟันเสลดลงกระโถน

“ ส่วนเรื่อนั้นก็ต้องหาคนอื่นมารับผิดชอบใหม่ เพราะนายชั้นคงไปเรือไม่ได้อีกแล้ว เห็นว่าเขาต้องตัดตีนออกใช่ไหม? ”

“ จ๊ะ ” นางก้มหน้ารับคำเบา ๆ พยายามรวบรวมความกล้าเพื่อพูดในสิ่งที่อยากพูดออกไป

“ เรื่องเงินทำขวัญนั้นขอสักห้าพันไม่ได้หรือเจ้าแก? ” นางรู้สึกโล่งที่พูดออกมาได้

“ ที่จริงทางเราจะไม่ให้เลยก็ได้ เพราะไม่ใช่ความผิดของเรา เรื่องมันเกิดเพราะความประมาท แต่ที่นี้เห็นว่านายชั้นเป็นคนดีก็อยากช่วยเหลือ ” เขาเคาะปากกากับกระดาะ

บนโต๊ะ “ เอาจ่างนี้แล้วกัน จะขอเพิ่มกับทางบริษัทเขาให้เป็นสองพันห้า มากกว่านี้คงไม่ไหวไหนจะค่ารักษาอีกล่ะ ”

(เสมือนพี่น้อง ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 108)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าบริษัทที่ลุงชั้นทำงานอยู่ด้วยนั้น ปิดความรับผิดชอบโดยอ้างว่าเป็นความประมาทจึงให้ลุงชั้นออกจากการงาน การปฏิบัติดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นการเอาเปรียบของนายทุนต่อลูกจ้าง เพราะลุงชั้นบาดเจ็บในขณะที่ปฏิบัติงาน และยังเป็นกรปฏิบัติงานที่น่ายกย่องชมเชย เพราะเป็นการรักษาผลประโยชน์ให้กับบริษัท ลุงชั้นจึงควรได้รับสวัสดิการที่ดีกว่านี้

การต่อรองระหว่างบริษัทกับเมียลุงชั้น ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า คนบางคนตีค่าของความเป็นคนต่ำมาก แม้ว่าเมียลุงชั้นจะขอให้ทางบริษัทรับลุงชั้นเข้าทำงานต่อ แต่ทางบริษัทกลับไม่ยอมและยังพูดเอาแต่ได้ว่า

“ ใ้ย... ไม่ได้หรอก เรือน้ำมันราคาตั้งยี่สิบสามสิบหมื่น จะให้คนพิการรับผิดชอบได้อย่างไร ถ้าเกิดเรือเป็นอะไรไปทางเราไม่แยءหรือ ”

(เสมือนพี่น้อง ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 98)

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความเล็งน้ำใจของเจ้าของบริษัท และยังเห็นว่าผู้เป็นนายทุนนั้นจะไม่ยอมเสียเปรียบเป็นอันขาด เขาจะทำเฉพาะสิ่งที่เขาคำนวณดูแล้วว่าได้เปรียบเขาจึงทำ

3. การเปลี่ยนแปลงสภาพของอาชีพชาวเรือ

ในเรื่องนี้แสดงสภาพของชาวเรือหลายคนต้องเปลี่ยนจากการค้าขายเกลือ มาเป็นการค้าขายทรายหยาบ เพราะเกลือเริ่มมีราคาตกลงมาก และกอรกับธุรกิจด้านก่อสร้างเจริญขึ้น ความจำเป็นในการใช้ทรายหยาบจึงเพิ่มขึ้นตามมาด้วย และเมื่อธุรกิจการก่อสร้างได้เจริญมากขึ้นอีก ชาวเรือจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงอีก ดังนี้

“ และแล้วการเปลี่ยนแปลงก็เริ่มขึ้นอีกครั้งในอาชีพของชาวเรือ มีคนคุยถึงทรายถมซึ่งใช้

ถมที่ หรือถมเพื่อทำถนนหรือบ่อบึงต่าง ๆ ที่เจ้าของต้องการให้กลายเป็นพื้นดิน แม้ว่าราคาของทรายถมจะถูกกว่าทรายหยาบก็ตาม แต่สิ่งล่อใจยังมีอีกหลายทาง เช่นทรายถมสามารถขายได้เร็วกว่า ขึ้นล่องก็สะดวกเพราะใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทาง...

(เสมือนพี่น้อง ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 95)

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอาชีพของชาวเรือ นั้น เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเมือง เรือไม้ที่บรรทุกได้เปลี่ยนเป็นเรือเหล็ก ซึ่งไม่มีรอยรั่วและที่สำคัญคือสามารถบรรทุกทรายได้มากกว่าเดิม และอีกอย่างหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงคือผู้เดินเรือ ซึ่งแต่เดิมต้องมีความรู้เรื่องการเดินเรือ แต่ปัจจุบันไม่มีความรู้ก็ทำได้

...และก็มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นอีก เมื่อบริษัทก่อสร้างถนนบริษัทหนึ่งต้องการจะมีทุกอย่างเกี่ยวกับทรายถมนี้ไว้ในกิจการ นับตั้งแต่ทำขึ้นทราย เรือดูดทรายและเรือเหล็กบรรทุกทรายจำนวนหลายลำ ทั้งนี้เพื่อหวังผลกำไรเพิ่มขึ้นซึ่งจะขาดเสียมิได้คือลูกจ้างประจำเรือ โดยตกลงจ่ายค่าแรงกันเป็นเดือน ให้คนที่รับผิดชอบหาคนมาช่วย แล้วแบ่งค่าแรงกันเอง

จะเห็นว่าอาชีพที่เคยมีอิสระทำกันในกลุ่มย่อยๆ ได้เปลี่ยนมาทำในรูปของบริษัท พ่อค้ารายย่อยต่างๆ ต้องมาเป็นลูกจ้างรับเงินเดือนกับบริษัท การทำงานที่เคยขึ้นตรงกับพ่อค้าเองก็กลับต้องผ่านเข้าบริษัท ทำให้รายได้ที่เคยได้รับอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยต้องหดหายไป ซึ่งการทำแบบนี้เป็นการผูกขาดการค้า บริษัทจะเป็นผู้ได้รับประโยชน์มากที่สุดเพียงฝ่ายเดียว

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้มีอาชีพค้าขายทางเรือไม่จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องการเดินเรือ เพราะเขาไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ เพียงแต่มีเงินและบริหารงานเป็นเท่านั้น ก็สามารถมีอาชีพด้านนี้ได้แล้ว ผิดกับคนยากจนเช่นลุงชั้นและโต้ง เขาต้องรู้วิธีเดินเรือให้เป็นจึงจะทำอาชีพชาวเรือได้

เรื่องย่อ “เศียรขาด”

พ่อของโคงบวชเป็นพระตั้งแต่แม่ของโคงเสียชีวิตไป แก่เป็นพระที่ตีรูปหนึ่งของวัดนี้ ชาวบ้านเรียกกันว่า “หลวงลุงพร”

วันหนึ่ง พิทยาซึ่งเป็นลูกชายของเจ้าแก้วที่หลวงลุงพรเคยทำงานอยู่ด้วย ได้มาบวชที่วัด โดยมีหลวงลุงพรเป็นพระพี่เลี้ยง วัดนี้เป็นวัดที่สงบเงียบมาก แต่มาระยะหลังนี้เมื่อมีการสร้างถนน ผ่านหลังวัด ทำให้ความสงบที่เคยมีอยู่นั้นหายไป พระพุทธรูปในโบสถ์ถูกขโมยตัดเศียรไปเลย ทำให้หลวงลุงพรเป็นห่วงวัดนี้มากขึ้น และทุกคืนหลวงลุงพรจะต้องตรวจตราประตูหน้าต่าง ทุญแจ ทุกดอกว่าเรียบร้อยดีแล้วจึงจำวัด

คืนหนึ่งที่โบสถ์มีคนร้ายเข้ามาขโมยตัดเศียรพระพุทธรูป หลวงลุงพรชวนพระพิทยาไปดู ปรากฏว่าเห็นขโมยกำลังหิวเศียรพระ หลวงลุงพรหว่าพระพุทธรูปจึงออกไปต่อสู้กับขโมย ส่วนพระพิทยาหมอบหลบอยู่หลวงลุงพรจึงต้องสู้เพียงคนเดียว จนถูกคนร้ายยิงตายแล้วนำเศียรพระหนีไปได้ ชาวบ้านโกรธแค้นพวกผู้ร้ายมากที่ขโมยเศียรพระไป แต่เจ้าอาวาสได้ให้ข้อคิดแก่ชาวบ้านว่า พระสงฆ์อย่างหลวงลุงพรกับเศียรพระพุทธรูปนั้น สิ่งใดควรค่าแก่ความเสียดายมากกว่ากัน

แนวคิด

มนุษย์เราควรเห็นคุณค่าของความดีมากกว่าจะมาหลงติดยึดกับวัตถุ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเศียรขาด

1. วัตถุนิยม

หลวงลุงพรเป็นพระที่อยู่วัดนี้มานาน จึงได้เห็นการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีถนนตัดผ่าน หลังวัด ขโมยก็ซุกซมมากขึ้นและได้มาตัดเศียรพระประธานในโบสถ์ไป จะเห็นได้ว่าความเจริญทางวัตถุจะมาพร้อมกับความเดือดร้อน ความวุ่นวาย และข้อสำคัญคือ จิตใจของคนเริ่มเสื่อมลง พระพุทธรูปซึ่งเป็นที่เคารพบูชายังถูกตัดเศียร และยังเลวร้ายไปกว่านั้น เมื่อมีผู้ร้ายเข้ามาขโมยตัด

เศียรพระพุทธรูปครั้งนี้ หลวงลุงพรได้ออกมาขัดขวางและถูกทำร้ายจนเสียชีวิต

...หลวงลุงพรดับไฟพร้อมกับกำไม้ในมือแน่นแล้ววิ่งรี่เข้าไปคนกลุ่มนั้น...

เสียงไม้กระทบหัวดังโพละ ทุกอย่างซุลมุนอยู่ในความมืด หลวงลุงพรพยายามยื้อแย่ง
จนได้เศียรพระพุทธรูปมาอยู่ในอ้อมอกแล้ววิ่งไถ่จนแน่นด้วยกำลังแขนของแก

(เศียรขาด ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 124)

การกระทำของหลวงลุงพรอาจจะมองได้ 2 อย่างคือ หลวงลุงพรยังยึดติดอยู่กับวัตถุ
ซึ่งถือว่ายังไม่เข้าใจในหลักธรรมของศาสนา แต่ในความเป็นจริงของการกระทำนั้น หลวงลุงพร
ต้องการรักษาพระพุทธรูปซึ่งถือว่าเป็นสิ่งเคารพบูชาไว้ ความยึดมั่นในศาสนาของหลวงลุงพรมีมาก
มายจนสละได้แม้กระทั่งชีวิตตนเอง

ความคิดด้านวัตถุนิยมของชาวบ้านยังปรากฏให้เห็นอีก เมื่อหลวงลุงพรถูกคนร้ายยิงตาย

แม้ว่าหลวงลุงพรจะไม่มีญาติเลยก็ตาม แต่งานศพของแกมีชาวบ้านมาที่ศาลาไว้ศพ
แน่นขนัดทุกวัน ไม่มีพระองค์ใดหรือชาวบ้านคนไหนจะตัดสินใจลงไปได้ว่า ระหว่าง
เศียรพระประธานที่เก่าแก่อันหาค่ามิได้กับหลวงลุงพรนั้น ควรจะเสียดายอย่างไร
มากกว่ากัน

มีเพียงหลวงพ่อซึ่งเป็นเจ้าอาวาสเท่านั้น ที่พูดกับพระลูกวัดและญาติโยมซึ่งมางานศพใน
วันแรกว่า

“อันที่จริงแล้ว พระสงฆ์ที่เป็นพระอย่างแท้จริงนั้นกว่าจะเป็นได้แต่ละองค์ ยากยิ่งกว่าการ
สร้างพระพุทธรูปเพื่อไว้บูชามากมายนัก “

(เศียรขาด ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 126)

เจ้าอาวาสต้องการชี้ให้ชาวบ้านได้เห็นถึงความถูกต้องที่แท้จริงที่ทุกคนควรยึดถือปฏิบัติ
มากกว่าจะไปหลงมกมายอยู่กับวัตถุ

ดังจะเห็นได้ว่าจิตใจของคนบางคนเริ่มที่จะเสื่อมลงสังเกตได้จากทั้งคนตัดเศียรพระไปขาย และคนรับซื้อเศียรพระที่กล้ากระทำกับสิ่งที่คนส่วนใหญ่เคารพบูชา และผู้เขียนยังแสดงให้เห็นคนกลุ่มหนึ่งที่นิยมการเก็บสะสมพระเก่าและนิยมวัตถุโบราณ

เรื่องย่อ “ทางชนะ”

บัวเรียนหนังสือที่โรงเรียนในชนบทแห่งหนึ่ง ปีนี้เขาสอบผ่านประถมปี 6 ขึ้นประถมปี 7 บัวชอบเล่นแรง ๆ แบบเด็กชายทั่วไป ครั้งหนึ่งเขาเล่นพลัดไปตอโยนน้องสาวเข้า พ่อจึงอบรมสั่งสอนเขาเรื่องความสามัคคีโดยนำเรื่องของการหักกิ่งไผ่มาเป็นตัวอย่างในการอบรม

เมื่อโรงเรียนเปิดภาคเรียนใหม่ เขาได้เพื่อนใหม่อีก 2 คน คือ พุฒิและวิเชียร พุฒิเป็นนักเรียนที่เรียนซ้ำ ป.7 เขาตัวโตจึงได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าห้อง พุฒิเป็นเด็กเกเรชอบข่มขู่และเอาเปรียบเพื่อน นักเรียนในห้องไม่ชอบเขาและกลัวเขา ส่วนวิเชียรย้ายมาจากกรุงเทพฯ เขาอยู่กับแม่ 2 คน เพราะพ่อแม่แยกกันวิเชียรเป็นเด็กเรียนเก่ง มีความเชื่อมั่นตนเองและไม่กลัวใคร

เข้าวันหนึ่งในห้องเรียนวิเชียรตั้งใจนำสมุดการบ้านไปให้บัวดู แต่พุฒิต้องการก่อน วิเชียรไม่ให้เขาจึงโดนพุฒิตอโยน ในวันรุ่งขึ้นบัวนำเรื่องนี้ไปฟ้องครู ทำให้พุฒิถูกครูลงโทษ พุฒิโกรธมากเมื่อครูไม่อยู่ในห้องพุฒิจึงทำร้ายบัว วิเชียรและเพื่อน ๆ ในห้องจึงเข้าช่วยบัว พุฒิผู้เพื่อน ๆ ไม่ได้เขาเจ็บมาก เมื่อเรื่องรู้ถึงครูใหญ่ นักเรียนทุกคนที่มีเรื่องกันก็ถูกลงโทษ ยกเว้นพุฒิเพราะเขาเจ็บมากแล้ว ตอนเย็นบัวพายเรือกลับบ้านเขามองเห็นกอไผ่เขาจึงเข้าใจเรื่องที่พ่อสอนมากขึ้น

แนวคิด

ความรักความสามัคคีทำให้ประสบผลสำเร็จ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องทางชนะ

1. ความรักความสามัคคี

จากเรื่องทางชนะ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงผลของความสามัคคี ดังเหตุการณ์ที่บัวเล่นกับน้องสาวของเขาแรง ๆ ตามประสาเด็กผู้ชายแล้วเกิดพลัดทำให้น้องสาวปากแตก พ่อของ

เขาจึงอบรมสั่งสอนบ่าวให้รู้จักรักและสามัคคีในพี่น้อง เพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน พ่อได้ใช้นิทานเรื่อง ความสามัคคีมาเป็นตัวอย่างให้บ่าวปฏิบัติ เมื่อบ่าวหักมัดไม้ไม่ได้พ่อจึงสอนว่า

“ดูอย่างไม้ไผ่นี้ถ้าอันเดียวก็หักได้ง่าย แต่ถ้ารวมกันเยอะๆก็หักไม่ไหว”

(ทางชนะ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 37)

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้นำแนวความคิดมาจากนิทานเก่าเรื่องหนึ่งแต่ผูกเรื่องใหม่ให้เห็นว่าในสังคมปกติคนที่มีเรี่ยวแรงมากกว่ามักหาเหตุข่มขู่คนที่อ่อนแอ ถ้าเมื่อไหร่ที่คนดีรวมตัวกันจะทำให้สามารถต่อสู้กับความไม่ยุติธรรมได้ เหมือนกับที่บ่าวไม่สามารถจะหักมัดไม้ได้นั่นเอง

พ่อของบ่าวพยายามปลูกฝังความรู้จักสามัคคีให้แก่ลูกโดยเริ่มจากครอบครัวก่อน เพื่อให้เป็นพื้นฐานที่จะเกิดกับสังคมและประเทศชาติต่อไป วิธีการลงโทษและอบรมสั่งสอนลูกดังกล่าวเป็นการใช้วิธีการที่นุ่มนวล ทำให้เด็กเข้าใจและรู้สึกสำนึกผิดได้ด้วยตัวเอง

ผลของความสามัคคีปรากฏให้เห็นในเหตุการณ์ที่ห้องเรียนของบ่าว เมื่อเกิดการชกต่อยในห้องเนื่องจากการเกเรของพุดมี และเด็ก ๆ ได้ช่วยกันต่อสู้กับพุดมี

เมื่อเรื่องสงบแล้วบ่าวกล่าวกับเพื่อนว่า

“ ขอบใจเอ็งนะที่ช่วยข้า ” บ่าวเอ่ยกับวิเชียรในตอนเย็นนั้น

“ เราเป็นเพื่อนกัน เราต้องช่วยกัน ”

(ทางชนะ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 59)

เหตุการณ์ในเรื่องทำให้บ่าวกล้าลุกขึ้นสู้กับความไม่ยุติธรรม กล้าฟ้องครู และเมื่อมีผู้นำทุกคนก็พร้อมที่จะตามได้ทันที ทั้งนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความรักสามัคคีช่วยให้บ่าวและเพื่อนๆ รอดพ้นจากการถูกรังแกอีก และยังให้เห็นถึงความรู้สึกของคนที่ไม่ได้รับความยุติธรรม เมื่อถึงวินาทีสุดท้ายสัญชาตญาณของมนุษย์จะป้องกันตัวเองจนสุดความสามารถ

2. ครูทิ้งห้องเรียน

สภาพของโรงเรียนโดยทั่วไปมักจะปรากฏการทิ้งห้องเรียนของครู เพื่อไปปฏิบัติงานอื่น ๆ จนก่อให้เกิดเรื่องอยู่เนือง ๆ ดังเช่น

ครูชุมพลเป็นครูประจำชั้น ป.7 เขาต้องปล่อยให้นักเรียนอยู่กับตามลำพัง เพราะเขาต้องไปช่วยงานวัด ดังคำบรรยายว่า

...เสียงเพลงลูกทุ่งจากเครื่องขยายเสียงดังไม่ขาดระยะผู้คนใส่เสื้อสีสดเดินขึ้นวัดขวั๊กไขว่
ครูที่โรงเรียนถูกเกณฑ์ไปช่วยเขียนใบอนุโมทนาบัตร จัดดอกไม้ รับเงินบริจาคหรืองาน
อื่น ๆ ที่พอช่วยได้...

(ทางชนะ ใน ชุดทางชนะ. 2522 : 55)

ในสังคมชนบท ครูคือผู้ที่ชาวบ้านให้ความนับถือและไว้วางใจมาก เพราะถือว่าครูเป็นผู้
มีความรู้ความสามารถ ดังนั้นเมื่อวัดมีงานครูจึงต้องไปช่วยดูแล และเมื่อต้องไปช่วยงานวัด ครูจึง
ต้องทิ้งโจทย์เลขไว้บนกระดานดำ

ในสังคมชนบทนั้นวัดกับโรงเรียนจะมีความสัมพันธ์กันมาก สาเหตุอย่างหนึ่งก็คือ
โรงเรียนตั้งอยู่ในที่ดินของวัด และคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นครูก็เปรียบเสมือน
สมาชิกคนหนึ่งที่มีหน้าที่ต้องช่วยเหลือดูแลวัด

แต่การไปวัดของครู เป็นการทิ้งห้องเรียนทิ้งเด็กนักเรียน ทำให้การเรียนการสอนของครู
และนักเรียนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร และบางครั้งยังส่งผลไปถึงเรื่องระเบียบวินัยของนักเรียนอีกด้วย
เพราะเมื่อครูไม่อยู่ นักเรียนก็มีอิสระเต็มที่ บางครั้งจึงทำอะไรไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อย่างเช่น
กรณีเหตุการณ์ในห้องเรียนของบัว

สรุปผลการวิเคราะห์เรื่องสั้นชุดทางชนะ

เรื่องสั้นชุดทางชนะได้แสดงภาพเกี่ยวกับความยากจนของชาวชนบท ซึ่งส่งผลกระทบ
ไปถึงปัญหาการศึกษาและการถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุน ดังปรากฏอยู่ในเรื่องผู้แพ้ เรื่อง
สายสร้อย เรื่องเหมือนพี่น้อง เรื่องเคียวขาด เรื่องทางชนะ ดังนี้

ปัญหาทางด้านการศึกษา แสดงภาพของเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ที่มีสาเหตุมา
จากความยากจนของครอบครัวที่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอจะส่งเสียให้เรียนได้ถึงแม้ว่าพ่อแม่จะเห็นถึง

ความสำคัญของการศึกษามากอย่างไรก็ตาม และยังสามารถแสดงภาพของเด็กนักเรียนวัยรุ่นที่รู้สึกบอบช้ำหรือด้วยการเริ่มแอบสูบบุหรี่ในห้องน้ำของโรงเรียน ซึ่งมีสาเหตุมาจากคำชักชวนของเพื่อนต้องการเข้ากลุ่มกับเพื่อนเพื่อการเรียนรู้ และยังไม่รู้โทษของบุหรี่อย่างแท้จริง ดังเช่น พฤติกรรมของพิทยาที่แอบสูบบุหรี่ในห้องน้ำโรงเรียน ในด้านการปฏิบัติงานของครูพบว่าครูส่วนหนึ่งต้องทิ้งห้องเรียนเพื่อไปช่วยงานที่วัดในช่วงเทศกาล ทำให้ห้องเรียนขาดครูนักเรียนในห้องจึงมีอิสระและเกิดการทะเลาะวิวาทกัน และภาพของครูอีกประเภทหนึ่งที่ใช้อำนาจหน้าที่หาเงินกับนักเรียน ทำให้เห็นว่าครูไม่ได้ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน

ในด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตของคนในชนบทที่มีฐานะยากจน แต่ขยันทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริตเป็นคนมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ และมีน้ำใจโดยเฉพาะในกลุ่มคนจนด้วยกัน จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ทำให้เห็นว่าคนยากจนนั้นไม่ได้จนน้ำใจไปด้วย ดังที่โด่งรับลุงชั้นเข้าทำงานกับตนทั้งที่รู้ว่าลุงชั้นขาดการจ้างงานไม่ได้แล้ว และกลุ่มคนเหล่านี้ยังถูกเอาเปรียบจากคนที่มีฐานะสูงกว่าในสังคม พวกเขาไม่มีอำนาจต่อรองที่จะเรียกร้องสิทธิของตนที่พึงจะได้ สาเหตุเพราะเขาด้อยทั้งฐานะและสติปัญญา

นอกจากนี้ยังได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของอาชีพชาวเรือ ที่แต่เดิมนั้นชาวเรือจะเป็นเจ้าของกิจการกันเอง ใครขยันทำมากก็จะได้มาก แต่สภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ชาวเรือเดิมเจ้าของกิจการกลายเป็นลูกจ้างนายทุน เพราะพวกเขาไม่มีฐานะเพียงพอที่จะทำกิจการขนาดใหญ่ ที่จะต้องใช้เงินทุนมากได้

ด้านศาสนา แสดงให้เห็นว่าคนยากคนจนส่วนหนึ่งในสังคมมีความศรัทธาในศาสนา ถึงแม้ว่าเขาจะมีด้อยฐานะแต่เขาก็พยายามหาสิ่งของมาทำบุญ และสิ่งของที่หาได้นั้นจะต้องเป็นของที่ดีว่าดีที่สุดที่เขาหาได้ เพราะเขาเชื่อว่า “บุญที่เขาทำไว้นั้นจะต้องช่วยเขาสักวันหนึ่งข้างหน้า”

ด้านวัตถุนิยม ปรากฏภาพคนส่วนหนึ่งในสังคมที่มีความนิยมวัตถุ จึงทำให้เกิดอาชีพหนึ่งคือการตัดเศียรพระไปขาย เพราะคนที่นิยมวัตถุโบราณจะเป็นผู้ที่รับซื้อ

ในการนำเสนอข้อมูลในเรื่องสั้นชุดนี้ พบว่าข้อมูลหลายอย่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับประวัติของ ชาติ กอบจิตติ ในวัยเยาว์ ในเรื่องที่อยู่อาศัยที่อยู่ใกล้แม่น้ำพ่อมีอาชีพค้าขายเม็ดเกลือ และเมื่อเกลือราคาตกจึงเปลี่ยนไปค้าทรายหยาบ แม้ถูกเรือหนีบเท้าแตกจะเห็นได้ว่า ชาติ กอบจิตติ ได้ใช้ประวัติชีวิตและประสบการณ์ของตนเอง เป็นข้อมูลสอดแทรกเข้ามาในเรื่องได้อย่างเหมาะสมและแนบเนียน

เรื่องสั้นชุด “ มืดประจำตัว ” ประกอบด้วยเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่องได้แก่

1. พรุ่งนี้	2. ผลตอบแทน	3. ศาลเจ้าแม่	4. หมาติดแก๊ง
2. คนไร้ค่า	6. ชื่อบุญ	7. อนาคตของเรา	8. ที่เห็น...และเป็นไป
9. ฝันกลางแดด	10. กลับบ้านเกิด	11. มืดประจำตัว	12. ที่นี้เงียบสงบ

เรื่องย่อ “พรุ่งนี้”

ครอบครัวของหญิงหม้ายเป็นครอบครัวที่ยากจนมาก หญิงหม้ายมีลูกชาย 2 คน กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษา น้องสาว 1 คน น้องชาย 1 คน เดิมนั้นสามียังอยู่กับนางด้วย แต่เพราะเขากินเหล้ามาแล้วทำร้ายร่างกาย จึงทำให้ทั้งสองต้องเลิกร้างไป

หญิงหม้ายหาเลี้ยงลูกด้วยการเป็นแม่ค้าขายข้าวแกง ดำเนินชีวิตเหมือนแม่ค้าทั่วไป โดยต้องตื่นแต่ตีห้าเตรียมทำกับข้าวไว้ขายตอนเช้า ชีวิตที่ลำบากนี้จึงทำให้นางคิดอยากจะรวยทางลัดด้วยการเล่นหวย และนางก็ชอบเล่นหวยมาก พยายามเสาะแสวงหาอาจารย์ให้หวยที่แม่นยำ เมื่อพบและได้เลขเด็ดมา นางก็ได้บอกเพื่อนแม่ค้าด้วยกัน และนางก็ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล ทั้งของนางเองและซื้อเพื่อนสาวด้วย หลังจากวันนั้นนางก็ตั้งตาคอยวันหวยออกด้วยความหวังอย่างเต็มที่ว่านางต้องถูกแน่เพราะนางซื้อทั้งหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาล พอถึงวันหวยออกคนในซอยบ้านนางทั้งซอย ก็ตั้งใจฟังเสียงประกาศการออกสลากกินแบ่งรัฐบาล เมื่อทุกคนฟังจบก็ต้องผิดหวังเพราะเลขที่ออกไม่ตรงกับที่ซื้อ นางจึงหวังว่าจะตรวจรางวัลและถ้าไม่ถูกอีกนางก็จะรอดต่อไป แต่นางก็ยังอดคิดไม่ได้ว่านางอาจถูกสลากกินแบ่งรัฐบาลก็ได้ ถ้าเพื่อนแม่ค้าไม่แกะกระดาษออกอ่านก่อนออกนอกเขตวัด

น้องชายของนางต้องการให้นางเลิกเล่นหวย เขาพยายามชี้แจงผลเสียของการเล่นหวยให้นางฟัง จนบางครั้งต้องมีปากเสียงกัน ก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนความคิดของพี่สาวได้ เขาคิดว่าลำพังตัวเขาคนเดียวคงไม่มีความสามารถพอที่จะทำให้พี่สาวเลิกเล่นหวยได้

แนวคิด

การเสี่ยงโชคทางพนันเป็นที่นิยมในหมู่คนจนและเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อไม่มีจบ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องพรุ้งนี้

1. ความนิยมในการเล่นหวย

หญิงหม้ายและลูกชาย 2 คนมีชีวิตที่ยากลำบากตลอดมา นางจึงมีความหวังว่าสักวันหนึ่งนางคงร่ำรวยขึ้นมาบ้าง จึงฝากความหวังไว้กับสลากกินแบ่งทั้งรัฐบาลและหวยใต้ดิน นางเสาะแสวงหาอาจารย์ที่ใบ้หวยแม่น ๆ แล้ววันหนึ่งเมื่อเพื่อนแม่ค้ามาบอกเรื่องหลวงพ่อดเอนแดง ซึ่งเป็นพระใบ้หวยที่พวกเขาไปหากันมา เพื่อนแม่ค้าได้เล่าสรรพคุณของหลวงพ่อดเอนแดงพร้อมทั้งนำกระดาษที่ได้ออกมา

... ทั้งสองนั่งพิจารณาระดาษแผ่นที่มีเลขยี่กี่ยอนั้นกันอย่างจริงจัง

“ไอ้ตัวนี้หกแน่ แต่ไอ้ตัวนี้สิมันสี่หรือสองหว่าหางมันยาวเหลือเกิน”

“ซิดตรงมานี้อาจจะเป็นหนึ่งก็ได้มั้งริเกว่าไง”

“ถ้าจั้นเป็นสองกับเลขหนึ่งไม่ใช่สิ”

“แล้วหกสี่ตรงหัวมันใหญ่เหลือเกิน จะกลับเป็นเลขเก้าได้ไหม”

“แต่หกมันซัดกว่านา” “นี่เกลองกลับหัวดูซิเห็นไหมหนึ่ง สอง เก้าซัด ๆ”

“เอ๊ แต่ทางนี้ได้ หก สอง สี่นี่นา” “เออจริงแต่ถ้าสองตัวเป็นหกสี่เห็นไหม ?”

“เออจริง หกสี่จริง ๆ”

(พรุ้งนี้ ใน ชุดมิดประจำตัว. 2527 : 23)

จะเห็นได้ว่าทั้งสองสนใจแผ่นกระดาษที่ได้มาอย่างจริงจัง ถึงกับพักการขายของเพื่อมานั่งพิจารณาตัวเลขในนั้น ถึงแม้ว่าตัวเลขในแผ่นกระดาษจะดูยากเพียงใด แต่ทั้งสองก็พยายามเดากันจนได้ข้อตกลง เป็นที่น่าพอใจ

... และทุกครั้งก่อนวันหวยออก นางจะซื้อกระดาษแห่งความหวังอย่างน้อยก็ห้าใบ จากเจ้าประจำแน่นอน ไม่ได้รวมถึงเงินจำนวนหนึ่งซึ่งมีความหวังกับใต้ดินอีกต่างหาก นางไม่เคยคิดเลยว่าการซื้อล็อตเตอรี่เป็นการเล่นการพนันดังที่เคยเกลียด นาง

คิดว่า เป็นการเสี่ยงโชค เสี่ยงเพื่อที่จะไม่ต้องตื่นแต่เช้า และมีเวลานอนเพียงไม่กี่ชั่วโมง เหมือนเช่นทุกวัน เสี่ยงเพื่อจะพ้นชอยโกโรโกโสนี้ไปเสียที เสี่ยงเพื่อจะจากบ้านโย้เอน หลังนี้ไปอยู่ตึกงามสักหลัง และนางคิดว่าสักวันโชคจะต้องมาถึง แม้ว่าจะยาวนานนาง ก็จะไม่คอย

(พรุ้งนี้ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 23)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าหญิงหม้ายพยายามเจียดเงินที่มีอยู่น้อยนิดไปซื้อกระดาษเสี่ยงโชค ทั้งของรัฐบาลและใต้ดินด้วยคิดว่าเป็นวิธีการหาเงินอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ต้องลงทุนมากนัก และนอกจากนางแล้วน้องสาวและเพื่อนที่โรงงานก็นิยมเช่นกัน

“งวดนี้ที่โรงงานเอ็งเขาเล่นอะไรกัน?” หญิงหม้ายเอ่ยถามน้องสาวซึ่งกำลังนั่งเด็ดมะเขือ

พวง

“หนึ่ง หนึ่ง ฉันยังแทงไปสิบบาทเลย”

“ที่ตลาดเขาเล่นหกสิบกันเยอะ พวกที่ขายของด้วยกันเขาไปได้อาจารย์ตีมา”

“แล้วที่แทงเผื่อฉันด้วยหรือเปล่า?” น้องสาวถาม

“เผื่อสิ แต่มีงุ้นที่ไร ชัดลากูทุกที่ งวดที่แล้วถ้ามีงุ้นด้วยกูอาจจะถูกแล้วก็ได้ น่าเสียดายเสียออกไปออกข้างบน”

(พรุ้งนี้ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 25)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่นิยมการเล่นหอยนี้กระจายกันอยู่ทั่วไปมีทั้งพวกแม่ค้าเพื่อนของหญิงหม้าย และกลุ่มที่โรงงานน้องสาว ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ในระดับล่าง และกลุ่มนี้จะมีความเชื่อในเรื่องโชค เช่นเดียวกับหญิงหม้ายที่เชื่อว่าการที่น้องสาวแทงร่วมกับตนนั้นเป็นการชัดลากู เพราะถ้าไม่มีน้องสาวนางอาจจะถูกล็อตเตอรี่ก็ได้ และในงวดนี้เมื่อใกล้เวลาหอยออก ทุกคนก็ใจจดใจจ่อ รอคอยด้วยความหวังแทนที่จะทำมาหากินกัน ดังคำบรรยายว่า

...ทุกอย่างในอาชีพของนางผ่านไปอย่างปกติ จะผิดแผกบ้างก็ในความรู้สึกของนางที่เวลาช่างผ่านไปช้าเหลือเกินกว่าจะถึงตอนบ่าย

ตอนบ่ายนางเซ็นรถกลับบ้านต่างๆ ที่ของยังไม่หมดดี เวลาที่รอคอยมาถึง
 ซอยทั้งซอยเงียบเหมือนตอกอยู่ในคำสาป มีเพียงเสียงวิทยุที่ประกาศตัวเลขเท่านั้น
 ดังแว่วออกมาจากหลาย ๆ บ้าน เป็นความหวังอย่างเดียวที่เหลืออยู่ของคนจนซึ่งมีโอกาส
 เพียงน้อยนิดที่จะกลายเป็นคนร่ำรวยขึ้นมา

หญิงหม้ายนั่งฟังวิทยุด้วยใจระทึก เวลาผ่านไปพร้อมกับเสียงตัวเลขที่พรุ้งพรูออก
 มาเป็นระยะ นางนึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์นึกถึงพระ นึกถึงหลวงพ่อก นึกอีกหลายอย่างจิปาตะ
 ที่พอจะนึกออกให้ช่วยบันดาลได้ถูกรางวัลงามๆสักใบ เมื่อเวลาผ่านไปอีกนาง
 บนบานว่า ให้ถูกเลขท้ายสามตัวก็ยังมีดี และท้ายสุดเมื่อเลขสองตัวออกมามันมีอำนาจ
 ให้นางสลัดใจได้ และพาลหมดเรี่ยวแรงทำงานหมดอาลัยตายอยากในชีวิต หญิงหม้าย
 ก้มมองลือตเตอร์ในมือ แล้วคิดว่าตอนเย็นจะตรวจดูรางวัลอีกครั้งหนึ่งจากใบตรวจหวย

(พงษ์นี้ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 32)

จะเห็นได้ว่าคนเป็นจำนวนมากในสังคมมีฐานะยากจน ทุกคนมักพยายามหาทางที่จะ
 พยายามครอบครองของตนให้สามารถอยู่ได้ แต่ลู่ทางสำหรับคนจนนั้นไม่มีทางเลือกมากนัก เขาเหล่า
 นั้นจึงหันไปหาการเสี่ยงโชค เขาอยู่ด้วยการรอคอย คอยว่าสักวันหนึ่งเขาคงจะมีโชค และผู้เขียน
 ยังชี้ให้เห็นว่าคนบางคนเมื่อมาถึงทางตันแล้ว สิ่งแรกที่เขานึกถึงคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาเชื่อสิ่ง
 ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายสามารถช่วยเขาได้

เรื่องพงษ์นี้ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นความนิยมของการเล่นสลากกินแบ่งรัฐบาล และหวน
 ได้ดิน ว่าได้แพร่กระจายไปในหมู่คนหาเช้ากินค่ำ จากการเล่นสนุกก็กลายเป็นการพนันชนิด
 หนึ่ง เพราะการเล่นหวยมีการได้การเสีย และการพนันชนิดนี้ได้หยั่งรากฝังลึกในจิตใจคนไทยบาง
 กลุ่มจนยากที่จะแก้ไขได้หลายคนรอคอยวันต่อไปอยู่ตลอด

2. ภาพของสงฆ์ที่ผิดวินัย

หลวงพ่อดนแดง เป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งเดินทางมาจากเพชรบุรี และได้มาจำพรรษา
 อยู่ที่วัดในกรุงเทพฯ หลวงพ่อดนแดงเป็นพระที่มีญาติโยมเข้าพบเกือบตลอดวัน เพราะมีข่าวว่า
 หลวงพ่อให้หวยแม่น พวกแม่ค้ากลับมาเล่าด้วยความเชื่อถือศรัทธา ดังนี้

“วันนี้ขายดีหน่อยก็เพราะได้ไฉนนี้ของอาจารย์มาถูกปากหม้อนะซี” นางหันมาถูรอบ ๆ แล้ว

ค่อยงัดปลัดขิกออกมาจากชายพกให้หญิงหม้ายดู อาจารย์ท่านว่าให้เฉพาะพวกหาเช้ากินค่ำอย่างพวกเราเท่านั้น ท่านยังพูดตลกอีกนะว่า เป็นผู้หญิงพกดิดตัวอันเล็ก ๆ ก็พอทำมาค้าขายคล่องได้ดิบได้ดีแล้วอย่าลืมน้ำมันเสียล่ะ มีอะไรก็ให้มันกินบ้าง อย่าให้มันอดอยากปากแห้งเหมือนของข้า “ ตลกจริง ๆ เนอะ” เพื่อนแม่ค้าผู้นั้นหัวเราะ

(พรั้งนี้ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2522 : 21)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนแสดงภาพพระสงฆ์ ที่อาศัยศาสนามาเป็นเครื่องมือในการหาผลประโยชน์ใส่ตนเอง ด้วยการโบ้ยหยดทำปลัดขิก และยังใช้คำพูดที่แสดงให้เห็นว่ายังมีจิตใจวนเวียนอยู่ในกิเลสตัณหา ซึ่งผิดข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ในบวรพุทธศาสนา และผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นกลวิธีการหลอกลวงชาวบ้าน ให้หลงเชื่อจากทบสนทนาแม่ค้า 2 คน ดังนี้

“ ข้าไปถึงตั้งแต่ยังไม่เที่ยง คอยจนสี่โมงเย็นจึงจะถึงคิว ดอกไม้สดท่านก็ไม่รับบูชานะท่านว่าเวลาเหี่ยวแล้วทำให้จิตใจเศร้าหมอง บางคนต้องออกไปซื้อใหม่ ดินะคนที่เคยไปเขาบอกข้าไว้ก่อน ค่ายกครูกี่ต้องขึ้นด้วยลงด้วยแก้ว ส่วนมากเขาให้กันแก้วสิบแก้วบาท ข้าจะให้แก้วบาทก็อายอาจารย์ท่าน มีอยู่คนหนึ่งเอารถเก๋งใหม่เอี่ยมมาเลย เขาคุยว่างวดที่แล้วเฉพาะสามตัวได้ตั้งแสนกว่า เขาเอาค่ายกครูมาให้อาจารย์แก้วพันแก้วร้อยแก้วสิบแก้วบาท แล้วขอเลขอาจารย์อีกงวดหนึ่ง อาจารย์ท่านเอาเงินปาใส่หน้าแล้วไล่ไปเลยท่านว่า ให้แล้วไม่รู้จักพอโลกนี้ไม่รู้เห็นใจคนที่เขายังไม่มีบ้าง เดียวก็แข่งให้ฉิบหายเสียหรือก ไอ้คนนั้นหน้าเสียวกลับไปเลย”

(พรั้งนี้ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 22)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นวิธีการมอมเมาหลอกลวงชาวบ้าน ไม่ว่าจะป็นดอกไม้ที่หลวงพ่อบริจาคเฉพาะดอกไม้แห้ง เพราะดอกไม้แห้งนำไปขายต่อได้ หรือเรื่องเงินที่ต้องขึ้นต้นด้วยเลขเก้าและลงด้วยเก้า เพราะรู้ว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องตัวเลข จึงนำเรื่องนี้มาชักจูงได้ง่ายขึ้น และจะทำให้พิธีมีความเชื่อถือมากขึ้นด้วย

ภาพพระสงฆ์ที่ผู้เขียนเสนอนั้น เป็นภาพพระสงฆ์ที่ละเมิดข้อที่พึงปฏิบัติของพระสงฆ์ ในพุทธศาสนา เป็นการให้ความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อศาสนาหมอมมาให้คนหลงมกมาย เสียทั้งงานและเสียทั้งเงิน

เรื่องย่อ “ผลตอบแทน”

เจ็ค่อมเป็นแม่ค้าขายก๋วยเตี๋ยวมีอายุประมาณ 25 ปี ครอบครัวของนางมีแม่ น้องชาย และลูกสาว รูปร่างของเจ็ค่อมมีหลังที่โหนกนูนขึ้นมา ทุกคนเลยเรียกว่าเจ็ค่อม นางเป็นคนมีนิสัย ดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาได้จากการที่นางให้ความเมตตาต่อนักศึกษากลุ่มหนึ่ง ที่เป็นเด็กต่าง จังหวัดแล้วเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ สภาพเศรษฐกิจของนักศึกษากลุ่มนี้ไม่ค่อยดีเลย บางวันไม่มี อาหารกินเพราะต้องใช้จ่ายเงินในการศึกษาด้วย หรือบางครั้งพ่อแม่ที่อยู่ต่างจังหวัดส่งเงินมาให้ซ้ำ แต่ นักศึกษากลุ่มนี้ก็ยังไม่อดอยาก เพราะมีเจ็ค่อมที่คอยช่วยเหลือให้กินก่อนจ่ายที่หลัง ติดไว้บ้าง หรือในเทศกาลตรุษจีนจะเอาอาหารมาให้กินฟรี ๆ

เจ็ค่อมเป็นหญิงที่น่าสงสารเพราะนอกจากจะมีร่างกายที่พิการแล้ว จิตใจของนางยังทุกข์ ทรมาน เพราะนางถูกผู้ชายเมาเหล้าข่มขืนจนกระทั่งตั้งท้อง และคลอดลูกมาเป็นเด็กหญิงที่แก เลี้ยงอยู่คนเดียว

ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากลุ่มนี้กับเจ็ค่อมดำเนินไปด้วยดี พวกเขาจะมาช่วย เจ็ค่อมเสิร์ฟอาหาร ล้างจาน ฯลฯ จนกระทั่งวันหนึ่ง ได้มีนักศึกษาในกลุ่มนี้เรียกนางว่า “เจ็ค่อม” ซึ่ง ผิดปกติจากการที่ทุกครั้งเรียกว่า “เจ้” การเรียกเช่นนี้เป็นการตอกย้ำความพิการของนาง เขาทั้ง หลายได้แต่เสียใจ โดยเฉพาะคนที่พูดไม่กล้าพบหน้านาง ถึงกับไม่กล้าไปกินอาหารเย็นที่ร้านของ นาง นางเห็นว่านักศึกษาหายไป 1 คน และทราบจากเพื่อนๆ ว่าเขาไม่สบาย นางรู้สึกเป็นห่วงจึง หายาและผัดก๋วยเตี๋ยวฝากไปให้นักศึกษาคนนั้น นักศึกษาทุกคนมีความรู้สึกที่พวกเขาไม่ควร โทษนางเลยว่าเป็นเพื่อนป่วย เพราะนางนั้นมีความจริงใจให้กับทุกคน

แนวคิด

การซ้ำเติมผู้ที่ด้อยกว่า

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องผลตอบแทน

1. ความมีน้ำใจ

เจ้ค่อมเป็นคนใจดีนางได้ช่วยนักศึกษาชายกลุ่มหนึ่งที่มาจากต่างจังหวัด เขาเหล่านี้ค่อนข้างยากจน เจ้ค่อมได้แสดงน้ำใจของนางด้วยการให้อาหารกิน บางครั้งกินฟรี บางครั้งกินเชื่อดังข้อความต่อไปนี้

“เอาซี จะเป็นไรไป มีก็มากิน ไม่มีก็มากิน ไม่เป็นไรหรอก แล้วค่อยเอามาให้ทีหลังก็ได้ เรียนหนังสือต้องใช้สมอง ถ้าท้องหิวแล้วคิดอะไรไม่ออก”

นี่แหละเป็นคำตอบของเจ้ที่พวกเราจำติดหู และติดตามด้วยท่าทางของแกที่ไม่มีอาการไม่เต็มใจแฝงอยู่เลย พวกเราได้แต่นั่งเงิบ ๆ มองเจ้ผัดก้วยเดียว. . .

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 38)

เจ้ค่อมมีน้ำใจให้กับนักศึกษากลุ่มนี้เสมือนหนึ่งเป็นญาติ ลักษณะการกระทำของนางไม่ได้หวังผลประโยชน์จากนักศึกษากลุ่มนี้เลย นางให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ จนเขาเหล่านั้นเกิดความประทับใจการกระทำของแก

. . . คือนั่นเองที่พวกเราได้เห็นน้ำใจเจ้ค่อม ภายในรูปลักษณะของแก และจากคิมนั้นเรื่อยมาพวกเราก็มักจะฟังฟังแกอยู่เสมอในเรื่องอาหารมือเย็น บางวันถ้าตรงกับตรุษจีนหรือสารทจีน แกมักจะสั่งว่า “พรงนี้ตอนเย็นอย่าไปกินที่ไหนนะ” และเมื่อถึงมือนั้นจริง ๆ ก็จะมีเปิด ไก่ บะหมี่ผัด ขนมเทียน ขนมเซ่ง ให้พวกเราได้กินเต็มอ้อม

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 39)

จะเห็นได้ว่าผู้เขียนต้องการชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจว่า การตัดสินคนว่าดีหรือไม่ดี ไม่ควรดูจากรูปลักษณ์ภายนอก เพราะที่เจ้ค่อมเป็นอยู่นี้ได้พิสูจน์ให้เห็นจริงแล้ว และนอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า คนที่มีอาชีพค้าขายส่วนมากมักจะหวังผลกำไรให้ได้มากที่สุด แต่เจ้ค่อมกลับไม่มีนิสัยเช่นนั้น ทาง

ไหนที่พอที่จะช่วยได้นางจะไม่ละเว้นเลย ความมีน้ำใจของนางทำให้นักศึกษากลุ่มนี้ซาบซึ้ง และแสดงความมีน้ำใจต่อกัน

... บางคืนขณะที่พวกเราคอยกินก๋วยเตี๋ยวอยู่นั้น ถ้ามีลูกค้าเยอะ ๆ พวกเราก็จะช่วยเจ๊ก ก๋วยเตี๋ยว ยกน้ำแข็งเปล่า หรือช่วยล้างจาน ส่วนไอ้แหลมนั้นเป็นคนชอบเด็กก็มักจะพบนกพับเรือบินให้ลูกสาวเจ๊กอมเล่นอยู่เสมอ. . .

(ผลตอบแทน ใน ชุดมิดประจำตัว. 2527 : 41)

ความมีน้ำใจของนางปรากฏเด่นชัด ในตอนที่เมื่อสังเกตเห็นนักศึกษาในกลุ่มคนหนึ่ง ไม่ได้มากินข้าว และรู้จากเพื่อนๆในกลุ่มว่าเธอไม่สบาย นางรู้สึกเป็นห่วงและได้แสดงความมีน้ำใจ ดังนี้

“ เอาก๋วยเตี๋ยวนี้ไปให้เพื่อนกินด้วย เป็นเพื่อนกันยังไง เพื่อนนอนไม่สบายอยู่ยังไม่มิกะใจ หิ้วก๋วยเตี๋ยวไปฝาก แล้วเอายานี้ให้กินซะก่อนนอน” แกล้งหอก๋วยเตี๋ยวให้แล้วยัดของยาใส่มือไอ้แว่น” พงษ์นี้ไม่หายก็มาบอกเงินนะ เตี่ยวไม่สบายมากหลายวันจะเรียนไม่ทันคนอื่น เขา”

(ผลตอบแทน ใน ชุดมิดประจำตัว : 50)

จากคำพูดของเจ๊กอมแสดงให้เห็นว่านางเป็นคนที่มีจิตใจที่ดีงาม มีความเอื้ออาทรต่อนักศึกษากลุ่มนี้ เป็นห่วงเป็นใยเหมือนกับพวกเขาเป็นน้องชายของนาง การมีน้ำใจของเจ๊กอมปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด

2. ความไม่ยุติธรรมในสังคม

จากลักษณะนิสัยของเจ๊กอมที่ปรากฏในข้อ 1. สามารถสรุปได้ว่าเจ๊กอมเป็นคนดี เพราะแม้แต่คนที่ไม่ใช่ญาตินางก็ยังให้ได้อย่างเต็มใจ แต่ผลตอบแทนที่นางได้รับนั้น ไม่ยุติธรรมสำหรับนางเลย เริ่มจากรูปร่างของนางที่เป็นมาตั้งแต่เกิด ทำให้นางต้องอภัพในเรื่องต่างๆไปด้วย ดังนี้

... ถ้าพังเกิดมาเป็นคนพิการก็เพียงพออยู่แล้ว เพราะเนื้องอกบนหลังของเธอนั้นมันคอย

กีดกันสิทธิ์ต่างๆที่ควรได้รับให้ขาดออกไป กิมฮวยไม่ได้เรียนหนังสือเหมือนพี่น้อง เพราะ
 เนื่องจากบนหลังของเธอ กิมฮวยไม่ได้เที่ยวดูหนังดูละครเพราะความอายของเธอ กิมฮวย
 ไม่มีแฟนไม่มีผัวเพราะมีภูเขาเืองอกอยู่บนหลัง

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 43)

ความทุกข์ทรมานในความรู้สึกที่นางได้รับทำให้ชีวิตของนางขาดความสุขไปทันที นางไม่
 ได้รับเหมือนคนปกติโดยทั่วไปและที่ซ้ำร้ายไปกว่านี้คือ นางจะต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวด้วยร่าง
 กายที่พิการ ชีวิตของนางลำบากตั้งแต่ตื่นเช้าจนกระทั่งเข้านอน

...เริ่มตั้งแต่เช้าหิ้วตะกร้าใบใหญ่ไปตลาด สายหน่อยก็นั่งสามล้อเครื่องกลับมาตั้งไฟ
 ต้มน้ำกระดุกใส่หม้อก๋วยเตี๋ยว ตัดเส้นเข้าตู้ เลือกถั่วงอก ล้างผัก ล้างหมู หั่น สับ ฯลฯ
 เตรียมไว้พร้อมที่จะขาย กว่าจะเสร็จก็เกือบห้าโมงเช้า ถึงตอนนี้แหละที่เธอมีโอกาส
 ได้กินข้าวเช้า บางครั้งขณะที่กำลังลงมือกินข้าวอยู่ก็เริ่มมีคนมาสั่งก๋วยเตี๋ยว ต้องทิ้ง
 ชามข้าวรีบงก ๆ ทำให้ลูกค้ากินก่อน บางทีมีลูกค้าเข้าร้านเรื่อย ๆ จนเลยไปถึงเที่ยงบ่าย
 จึงลืมน้ำเข้าไป จะนึกได้อีกทีก็ราวบ่ายสองสามโมงนอ หลังจากเก็บชามล้างเสร็จ
 แล้วนั้นแหละ จึงจะมีเวลากินได้เต็มอิ่ม พอตกเย็นล้างหม้อก๋วยเตี๋ยวเสร็จต้องเตรียม
 จัดผักจัดเส้นใหม่ เพื่อจะขายผัดไทยในตอนกลางคืนกว่าจะเลิกขาย ล้างจาน ล้างกระทะ
 เช็ดโต๊ะ เช็ดพื้น เตรียมน้ำส้มพริกดองไว้สำหรับพรงนี้ อาบน้ำเสร็จก็ไปเข้าไปเก็บบตี
 สอง...

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 40)

ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นความลำบากที่เจ็คอ้อมได้รับ ร่างกายที่พิการของนางยอมทำ
 ให้นางเดินเหินไม่ถนัดอยู่แล้ว แต่นางยังจะต้องทำงานตัวเป็นเกลียว เพื่อเลี้ยงดูอีก 3 ชีวิต ที่นาง
 ต้องรับภาระรับผิดชอบ

ความลำบากทางกายยังพอทนได้ แต่ความรู้สึกหดหู่ทางใจเป็นสิ่งที่ทรมานอย่างยิ่ง ทุก
 คนที่เข้ามาสั่งอาหารในร้านจะใช้คำพูดที่สะกิดความรู้สึกของนาง

“เจ็ค่อมเอาลาดหน้าจาน” “เจ็ค่อมบะหมี่แห้งไม่ใส่ถั่ว” “เจ็ค่อมข้าวผัดไข่ดาวให้จานหนึ่ง
“นี่ค่อมเอาเส้นใหญ่หน้า” “เจ็ค่อมน้ำแข็งเปลาด้วย” “กินวันนี้ละ เจ็ค่อม” “เจ็ค่อมขอพวง
น้ำส้มหน่อย” “เจ็ค่อม. . . เจ็ค่อม. . . ฯลฯ”

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 41)

คนที่รับรู้ว่าตนเองพิการเป็นความหดหู่ใจอยู่แล้ว แต่การใช้คำพูดตอกย้ำถึงปมด้อยอยู่
ตลอดเวลาเท่ากับเป็นการซ้ำเติมให้ความพิการนั้นเด่นชัดยิ่งใหญ่มากขึ้น ความไม่สบายใจจึงมีอยู่
ตลอดเวลา และเรื่องโหดร้ายที่สุดสำหรับชีวิตของนางได้เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่นางไม่อาจลืมเรื่องร้ายนี้ได้

. . . กิมฮวยยังถูกฝากแผลที่จะต้องจำไปจนวันตาย จากชายกักขฬะที่ยัดเยียดความเป็นผัว
ให้เธอ ขณะที่เธอดิ้นรนจนอ่อนแรงเป็นคืนที่ขึ้นขมคละคลุ้งด้วยกลิ่นเหง้า เธอจำมันได้ดี
เหมือนเพิ่งผ่านไปเมื่อครู่นี้เอง ภาพเหตุการณ์นั้นคอยรบกวนความคิดของเธอตลอดเวลา. . .

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 43)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ในสังคมนี้มีการกระทำทารุณ
ทั้งร่างกาย และจิตใจ ผู้หญิงถูกข่มขืนรังแกไม่เว้นแม้กระทั่งหญิงที่พิการ ที่ไม่สามารถจะช่วย
เหลือตัวเองได้ ตราบาปที่นางได้รับจะเป็นตัวทำลายความสุขของนางไปตลอดชีวิต

3. สภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนต่างจังหวัดที่เข้าเรียนในกรุงเทพฯ

นักศึกษาในกลุ่มหนึ่งเป็นคนต่างจังหวัด ได้เข้ามาเรียนทางด้านศิลปะ พวกเขาเช่า
บ้านอยู่รวมกัน เกือบทุกคนมีฐานะทางการเงินไม่ดี บางเดือนทางบ้านส่งเงินมาให้เช่า หรือมีธุระที่
จะต้องใช้จ่ายมากกว่าเดิม พวกเขาทุกคนต้องช่วยเหลือตัวเอง ดังคำบรรยายต่อไปนี้

. . . หลังจากโรงเรียนเลิกประมาณทุ่มกว่า ๆ พวกเราจะนั่งแกร่วกันอยู่ที่โคนต้นมะม่วงข้าง
ตึกเรียน หรือไม่ก็ตรงเชิงบันไดหน้าตึก เพื่อคอยไถเงินเพื่อนผู้ใจดีและเห็นใจพวกเราในวัน
ปลาย ๆ เดือน ต่างคนจะต้องช่วยเหลือตัวเองโดยการหาเงินสำหรับตัวเองอย่างน้อยคนละ
สี่บาท ค่ารถไปบ้านห้าสิบสตางค์ กลับมาโรงเรียนในวันรุ่งขึ้นอีกห้าสิบสตางค์รวมเป็น

หนึ่งบาท เหลืออีกสามบาทเป็นค่าถ้วยเดียวแจ้คอม

แต่คืนนี้ห้าคนเทเงินรวมกันแล้วได้เจ็ดบาทเท่านั้นเอง ค่ารถไป - กลับก็ห้าบาทเข้าไป
ไปแล้ว เหลืออีกสองบาทจะกินอะไรกันได้ในจำนวนห้าคน นอกจากซื้อขนมแบ่งกันกิน
กลัวกับน้ำ...

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว : 37)

สภาพความเป็นอยู่ที่อึดอัดขัดสนของนักศึกษากลุ่มนี้ เขามีเงินจำกัดเพียงเป็นค่าเช่าบ้าน
เท่านั้น เขาจะต้องหาเงินเรียนกันเอง เพราะทางบ้านที่อยู่ต่างจังหวัดก็มีฐานะยากจน ไม่สามารถ
จะช่วยเหลือเขาได้มากไปกว่านี้ พวกเขาต้องอยู่กันอย่างอดทน และช่วยเหลือตัวเองดังนี้

...ในตอนเที่ยงนี้เองพวกเราถึงจะได้กินข้าวเช้า ถ้าเป็นวันปลายเดือนก็เซ็นข้าวลุงเจ้า
ประจำของพวกเรา ที่ต้องเป็นเช่นนี้เพราะเงินที่ทางบ้านธนาณัติมาให้ตอนต้นเดือน จะ
หมดราว ๆ วันที่สิบกว่าของเดือน หมดไปกับกระดาษและสีที่ซื้อตอนไว้ให้ใช้พอเดือน
หมดไปกับหนังสือที่เซ็นไว้และค่าเช่าบ้าน เงินที่ทางบ้านส่งมาให้ นั่น พวกเราจะใช้ร่วม
กัน ไม่เคยคิดเลยว่าบ้านเอ็งส่งมามาก บ้านข้าส่งมาน้อย หรือ ส่วนนี้เป็นของข้าส่วน
นั้นเป็นของเอ็ง มันเป็นเงินของพวกเราทั้งหมด มีก็อ้อมด้วยกันไม่มีก็อดด้วยกัน...

(ผลตอบแทน ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 43)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้เขาจะประสบปัญหาความยากจน แต่พวก
เขาก็ยังโชคดีที่เขาเป็นคนแวดล้อมที่ดีทั้งเพื่อนที่โรงเรียน ที่ให้ความช่วยเหลือในบางครั้ง ลุงไฝ-แจ้คอม
ที่ช่วยเหลือในเรื่องอาหาร และเพื่อนๆในกลุ่มเดียวกันที่มีความเป็นเพื่อนที่แท้จริงให้แก่กัน ไม่มีการ
เอาเปรียบกัน ทุกคนอยู่กันอย่างรักใคร่ อาจเป็นเพราะพวกเขามีหัวอกอันเดียวกัน คือเป็นเด็กต่าง
จังหวัดที่ยากจนมีความตั้งใจที่จะเรียนหนังสือ ทำให้มองเห็นได้ว่าการศึกษาในอนาคตของเยาวชนไทย
จะเป็นเช่นไร ถ้าพวกเขาายังต้องมีฐานะยากจน ต้องหาเงินเรียนด้วยตัวเอง ถ้าใครมีความอดทนก็
จะไปได้รอด แต่ถ้าไม่อดทนเยาวชนของชาติอีกหลายคนที่จะต้องหยุดทางการศึกษา และถ้าหาก
เยาวชนซึ่งต่อไปจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตต้องการศึกษาแล้วทิศทางของชาติจะเป็นเช่นไร

เรื่องผลตอบแทนนี้ ซาติ กอบจิตติ ยอมรับว่า “ผลตอบแทน” ได้แสดงชีวิตหนุ่มของเขา กับเพื่อนออกมาได้เกือบทั้งหมด ซาติกับเพื่อนของเขาในชีวิตจริงซ่อนตัวเองอยู่ในชื่อตัวละครซึ่งเป็น เด็กหนุ่มนักเรียนศิลป์ทุกคน ที่หมกตัวอยู่ในบ้านเช่าอย่างเร่ร่อน ซาติ กอบจิตติ กล่าวว่

“ผมคิดว่าเป็นช่วงที่มีอิทธิพลต่อผมมาก ตัวเจ็ค่อมมีจริงเราพยายามปกปิดไม่เรียกชื่อแก็ แต่ลับหลังเราเรียกเจ็ค่อม ๆ วันหนึ่งมีคนเผลอไปเรียกแก็ แก็สลดใจ แก็ตีกับพวกเรามาก พวกเราสู้สึกผิดร่วมกัน ผมหยิบมาเขียนแต่ไม่ค่อยถึง” (ถนนหนังสือ. 2528 : 18)

เรื่องย่อ “ศาลเจ้าแม่”

ชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านภูกันดี เรื่องเจ้าแม่ไทรทองที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นไทรใหญ่ ตรงหัวโค้ง ถนนในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเคารพเชื่อถืออย่างมาก เพราะมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่ง นายช่างที่สร้างถนน ได้มานอนหลับใต้ต้นไทรและได้ฝันเห็นผู้หญิงแต่งกายนุ่งโจงกระเบนมาขึ้นอยู่ จากคำเล่านี้เลยทำให้มีผ้าแดงผ้าเขียวมาผูกอบต้นไทรมากมาย เพราะทุกคนเชื่อเรื่องผู้หญิงคนนั้น คือเจ้าแม่ไทรทอง

วันหนึ่งฝนตกหนักมีรถมอเตอร์ไซด์ขับมาด้วยความเร็ว พอถึงทางโค้งรถได้พุ่งเข้าชนต้นไทรทำให้คนขับเสียชีวิต ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ต่างก็โทษว่า เป็นเพราะคนขับไม่บีบแตรถือว่าไม่เคารพเจ้าแม่ เลยมีอันต้องเป็นไป เหตุการณ์ยังอยู่ในระหว่างการรอคอยว่าจะทำอย่างไรดี พอดีก็มีรถยนต์คันหนึ่งแล่นมาแต่ไกลและด้วยความดีใจ ผู้ใหญ่บ้านจึงให้ชาวบ้าน 3 คน ออกไปยื่นขวางถนนก่อนหวังว่าจะขออาศัยไปแจ้งตำรวจ แต่คนขับรถยนต์ไม่เข้าใจ เมื่อเห็นคนมายื่นขวางถนนก็คิดว่าโจรปล้นจึงเร่งความเร็วให้มากขึ้น จึงทำให้รถแหกโค้งชนเข้ากับต้นไทรคนขับตายคาที่ ชาวบ้านต่างก็ยังเชื่อว่าเพราะไม่บีบแตรจึงเป็นเช่นนี้ เขาทั้งหลายเชื่อว่าอุบัติเหตุครั้งนี้เกิดจากเจ้าแม่ไทรทองลงโทษ หลังจากอุบัติเหตุครั้งนี้แล้ว ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างศาลเจ้าแม่ใหม่แทนหลังเก่าที่ถูกรถชน และทุกคนก็ให้ความเคารพเชื่อถือมากขึ้นกว่าเดิมอีกมาก

แนวคิด

คนไทยส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์อยู่อีกมาก จนไม่คิดพิจารณาเหตุผล

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องศาลเจ้าแม่

1. ความเชื่อทางไสยศาสตร์

ชาวบ้านในหมู่บ้านเชื่อในอำนาจลึกลับ ที่อยู่ในต้นไทรตรงทางโค้งของถนนที่เชื่อมเข้าหมู่บ้าน พวกเขาเชื่อว่าที่ต้นไทรใหญ่มีเจ้าแม่ไทรทองสิงสถิตอยู่ บางคนนำผ้าแดงผ้าเขียวไปกราบไหว้บนบานศาลกล่าวขอสิ่งต่าง ๆ เพราะเขาเชื่อว่าเจ้าแม่บันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้นรถคันที่ผ่านโค้งนี้จึงต้องบีบแตร 3 ครั้ง เพื่อขอทางและยังทำให้ชาวบ้านเชื่อมากขึ้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้น

กลางคืนขณะที่ฝนตกได้มีรถมอเตอร์ไซด์แล่นด้วยความเร็วสูง พุ่งชนต้นไทรตรงทางโค้ง ดังคำบรรยายว่า

...ชั่วครู่คนที่อยู่ในบ้านก็วิ่งตากฝนกันออกมา ถือตะเกียงบ้างไฟฉายบ้างออกมาดูภาพที่เห็นก็คือล้อหน้ามอเตอร์ไซด์พับบิดยับเยิน ศาลเจ้าแม่ล้มลงพังราบกับพื้น หนุ่มคนชื่อกะโหลกยุบไปแถบหนึ่ง เพราะพุ่งไปชนกับต้นไทรตายคาที่...

“เฮ้ย ไปตามผู้ใหญ่มาซิ” ลุงคนหนึ่งบอกกับเด็กรุ่นหลาน

“กูไม่ได้ยินเสียงบีบแตรเลย” เสียงอีกคนดังขึ้น

“นี่แหละไม่เคารพเจ้าแม่ ก็เป็นอย่างนี้แหละเห็นมั๊ย” หญิงมีอายุคนหนึ่งพูด แล้วยกมือไหว้ไปทางต้นไทร

“เออ” “อือ” มีเสียงคนรอบ ๆ ครางรับ

(ศาลเจ้าแม่ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 54)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้แสดงให้เห็น อุปนิสัยอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่มีลักษณะ “ไทยมุง” คือชอบรวมดูอย่างอยากรู้อยากเห็น เรื่องที่เกิดขึ้นถึงแม้ตนเองจะไม่มีส่วนเลยก็ตาม และจะเห็นว่าความเชื่อในเรื่องเจ้าแม่ไทร ได้อยู่ในความคิดจิตใจของชาวบ้านตลอดเวลาผุดขึ้นมาได้ทุกเมื่อ ดังจะเห็นว่าเมื่อทุกคนรู้เห็นเรื่องนี้ก็เดาเหตุการณ์ได้ทันที เหมือนกับคิดไว้ก่อนแล้ว และเมื่อมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นอีก ความเขี่ยนของเจ้าแม่ก็รุนแรงตามมา และความเชื่อของชาวบ้านได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมอีกมาก เมื่อรถปิคอัพแล่นตามมาด้วยความเร็วสูงพุ่งเข้าชนต้นไทร และทับรถมอเตอร์ไซด์

คันเดิม คนขับเสียชีวิตทันที ส่วนชายที่นั่งมาด้วยรอดชีวิตและได้เล่าสาเหตุของอุบัติเหตุว่า

“ ผมเห็นคนยืนโบกอยู่กลางถนน นี่กว่าเป็นพวกโจรปล้นรถฝน. . .มันตก. . .มีดก็มีด . . .ไม่เห็นหรือกว่าโคนต้นไม้มีมอเตอร์ไซค์กับคนตายนอนอยู่. . . พอมาใกล้เห็นพวกที่ยืนขวางอยู่ไม่หลบรถ. . .เพื่อนผมมันเลยเหยียบคันเร่งจะพุ่งแหวกออกไป. . .ไม่ทันสังเกตว่าเป็นทางโค้ง. . .”

(ศาลเจ้าแม่ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 57)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพบ้านเมืองขณะนี้ไม่น่าไว้วางใจ คนขับรถปิคอัพจึงเกิดความหวาดระแวงว่าจะมีโจรปล้น เพราะมีข่าวเกิดขึ้นบ่อยเมื่อถนนสายนี้สร้างเสร็จใหม่ ๆ

จากคำอธิบายของชายที่รอดตายไม่ได้ทำให้ชาวบ้านเข้าใจอะไรมากขึ้นกว่าเดิม พวกเขา ยังปักใจยึดอยู่ในความเชื่อเดิมอยู่

“ ข้าว่าพวกบ้านเราต้องมีคนทำผิดอะไรแหง เจ้าแม่ถึงโมโห” ชายชราในกลุ่มพูดขึ้น

“นั่นนะซีลุง ร้อยวันพันปีไม่เคยเห็นเจ้าแม่เอาชีวิตใคร ครั้งเดียวสองศพซ้อน”

“ ข้าณะเกือบเป็นศพที่สามแล้วเองรู้มั๊ย ตอนรถมันวิ่งเข้าชนนะ ยืนอยู่ตรงนี้ (คนที่พูดชี้มือตรงที่รถอัดกับต้นไม้) เหมือนกับมีใครมาผลักเข้ากระเด็นออกไป ไม่งั้นสงสัยจะเป็นอีกศพพูดแล้วขนลุก”

(ศาลเจ้าแม่ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 58)

ความคิดของชาวบ้านวนเวียนอยู่แต่เรื่องเจ้าแม่โทร โดยไม่สนใจจะทำความเข้าใจกับสาเหตุอื่น ๆ อีก พวกเขาพยายามโยงเรื่องให้เห็นว่าเป็นอำนาจของเจ้าแม่โทรอย่างจริงจัง และความเชื่อนี้ทำให้เกิดความรู้สึกหลอนตนเองขึ้น

ความเชื่อดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจสร้างศาลเจ้าแม่ขึ้นมาใหม่

“ เอาเรือนไทยนะ”

“ ให้ใหญ่กว่าเก่าหน่อย”

“ กั้นห้องให้อีสองคนนั้นมันอยู่ด้วย . . . คอยรับใช้ . . . เจ้าแม่จะได้สบาย . . . ” “ . . . ”
 . . . ปายคล้อย . . . บ้านทรงไทยหลังนั้นจึงตั้งตระหง่านอยู่บนเสาเดี่ยวโคนต้นไทร เป็นที่ถูก
 ใจของทุกคน และแววกังวลบนใบหน้าของพวกเขาหายไปแล้ว ควันรูปแสงเทียนจึงเริ่มขึ้น
 อีกครั้งหนึ่งหน้าศาลเจ้าแม่ไทร และมันยังคงสว่างโชติช่วงอยู่ตลอดเวลาจนถึงทุกวันนี้

(ศาลเจ้าแม่ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 62)

ความเชื่อในอำนาจเจ้าแม่ไทร ได้หยั่งรากฝังลึกในความคิดของชาวบ้านทุกคน ยากที่จะ
 เปลี่ยนแปลงได้ถึงแม้ว่าจะมีผู้พยายามชี้แจง ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อทางไสยศาสตร์
 นั้นไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบายเป็นการแสดงภาพคนบางกลุ่มในสังคมไทย ที่ยังล้าหลังและคงจะ
 พัฒนาไปได้ยาก เพราะทุกคนปิดประตูไม่รับความคิดเห็น นอกจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ และ
 ยังได้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จนต้องหันไปพึ่งอำนาจลึกลับที่ไม่สามารถจะ
 พิสูจน์ได้ ผู้เขียนยังสะท้อนให้เห็นภาพคนในสังคมไทยที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพ่อ-ลูก,
 พี่-น้อง กำลังจะหมดไป เพราะเกิดความไม่ไว้วางใจกันเกิดขึ้น การหลอกลวงกันมีมาก และสภาพ
 บ้านเมืองที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม จนทำให้คนเหงาหวาดระแวงและคนส่วนใหญ่จะเชื่อข่าวลือมากกว่าข่าว
 ธรรมดาที่เป็นจริง

เรื่องย่อ “หมาติดแกง”

ตาหวังเป็นคนแก่ที่ขยันคนหนึ่ง แกปลูกกระต๊อบอยู่ที่ชายหาด ลูกทุกคนของแกมีครอบครัวหมดแล้ว แต่ก็ยังปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ บ้านแก

วันหนึ่งแกกำลังเดินเพื่อที่จะกลับบ้าน ก็มีหมาตัวหนึ่งเข้ามากัดที่น่องของแก ตาหวังทั้ง
 โกรธทั้งเกลียดหมาตั้งแต่นั้นมา แกเตรียมไม้ไว้อันหนึ่งสำหรับตีหมา ไม่ว่าจะแกเจอแจ่มไหนก็
 จะตีไล่ตี

ต่อมาไม่นานชายทะเลที่เคยสงบก็มีนักท่องเที่ยวมานอนอาบแดดเต็มไปหมด ตาหวัง
 สังเกตว่าฝรั่งที่มาเที่ยวเวลานอนอาบแดดหรือเล่นน้ำจะไม่มีใครนุ่งผ้าเลย ทุกวันตาหวังแกต้องเดิน
 ถือไม้ไปตามชายหาดเพื่อหวังจะตีหมา ถ้าวันใดไม่ได้ตีหมาแกจะนอนไม่หลับ ระยะเวลาหนึ่งสายนาน

แกไม่คอยดี หรืออาจจะเป็นเพราะใจแกจืดจ๋อกับหมา แกจึงเห็นอะไรเป็นหมาไปหมด แม้กระทั่งฝรั่งนอนอาบแดดที่ชายหาดแกก็เห็นเป็นหมา แกเกือบจะตีลงไปแล้วแต่ต้องชะงัก เมื่อเข้าไปใกล้และมองเห็นชัดเจน

ขณะที่เดินกลับเกือบจะถึงกระท่ออยู่แล้ว แกก็ต้องดีใจที่แกเห็นหมา 4 - 5 ตัว กำลังคลอเคลียกันอยู่ แกพยายามเพ่งมองให้แน่ใจว่าเป็นหมาแน่ ๆ แกรอให้มันติดแกกันก่อนพวกมันจะได้หนีไม่ทัน แต่แกก็รอแล้วรออีกมันก็ยังไม่ได้ติดแก แกกลัวว่ามันจะหนีไปก่อน แกจึงกระชับไม้แล้วย่องเข้าไปหวดอย่างแรง หมาโดนหวดก็ร้องเสียงดัง เสียงที่ร้องนี้ตาหวังไม่เคยได้ยิน แกสงสัยว่ามันร้องหรือเห่ากันแน่ เสียงมันดัง เข้วมี ๆ ๆ แต่ตาหวังก็ไม่สนใจมากนัก แกพอใจที่วันนี้แกได้ตีหมาอย่างสมใจ

แนวคิด

มนุษย์เรานั้นถ้าไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่รู้จักคิดถึงสิ่งที่ควรไม่ควรแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับสัตว์ และการหวังเงินจากนักท่องเที่ยวอาจเป็นการทำลายวัฒนธรรมไทย

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องหมาติดแก๊ง

1. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทย

ชีวิตของตาหวังอยู่กับธรรมชาติที่เรียบง่ายสงบมาตลอด แล้วอยู่มาไม่นานนักแกเริ่มสังเกตเห็นว่า มีคนมาปลุกกระต๊อบชายหาดเป็นแถว มีฝรั่งกลุ่มหนึ่งเริ่มเข้ามาพักอยู่ ตาหวังเห็นว่าฝรั่งพวกนี้มีพฤติกรรมแปลก ๆ ดังนี้

...ฝรั่งห้าหกคนกำลังเล่นน้ำทะเลกันอยู่ บางคนพุ่งตัวมุดหัวปะทะกับคลื่น บางคนว่ายออกไปไกล ๆ แล้วว่ายกลับเข้ามาแข่งกับคลื่นที่เข้าหาฝั่ง บางคนเดิน บางคนนั่งแช่อยู่ริมหาดปล่อยให้เท้าทะเลได้ตื่นเล่น กริยาพวกเขาไม่เหมือนกันสักคน แต่ที่เหมือนกันหมดก็คือ ไม่มีใครนุ่งผ้าไม่ว่าผู้หญิงหรือชาย. . .

(หมาติดแก๊ง ใน ชุดมิดประจำตัว. 2522 : 37)

ตาหวังมองดูคนเหล่านั้นด้วยความประหลาดใจระคนกับความอาย เพราะคนไทยที่ชายหาดนี้ ถือว่าการเปลือยกายเป็นสิ่งที่น่าละอายไม่ควรกระทำ

ทุกวันตาหวังต้องถือไม้เดินตามชายหาด แก่ต้องการตีหมาทุกตัวที่พบ แก่เกลียดหมา เพราะเมื่อไม่นานมานี้มันกัดแกที่น่อง วันใดถ้าไม่ได้ตีหมาคืนนั้นจะนอนไม่หลับ และจะด้วยวัยชรา หรือความคิดแหวงวนอยู่แต่เรื่องหมา จึงทำให้มองเห็นสิ่งต่างๆ เป็นหมาไปหมด ดังคำบรรยายว่า

... แก่เห็นหมาตัวหนึ่งนอนตากแดดอยู่ริมหาด จึงค่อยๆ ย่องเข้าไปหา หวังว่าจะพาดสักผลึก ให้นักมือ แต่ครั้นเมื่อเข้าไปใกล้มันกลับไม่ใช่หมา แต่เป็นฝรั่งหัวเหลืองนอนเปลือยกายโทน ใต้อยู่กลางแดด

“ไอ้ฉิบหาย เกือบแล้วมึง”

แก่นึกสงสัยขึ้นมาเล่น ๆ ว่า “ไอ้หัวเหลืองพวกนี้มานอนแก้ผ้าตากแดดกันทำไม ร้อน จะตายห่า ?”

(หมาติดแก้ง ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 70)

ตาหวังเป็นคนชนบท ไม่เคยรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาวต่างชาติ ที่ฝรั่งชอบเปลือยกาย อาบแดด เพราะเขาต้องการให้ผิวเป็นสีคล้ำ เขาคิดว่าเป็นผิวที่สวยงามของไทยที่ตาหวังรู้ คนไทยจะไม่ชอบอยู่กลางแจ้ง จะชอบอยู่ในร่มมากกว่า และวัฒนธรรมที่ตาหวังชินอยู่ว่าการเปลือยกายเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ สังคมไทยยังรับไม่ได้กับวัฒนธรรมนี้ เพราะถือว่าการกระทำที่ผิดกฎหมาย เป็นการทำอนาจารและน่าละอาย

พฤติกรรมของฝรั่งยังปรากฏให้เห็นอีก ผู้เขียนใช้กลวิธีในการเขียนเสนอผ่านสายตาที่ผิดปกติของตาหวัง ให้มองเห็นฝรั่งเป็นหมากลุ่มหนึ่ง ทำให้เกิดความสนใจมากที่จะได้ตีหมาอีก ภาพที่แก่เห็นเป็นหมาห้าตัวกำลังเคล้าเคลีย และมีพฤติกรรมที่ทำให้แก่แน่ใจว่าต้องเป็นหมาแน่ ๆ ดังนี้

... มีหมาห้าตัว ขนของมันสีเหลืองแก่ตลอดตัวเหมือนกันหมด ตัวผู้สามตัว ตัวเมียสองตัว ทั้งห้าตัวมีลำตัวค่อนข้างใหญ่ แต่แก่ไม่สนใจหรอกว่าจะตัวใหญ่หรือตัวเล็ก ขอให้เป็นหมาก็แล้วกัน เจ้าตัวผู้สองตัวนั้นกำลังดมๆ เลียๆ อยู่ข้างกันของอีตัวเมีย

แกให้นึกกระหึ่มใจที่วันนี้ไม่ใช่ว่าจะผิดหวังเสียทีเดียว. . .

.....
 ตาหวังขี้ตาอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นหมาจริงๆ แกกลัวว่าสายตาจะหลอนแกเหมือน
 เมื่อวานขึ้นอีก เมื่อมองไปอีกทีหมาห้าตัวนี้ก็ยังคงอยู่ในอาการติดสัดของมัน

(หมาติดแก้ง ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 72)

ภาพพฤติกรรมทางเพศที่ตาหวังเห็นอยู่นี้ เป็นภาพที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าการกระทำ
 ที่ไม่เหมาะสมนี้ ควรจะเป็นการกระทำของหมาที่เป็นสัตว์เดรัจฉานมากกว่าที่จะเป็นคน เพราะถ้า
 เป็นคนจะต้องรู้ว่าสิ่งใดควรทำไม่ควรทำ ต้องมีความละเอียดต่อการกระทำที่ไม่เลือกสถานที่ ผู้เขียน
 ได้ให้ตัวละครคือตาหวังย้ำพฤติกรรมว่าเป็นหมาไว้ดังนี้

“หมาแน่ ๆ” เกิดคิดในใจ “คนที่ไหนจะมาเยือกกลางหาดอย่างนี้. . .จะมีก็แต่หมาเท่านั้น
 หมาแน่ ๆ ”

(หมาติดแก้ง ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 72)

ตาหวังกลัวว่าหมาจะหนีไปเสียก่อน เดี่ยวแกจะพลาดโอกาสดีดีไป แกจึงเข้าไปพาดมัน
 อย่างไม่ยั้งมือ พร้อมกับตะโกนด่ามันไปด้วย แต่เสียงร้องที่แสดงความเจ็บปวด ต้องทำให้แก
 แปลกใจ เสียงร้อง “เฮ้วมี. . .เฮ้วมี. . .เฮ้วมี ๆ “ แกสงสัยว่าเป็นเสียงร้องหรือเสียงเห่ากันแน่

พฤติกรรมทางเพศที่พวกนักท่องเที่ยวฝรั่งมาแสดงกันบนชายหาด ทำให้กระทบถึง
 วัฒนธรรมไทย ที่สืบทอดกันมาช้านานในด้านความคิดและการกระทำ ที่คนไทยปลูกฝังกันมานาน
 ว่าวัฒนธรรมทางเพศนั้นควรเป็นเรื่องปกปิด ไม่ควรนำมาแสดงในที่เปิดเผย แต่ฝรั่งกลุ่มนี้ทำให้
 วัฒนธรรมไทยต้องถูกกระทบไปในทางลบ ภาพบรรยากาศการท่องเที่ยวต้องเสียไป และนอกจาก
 นี้ยังชี้ให้เห็นการละเลยหน้าที่ของตำรวจ ที่ปล่อยให้ชาวต่างชาติมาละเมิดทำผิดกฎหมายบ้านเมือง
 ของไทย โทศคนไทยที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าชื่อเสียงของประเทศชาติ ทำให้วัฒนธรรม
 ไทยที่เคยสวยงามต้องมาถูกกระทบไปด้วย

เรื่องย่อ "คนไร้ค่า"

เบนเป็นชายหนุ่มที่ชอบงานด้านศิลปะมาก เขาได้ติดตามเพื่อน ที่เรียนต่อด้านศิลปะเข้ามาในกรุงเทพฯ เขาเชื่อพระหมอดูที่ทำนายว่าเขาจะได้เป็นอัจฉริยะถ้าเขาทำงานศิลปะ หลังจากเพื่อนๆ เรียนจบและแยกย้ายกันไปหมดแล้ว เบนก็ยังอยู่กับพวกศิลปะต่อ เพราะต้องการเป็นศิลปิน ถ้าเขารู้ว่าที่ไหนแสดงงานศิลปะเขาจะต้องไปร่วมงานทุกครั้ง บางครั้งก็ไปช่วยจัดโต๊ะ แขนงภาพ เขาพยายามแสดงว่าตนเป็นศิลปินคนหนึ่ง เวลาคุยก็จะใช้คำศัพท์ที่จดจำมา เขาพยายามหัดวาดรูปแต่ก็วาดไม่ได้จึงเลิกหัดไป เขามีนิสัยขี้เกรงใจไปทุกเรื่อง แม้กระทั่งการทวงเงินค่าจ้างเขาก็ไม่กล้า ใครจะให้หรือไม่ให้ก็ไม่เคยว่า เขาทำงานทุกอย่างที่ถูกใช้ให้ทำ แต่ไม่มีใครที่จะนึกถึง ทุกคนเมื่องานเสร็จก็จะแยกย้ายกันกลับบ้าน ไม่มีใครถามเลยว่าเขาจะกลับอย่างไรชีวิตของเบนอยู่เพื่อคนอื่นโดยแท้

ขณะที่เบนอายุ 25 ปี เขาได้ภรรยาโดยบังเอิญ วันนั้นเขาปวดปัสสาวะจึงแวะเข้าข้างทาง เห็นกลุ่มวัยรุ่นวิ่งสวนออกมาจากพงหญ้า ด้วยความสงสัยจึงเข้าไปดูโดยที่ไม่ได้รู้ดีซิปกางเกงเลย เขาเห็นผู้หญิงนอนหลับอยู่ ด้วยความเป็นห่วงเขาจึงนั่งเป็นเพื่อนจนกระทั่งผลอหลับไป พอตื่นขึ้นก็ถูกขอร้องให้หาเข็มขึ้นหญิงผู้นั้น สุดท้ายเพื่อให้เรื่องเรียบร้อย เขาจึงรับหญิงนั้นเป็นภรรยา และเมื่อมีลูกเขาจึงต้องทำงานมากขึ้น จนสภาพร่างกายทนไม่ไหว ภรรยาต้องขายลูกเพื่อรักษาเขา หลังจากหายดีแล้วเขาได้ไปงานแสดงศิลปะและพบศิลปินที่รู้จักด้วยนิสัยที่ชอบช่วยเหลือ เมื่องานเลิกเขาจึงอาสาเก็บของต่างๆ ขึ้นรถ แต่ก็พลาดก้อนหินแกะสลักที่กำลังยกอยู่ได้หล่นลง แต่ก่อนที่จะถึงพื้นเขาได้เอามาเข้าไปรับไว้ ทำให้ได้รับบาดเจ็บและยังถูกศิลปินผู้นั้นด่าว่าเอาอีก เพราะหินก้อนนั้นมีราคาแพงมาก ทั้งเขาและภรรยาได้ยื่นราคาก็ตกใจ เพราะมันมากกว่าชีวิตลูกของเขาที่เคยขายไปเสียอีก ดังนั้นภรรยาจึงเปลี่ยนความคิดเดิมที่จะผลิตลูกขาย มาเป็นให้เบนแกะสลักหินขายรายได้ดีกว่า

แนวคิด

การเอาเปรียบผู้ด้อยโอกาส

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องคนไร้ค่า

1. คุณค่าของมนุษย์

แบนเป็นคนที่ชอบงานด้านศิลปะมาก แต่เขาก็ไม่มีความสามารถด้านนี้เลย เขาจึงขอเป็นผู้รับใช้ของเหล่าศิลปิน เขาช่วยงานทุกอย่างด้วยความเต็มใจ ความสุขของเขาอยู่ที่ได้คลุกคลีกับกลุ่มศิลปิน

...บางเย็นมันก็ร่วมวงนั่งกินเหล้ากับบรรดาศิลปินใหญ่ๆอยู่จนดึกดื่น เมื่อต่างคนต่างเมา แยกย้ายกันกลับบ้าน พวกเขาก็ลืมนั่น ไม่เคยมีใครถามมันว่า

“ไอ้แบน เอ็งกลับทางไหนวะ ?” หรือ “ เอ็งจะกลับยังงัย”

บางครั้งมันก็ต้องเดินกลับบ้านเนื่องจากไม่มีเงินค่าแท็กซี่ และถ้ามีคนช่างถามถามมันว่า

“ทำไมเอ็งต้องกลับดึกดื่นอย่างนั้น ทั้งที่รู้ๆอยู่ว่าไม่มีเงิน”

แบนมันคงจะตอบว่า

“ความสุขของกูนี่หว่า”

ชีวิตมันเหมือนอยู่เพื่อคนอื่นโดยแท้ ชีวิตที่มีแต่ให้ ชีวิตที่ไม่เคยขอใคร แต่มันก็รู้สึกว่าเป็นสุขดีอยู่ อยู่ในโลกแห่งศิลปะของมัน

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 81)

คุณค่าของแบนอยู่ที่การทำประโยชน์ให้กับคนอื่น และคนรอบข้างจะเห็นคุณค่าของเขาตอนที่เขาทำประโยชน์ให้ เมื่อเขาหมดประโยชน์คนเหล่านั้นก็มองว่าเขาไร้ค่า ทุกคนจะไม่มีใครใส่ใจเขาหรือให้ความสำคัญกับเขา แต่สำหรับตัวแบนเอง เขาไม่ได้สนใจอะไรตรงนั้นเขาขอเพียงความสุขเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

ชีวิตของแบนต้องผันแปรไปเมื่อเขาได้ดำเนินภรรยา ทำให้ต้องห่างเหินจากวงการศิลปะ เพราะต้องทำงานหนักหาเลี้ยงดำและลูก จนร่างกายทรุดโทรมทำงานไม่ไหว ดำจึงต้องเอาลูกไปขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวและรักษาแบน

เมื่อแบนปกติดีแล้ว ด้วยความคิดถึงงานศิลปะ เขาจึงชวนดำไปดูนิทรรศการศิลปะ เขาได้พบกับศิลปินที่เขาเคยรู้จักคนหนึ่ง และด้วยนิสัยที่ชอบช่วยเหลือของแบน เมื่องานเลิกเขาจึงช่วยศิลปินผู้นั้นเก็บของ แต่เพราะร่างกายที่ยังอ่อนเพลียอยู่ ทำให้เขาพลาดทำหินแกะสลักตกแตก ดังข้อความต่อไปนี้

“เฮ้ย... ใ้ห้ากูปอกมึงแล้ว” แบนมันปวดขาแปล็บเสียงกระดูกลั่น

“ฉิบหายเฮ้ย...” เสียงหินกระทบกับพื้นปูนดังครืน ช่วงที่เป็นคอคอดคงหักกลิ้งไปอีกทาง

“มึงรู้มั๊ย ชี้นี้ธนาคารเมืองหลวงจองเอาไว้แล้ว สามหมื่นนะมึงไม่ใช่บ่อย ๆ กูจะต้องเสียเวลาทำให้มันใหม่อีก อย่างน้อยเดือนนึง ไม่ต้องเก็บแล้ว จะไปไหนก็ไปไ้จ้งเฮ้ย...”

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 92)

จะเห็นได้ว่าศิลปินผู้นั้นมองชีวิตของแบน มีค่าน้อยกว่าหินแกะสลักของเขา เพราะแทนที่จะเป็นห่วงว่าแบนจะได้รับบาดเจ็บ เขากลับมุ่งความสนใจไปที่หินทันที พร้อมกับใช้คำพูดอย่างรุนแรงที่แสดงว่า เขาไม่เคยคิดถึงความคิดของแบนที่ได้ทำไว้ เขามองแบนเป็นเพียงคนระดับล่างคนหนึ่งที่ไม่มีความสำคัญ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า คนในสังคมประเมินค่าของคนด้วยกันที่ฐานะทางสังคมและฐานะทางการเงิน มากกว่าคุณค่าการทำความดี ผู้เขียนยังได้ย้ำประเด็นนี้ให้ชัดเจนมากขึ้นอีกจากคำพูดของดำ

“... ครั้งแรกตอนขายลูกได้ใหม่ ๆ ข้าว่าจะชวนแกทำลูกขายกันแล้ว เพราะมันสบายดีเงินก็ดีด้วย แต่พอเห็นหินก้อนนั้นสามหมื่น ได้เด็กเวรนั้นไม่มีค่าอะไรเลย ข้าเลยเลิกคิดแหม... เด็กตั้งสิบคนถึงจะได้ราคาเท่าไ้ก้อนหินปะติกำเนิดหมายเลขสี่นั้น ข้ามีหวังบักโกรกแน่ถ้าต้องเกิดลูกถึงสิบคน ข้าว่าแกกะหินอย่างพี่คนนั้นดีกว่า ปี่ละก้อนก็พอ”

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 93)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าจิตใจของมนุษย์เริ่มเปลี่ยนไปหลายคนให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ และเงินทองมากกว่ามนุษย์ด้วยกันเอง ฉะนั้นคุณค่าของ

มนุษย์จึงมีฐานะทางสังคม และฐานะทางการเงินเป็นส่วนประกอบพิจารณาด้วย

2. ความเชื่อเรื่องโชคชะตา

แบนมีความภูมิใจในเส้นลายมือของตนเองมาก เพราะเขามีเส้นลายมือที่ยาวกว่าใครๆ แล้วความรู้สึกนั้นยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อมีพระสงฆ์มาดูลายมือให้ ดังนี้

... “เอ็งนี่ไม่ใช่คนธรรมดาเสียแล้ว เอ็งมันอัจฉริยะทีเดียว แต่ถ้าจะให้ดีต้องทำงานเกี่ยวกับศิลป์” พระหมอดูยังทำนายต่ออีกว่า มันจะได้เมียเมื่ออายุยี่สิบห้า...

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว : 76)

แบนเชื่อว่าที่พระหมอดูพูดนั้นต้องเป็นจริงมันจึงขอติดตามเพื่อนที่เรียนศิลปะเข้ามากรุงเทพฯ

...แบนไม่เคยห่างจากวงการศิลปะ มันมีความเชื่ออย่างที่พระหมอดูเคยบอก ไม่ว่าจะศิลปินคนใดจะเปิดงานแสดงที่ไหนต้องเจอมัน...

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว : 78)

ความพยายามของแบนที่จะเป็นอัจฉริยะทางศิลป์ให้ได้ ทำให้เขาพยายามหัดวาดรูปแต่ก็ไม่สำเร็จ รูปที่ออกมาเลอะเทอะบ่อยๆเข้าเขาก็เบื่อแล้วเลิกไปเอง แต่ในใจยังหวังว่าสักวันหนึ่งเขาต้องเป็นศิลปิน เป็นอัจฉริยะ เพราะเส้นสมอบนฝ่ามือชี้บ่งไว้ และความเชื่อในคำทำนายยังวนเวียนอยู่ในจิตใจของเขาตลอดเวลา คำทำนายที่ว่าเขาจะได้เมียเมื่ออายุ 25 ปี ก็ปรากฏขึ้นในคืนวันหนึ่ง

...คืนที่แบนจะได้เมียนั้น ราวตีหนึ่งได้มันเดินสะเงาะสะแงะง่องแง่งเข้ามาในซอย เดินผ่าน สนามฟุตบอลซึ่งเคยเป็นที่เล่นของเด็กๆในซอย แต่ตอนนี้เป็นหน้าฝนหญ้าขึ้นรกเร็วไปหมด จึงกลายเป็นทุ่งหญ้าสูงเกือบท่วมหัว มันหยุดยืนแอนหน้าแอนหลัง ปลดเข็มขัด รูดซิปกวักออกมา กำลังยืนฉีดยังไม่ทันสะเด็ดดี ก็มีกลุ่มวัยรุ่นนพรวดพราดออกมาจาก

พวงห้อยห้าหกลคนเหมือนกับหนืออะไรออกมา ด้วยความอยากรู้ในตอนนั้น มันฉีเสริจจึงลุย ล้มลุกคลุกคลานเข้าไปดู กางกึ่งกางเกงยังไม่ทันติดตะขอรูดซิปให้เรียวร้อย มันเห็นคนนอนอยู่ในเงามืด คลับคล้ายคลับคลาว่าเป็นผู้หญิงนอนหลับอยู่ ด้วยความเป็นห่วงมัน จึงนั่งลงข้าง ๆ คิดว่าจะป้องกันอันตรายให้ แต่นั่งอยู่สักอึดใจสองอึดใจก็โงกพุบหลับ. . .

(คนไร้ค่า ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 82)

จากวันที่เกิดเหตุเขาต้องรับด่าเป็นภรรยา ทั้ง ๆ ที่ไม่เป็นความจริง แต่สาเหตุหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะแบนเชื่อในคำทำนาย เขาจึงยอมรับด่าเป็นภรรยาโดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้วดวงชะตา เขาต้องเป็นแบบนี้ ผู้เขียนแสดงให้เห็นอีกว่าขณะนั้นสภาพสังคมไม่น่าไว้วางใจผู้หญิงถูกขูดไปข่มขืน และตำรวจไม่สามารถจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ทำให้คนร้ายได้ใจไปก่อคดีขึ้นอีก คดีข่มขืนจึง ยังไม่หมดไปจากสังคม และยังได้เห็นการทำงานของตำรวจที่เป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีการสอบสวน หาข้อเท็จจริงแบนจึงถูกขูดข่มขืน นอกจากนี้ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่าสภาพสังคมขณะนี้น่าเป็นห่วง เพราะคนทำความดีไม่ได้รับผลดีตอบสนอง แต่กลับจะต้องรับความเดือดร้อน ดังนั้นต่อไปคนในสังคมไทยอาจจะต้องอยู่กันอย่างตัวใครตัวมัน ความเอื้ออาทรที่เคยมีให้กันก็จะหมดไป

พฤติกรรมของแบนนั้น เขาอาจจะไร้ค่าในสายตาของคนรอบข้าง แต่จริง ๆ แล้วเขาเป็น คนที่มีจิตใจสูง แต่ด้วยความด้อยโอกาส เขาจึงต้องถูกสังคมพิจารณา

เรื่องย่อ “ ชื้อบุญ ”

ชายหนุ่มคนหนึ่งมีอาชีพรับราชการ วันนั้นเป็นวันเงินเดือนออก เขาได้รับเงินเดือนพร้อมกับใบแจ้งรายการหักเงินเดือน มีทั้งค่าหุ้นสหกรณ์ ภาษี และเดือนนี้มีเพิ่มมาอีกรายการหนึ่งคือ ค่าภรรยาหัวหน้ากอง เมื่อเรียบริ้อยแล้วเขาก็กลับบ้าน มันเป็นธรรมดาของวันสิ้นเดือนที่ทุกคนจะ เลิกงานเร็วกว่าปกติ

ในขณะที่นั่งรถกลับบ้าน เขาคิดถึงเงินเดือนที่ถูกหักเพราะถูกเอาไปให้พ่อจัดงานบวชน้องชาย โดยพ่อมีความเชื่อว่าการบวชคือการทำบุญ และพ่อยังพยายามพูดให้เขาบวช เพื่อจะได้บุญ แต่เขากลับไม่สนใจ เมื่อรถเมล์จอดป้าย ได้มีพระสงฆ์รูปหนึ่งพูดผ่านไมโครโฟน บอกถึงพระอุโบสถ

ที่ยังสร้างไม่เสร็จ และชักชวนให้ทุกคนช่วยกันทำบุญ โดยมีเด็กถือบาตรขึ้นมาบนรถ เมื่อเรียบบร้อยแล้วรถจึงออกจากป้าย เมื่อเขาลงจากรถเมลล์ป้ายปากซอย เขาได้ยินเสียงเชิญชวนให้มาเที่ยววัดในคืนนี้ เมื่อเขากลับบ้านทำธุระส่วนตัวเรียบร้อยแล้วจึงออกมาเที่ยวงานวัด เขาได้ซื้อตั๋วแล้วเข้าไปดูดนตรี ปรากฏว่าภายในวิกดนตรีที่นั่งเต็มหมด เขาจึงไปหยิบเก้าอี้ที่กองอยู่มานั่ง แต่ก็ต้องแปลกใจเมื่อมีเจ้าหน้าที่มาบอกว่าต้องเสียเงินค่าเช่า โดยกล่าวว่าเงินค่าเช่าเก้าอี้เป็นรายได้เข้าวัด เหมือนกับได้ทำบุญกับวัดโดยตรง คนส่วนใหญ่ยอมจ่ายเงินเพราะคิดว่าเป็นการทำบุญ แต่เขากลับไม่พอใจเพราะถือว่าการหลอกลวงกัน เมื่อเข้าไปแล้วก็จำเป็นต้องเช่าเก้าอี้ เป็นการมัดมือชกเขาจึงเลิกล้มความตั้งใจที่จะดูดนตรี

เมื่อกลับถึงห้องพัก เขาจึงนำตัวให้กับเด็กข้างห้องไปดู เพราะเด็กไม่มีเงินไป เขาคิดว่าถึงแม้เขาไม่ตั้งใจทำบุญ แต่เขาก็ช่วยให้เด็กได้ดูดนตรีและหยุดร้องไห้ได้

แนวคิด

การทำบุญควรทำด้วยใจที่ศรัทธา จะทำที่ไหนกับใครก็ได้ไม่จำเป็นต้องทำกับวัดเท่านั้น และ “บุญ” นั้นไม่สามารถจะซื้อขายกันได้

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องชื้อบุญ

1. ความศรัทธาในการทำบุญ

ข้าราชการหนุ่มผู้หนึ่ง เขาไม่เห็นด้วยว่าทำไมการทำบุญจึงต้องใช้แต่เงิน เขาเห็นว่า การทำบุญต้องทำด้วยความตั้งใจ ทำด้วยแรงศรัทธาในศาสนา การทำบุญไม่สามารถจะซื้อขายกันได้ “บุญ” นั้นซื้อไม่ได้ ฉะนั้นการทำบุญจึงไม่จำเป็นต้องใช้เงินในการทำบุญทุกครั้งไป

การรับเงินเดือนในเดือนนี้ของเขา ผิดไปจากเดือนก่อนเพราะเป็นที่รู้กันว่าเขาจะต้องถูกหักอีก 50 บาท ดังข้อความต่อไปนี้

... ยังต้องเสียเงินอีกห้าสิบบาทให้เป็นค่าภจฐนหัวหน้ากอง แม้ว่าไม่ได้ระบอบุญในนั้นก็ตาม แต่เป็นที่ตกลงกันก่อนแล้วว่า จะหักเพื่อร่วมกันทำบุญกับหัวหน้ากอง บุญ. . .

ใช่...ใช่...เป็นเงินที่ร่วมกันทำบุญ

(ชื่อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 98)

จะเห็นได้ว่าข้าราชการระดับต่ำเงินเดือนน้อย จะเหลือเงินเดือนที่ได้รับจริงเพียงไม่เท่าไร ยังจะต้องมาถูกหักค่าทำบุญ ซึ่งเป็นเรื่องที่เขาไม่สมัครใจที่จะเสีย แต่ก็ไม่กล้าขัดเจ้านาย เพราะนั่นหมายถึงความก้าวหน้าในชีวิตราชการของเขาทีเดียว ข้าราชการหนุ่มได้คิดย้อนไปถึงรายการหักค่ายืมสหกรณ์ ที่เขาถูกไปเพื่อนำไปให้พ่อทำบุญอีกเช่นกัน ดังนี้

...เพราะเงินที่เขาหักสหกรณ์มานั้นทำให้น้องชายของเขาได้บวช “แล้วเองล่ะเมื่อไหร่จะบวชให้กับพ่อแม่เห็นชายผ้าเหลืองสักที ? “ เขาไม่กล้าย้อนถามพ่อหรือกว่า “ ทำไม่ถึงต้องถึงต้องบวช ? “ เขาไม่ยอมทำให้พ่อแม่ไม่สบายใจ แต่ถ้าถามเข้าจริงๆแกก็คงมีคำตอบให้เหมือนกับที่เคยตอบพี่กับน้องเขามาแล้ว “ บุญไงเล่าไอ้หนู “

(ชื่อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 99)

ความเชื่อของคนสมัยเก่าว่าถ้ามีลูกชายได้บวชจะถือว่าพ่อแม่ได้บุญ เพราะฉะนั้นการบวชคือการทำบุญอย่างหนึ่งในวิธีของเขา แม้ว่าจะยากจนอย่างไรก็จะต้องหาเงินมาบวชให้ได้ แต่ลูกชายซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนคนยุคใหม่ เขาคิดว่าการจัดงานบวชที่ใหญ่โต ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น การกระทำแบบนั้นเป็นการตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ในงานประจำปีของวัด ชายหนุ่มได้ซื้อบัตรเข้าไปชมดนตรี เมื่อเข้าไปในวิกดนตรี เขาต้องแปลกใจที่ต้องเสียเงินค่าเช่าเก้าอี้ อีก เขาคถามเด็กเช่าเก้าอี้ว่า

“ อ้าว ก็เสียค่าบัตรเข้ามาแล้วนี่ ”

“ มันไม่เกี่ยวกับ คืออย่างนี้ครับ ค่าบัตรนี้เราแบ่งกับทางวงดนตรีเขา แต่ค่าเก้าอี้นี้เป็นรายได้ของวัด เหมือนเราทำบุญโดยตรงกับทางวัดนั่นแหละ... ”

(ชื่อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 106)

ชายหนุ่มไม่พอใจ เขาคิดว่าเป็นการหลอกกัน เขาจึงเอาบัตรไปคืนแต่คืนไม่ได้ เขาได้บอกกับคนที่เข้าดูดนตรีถึงพฤติกรรมนี้

“ป้า ๆ อย่าซื้อ ๆ เขาหลอกให้เสียเงินสองต่อ ซื้อบัตรแล้วยังต้องเข้าไปซื้อเก้าอี้วัดอีกห้าบาท อย่าซื้อเลยป้าเขาหลอกเรา ” ป้าคนนั้นมองมายังเขาด้วยแววตาที่ไม่ค่อยเข้าใจ

“ไม่เป็นไรหลอกหลานชาย....ก็เหมือนทำบุญเข้าวัดนั่นแหละ ”

(ชื่อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 108)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ข้าราชการหนุ่มผู้นี้ เหมือนกับเป็นคนแปลกแยกทางความรู้สึกกับคนละแวกนี้ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่มีใครมีความคิดที่ขัดแย้งเช่นนี้ ทุกคนเห็นว่าการทำบุญด้วยวิธีต่าง ๆ นี้เป็นปกติ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า คนไทยส่วนใหญ่ถ้าอ้างเรื่องการทำบุญ จะไม่มีใครกล้าปฏิเสธ เพราะเขาเชื่อว่าทำบุญแล้วผลบุญจะบันดาลสิ่งต่างๆ ตามที่ขอได้ ซึ่ง ข้าราชการหนุ่มให้ข้อสังเกตว่าการทำบุญแบบนี้เหมือนการซื้อขาย เพราะต้องจ่ายเงินจ่ายไปและการทำบุญไม่จำเป็นต้องทำกับวัด และพระเทานั้นจะทำกับใครก็ได้

2. สภาพการทำงานของข้าราชการไทย

ข้าราชการหนุ่มเมื่อได้รับเงินเดือนเรียบร้อยแล้ว เขาได้กลับเข้าห้องทำงานอีกครั้ง แต่พบว่าเพื่อนข้าราชการไม่มีใครเหลืออยู่เลย ดังคำบรรยายต่อไปนี้

...เขากลับเข้าห้องทำงานอีกในตอนบ่าย ห้องทำงานที่เจียบเหงา พวกเพื่อนร่วมงานที่ทำงานหายไปพร้อมเงินเดือนในตอนก่อนเที่ยง วันจันทร์นั้นแหละถึงจะได้เจอหน้ากันใหม่ ดูเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับวันเงินเดือนออกที่ตรงกับวันศุกร์ ก็ใช่สิ มันเป็นวันแห่งความสุข ...จะอยู่ทำงานให้มันงี้ทำไม ? “

(ชื่อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 89)

การทำงานของข้าราชการไทยบางกลุ่มนั้นเป็นไปอย่างสบาย ไม่สนใจต่อกฎระเบียบที่วางไว้ นึกจะเลิกงานเวลาใดก็ได้ ไม่มีใครว่าใครเพราะทุกคนมีพฤติกรรมในการทำงานที่เหมือนกัน

จนเกิดเป็นความเคียดแค้นเป็นเรื่องราวต่อไป

3. การใช้เงินไม่เป็นของคนไทยบางกลุ่ม

การกลับบ้านเร็วกว่าปกติ ทำให้หลายคนมีเวลาว่างมาก จึงเป็นวันที่เขาสามารถร่วมสังสรรค์ หรือทำธุระอื่น ๆ ได้ตามความต้องการเพราะวันนี้เขามีเงิน พอที่จะหาความสุขให้ตนเอง ดังนี้

...วันนี้ บางคนอาจถึงบ้านจะมีด่าด้วยกลิ่นเหล้า มีคราบอ้วกติดเสื้อไปฝากเมื่อบางคนอาจจะหิวขมมนมเนยไปฝากลูก บางคนอาจจะมึนกลิ่นน้ำหอมกลิ่นแป้งติดตัวกลับไปหรือผู้หญิงบางคนอาจจะได้ผ้าชิ้นใหม่ไปตัดชุด และบางคนอาจจะ ฯลฯ

(ข้อบุญ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 97)

การใช้จ่ายแบบไม่ยั้งคิดในวันเงินเดือนออกของข้าราชการ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเขาเป็นหนี้เป็นสินกันมาก เพราะเขาเหล่านั้นต้องกู้เงินมาใช้จ่ายระหว่างเดือน ไม่มีวันใดที่จะได้เป็นไทแก้ตัว เพราะเขาจะต้องหาเงินมาใช้มากขึ้นทุกวัน

เรื่องย่อ “อนาคตของเรา”

ร้านขายของเด็กเล่นมีปืนวางขายอยู่มากมาย และผู้ปกครองของเด็กๆหลายคนได้ซื้อปืนแบบต่าง ๆ ไปฝากลูกหลานตน

ครั้นถึงเวลาเย็น เด็กๆหลายคนได้มารวมกลุ่มกันที่สนามเด็กเล่น พวกเขาส่วนใหญ่มีปืนติดมือกันมา ทุกคนตกลงกันว่าจะเล่นเรื่องตำรวจจับผู้ร้าย โดยวางแผนว่าให้ผู้ร้ายจับตำรวจขึ้นไปขังบนกองทรายที่เด็กสมมุติว่าเป็นภูเขา แล้วผู้ร้ายก็ข้อมตำรวจเพื่อให้บอกความลับบางอย่าง ฝ่ายตำรวจที่เหลืออยู่ข้างล่าง ร่วมกันวางแผนบุกไปช่วยพรรคพวกที่ถูกจับ ระหว่างที่ตำรวจกับผู้ร้ายกำลังจะปะทะกัน ก็มีเสียงตะโกนให้เด็กๆลงจากกองทราย เพราะเขากลัวว่ากองทรายจะทลายลงมา พวกเด็ก ๆ รู้สึกเสียดายเพราะพวกเขาต้องการที่จะปะทะกันบนกองทราย เมื่อล้มลงจะได้ไม่เจ็บ

เมื่อเด็กๆ ลงมาข้างล่าง เขาได้เล่นต่อโดยทั้งสองฝ่ายสู้กันอย่างเอาเป็นเอาตาย ทั้งยิงปืน ใช้มีดแทง ใช้พานท้ายปืนตีกัน มีเสียงควรวูควางด้วยความเจ็บปวดปนกับเสียงปืน ทุกคนเล่นกันอย่างสนุกสนาน จนกระทั่งค่ำมืดจึงได้แยกย้ายกันกลับบ้าน แต่ทุกคนก็ยังไม่อยากเลิกเล่น เขาจึงสัญญากันว่าพรุ่งนี้จะมาเล่นยิงปืนกันใหม่

แนวคิด

ผู้ใหญ่ไม่พิจารณาไตร่ตรองในการซื้อของให้เด็ก และการเล่นที่รุนแรงของเด็กจะทำให้เกิดความชินชาในความรุนแรง

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องอนาคตของเรา

1. การปลูกฝังความคิดให้กับเด็ก

ผู้ใหญ่หลายคนได้ซื้อปืนให้กับลูกเล่นด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ว่านั่นคือการเริ่มปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดให้กับเด็ก โดยที่ตัวเด็กเองก็ไม่รู้และเป็นธรรมดาของเด็ก มีของเล่นอะไรก็จะเล่นไปตามวิถีของการเล่นชนิดนั้น เมื่อผู้ใหญ่ฝ่ายหนึ่งขายปืน ฝ่ายผู้ปกครองซื้อปืน เด็กก็จะเล่นปืน ดังคำบรรยายว่า

...พวกเขากำลังทยอยมากันแล้ว เข้าสู่สนาม มุ่งสู่กองทราย ทุกคนต่างมาพร้อมกับปืน ! เหน็บเอวเห็นด้ามปืนโผล่ สะพายปืน คาดเข็มขัดปืนมีปืนสองกระบอกเสียบอยู่ในซองปืน บางคนมีสายรัดที่หน้าอกเสียบปืนอยู่ในซองใกล้รักแร้ อีกคนเดินถือปืนสายอากาศๆ มาอย่างมาอย่างไม่เกรงกลัวใคร พวกเขาพร้อมกับปืน! ปืนกลมือ ปืนเอ็ม. 16 ปืนลูกไม้ ปืน! ปืน! ปืน! พวกเขายิ้มแย้มให้กันอย่างใสสะอาด ค่อยเข้าร่วมกลุ่มกันหยุดอยู่ที่เชิงกองทราย

(อนาคตของเรา ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 118)

พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกมานั้นเป็นพฤติกรรมที่บริสุทธิ์ วิธีการเล่นปืนต้องใช้วิธียิง เพราะฉะนั้นเด็กจึงมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การยิงปืน และด้วยความเป็นเด็กความคิดของเขาจึงทำได้เท่าที่เคยเห็น เด็กรู้ว่าปืนต้องคู่กับตำรวจ-ผู้ร้าย เพื่อความสนุกในการเล่นเขาจึงแต่งเรื่องตำรวจ

จับผู้ร้าย ขึ้นมาเพื่อให้มีการสู้รบกันพวกเขาจะได้ใช้ปืน เด็กๆมีความภูมิใจในอำนาจของอาวุธที่
ร้ายแรงเด็กๆเริ่มชอบปืน

“เอ็งดูปืนใหญ่ของข้าเสียก่อน นี่ปืนแสงเลเซอร์นะ ภูเขาข้าจะยิงให้หายไปเลยก็ได้” เขา
ลองเหนี่ยวไกปืนให้เพื่อนดู ปืนในมือมีแสงไฟสีแดงอยู่ภายใน วูบ-วาบ ส่งเสียงคราง
หวอ-วิด หวอ-วิด

(อนาคตของเรา ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 115)

การสู้รบของเด็กๆเป็นไปอย่างเอาเป็นเอาตาย ทั้งฝ่ายตำรวจและฝ่ายผู้ร้าย ดังคำบรรยาย
ต่อไปนี้

การสู้รบบนภูเขาเกิดขึ้น . . .

ท่าทีของทุกคนแข่งกร้าวเอาเป็นเอาตาย

ปัง! ปัง! ปัง! ปัง! ปัง! ปัง! เสียงปืนก็ก้อง

บึ้ม! ระเบิดคำรามสนั่น ทราบปลิวกระจาย

ปัง ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ! เสียงปืนกลดังเป็นชุด

หวอ-วิด-หวอ-วิด ปืนแสงเลเซอร์แสดงอำนาจของมัน

โถ้ย! ภูถูกยิง ช่วยด้วย!

บางคนถูกยิงบาดเจ็บล้มลุกหล่นๆ ลงมาสู่เบื้องล่างพยายามตะเกียกตะกายกลับขึ้น

ไปใหม่ ในมือกระซบปืนมันกัดฟันขึ้นไป เตรียมพร้อมที่จะเข้าประหัตประหารกันอีก

เมื่อเข้าประชิดตัว ก็กระหน่ำแทงกันด้วยมีด ตีกันด้วยพานท้ายปืน คมมีดแวววาว

สะท้อนกับแสงอาทิตย์ยามเย็น

.....

จับมันแหกปาก เอาปืนจ่อ ยิงแม่งเลย ปัง

.....

พวกเขาสัญญาเป็นมันเป็นเหมาะว่า

“พรุ่งนี้ พวกเราจะมาเล่นยิงปืนกันอีก. . .”

(อนาคตของเรา ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 120-122)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าเด็กๆจะให้ความสนใจกับปืนมาก ทุกคนตั้งหน้าตั้งตาแต่จะต่อสู้ฆ่าฟันกันให้รู้แพ้รู้ชนะ ไม่มีการอ้อมอ้อมด้วยกัน เด็กๆจะสะสมนิสสัยและอารมณ์ที่แข็งแกร่งโหดเหี้ยม ไม่รู้จักให้อภัย และพยายามใช้เล่ห์เหลี่ยมเอาชนะกัน ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าเด็ก ๆ นั้น จะทำตามสิ่งที่เขาได้พบเห็น หรือได้รับการสั่งสอนอบรมมา และจะเกิดความชินชากับการใช้อาวุธ และความรุนแรง

เรื่องย่อ “ที่เห็น . . . และเป็นไป”

ในวันปิดภาคเรียน นักศึกษาด้านศิลปะ 5 คนได้ชวนกันไปวาดภาพที่เกาะแห่งหนึ่ง ทางภาคตะวันออก เขาได้ไปเห็นสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของชาวประมง ธรรมชาติที่สวยงาม ทุกคนประทับใจในสิ่งที่ได้พบเห็น

หลังจากทุกคนสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ต่างก็แยกย้ายกันไปทำงาน เหลือเพียงโชคกับรักษ์ที่ทำงานในกรุงเทพฯ และยังไปมาหาสู่กันอยู่ ครั้งหนึ่งทั้งสองคนได้ชวนกันไปรำลึกถึง ความหลังเมื่อเขาได้วันหยุดติดกัน 4 วัน เขานัดกันว่าจะไปวาดภาพเหมือนเดิม ครั้นพวกเขาไปถึงเกาะ เขาได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คนมากขึ้น ชาวประมงแต่งกายสมัยใหม่ เรือหาปลาถูกดัดแปลงเป็นเรือนำเที่ยว เวลานั้นเรือจาก 2 ชั่วโมงเหลือครึ่งชั่วโมง ชายหาดเต็มไปด้วยที่พัก บ้านชาวประมงกลายเป็นร้านค้า บรรยากาศที่เคยเงียบสงบกลับมีเสียงผู้คนมากมาย โชคและรักษ์เสียดายภาพเก่าๆ แต่เขาทั้งสองก็ตกลงกันว่าจะแยกกันวาดภาพ แล้วตอนเย็นมาพบกันที่ร้านค้า

โชคถือกระดาษสะเกตซ์ภาพเดินไปตามชายหาด แต่รักษ์นั่งดื่มเหล้าจนหลับไป เมื่อถึงเวลานัด โชคกลับมาพร้อมกับภาพวาด ส่วนรักษ์เขาก็กล่าวหาว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป เขาไม่มีอารมณ์ แล้วเขาก็กลับกรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้น โชคจึงบอกว่ารักษ์ก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน

แนวคิด

ธรรมชาติและมนุษย์กำลังถูกเปลี่ยนแปลง

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องที่เห็น...และเป็นไป

1. ความเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท

โชคชนวนรักษ์ไปวาดรูปที่เกาะแห่งหนึ่งซึ่งเขาเคยไปเมื่อ 4 ปีมาแล้ว เมื่อทั้งสองไปถึง เขาได้เห็นว่าหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปทั้งคนและสถานที่ ดังนี้

... รื้อรอยของชายชาวทะเลที่ร้านแกงของน้ำคนนั้น ได้เหือดหายไปเกือบหมดสิ้นแล้ว ด้วยถูกกลบเกลื่อนด้วยเสื้อผ้าสมัยใหม่ นาฬิกาทองที่ข้อมือ และสร้อยทองเส้นเกือบเท่า นิ้วก้อยสวมไว้ที่คอ ปลดกระดุมเสื้อลงสองเม็ดพอแพลมสร้อยมาให้เห็นอย่างไม่ตั้งใจ...

(ที่เห็น... และเป็นไป ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 131)

จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมชาวเมืองได้เข้าไปแทรกซึมในชีวิตของชาวทะเล ที่เคยชื่นชมธรรมชาติให้หันมานิยมวัตถุ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องล่อตาล่อใจ เป็นสิ่งใหม่ที่พวกเขาไม่เคยพบเห็น เป็นความสุขความสบายแบบหนึ่งที่ทำให้คนหลงใหล และคิดว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้พวกเขาเป็นคนทันสมัย ความหรูหราฟุ่มเฟือยได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตชาวทะเลอย่างพวกเขา และสภาพชายทะเลที่เคยสงบเงียบ แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ บัดนี้มาเปลี่ยนแปลงไปดังนี้

... บ้านหลังเก่าของน้ำเจ้าของเรือ บ้านที่เคยตากอวนตากแหหอมซ้อ กลายเป็นบ้านหลังใหญ่ที่เปิดเป็นร้านค้า บริเวณที่เคยร่มเย็นด้วยต้นไม้ใหญ่เขียวครึ้ม บัดนี้กลายเป็นกระต๊อบหลังเล็กๆเรียงรายเต็มไปหมด ที่หาดทรายกลางแดดจัดจ้านั้น เคยเป็นหาดที่เงียบสงบร้างไร้ผู้คน บัดนี้มีคนคลาคล่ำอยู่เป็นร้อย ชุดอาบนำหลากสีแนบเนียนนอนราบกับพื้นทราย ฟุ้งทะยานสู่ทะเลเขียว หาดทรายที่เคยขาวสะอาดกลายเป็นที่ทิ้งเกลื่อนของขวดเหล้า เบียร์ ถุงพลาสติก ของปะหะมีดำเรจรูป... ความเงียบที่เคยมีแต่เสียงของสายลมและคลื่น บัดนี้ลั่นอีกทีด้วยเสียงเพลงจากเทปคาสเส็ต...

(ที่เห็น... และเป็นไป ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 132)

จะเห็นได้ว่าทุกอย่างที่เปลี่ยนแปลงไปของหมู่บ้านชายทะเล ส่วนมากแล้วจะเป็นเพื่อการค้าขาย ทำให้ชาวทะเลมีรายได้ดีขึ้น ส่งผลไปถึงการกินดีอยู่ดีของพวกเขา ดังนั้นจึงไม่มีใครปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า เงินนั้นมีอำนาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้ทุกอย่าง

รักษ์เห็นความเปลี่ยนแปลงของเกาะแห่งนี้ด้วยความรู้สึกที่ เศร้าใจ เขาไม่สามารถจะวาดรูปได้ดังที่ตั้งใจก่อนมาที่นี่ เขารับไม่ได้กับการเปลี่ยนแปลงเพราะยังต้องการบันทึกภาพเก่าๆ ไว้ ดังนั้นเขาจึงต้องกลับกรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ารักษ์ตั้งเงื่อนไขสำหรับตัวเองไว้มาก จนทำให้สิ่งนั้นกลายมาเป็นกรงขังทำร้ายตัวเอง ทำให้ไม่สามารถจะอยู่อย่างมีความสุขได้และรักษ์เองก็ไม่รู้ตัวเหมือนกันว่าเขาก็ถูกสังคมทำให้เปลี่ยนไปเช่นกัน รัก্ষ์นึกถึงคำพูดของโชคที่กล่าวกับเขาว่า

“มึงก็เปลี่ยนไป”

“ใช่ บางที่เราอาจจะเปลี่ยนไป” เขาพิมพ์ขึ้นเบา ๆ

(ที่เห็น . . . และเป็นไป ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 137)

จะเห็นได้ว่ารัก্ষ์นั้นก็ไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงของตัวเอง ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง มันจะเป็นไปตามเวลาและการเคลื่อนไหวของสังคมมนุษย์จะต้องรู้จักการปรับตัว และยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้ได้ อย่างเช่นโชค ที่สามารถวาดรูปได้ดังที่ตั้งใจ เขามีความสุขเพราะเข้าใจในสิ่งที่ต้องเปลี่ยนไป ไม่ตั้งกฎเกณฑ์เพื่อมาตีกรอบให้ตัวเองอยู่อย่างอึดอัด เขาเข้าใจถึงธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ได้ดี

2. วัฒนธรรมการรับน้องใหม่

ในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาเกือบทุกแห่ง และทุกที่จะต้องมีประเพณีการรับน้องใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะไปจัดพิธีกันตามต่างจังหวัด

. . . ที่หาดทรายนั้น ขบวนรับน้องใหม่จัดแถวอยู่กลางแดดร้อนเปรี้ยง ผู้เป็นหัวหน้าสั่งด้วยเสียงดังกึกก้อง “ ซ้าย . . . หัน ” “ หน้า . . . เดิน ” “ ซ้าย ขวา ซ้าย ” “ ซ้าย . . . ขวา . . . ซ้าย ”

“เดินให้ตรงคอคนหน้า รักษาระดับด้วย...” ไม่ผิดกับการฝึกแถวทหารใหม่ พวกเขาเดินผ่านหน้าร้าน เสียงค่อยๆ จางหายไปในปีละเมาะด้านหลัง

(ที่เห็น... และเป็นไป ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 135)

กิจกรรมการรับน้องเป็นไปอย่างเคร่งเครียดและเคร่งครัด ในระเบียบกฎเกณฑ์ที่รุ่นพี่เป็นผู้กำหนดกันขึ้น และยังมีกิจกรรมที่รุ่นน้องต้องกระทำตามคำสั่งรุ่นพี่ ถึงแม้จะไม่อยากทำก็ตาม ดังเช่น

...บัดนี้แทบจำหน้าจำตาตั้งเดิมกันไม่ได้แล้ว ใบหน้าของพวกนั้นถูกแต่งแต้มป้ายเปรอะเลอะเทอะด้วยสีแดง สีดำ สีขาว สีเขียว สีโคลน ตามตัวของแต่ละคนมีใบไม้ห้อยรุงรังเหมือนพวกคนป่า

(ที่เห็น... และเป็นไป ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 135)

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่รุ่นพี่กำหนดให้รุ่นน้องทำนั้น เป็นการบ่งบอกแสดงความเป็นอำนาจของรุ่นพี่ที่รุ่นน้องจะต้องให้ความเคารพยำเกรง ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นกิจกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ในหมู่ปัญญาชนที่ยังมีความนิยมกันอยู่

เรื่องย่อ “ผีนกลางแดด”

ในเวลากลางวันที่ได้ต้นหูควาง มีชายหนุ่มนั่งสนทนากับชายชรา หลังจากทั้งสองตายหน้ากันมาเหน็ดเหนื่อยแล้ว ทั้งสองนั่งปรับทุกข์กันถึงเรื่องการทำมาหากินที่รายรับไม่พอกับรายจ่าย

ชายหนุ่มกำลังจะมีลูกอีก 1 คน เขาคิดว่าลำพังตัวเขากับภรรยาก็แทบจะไม่พอกินอยู่แล้ว ลูกที่เกิดมาใหม่จะกินอะไร ชายชราจึงเสนอวิธีแก้ไขด้วยความคิดที่ประชดประชัน ให้ชายหนุ่มหัดกินหญ้าแทนข้าว เพราะหญ้านั้นมีให้กินมากมาย กินแล้วจะเป็นคนอดทนเหมือนวัวเหมือนควายแล้วที่สำคัญก็จะวิ่งเร็วเหมือนม้า เวลาไปไหนไม่ต้องเสียเงินค่ารถเมล์ เพราะจะวิ่งไป ชายหนุ่ม

เคลิบเคลิ้มไปกับความคิดนี้ แต่ชายชราก็คิดว่าถ้าหากินหญ้าได้ คนในประเทศก็กินได้เหมือนกัน และถ้าเป็นอย่างนั้นจะมีหญ้าที่ไหนเหลือไว้ให้เขากิน เจ้าของที่ดินคงเก็บเกี่ยวไปหมดและถ้าหญ้ามีมากราคาถูก พวกพ่อค้าก็จะทำให้หญ้ามีราคาแพงซึ่งอาจจะเผาทิ้งบ้างก็ได้ เหมือนกับที่เอาลูกไก่ไปทิ้งทะเล เพราะมันมีเยอะไปเขากลัวว่าราคาไก่จะถูกลง ชายหนุ่มคิดหาวิธีแก้ไข โดยเขาจะกลับไปกินข้าว แต่ชายชราก็แย้งว่าถึงตอนนั้นก็กลับไปกินข้าวไม่ได้แล้ว เพราะพ่อค้าจะส่งข้าวออกไปขายเมืองนอกกันหมด หรือไม่ข้าวก็มีราคาสูงจนคนอย่างเขาไม่มีปัญญาซื้อแล้วเขาก็ต้องซื้อหญ้ากิน ชายทั้งสองหยุดความคิดไว้เพียงแค่นี้ เพราะเขาทั้งสองรู้ว่าถึงแม้จะกินข้าวหรือกินหญ้า เขาก็ต้องทำงานอย่างนี้ต่อไป แล้วทั้งสองก็ออกไปขายหญ้าต่อ

แนวคิด

คนยากจนไม่สามารถจะล้มตาอำปากได้

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องฝิ่นกลางแดด

1. คนจนไม่สามารถจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้

ชายหนุ่มและชายชราที่นั่งสนทนากันถึงเรื่อง สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเขาทั้งสอง โดยเฉพาะชายหนุ่มนั้นมีฐานะยากจน ลำพังเขาและภรรยาซึ่งมีความเป็นอยู่ที่ลำบากแทบจะเอาตัวไม่รอด ไหนจะต้องมาเตรียมรับภาระลูกที่กำลังจะเกิดอีก ชายชราได้เสนอความคิดว่าถ้าคนกินหญ้าแทนข้าวได้ก็จะดี เพราะหญ้าปลูกง่าย หาง่าย มีมากมายกินเท่าไรก็ไม่หมด แต่ทั้งสองก็ยังกังวลว่าคงไม่มีใครให้กินฟรี เจ้าของที่ดินคงต้องเก็บมาขาย แต่ถ้าคิดจะปลูกเองก็ไม่มีที่ดิน ดังคำพูดของชายชราว่า

“เอ็งจะเอาที่ดินที่ไหนมาปลูก ปลูกในท้องเขาเอ็งอะ จะนอนตรงไหนกันละ รีวว่าจะปลูกใส่กระถางไว้ ข้าว่าถ้าปลูกใส่กระถางรับรองไม่พอกินหรอก พอตีพอร้ายเมียเอ็งกับเอ็งต้องกันแน่ๆเพราะแย่งหญ้ากันกิน” ชายชราหัวเราะเบา ๆ แก่นึกถึงภาพที่แหว่งถึง

(ฝิ่นกลางแดด ใน ชุดมิดประจำตัว. 2527 : 148)

ชายชราและชายหนุ่มซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน น้ำเสียงที่แสดงออกบ่งบอกถึงความรู้สึกสมเพชในสภาพชีวิตของเขาเอง ที่แม้กระทั่งหญ้าที่วัวควายใช้กินกันเขายังต้องแย่งกัน ชายหนุ่มก็ยังคงมีความหวังว่าหญ้าคงจะมีราคาถูกลงกว่าข้าว แต่ชายชราก็ให้ความเห็นว่า

“ถ้าเกิดเราต้องการกินกันมากๆ เข้า เพราะต่างคนต่างคิดว่ามันถูกใช้ไหม พวกพ่อค้าเขาก็กักตุนไว้อีก กักไว้ให้เราหิวกันมากๆ แล้วค่อยเอาออกมาขาย ราคามันก็คงไม่ต่ำแบบเอ็งว่า!
“แต่หญ้ามันมีเยอะนี่ ราคามันต้องถูกลงกว่าอยู่แล้ว”
“มีเยอะนักเอะ มีเยอะนักเขาก็เผาทิ้งเสียบ้างก็ได้ ให้มันเหลือหน่อยๆ เอ็งไม่เคยรู้เรื่องที่เขาเอาลูกไก่ไปทิ้งทะเลเอะ เพราะมันมีเยอะไป เขากลับราคาไก่มันจะถูก...”

(ฝันกลางแดด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 149)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าพ่อค่านั้นมีกลวิธีในการค้าของเขามากมาย พวกเขาจะไม่ยอมให้เกิดการขาดทุนเป็นอันขาด เขาพยายามหาวิธีที่ลงทุนน้อยแต่ต้องกำไรมาก เพื่อความอยู่รอดของกิจการของพวกเขา

ชายหนุ่มคิดว่าเมื่อหญ้าราคาแพงเขาก็จะกลับมากินข้าวอย่างเดิม แต่ชายหนุ่มก็ต้องผิดหวัง เมื่อชายชรากล่าวว่า

“ไม่ได้แล้ว ถึงตอนนั้นเอ็งกลับไปกินข้าวไม่ได้แล้ว พอเขารู้ว่าเอ็งกินหญ้าได้ เรื่องอะไรเขาจะให้เอ็งกลับไปกินข้าว เขาก็ส่งออกนอกหมด หรือไม่อย่างนั้นก็ขึ้นราคาข้าวให้มันขึ้นไป จนเอ็งไม่มีปัญญาซื้อ แล้วเอ็งก็ต้องไปซื้อหญ้าเขากิน ดีไม่ดีข้าวว่าเอ็งจะต้องไปยื่นเข้าคิวซื้อหญ้ากินด้วยซ้ำ” ชายชราหัวเราะลั่น ชายชรายังได้ย้ำถึงความยากจนของตนไว้ว่า

“ คนอย่างเอ็งกะซ้ำ ไม่ว่าจะกินข้าวหรือกินหญ้ามันก็ต้องทำงานอย่างนี้ไปวันยังค่ำละวะ”
แกหัวเราะออกมาอย่างอารมณ์ดี

(ฝันกลางแดด ใน มีดประจำตัว : 2525 : 150)

สภาพความเป็นอยู่ของชายชราและชายหนุ่มนี้ ถึงแม้ว่าทั้งสองจะพยายามทำมาหากินอย่างไร ก็ไม่สามารถที่จะทำให้สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นมาได้ เพราะงานที่พวกเขาทำ

เป็นการทำงานที่หนัก แต่ค่าแรงที่ได้รับนั้นถูกกินไปไม่คุ้มกับแรงงานที่ได้ทุ่มเท ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า คนที่ฐานะยากจนนั้นไม่ว่าจะต่อสู้ดิ้นรนอย่างไร ก็ไม่สามารถพ้นจากสภาพเดิมไปได้ สาเหตุเพราะเขาขาดทั้งทุนทรัพย์ สติปัญญา และการศึกษา คนพวกนี้จึงไม่สามารถจะเปลี่ยนงานได้ง่ายนัก รายได้ต่ำเพราะค่าแรงที่ได้รับนั้นถูกกินไป ไม่คุ้มกับการทำงานและไม่พอกับการครองชีพอีกด้วย

จากสภาพความเป็นอยู่ของชายทั้งสองคน ทำให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจในยุคนี้ตกต่ำ กระทั่งคนคิดจะกินหญ้าแทนการกินข้าวกันด้วย

เรื่องย่อ “กลับบ้านเกิด”

ชายหนุ่มคนหนึ่งมีบ้านเดิมอยู่ในชนบท เมื่อเขาเรียนจบชั้นประถม 7 ครอบครัวย้ายเข้ามาอยู่ในตัวจังหวัด แล้วไม่นานเขาก็ได้เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ จึงทำให้เขายิ่งห่างไกลบ้านเกิดออกไปอีก เมื่อเขาเรียนจบ มีงานทำ มีครอบครัว เขาเพลิดเพลินกับการสร้างฐานะ จนทำให้เขาลืมนึกถึงบ้านเกิด วันหนึ่งเขากลับไปเยี่ยมแม่ที่บ้านในตัวจังหวัด พ่อตีแม่กำลังจะไปทำธุระที่บ้านเกิดจึงชวนเขาไปด้วย เมื่อไปถึงเขาสังเกตว่ามีหลายสิ่งที่ได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งคนก็แก่ลง บ้านเรือนก็เปลี่ยนไปแต่เดิมเขามีเพื่อนรุ่นพี่คนหนึ่งชื่อพี่หิวโต ตลอดระยะเวลาที่เขาเป็นเด็ก เมื่อเวลาว่าง ๆ เขามักจะมาหาพี่หิวโต ให้ช่วยทำของเล่นให้ทั้งสองสนิทกันมาก เมื่อมาครั้งนี้เขาได้ไปเยี่ยมพี่หิวโตที่บ้านและถามทุกข์สุขกันพอสมควร พี่หิวโตได้ทวงถามถึงไม้ซางที่เขาฝากซื้อ ก่อนที่ชายหนุ่มจะย้ายไปในตัวจังหวัด ชายหนุ่มสารภาพว่าเขาได้ลืมไปแล้ว และรับปากว่ามาคราวหน้าเขาจะซื้อไม้ซางมาให้ ขณะที่ขับรถกลับบ้าน เขาคิดถึงพี่หิวโตเขาคิดว่าทำไมพี่หิวโตจึงผูกพันกับไม้ซางอันเดียวมาตั้ง 14 - 15 ปี ก็ยังไม่ลืม หรือว่าชีวิตของพี่หิวโตไม่เคยได้รับอะไรเลย ที่นอกเหนือไปจากปัจจัยสี่ แล้วชายหนุ่มก็ย้อนคิดถึงตัวเองที่มีความต้องการไม่เคยหยุดนิ่ง ตั้งแต่บ้าน รถ และครั้งสุดท้ายคือที่ดินที่มีคนแนะนำให้ เขาคิดว่าระหว่างการเดินทางไปดูที่ดินกับการซื้อไม้ซางไปให้พี่หิวโต เขาเลือกประการแรกก่อน ส่วนประการหลังเขาขอทำเมื่อมีเวลาว่าง

แนวคิด

ความไม่รู้จักพอของมนุษย์

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องกลับบ้านเกิด

1. ผลประโยชน์มาก่อนมิตรภาพ

ในวัยเด็กชายหนุ่มอาศัยอยู่ในชนบท เขามีเพื่อนต่างวัยที่สนิทกันมากคือ “ พี่หิวโต ” ผู้ที่มีร่างกายพิการเดินไม่ได้เวลาเคลื่อนที่จะใช้วิธีถัดไป เขาได้รับความรักความเมตตาจากพี่หิวโตอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้

...อาจจะพูดได้ว่าในวัยเด็กนั้น พี่หิวโตเป็นผู้ใหญ่เพียงคนเดียวที่ฉันสนิทด้วย ฉันขลุกอยู่กับแก หรือแม้แต่บางครั้ง เมื่อฉันถูกตีร้องไห้โฮก็มักจะวิ่งไปหาแกที่บ้านพี่หิวโตที่บ้านพี่หิวโตจะปลอบให้เงียบ สัญญาว่าจะทำไอ้โน่นไอ้โน้ให้เล่น

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 156)

ต่อมาเมื่อเขาเรียนจบ ป.7 บ้านเขาย้ายไปตัวจังหวัด ทำให้เขาห่างเหินพี่หิวโตไป

...ฉันไม่เคยมาหาพี่หิวโตอีกเลย ยิ่งในระยะหลังนี้ ฉันบอกอย่างไม่อายเลยว่าฉันลืมแกไปแล้ว ลืมจริง ๆ

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 156)

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์แต่เก่าก่อนนั้น ชายหนุ่มไม่ได้ให้ความสนใจ เขามีชีวิตมีสังคมที่แตกต่างออกไปจากเดิม จึงทำให้วัฒนธรรมความเอื้ออาทรของคนชนบทที่เคยมีอยู่ต้องหายไป ด้วย และยิ่งถ้าไม่มีผลประโยชน์ด้วยแล้ว เรื่องนั้นก็จะถูกกลบออกไปได้ง่ายขึ้น ดังเช่นเรื่องไม้ซางที่พี่หิวโตฝากชายหนุ่มซื้อก็ถูกชายหนุ่มลืมไป จนกระทั่งเมื่อเขากลับมาเยี่ยมบ้านเกิด พี่หิวโตทวงถามไม้ซางจากเขาก็ก่อนหน้านั้นก็เลยใจ เพราะเขาได้ลืมไปเรื่องนี้อย่างสนิท เขาจึงต้องรับปากจะซื้อให้อีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่ถึงจะได้ เพราะเขาคิดว่ายังมีธุระอื่นของเขาที่จำเป็นมากกว่า ดังนี้

...ฉันเผลอถามตัวเองว่า ก่อนจะขึ้นไปแม่ฮ่องสอนเพื่อจัดการความต้องการของตัวเอง

ฉันควรจะกลับไปที่บ้านเกิดอีกครั้งจะดีไหมหนอ ? หรือว่าขอให้ฉันกลับจากแม่ฮ่องสอนก่อน?

“เอาไว้ว่าง ๆ ดีกว่านะ”

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 161)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ชายหนุ่มไม่มีความผูกพันกับคนและสถานที่เกิดเลย ซึ่งแม้แต่พี่หิวโตผู้ที่เคยสนิทสนมกับเขามากที่สุด เขายังลืมและไม่สามารถที่จะสละเวลาซื้อไม้ซางให้ได้ แต่เขากลับให้ความสำคัญกับการซื้อที่ดินของตนเองมากกว่า ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของคน การที่ชายหนุ่มเปลี่ยนไปเพราะเขาเริ่มมีความคิดเกี่ยวกับการคบคน ที่จะต้องมีผลประโยชน์ต่อกัน ถ้าทราบใดที่หมดผลประโยชน์ต่อกัน ความสัมพันธ์นั้นก็จางหายไปด้วย และนอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่า คนส่วนมากจะให้ความสำคัญกับเรื่องของตนเองมาอันดับแรก ถึงแม้ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องธรรมดา และจะให้ความสำคัญเรื่องของผู้อื่นรองลงไป

2. ความต้องการที่ไม่รู้จักพอของมนุษย์

ชายหนุ่มรู้สึกแปลกใจในความต้องการของพี่หิวโต ที่ต้องการเพียงไม้ซางอันเดียว ถึงแม้เวลาจะผ่านมา 14-15 ปี ดังคำบรรยายต่อไปนี้

...ยังอดประหลาดใจไม่ได้ว่า ทำไมแกถึงผูกพันกับไม้ซางเล็ก ๆ เพียงอันเดียวทั้งที่เวลาผ่านมาตั้งนานเลยมาตั้งสิบสี่สิบห้าปีแล้ว ทำไมแกถึงยังจำมันได้แม่นยำ น่าจะลืมมันไปได้แล้วเพราะไม่ใช่เรื่องสลักสำคัญอะไรหนักหนา หรือว่าในชีวิตของแกไม่เคยได้รับอะไรเลยที่นอกเหนือไปจากปัจจัยสี่ แกถึงได้รอคอยไม้ซางจากฉัน - ฉันไม่แน่ใจ...

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 160)

จะเห็นได้ว่าสภาพของคนพิการคนหนึ่งที่อยู่อย่างไร้ความหมาย ถูกสังคมลืม ชีวิตมีแต่ความอ้างว้างว่าเหว เขาต้องการเพียงสิ่งของเล็กน้อย แต่ก็ไม่สามารถหาให้กับตนเองได้ ผิดกับชายหนุ่มความต้องการของเขาไม่มีที่สิ้นสุด ดังข้อความว่า

...เมื่อฉันย้อนคิดถึงตัวเอง ครั้งแรกเมื่อฉันแต่งงานใหม่ๆฉันเพียงต้องการอยากมีบ้านของตัวเองสักหลังหนึ่งก็พอ หลังจากมีบ้าน (ผ่อนส่ง) แล้ว ต่อมาฉันอยากได้โทรทัศน์สักเครื่อง

หนึ่ง เพื่อให้ภายในบ้านได้เฟลิดเฟลิน ไม่นานฉันก็อยากได้ตู้เย็นเพื่อเอาไว้แช่อาหารสด ๆ และเครื่องดื่มบางชนิด เว้นไปได้สักสอง - สามปี ฉันก็อยากได้รถเพื่อการเดินทางและการค้าของฉันจะได้คล่องแคล่วขึ้น แล้วตัดสินใจซื้อรถ (มือสอง) ไว้ใช้คันหนึ่งและสัญญา กับตัวเองว่าฉันจะไม่อยากได้อะไรอีกแล้ว...

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 161)

ชายหนุ่มมีความต้องการที่ไม่รู้จักพอ เมื่อได้สิ่งหนึ่งแล้วก็อยากได้อีกสิ่งหนึ่ง ถึงแม้ว่าฐานะเศรษฐกิจในครอบครัวไม่เอื้ออำนวยให้ก็ตาม แต่ความอยากได้อีกมีก็เป็นวิสัยของมนุษย์ทั่วไปที่พยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนความจำเป็นต่างๆ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง และเมื่อเพื่อนมาบอกเรื่องที่ดินเขาคิดว่า

...น่าจะซื้อแล้วปลูกกระท่อมทิ้งไว้ หน้าหนาวจะได้ขึ้นไปนอนเล่น ฉันเกิดนี้ก็อยากได้ขึ้นมาอีก ตั้งใจว่าเดือนหน้าจะขึ้นไปดูพร้อมกับเพื่อน...

(กลับบ้านเกิด ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 161)

จะเห็นได้ว่า คนส่วนมากเมื่อเศรษฐกิจของครอบครัวเริ่มดีขึ้น กำลังซื้อเริ่มมีมากขึ้น จากความต้องการในสิ่งที่จำเป็นได้เรียบร้อยแล้ว ต่อไปก็จะหันมามองสิ่งที่มาประดับฐานะของตน ดังนั้นคนที่ไม่รู้จักพอ ก็เป็นผู้มีหนี้สินมีความกังวลใจ มีความทุกข์ใจด้วยความอยากได้ตลอดเวลา ตราบใดที่ไม่รู้จักหักห้ามใจตนเอง

เรื่องย่อ "มีดประจำตัว"

ครอบครัวหนึ่งมางานเลี้ยงสังสรรค์ที่จัดขึ้นเฉพาะมนุษย์ชั้นสูง เมื่อเริ่มเข้าไปในงานเลี้ยง พ่อและแม่แนะนำให้ลูกวางตัวให้เหมาะสมกับสังคมของมนุษย์ชั้นสูง ส่วนลูกชายยังตื่นเต้นประหม่า ขลาดกลัวเพราะเป็นครั้งแรกในการมาสังสรรค์ และเริ่มหัดใช้มีดประจำตัว

พ่อและแม่พยายามสอนให้ลูกรู้จักใช้มีดประจำตัว และกล้าที่จะใช้มัน...ให้ลูกแยกให้ได้

ระหว่างมนุษย์ชั้นต่ำกับมนุษย์ชั้นสูง ต้องรู้จักกล้าที่จะกระทำกับมนุษย์ชั้นต่ำ

เมื่องานเริ่มได้มีบ่อยขึ้นเตียงโลหะเข้ามา ทุกคนในงานเลี้ยงเตรียมพร้อมที่จะจัดการกับอาหารมือนั้น อาหารบนเตียงเป็นร่างของชาย 1 คน หญิง 1 คน นอนหายใจอยู่ และมีปลอกเหล็กยึดติดกับเตียงไว้. . . เมื่อเจ้าภาพกล่าวเปิดงาน ทุกคนถือมีดของตนเดินตรงเข้ามาที่เตียงโลหะ แล้วต่างคนต่างก็แย่งกันตัดอวัยวะส่วนต่างๆ ของหญิงชายคู่นั้น ลูกชายไม่ค่อยกล้าตัดเพราะเขารู้สึกขะเขยง แต่เขากลัวพ่อแม่กลัวจะตำหนิ เขาจึงจำใจตัดนิ้วหัวแม่เท้า 1 อัน เมื่อพ่อแม่เห็นเข้า จึงแสดงความไม่พอใจว่าลูกได้อาหารมาน้อยเกินไป ลูกชายเมื่อได้นิ้วมาแล้วยังไม่ค่อยกล้ากิน แต่ก็ถูกพ่อแม่และแม่คะยันคะยอให้กิน เขาจึงกินอาหารในงานจนหมดและเริ่มติดใจ ในรสชาติของมัน เขารู้สึกถึงความอร่อยจนต้องขออาหารในงานของพ่อแม่มากินอีก พร้อมกันนั้นเขาเริ่มมองบริกรรมนุ่มด้วยความรู้สึกที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งพ่อแม่และแม่รู้สึกพอใจในตัวเขามาก ที่สามารถใช้มีดประจำตัวได้เป็นอย่างดี

แนวคิด

การเอาวัดเอาเปรียบของผู้ที่มีฐานะดีต่อผู้ที่ด้อยฐานะ ทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องมิดประจำตัว

1. การเอาวัดเอาเปรียบของมนุษย์ในสังคม

“มิดประจำตัว” เป็นเรื่องที่คุณเขียน นำเอาสัญลักษณ์เข้ามาใช้โดยให้มิดประจำตัวแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น อำนาจ เงิน การศึกษา และฐานะทางสังคม ซึ่งมนุษย์ชั้นสูงได้ใช้เป็นเครื่องมือในการกดขี่ข่มเหง เอาวัดเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่าอย่างไม่มีมนุษยธรรม

การเอาวัดเอาเปรียบนี้ ผู้เขียนได้เสนอเหตุการณ์ในงานกินเลี้ยงของมนุษย์ชั้นสูงกลุ่มหนึ่งที่แสดงพฤติกรรมของสังคมคนกินคน โดยมีสองสามีภรรยาพาลูกชายไปฝึกหัดการใช้มิดประจำตัว ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความมีอำนาจ โดยทั้งสองพยายามปลุกฝังให้ลูกชายเป็นผู้ที่มีจิตใจเหี้ยมโหดไร้ความเมตตากรุณา และกล้าที่จะทำร้ายผู้ที่ด้อยกว่าหรือพวกมนุษย์ชั้นต่ำ ได้อย่างไม่รู้สึกสงสาร

แต่ประการใด และยังได้แนะนำการเข้าสังคมกับพวกมนุษย์ชั้นสูงด้วยกันไว้ว่า

“ระวังไอ้แก่นั่นไว้ ถึงเวลาแล้วอย่าไปยืนใกล้มันเหลียมจัด”

“คนที่ใส่ชุดสีครีมนั่นไง” ภรรยาผมแอบชี้

“อย่าไปมองมัน ฟังพ่อ มันชอบทำมิดของมันร่วงอยู่เรื่อย ตอนชุดมุนกัน บางทีโดน นิ้วพวกเรากันเองขาดหลายคนเคยโดน...ชอบใจ...เอาดีมีเสียอีกแก้ว เดียวคงได้ เวลา” ผมส่งแก้วเครื่องดีมให้ลูก

“ถึงลูกจะคบค้ากับไอ้พวกนี้มีมิดประจำตัวด้วยกัน แต่ก็อย่าไว้ใจใคร” ภรรยาผมเสริม ขึ้น

(มีดประจำตัว ใน ชุดมีดประจำตัว 2527 : 166)

จะเห็นได้ว่าพวกมนุษย์ชั้นสูงเป็นพวกที่มีเล่ห์เหลี่ยม สามารถทำร้ายพวกเดียวกันได้ การที่จะอยู่ในสังคมนี้จะต้องระมัดระวังตัวอยู่ตลอดเวลา ใครพลาดก่อนจะถูกพวกที่เหลือทับถมทันที ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า คนที่อยู่ระดับเดียวกันหรือพวกเดียวกัน ยังไม่มีความไว้วางใจกัน ทำให้มองเห็นว่าสังคมมนุษย์กลุ่มนี้ ขาดความจริงใจต่อกัน ทุกคนได้แต่สวมหน้ากากเข้าหากัน เพื่อปกปิดความเลวร้ายของตนไว้ โดยให้สังคมทั่วไปมองว่าตนเป็นคนดี เป็นที่น่าเคารพนับถือ ผู้เขียนได้ใช้ผ้ากันเปื้อนเป็นสัญลักษณ์ แทนสิ่งทีนำมาปกปิดความเลวร้าย

...ทุกคนต่างสรวนกับการผูกผ้ากันเปื้อนอยู่ในความสลัว รวกับก๊ากัดตาคร่ำกำลังเตรียมตัวก่อนจะสับหมูหรือสับเนื้อ แต่เกรงว่าเลือดของสัตว์บนเขียงจะกระเซ็นมาเปื้อนเสื้อผ้าอันสะอาดสะอาดของเขา

(มีดประจำตัว ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 170)

แต่ทั้งที่รู้จักยังมีคนอื่นอีกเป็นจำนวนมาก ที่ยังต้องการเข้าไปอยู่ในแวดวงของมนุษย์ชั้นสูง กลุ่มนี้

...มีคนอีกเป็นจำนวนมากมหาศาลที่พยายามไขว่คว้าหา มิดประจำตัว แต่ไร้ผลบางคน ลงทุนถึงขนาดเป็นนายหน้าค้า - ขายพ่อแม่ , พี่น้องตัวเอง เพื่อจะได้สิทธิในการมีมิดประจำตัว

บางคนวิ่งเต้นเดินทางไปต่างประเทศ เพื่อให้ทางโน้นรับรองในการขอสิทธิมีมิดประจำตัว
หลายคนยอมอยู่นอกกฎหมายเพื่อแสวงหา มิดประจำตัว

(มีดประจำตัว ใน ชุดมิดประจำตัว. : 168)

ความหอมหวานของการมีอำนาจทำให้หลายคนลืมนึกถึงคุณธรรม พยายามทุกวิถีทาง
เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ถึงแม้จะลำบากหรือต้องทำลายล้างมนุษย์ด้วยกันก็ตาม และการที่มนุษย์
พยายามแสวงหา มิดประจำตัว เป็นเพราะหลายคนรู้ว่าสิ่งนี้จะทำให้พวกเขาเป็นคนเหนือคน พ่อ
จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะปลุกฝังทัศนคติแก่ลูกชายของตน เพื่อรักษาสถานภาพความเป็นอยู่ที่สุข
สบายของพวกเขาไว้

ส่วนลูกชายซึ่งเป็นเด็กที่ยังมีความบริสุทธิ์อยู่ เคยมีชัยชนะในพฤติกรรมของคนระดับ
ตน แต่เมื่อได้ล้มลงและรู้ถึงรสชาติก็ติดใจเหมือนคนทั่วไป พ่อได้สังเกตเห็นความรู้สึกของลูกชาย
ว่า

...ในปากยังคงเคี้ยวเอื้องเนื้ออยู่ ผมรู้ว่าเขายังไม่อยากกลืนมันลงคอ เพราะเสียดาย
รสชาติของเนื้อคนนั่นเอง. . .

(มีดประจำตัว ใน ชุดมิดประจำตัว. 2527 : 176)

เด็กที่ถูกปลุกฝังให้มีลักษณะดังกล่าว เขาจะสะสมพฤติกรรมนั้นไว้ และเด็กกลุ่มนี้เมื่อ
เป็นผู้ใหญ่ในอนาคตก็จะเป็นอันตรายต่อสังคม เพราะจะเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่าเหมือนพ่อแม่เขา
ฉะนั้นสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอนอบรมและสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ด้วย จะมีอิทธิพลต่อจิตใจและพฤติกรรม
ของเขาอย่างมาก

การเอาเปรียบของมนุษย์ชั้นสูงที่กระทำต่อมนุษย์ชั้นต่ำนี้ แสดงให้เห็นสภาพสังคม
แบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา สังคมที่มีแต่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น กอบโกยผลประโยชน์เข้าใส่ตน
และพวกพ้อง โดยไม่สนใจต่อความทุกข์ร้อนของคนอื่น จึงเป็นสังคมที่น่ากลัวอย่างยิ่ง

เรื่องย่อ “ที่นี่เจียบสงบ”

สภาพของเมืองที่ผิดไปจากธรรมดา เพราะเป็นเมืองที่เจียบสงบไม่มีเสียงใด ๆ ออกมาเลย เมืองนี้ปกครองโดย “ รัฐบาลคอมพิวเตอร์”

บ้านหลังหนึ่งมีสามี-ภรรยาทั้งคู่ชาวในโทรทัศน์ ภรรยาซุนผ้าไปด้วยดูไปด้วย ทั้งคู่ดูโทรทัศน์นี้อย่างเบื่อหน่าย แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะมันเป็นกฎระเบียบข้อหนึ่งที่รัฐบาลคอมพิวเตอร์กำหนดไว้ ให้บ้านทุกหลังต้องมีโทรทัศน์อย่างน้อย 1 เครื่อง และต้องดูรายการที่รัฐบาลเสนอมา ขณะที่ทั้งสองนั่งดูโทรทัศน์อยู่นั้น ได้มีเสียงสัญญาณในโทรทัศน์เตือนให้ผู้เป็นภรรยาสนใจในการเสนอข่าวของรัฐบาลด้วย มิฉะนั้นจะมีความผิด วันนั้นนอกจากจะมีข่าวแล้วรัฐบาลยังเสนอการตัดสินใจของ “ชาลีผู้ดีด้าน” ชาลีเป็นนักแสดงตลก ในช่วงที่เขายังหนุ่ม เขาร่ำรวยมากทั้งเงินทองและอารมณ์ขัน แต่ภายหลังที่รัฐบาลคอมพิวเตอร์ได้รับเลือกเข้ามาเป็นรัฐบาลของเมืองนี้ ได้เปลี่ยนแปลงการเก็บภาษีประชาชนใหม่เรียกว่า “ภาษีหนึ่งในสาม” เพื่อนำไปพัฒนาหน่วยทหารและข้าราชการคอมพิวเตอร์ อีกทั้งวิทยาการใหม่ๆทางคอมพิวเตอร์ เพื่อเอาไว้ปกครองมนุษย์ธรรมดาให้อยู่ในระบบระเบียบ

ชาลียินดีเสียภาษีให้รัฐ เขาเป็นหนึ่งผู้ที่เลือกรัฐบาลคอมพิวเตอร์เข้ามา เพราะเขารู้สึกเหมือนมนุษย์ธรรมดาหลายคน ที่เสื่อมศรัทธามนุษย์ธรรมดาด้วยตัวเอง จึงเลือกมนุษย์คอมพิวเตอร์ จากการเก็บภาษีหนึ่งในสามกลายเป็น “สองในสาม” แต่รัฐบาลก็ยังไม่พอให้รัฐต้องใช้บำรุงมนุษย์คอมพิวเตอร์อีกมาก ดังนั้นจึงเรียกเก็บภาษีเพิ่มอีกโดยหันไปเก็บภาษีหัวเราะ เพราะถือว่าเป็นสิ่งฟุ่มเฟือย ใครหัวเราะต้องเสียภาษี อาชีพชาลีจึงต้องถูกกระทบไปด้วย เขาเปลี่ยนจากการแสดงตลกมาเป็นการแสดงเรื่องเศร้า แสดงได้ไม่นานรัฐบาลก็ออกกฎหมายเก็บ “ภาษีร้องไห้” ชาลีต้องเสียภาษีจนหมดตัว เขาไม่มีเงินเสียภาษีจนศาลสั่งให้ทำงานในคุก 1 ปี เป็นการชดใช้ ต่อจากนั้นให้เนรเทศไป แต่กระนั้นชาลีก็ไม่มีทรัพย์สินจ่ายค่าเดินทาง ศาลจึงสั่งให้ชาลีทำงานหนักอีก 5 ปี แล้วเนรเทศออกไป เมื่อจบข่าวของชาลี สองสามีภรรยาจึงรีบเข้านอน เพราะรัฐบาลจะดับไฟพร้อมกันทั้งเมือง

แนวคิด

การปกครองระบบเผด็จการเป็นการลิดรอนสิทธิของทุกคนและทำให้ได้รับความเดือดร้อน

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องที่นี้เจียบสงบ

1. การปกครองระบบเผด็จการ

รัฐบาลคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นรัฐบาลเครื่องกลที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ได้ออกกฎหมายบังคับประชาชน โดยให้บ้านทุกหลังมีโทรทัศน์อย่างน้อยครบครัวละ 1 เครื่อง เพื่อดูรายการที่รัฐบาลนำเสนอ และในขณะที่นั่งดูรายการในโทรทัศน์จะต้องดูด้วยความตั้งใจ มิฉะนั้นจะถือว่าทำผิดกฎหมายของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ ดังที่ผู้เป็นภรรยากำลังดูรัฐบาลคอมมิวนิสต์ เดือนดังนี้

...เสียงสัญญาณเรียกภายในห้องดังขึ้น เขาละสายตาจากจอภาพมองหน้าหล่อน ในจังหวะเดียวกันนั้นหล่อนเงยหน้ามองมาทางเขาพอดี ทั้งสองมองหน้ากันคล้ายปรึกษาว่า ใครควรจะไปตอบรับสัญญาณเรียกเขาลุกขึ้นเดินไปรับสัญญาณ

“อาร์ เอส บวก จุด เอฟ 1478 ครับ” เขากรอกเสียงลงไปในที่

“บอกภรรยาคุณให้สนใจจอภาพ ไม่เช่นนั้นจะมีความผิดตามประมวลกฎหมายการรับรู้ข่าวสารจากรัฐบาล ในข้อหกลิบจุดหนึ่งว่าด้วยประชาชนทำงานส่วนตัว ในระหว่างรัฐบาลออกอากาศทางจอภาพ เราเตือนมาด้วยความปรารถนาดี...” เป็นเสียงที่ดังมาตามสาย น้ำเสียงราบเรียบปราศจากอารมณ์

“ครับ ผมจะบอกเดี๋ยวนี้แหละครับ ขอพระคุณท่านที่กรุณาเตือน...”

“นี่คุณ ทางศูนย์เขาเตือนมาว่า ให้คุณเลิกทำงานส่วนตัว”

(ที่นี้เจียบสงบ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 180)

สิทธิของประชาชนได้ถูกลิดรอนแม้กระทั่งอยู่ในที่พักอาศัยของตน ประชาชนจะไม่ได้รับอิสระในการเลือกดูรายการ เพราะรัฐบาลคอมมิวนิสต์จะเป็นผู้ผลิตรายการเอง รายการทั้งหมดจะเป็นการแถลงการณ์ของรัฐ และข่าวการลงโทษผู้กระทำผิด รายการบันเทิงถูกตัดออกเพราะรัฐบาลให้เหตุผลว่าเป็นของฟุ่มเฟือย ที่ประเทศกำลังพัฒนาไม่ควรจะมี

รัฐบาลคอมมิวนิสต์พยายามหาเงินเพื่อนำไปพัฒนาพวกมนุษยคอมมิวนิสต์ด้วยกัน จนทำให้ประชาชนเดือดร้อนกันไปทั่ว เพราะรัฐบาลออกกฎหมายเรียกเก็บภาษีหลายครั้ง จนกระทั่ง

ซาลี ชายชราผู้ที่อาชีพผู้มีอาชีพนักแสดงตลก ต้องถูกผลกระทบจากการเรียกเก็บ “ภาษีหัวเราะ” เขาต้องตกงานเพราะไม่มีคนไปดู ทำให้เขาต้องเปลี่ยนจากแสดงตลกเป็นแสดงเรื่องโศกเศร้า แต่ก็ไม่พ้นความเดือดร้อน เพราะรัฐบาลได้ออกกฎหมาย “ภาษีร้องไห้” อีกดังนี้

... วันหนึ่งรัฐมนตรีคลังคอมพิวเตอร์ จึงเสนอร่างกฎหมายเก็บภาษีขึ้นใหม่เรียกว่า “ภาษีร้องไห้” มีเนื้อหาใจความว่า “ผู้ใดร้องไห้ ผู้นั้นต้องเสียเงินให้รัฐบาล โดยเน้นหลักว่าภาษีร้องไห้นั้นมนุษย์ธรรมดาชั้นต่ำจะเดือดร้อนน้อยที่สุดหรืออาจจะไม่เดือดร้อนเลย เพราะการร้องไห้เป็นของฟุ่มเฟือย เสียพลังงาน เสียเวลาซึ่งมนุษย์ธรรมดาชั้นต่ำไม่มีเวลามาร้องไห้อีกแล้ว ฉะนั้นผู้ที่เดือดร้อนจากการเก็บ ภาษีร้องไห้ครั้งนี้คือมนุษย์ธรรมดาชั้นสูง ซึ่งมีเวลาร้องไห้. . .

(ที่นี้เสียบสงบ ใน ชุดมิดประจำตัว. 2527 : 188)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประชาชนในเมืองนี้อยู่กันอย่างไม่มีความสุข เพราะเขาถูกลิดรอนสิทธิกระทั่งอารมณ์ตัวเองยังไม่สามารถแสดงออกมาได้ และยังประชาชนชั้นต่ำด้วยแล้ว แม้กระทั่งเวลาร้องไห้ยังไม่มี พวกเขาถูกกระทำเหมือนไม่มีชีวิตจิตใจ ทำงานไปวันหนึ่งๆเท่านั้น ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นการกระทำของรัฐบาลคอมพิวเตอร์ ที่กระทำทุกอย่างเพื่อพวกพ้องของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่นว่าจะเป็นอย่างไร

การออกกฎหมาย “ภาษีร้องไห้” ทำให้ซาลีถูกจับเพราะเขาไปนั่งร้องไห้หน้าทำเนียบรัฐบาล แล้วไม่มีเงินจ่ายค่าภาษี เขาต้องขึ้นศาลและถูกสอบสวนดังนี้

เสียงคอมพิวเตอร์ตั้งขึ้น

“ซาลี รหัสของคุณเท่าไร?”

“ผมไม่มีอะไรจะเสียแล้วผมจึงลี้มรหัส”

“ซาลี ฟังคำตัดสินจากศาล”

“ผมขอพูดอะไรก่อน” ซาลีขยับตัว ทหารคอมพิวเตอร์กระชับอาวุธในมือ

“ซาลี ไม่จำเป็นต้องพูด ซาลีต้องฟัง และปฏิบัติตามคำตัดสิน ศาลขอเริ่มประกาศคำตัดสิน”

... ชาลีมีความผิดฝ่าฝืนกฎหมาย ฉบับ ภาชีร้องให้ ทั้งที่รู้ยู่่ว่าตัวเองไม่สมบัติจะเสียอีกแล้ว การฝ่าฝืนครั้งนี้ให้เรียกเก็บภาษีชาลี โดยกำหนดให้ทำงานในที่คุมขังเป็นเวลา 1 ปี และเนื่องจากชาลีเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัว ไม่มีสมบัติอะไรอีกแล้วจึงเข้าขायที่ว่าชาลีเป็นบุคคลที่รัฐไม่พึงปรารถนาสมควรเนรเทศ แต่การเนรเทศครั้งนี้ชาลีไม่มีทรัพย์สินจ่ายค่ายานเดินทาง จึงให้ชาลีทำงานหนักต่ออีก 5 ปี เพื่อเป็นค่าเดินทางให้รัฐ พันกำหนดทำงานหนัก 6 ปีแล้ว ให้เนรเทศชาลี...ศาลชอยุติคดี

(ที่นี้เงียบสงบ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 190)

จะเห็นได้ว่า การปกครองของรัฐบาลคอมพิวเตอร์เป็นไปอย่างไม่ชอบธรรม ประชาชนไม่มีสิทธิ์มีเสียงที่จะแสดงความรู้สึกนึกคิดใดๆได้เลย ทุกคนจะต้องฟังและปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด ความถูกต้องอยู่ที่อำนาจของรัฐบาลฝ่ายเดียวเป็นผู้ตัดสิน ชาลีต้องถูกดำเนินคดีเพียงเพราะเขาเป็นตัวของตัวเอง ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า การปกครองระบบเผด็จการ เป็นการจำกัดสิทธิ์ทุกอย่าง ตั้งแต่สภาพภายนอก ความเป็นอยู่ จนกระทั่ง อารมณ์ภายในตัวมนุษย์ อำนาจเผด็จการจึงเป็นการจำกัดสิทธิ์โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของใครเลย ทั้งนี้ความหมายที่ผู้เขียนแฝงไว้ในเรื่องคือการปกครองระบบประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิ์ แสดงความคิดเห็นได้เท่าที่สิทธิ์ของประชาชนพึงมีพึงได้และทุกคนควรรักษาไว้

2. ความเสื่อมศรีทธาของประชาชนต่อผู้แทนราษฎร

ก่อนการปกครองของรัฐบาลคอมพิวเตอร์ เป็นการปกครองแบบรัฐบาลผสมระหว่างมนุษย์ธรรมดา กับมนุษย์คอมพิวเตอร์ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ ชาลีและมนุษย์ธรรมดาทุกคนได้เลือกมนุษย์คอมพิวเตอร์ ดังคำบรรยายว่า

... ชาลีเช่นเดียวกับประชาชนทุกคน เขาเสียภาษีให้รัฐคอมพิวเตอร์ ไม่ว่าจะรัฐจะเรียกเก็บเท่าใด ชาลีไม่เคยสงสัยว่า ทำไมรัฐจะต้องทำนุบำรุงแต่เรื่องของคอมพิวเตอร์เท่านั้น ทั้งที่ตัวเองเป็นมนุษย์ธรรมดาที่ต้องเสียภาษีให้ เขาเชื่อในรัฐคอมพิวเตอร์ เพราะเขาเองก็เหมือนมนุษย์ธรรมดาหลายคน ที่เสื่อมศรีทธาต่อการปกครองของมนุษย์ด้วยกันเอง จึงเลือกผู้แทนจากพรรคคอมพิวเตอร์

(ที่นี้เงียบสงบ ใน ชุดมีดประจำตัว. 2527 : 186)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของการเลือก ตั้งว่าผู้ที่ถูกเลือกให้เป็นตัวแทนประชาชนเข้าไปบริหารประเทศ ควรต้องทำตัวให้ประชาชนเกิด ความรู้สึกรักและศรัทธา เพื่อผลการเลือกตั้งครั้งต่อไป และก็เช่นเดียวกันประชาชนทุกคนควรคิด พิจารณาให้ดีก่อนเลือกผู้แทนของตนเข้าสภา เพราะนั่นหมายถึงคนที่จะมาวางแผนการพัฒนา ประเทศ ถ้าเพียงแต่ดูอย่างผิวเผิน เพื่อต้องการเพียงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น การเลือกตั้งก็ จะอันตรายทั้งประชาชนและประเทศชาติ

สรุปผลการวิเคราะห์เรื่องสั้นชุดมิดประจำตัว

เนื้อเรื่องของเรื่องสั้นชุดมิดประจำตัว ได้สะท้อนภาพสังคมอย่างหลากหลาย ทั้งสภาพ ความเป็นอยู่และสภาพการเมืองการปกครอง มีทั้งการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาและการนำเสนอ แบบใช้สัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้

การเอาวัดเอาเปรียบของมนุษย์ในสังคม ปราบกฏภาพผู้มีฐานะยากจน หรือผู้ที่อยู่ในระดับ ล่างของสังคมจะเป็นผู้ที่ถูกเอาวัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีฐานะทางสังคมสูงกว่า ดังเช่นในเรื่องมิด ประจำตัวที่แสดงภาพเหตุการณ์งานกินเลี้ยง “คนกินคน” ซึ่งเป็นการนำเสนอแบบใช้สัญลักษณ์ เจ้ ค่อมถูกชายกักขฬะขมขึ้นจนท้องแล้วหนีไป เจ้ค่อมต้องเลี้ยงดูลูกอย่างโดดเดี่ยวในเรื่องผลตอบ แทนและยังได้เห็นว่า คนยากจนไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงหนีความจนไปได้ คนเหล่านี้ไม่สามารถจะ เปลี่ยนอาชีพไปทำงานที่มีรายได้ดีได้เลย เพราะเขาขาดทั้งความรู้และทุนทรัพย์ในการลงทุน ดัง เช่นชายต่างวัย 2 คน ที่ไม่สามารถจะเปลี่ยนอาชีพได้ในเรื่องฝันกลางแดด

คุณค่าของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความมีน้ำใจต่อกันของเพื่อนมนุษย์ ซึ่งไม่ จำเป็นว่าจะต้องเป็นพี่น้องหรือญาติ ทุกคนแสดงความมีน้ำใจต่อกันได้ดังที่เจ้ค่อมแสดงต่อกลุ่มนัก ศึกษาต่างจังหวัดที่ยากจนที่ไม่ใช่ญาติในเรื่องผลตอบแทน และในเรื่องคนไร้ค่า แสดงให้เห็นภาพ คนที่ให้ความสำคัญต่อวัตถุ มากกว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นการนำเสนออย่างประชด ประชัณ

การแสดงพฤติกรรมทางเพศอย่างอิสระของชาวต่างชาติ ทำให้กระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย สาเหตุอาจจะมาจากการละเลยในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง หรือเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว จึงไม่มีการกวดขันจับกุม

การเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท ปรากฏภาพการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และบรรยากาศโดยทั่วไปของชาวทะเล ที่เคยอยู่กันอย่างถ้อยถ้อยอาศัยกลับต้องอยู่อย่างนักธุรกิจ บรรยากาศเดิมๆ ได้หายไปสิ้น ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

ด้านการเมืองการปกครอง ชาติ กอบจิตติ แสดงภาพการปกครองระบบเผด็จการที่ประชาชนไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็น ประชาชนทุกคนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งและนโยบายของรัฐบาลแต่เพียงฝ่ายเดียว และยังแสดงให้เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง ว่าผู้ที่ประชาชนจะเลือกเข้ามาเป็นคณะรัฐบาล จะต้องทำงานอย่างจริงจังมิฉะนั้นจะส่งผลไปถึงการเลือกตั้งครั้งต่อไป ทั้งนี้ผู้เขียนยังชี้ผลเสียของการเลือกตั้งผู้แทนไม่ดีเข้าสภาว่า ถ้าประชาชนไม่พิจารณาให้ดีทั้งประชาชนและประเทศชาติก็จะได้รับผลกระทบเช่นกัน

ความศรัทธาในศาสนา พบว่าชาวบ้านส่วนมากมีความศรัทธาในการทำบุญ และเคารพนับถือพระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของศาสนา หลายคนพร้อมที่จะรับฟังและกระทำตาม ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา จะเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของคนกลุ่มนี้ที่ทำให้ถูกหลอกหลวงได้ง่าย ดังเช่นในเรื่อง ชื้อบุญ และการแสดงภาพพระสงฆ์ไปหวนในเรื่อง พุ่มนี้ และการทำนายโชคชะตาในเรื่อง คนไร้ค่า

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ปรากฏภาพคนชนบทส่วนหนึ่งที่มีความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ทุกคนไม่กล้าลบหลู่เพราะกลัวการถูกลงโทษ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเชื่ออย่างงมงาย โดยไม่ยอมฟังคำอธิบายใดๆ ที่ขัดต่อความเชื่อของตน จึงทำให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงด้อยพัฒนาไปอีกนาน ถ้ามีประชาชนงมงายกับอำนาจลึกลับและไม่รับฟังเหตุผล

ในหนังสือ “ถนนหนังสือ” กล่าวว่า

ข้อมูลที่น่าเสนาในเรื่อง “ผลตอบแทน” แสดงภาพชีวิตในวัยหนุ่มของ ชาติ กอบจิตติ กับเพื่อนเกือบทั้งหมด ชาติกับเพื่อนของเขาในชีวิตจริงซ่อนตัวเองอยู่ในรายชื่อตัวละคร ซึ่งเป็นนักเรียนศิลป์ทุกคนที่หมกตัวอยู่ในบ้านเช่าอย่างแร้นแค้น ชาติ กอบจิตติ ได้กล่าวไว้ใน

“ถนนหนังสือ” ว่า “ผมคิดว่าเป็นช่วงที่มีอิทธิพลต่อผมมาก ตัวเจ็ค่อมมีจริงเราพยายามปกปิดไม่เรียกชื่อแก” (ถนนหนังสือ : 2528 : 18) ดังนั้นจะเห็นว่าภาพสะท้อนสังคมในเรื่องผลตอบแทน จึงมีความสมจริงมากระดับหนึ่ง

เรื่องสั้นชุด นครไม่เป็นไร มีเรื่องสั้นจำนวน 11 เรื่องดังนี้

1. เรื่องเปรียบเทียบ	2. คน หมา นก	3. เรียงความเรื่องบทสวดมนต์
4. หายไปกับลมหายใจ	5. เมืองผีหลอก	6. อากาศรอบกาย
7. บ้านเมืองของเธอ	8. ศัตรูภายใน	9. อวัยวะใหม่
10. แมวบนหลังคา	11. นครไม่เป็นไร	

เรื่องย่อ “เรื่องเปรียบเทียบ”

ชายหนุ่มคนหนึ่งอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ วันหนึ่งเพื่อนที่อยู่ภาคใต้ ได้เดินทางมาหาที่บ้านเพื่อมาขออยู่อาศัยด้วยชั่วคราว เพราะกำลังเดือดร้อนเนื่องจากถูกญาติพี่น้องโกงหลังจากพอเสียชีวิตไป และในขณะเดียวกันนี้ชายหนุ่มก็ต้องต้อนรับเพื่อนอีกคนที่ขาพิการ เขาถูกเพื่อนด้วยกันโกง เรื่องเข้าหุ้นกันทำบริษัทโฆษณา และขี้ร้ายภรรยาหนีไปอีก เขากลุ้มใจเต็มเกล้ามามายจนวันหนึ่งเดินตกบันได ทำให้ขาที่หักอยู่แล้วมาหักซ้ำอีก เมื่อเหตุการณ์ เป็นเช่นนี้ เขากลุ้มใจมาก จึงคิดว่าการวาดรูปจะช่วยให้เขากลายเครียดได้บ้าง และยังมีรายได้อีกด้วย เขาขอให้ชายหนุ่มเจ้าของบ้านช่วยสอนเทคนิคการวาดรูปให้

เพื่อนขาพิการเมื่อเรียนรู้เทคนิคการวาดรูปได้แล้วก็ขอตัวกลับ ก่อนกลับเขาคิดได้ว่ายังมีคนอื่นเป็นจำนวนมากที่มีสภาพตกต่ำกว่าเขา ส่วนเพื่อนที่มาจากใต้ก็คิดว่าถึงเขาจะถูกโกงแต่เขาก็ยังโชคดีกว่าชายขาเป๋เพราะภรรยาไม่ได้หนีไป ชายหนุ่มจึงคิดแล้วว่าคนที่ตกต่ำที่สุดนั้นจะนำชีวิตไปเปรียบเทียบกับใครดี

แนวคิด

มนุษย์ชอบนำชีวิตของตนไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ถ้ารู้ว่าตนเองมีสภาพชีวิตที่ดีกว่า จึงเกิดความพอใจและสบายใจขึ้น

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเปรียบเทียบ

1. มนุษย์จะรู้สึกสบายใจเมื่อรู้ว่าตนอยู่เหนือผู้อื่น

คนบางคนจะรู้สึกพอใจและสบายใจเมื่อรู้ว่าตนเองมีฐานะดีกว่าผู้อื่นหรืออยู่เหนือกว่าผู้อื่น ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงภาพเรื่องราวในชีวิตของชาย 3 คนในประเด็นดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน

ชายหนุ่มซึ่งมีอาชีพวาดภาพขายได้เช่าบ้านอยู่ในกรุงเทพฯ วันหนึ่งเพื่อนสนิทที่จากกันไปนานได้มาขอพักอยู่ด้วยชั่วคราว เพราะกำลังมีปัญหาเรื่องการค้าที่ถูกญาติ ด้วยกันโกงไป เขาเล่าให้ชายหนุ่มฟังว่า

... เขามาชวนกูทำก่อสร้าง กูไม่รู้อะไรนี้ไว้ใจกัน เห็นเป็นญาติ ลงแต่เงินอย่างเดียวไม่ได้ไปยุ่งอะไรกับเขา ลงไป ลงไป ตอนหลังเขามาบอกขาดทุน ขาดทุนก็ขาดทุนซิทำด้วยกันนี้ใช่ไหม แต่มันไม่อย่างนั้นสิ... พอกูเลิกออกมา... มันกำไร...”

(เรื่องเปรียบเทียบ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 6)

สภาพสังคมได้เปลี่ยนไป ความผูกพันกันทางสายเลือดหรือระบบเครือญาติมีน้อยลง การช่วยเหลือ ก็อгуลกันตั้งแต่ก่อนกำลังจะหมดไป เพราะสภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี ทำให้คนต้องแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันมากขึ้น เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของตนเอง จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว ชายหนุ่มฟังเรื่องราวของเพื่อนแล้วรู้สึกเห็นใจจึงปลอบใจเพื่อนว่า

“... เฮ้ย ใจเย็นๆ คิดอะไรมาก มึงยังดีกว่ากู ยังมีสวนที่มีที่มึง มึงดูกูสิมีอะไร บ้านยังต้องเช่าเขาอยู่” ผมว่าตามความจริง

(เรื่องเปรียบเทียบ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 17)

การพุดปลอบใจด้วยวิธีการเปรียบเทียบกับผู้อื่นที่มีฐานะด้อยกว่า หรือทำให้รู้สึกว่าตนเองยังอยู่เหนือคนอื่น จะทำให้คนบางคนรู้สึกสบายใจขึ้น เพราะจะมีความรู้สึกว่ายังมีคนเป็นจำนวนมากที่เหมือนตน ตนไม่ใช่คนเดียวที่เป็นเช่นนี้ คนจะรู้สึกอยู่เสมอกว่าหากตนยังอยู่ในฐานะ

ที่จะช่วยคนอื่นได้ ตนก็จะเกิดความภูมิใจดังเช่นชายหนุ่มที่ต้องต้อนรับเพื่อนอีกคนหนึ่งที่มีปัญหา ด้วยเรื่องถูกเพื่อนที่ร่วมหุ้นด้วยกันโกง เขาขอให้ชายหนุ่มช่วยบอกเทคนิคการวาดภาพให้ เพราะขณะนี้เขากำลังตกงานและเกิดอาการเครียดมาก จึงอยากจะหางานทำเวลากลางคืนเพื่อจะได้ลดอาการเครียดได้บ้าง ชายหนุ่มยินดีให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ เขากล่าวกับเพื่อนว่า

“ ถ้าเขียนเสร็จแล้วมาหากู กูจะพาไปฝากขายที่ร้าน ”

(เรื่องเปรียบเทียบ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 22)

ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นความรักเพื่อนของคนบางกลุ่มที่มีน้ำใจ มีความปรารถนาดี และช่วยเหลืออย่างจริงใจในยามที่เพื่อนเดือดร้อน โดยไม่ได้หวังผลตอบแทน เพียงแต่ขอให้คนที่เขาช่วยได้พ้นความทุกข์เท่านั้น และนอกจากนี้ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่า ความรักของเพื่อนบางคนนั้นมีมากกว่าความรักทางสายเลือดเดียวกันเสียอีก

ผู้อ่านยังได้มองเห็นความสุขความสบายใจ ที่เกิดจากการเปรียบเทียบสภาพชีวิตของตนกับคนที่พื้นฐานะด้อยกว่า ด้วยคำสนทนาของชายหนุ่มทั้ง 3 คน ดังนี้

“ มึงรู้ไหมทุกวันนี้กูคิดอะไร ”

“ ไม่รู้ มึงคิดอะไร ? ”

“ กูคิดว่ายังมีคนอื่นที่ลำบากมากกว่ากูอีกเยอะ บางทีพวกขอทาน ตาบอด แขนด้วนพวกนี้กูดูแล้วสบายใจ กูยังดีกว่าพวกนั้นหลายเท่า จริงๆนะ ” เขาหัวเราะ

ผมส่งเขาขึ้นรถเมล์เสร็จ เดินข้ามถนน เข้าชอยกลับบ้าน

“ คิดดูแล้วกูยังดีกว่าเพื่อนมึง ถึงถูกโกงเหมือนกันแต่เมื่อกูยังไม่หนี ” เพื่อนผมพูดขึ้น

“ เออ มองอย่างนั้นได้ก็สบายใจ ” ผมว่า

(เรื่องเปรียบเทียบ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2527 : 22)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า เพื่อนทั้งสองของชายหนุ่มมีความรู้สึกสบายใจขึ้น เมื่อเขารู้ว่าเขายังมีชีวิตที่ดีกว่าคนอื่นหลายคน ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกของมนุษย์

บางคนที่ชอบอยู่เหนือคนอื่น และความรู้สึกของบางคนที่พอใจในสิ่งที่ตนเองเป็นอยู่อย่างชายหนุ่ม
 เจ้าของบ้าน และมีความสลดใจกับบางคนที่อยู่ระดับล่างสุดในการเปรียบเทียบ ซึ่งได้แก่ กลุ่มขอ
 ทานที่ไม่รู้จะเปรียบเทียบกับใคร ถึงจะมีความรู้สึกที่สบายใจบ้าง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า
 คนกลุ่มที่น่าสงสารมากที่สุดในสังคมคือ คนที่อยู่ในฐานะหาเช้ากินค่ำ ฐานะยากจน ซึ่งเป็นคน
 ระดับล่างของสังคม และเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศนั่นเอง

เรื่องย่อ “คน หมา นก”

ชายหนุ่มกำลังนั่งดื่มเบียร์และกินไก่ย่าง “มัน-มัน” สุนัขของเขานั่งหมอบอยู่ข้างๆ ด้วย
 ชายหนุ่มกินไก่ย่างเหลือแต่กระดูกกองอยู่ เขายังไม่ยอมให้สุนัขของเขากินกระดูกไก่ เพราะเขาคิด
 ว่าจะทำให้มันเคยตัว กินไม่เป็นที่

มัน-มัน เห็นนกเขาที่บินมาเกาะอยู่บนกิ่งฝรั่ง เลยทำให้ชายหนุ่มมองไปเช่นนั้น แล้วเขา
 ก็นึกอยากได้นกขึ้นมา เขาพยายามที่จะจับนกให้ได้แต่ก็จับไม่ได้ เพราะนกบินหนีไปเกาะที่รั้ว
 เขาจึงคิดว่าดีเหมือนกันที่จับไม่ได้ เพราะนกมันคงต้องการอิสระ แต่สักครู่เขาก็บินจากรั้วมาเกาะที่
 กิ่งฝรั่งอีก เขาก็พยายามจับมันอีก แต่ก็พลาดได้เพียงหางหลุดติดมือเท่านั้น เขารู้สึกเสียใจที่ทำให้
 หางมันหลุดเพราะจะทำให้มันบินไม่สะดวกกลายเป็นนกพิการ เขาคิดว่าความผิดนี้เป็นเพราะ มัน-
 มัน ที่เห่านกเลยทำให้เขาอยากได้ เขาจึงเตะ มัน-มัน จนวิ่งหนีไป

แนวคิด

คนเราชอบปิดความผิดให้พ้นตัว และพยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดที่เข้าข้าง
 ตนเอง

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องคน หมา นก

1. มนุษย์ชอบที่จะโยนความผิดให้ผู้อื่น

มนุษย์ส่วนมากมักจะไม่นิยมรับผิดและปิดความผิดให้พ้นตัวหรือบางครั้งก็จะโยนความผิด

ให้กับผู้อื่น ถึงแม้ว่าตนเองจะเป็นผู้กระทำก็ตาม ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพพฤติกรรมนี้ผ่านมาทางตัวละครชายคนหนึ่งที่นั่งพักผ่อนพร้อมกับกินไก่ย่างไปด้วย แต่ไม่ยอมนำกระดูกไก่ที่เหลือวางอยู่บนโต๊ะให้สุนัขที่นั่งอยู่ข้างๆกิน เพราะต้องการฝึกนิสัยมันให้มีระเบียบ มีมารยาท สุนัขนั้นถึงแม้จะอยากกินเพียงใดก็ไม่กล้าได้แต่เพียงดม ๆ เท่านั้น

ครั้งเมื่อมีนกเขาเข้ามาเกาะที่กิ่งฝรั่งในบ้าน เขานึกอยากได้จึงพยายามไล่จับ ครั้งแรกนี้เขาจับไม่ได้เพราะนกได้บินหนีไป เขารู้สึกเสียดาย แต่ก็สำนึกได้ว่า

...เป็นการดีเหมือนกันที่เขาจับไม่ได้ เพราะนกมันก็คงต้องการอิสระถึงได้หนีจากกรงมา ถ้าเขาจับมันได้ก็คงต้องขังมันอีก มันก็ไร้อิสระเหมือนเช่นเดิม นกมันคงอยู่ในฟ้าอย่างอิสระ เขาหยุดผิวปาก ยืนมองมัน

มันหนีมาเพื่อไผ่หาอิสระแล้วทำไมเขาจะต้องนำมันมาเพื่อกักขังอีกเล่า? เขาสบายใจขึ้นเมื่อคิดเช่นนั้น พลังมองดูเมื่อเห็นมันโบยบินไป

(คน หมา นก ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 27)

ความเสียใจและเสียดายที่จับนกไม่ได้ ทำให้เขาคิดกลับเกลื่อนความรู้สึกเสียใจให้น้อยลง และยังให้ความรู้สึกว่าเขาทำดีแล้ว ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะพยายามคิดให้ตนเองถูกอยู่เสมอ แต่เมื่อเขาเห็นนกบินกลับมาเกาะที่ต้นฝรั่งอีกครั้ง เขาก็พยายามจับมันอีก และในการจับครั้งนี้เขาเกือบทำสำเร็จ เขาจับมันได้ แต่ด้วยสัญชาตญาณการเอาตัวรอด นกได้กระพือปีกอย่างแรงจนหลุดไปได้ เหลือแต่หางหลุดอยู่ในมือ เขารู้สึกเสียดายที่ไม่ได้นก และเสียใจที่ทำให้มันพิการไม่มีหาง เขาคิดได้ว่าควรจะปล่อยมันไปตั้งแต่ครั้งแรกแล้ว จะเห็นได้ว่าความคิดนี้ เป็นปกติธรรมดาของมนุษย์ที่สำนึกผิดหลังจากได้กระทำไปแล้ว และความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก เพราะตราบไคที่มนุษย์ยังไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยของตน

แท้จริงแล้วความผิดที่จับนกไม่ได้ควรเป็นของชายหนุ่ม แต่ก็ไม่เป็นเช่นนั้น เขากลับคิดเข้าข้างตัวเองว่า

...เขานึกมองมัน พลันนึกขึ้นได้ว่าเพราะหมาตัวนี้แท้ๆที่ทำให้มันต้องหางขาด ทำให้ชีวิต

ของนกเขาตัวนั้นต้องลำบากลำบาก ทำให้เขาต้องเสียใจถ้าหมาไม่เห่าเสียแต่แรก เขาก็คงไม่เห็นนก และเรื่องก็คงไม่เป็นเช่นนี้เพราะมีงตัวเดียว เขาหวดแข้งเข้าที่ตัวมันเสียงดัง ปึก มันส่งเสียงร้องวิ่งหายไป . . .

(คน หมา นก ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 29)

ชายหนุ่มนั้นถึงแม้จะรู้อยู่แก่ใจดีว่าเขาเป็นผู้กระทำเรื่องทั้งหมด แต่เขาปิดความผิดไปให้สุนัข นอกจากจะเห็นการโยนความผิดแล้ว ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นอีกประเด็นหนึ่งคือ การที่สุนัขเพียงแต่นั่งดมกระดุกไถ่อย่าง เท่ากับมันรู้ว่าสิ่งใดที่ควรทำและไม่ควรทำ ผิดกับชายหนุ่ม ที่ไม่รู้ในข้อนี้ยิ่งกว่านั้น เขายังได้ละเมียดสิทธิ์ของสัตว์โลกด้วยการเข้าไปประธานชีวิตของนกเขาตัวนั้น ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีฐานะด้อยกว่าจะเป็นเหยื่อของผู้มีอำนาจเหนือกว่า และจะถูกกดขี่ข่มเหงได้ตามใจชอบอยู่เสมอ ๆ ทำให้มองเห็นว่าสังคมนี้ผู้ที่เสียเปรียบในสังคมจะมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างลำบาก

เรียงความ “เรื่องบทสวดมนต์”

เด็กชายคนหนึ่งมาจากครอบครัวที่ยากจน พ่อของเขาพามาฝากไว้กับพระที่วัดเพื่อจะได้เรียนหนังสือ เขาอยู่วัดอย่างมีความสุขและสนุกกับเพื่อนเด็กวัดด้วยกัน ยกเว้นเรื่องการสวดมนต์ที่เด็กวัดทุกคนไม่ชอบเลย เนื่องจากวัดมีกฎว่าเด็กวัดทุกคนจะต้องท่องบทสวดมนต์ให้ได้ถ้าใครท่องไม่ได้จะถูกตี เด็กวัดหลายคนไม่เข้าใจว่าพระให้ท่องทำไม เพราะตนเองก็ไม่เห็นว่าบทสวดมนต์จะเอาไปทำอะไรได้ แต่ก็ต้องท่องเพราะกลัวถูกตี

เมื่อเด็กชายเรียนจบชั้นประถมปีที่ 7 พร้อมกับเด็กวัดอีกหลายคน ต่างก็ได้แยกย้ายกันกลับบ้านของตน และบัดนี้เด็กชายก็ลืมบทสวดมนต์ไปหมดแล้ว เพราะเขาไม่เห็นว่าจะมีประโยชน์ตรงไหน ทั้งไม่รู้อีกว่าจะนำมาใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างไร

แนวคิด

การสอนควรสอนให้เกิดความเข้าใจมากกว่าการท่องจำ และควรบอกถึงประโยชน์ที่ได้รับหรือจุดประสงค์ในการเรียนด้วย

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเรียงความเรื่องสวดมนต์

1. การกระทำทุกอย่างผู้ทำควรจุดประสงค์

จากเรื่องเรียงความเรื่องบทสวดมนต์ ผู้เขียนได้เสนอภาพของเด็กชายคนหนึ่ง ที่พื่อนำมาฝากเรียนหนังสือในวัด หลวงพี่ที่ทำหน้าที่สอนและดูแลเด็กวัด เป็นผู้ที่เคร่งครัดมาก หลวงพี่ได้ให้เด็กวัดทุกคนท่องบทสวดมนต์ ถ้าใครท่องไม่ได้จะถูกเขียนอย่างแรง บางครั้งถึงกับเนื้อแตก จึงเป็นเหตุทำให้เด็กวัดทุกคนเกลียดการท่องบทสวดมนต์ ดังนี้

...เรื่องท่องบทสวดมนต์จึงเป็นเรื่องที่พวกเราเกลียดกันมาก แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรเพราะเกรงกลัวไม่เรียว จึงจำเป็นต้องพยายามท่องให้ได้เพื่อเอาตัวรอดไว้ก่อน

(เรียงความเรื่องบทสวดมนต์ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 32)

การสอนให้เด็กท่องจำจะทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เพราะเด็กไม่รู้ว่าสิ่งที่ตนเองต้องฝึกท่องอยู่มากมายนั้น จะนำไปทำอะไรได้บ้างนอกจากพ้นการถูกตี และการลงโทษด้วยวิธีการที่รุนแรงจะทำให้เด็กเกิดทัศนคติ ที่ไม่ดีต่อเนื้อหาที่เรียนและครูผู้สอน เมื่อเด็กมีความรู้สึกที่ไม่ดี จึงส่งผลไปถึงผลของการเรียนอีกด้วย เช่นเดียวกับการท่องบทสวดมนต์ ที่เด็ก ๆ คิดว่าท่องให้จบๆ ไปได้ไม่ถูกตี เด็ก ๆ ไม่รู้สึกซาบซึ้งในหลักธรรมที่สอนอยู่ในนั้นเลย อาจจะเป็นเพราะบทสวดมนต์เป็นภาษาบาลี ทำให้เด็กไม่มีความหมายถึงแม้ว่าจะท่องได้คล่องก็ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความรู้สึกสูญเปล่า เพราะเมื่อเด็ก ๆ ออกจากวัด เขาก็ลืมหมดและไม่ได้ท่องบทสวดมนต์อีกเลย ดังข้อความที่บรรยายว่า

...ตั้งแต่ออกจากวัดมา ข้าพเจ้าไม่เคยท่องบทสวดมนต์เหล่านั้นอีกเลย เพราะไม่รู้จะนำมาใช้อะไรกับชีวิตประจำวันของข้าพเจ้า

(เรียงความเรื่องบทสวดมนต์ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 33)

การสอนสิ่งใดก็ตาม ควรที่จะชี้แจงให้ผู้เรียนรู้ถึงจุดประสงค์ ของบทเรียนนั้น ๆ ว่า

ต้องการอะไร และข้อสำคัญคือสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของเขาอย่างไร และนำไปทำประโยชน์อะไรได้บ้าง ถ้าผู้เรียนได้รู้ถึงสิ่งเหล่านี้ ก็จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์เต็มทีมากที่สุด

เรื่องย่อ “หายไปกับลมหายใจ”

แผนและทิดมีเป็นเพื่อนสนิทกัน เขาทั้งสองคนอาศัยอยู่ที่บ้านครูไทเพื่อเรียนวิชาผสมยาแผนโบราณ ในวันหนึ่งครูไทไล่ทิดมีออกไปจากบ้าน สาเหตุเพราะทิดมีกล่าวยกย่องครูหวังว่ามีวิธีการสอนที่ดี ความรู้ทุกอย่างถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ทั้งหมด ซึ่งผิดกับครูไทที่ยังเก็บความรู้สุดยอดบางเรื่องไว้ ครูไทโกรธทิดมีมาก และยังคงกล่าวทิดมีเป็นศิษย์คิดล้างครู เพราะเมื่อครูไทกล่าวอะไรที่ไม่ถูกต้องทิดมีจะชี้แจงใหม่ ครูไทจึงรู้สึกทิดมีเถียงตน

เมื่อออกจากบ้านครูไทมาแล้ว ทิดมีก็ไม่เคยกลับไปอีกเลยจนกระทั่งครูไทเสียชีวิตลง เขาจึงได้กลับมาเคารพศพครูไท ในงานศพมีลูกศิษย์มากันมากมาย ส่วนครูไทนั้นยังไม่รู้ตัวเลยว่าตนเองได้ตายไปแล้วจนกระทั่งมองไปที่พื้นบ้านก็เห็นร่างของตนนอนอยู่ จึงเริ่มแน่ใจว่าตนได้ตายแล้ว วิญญาณของครูไทมองไปเห็นทิดมีก็ไม่พอใจ แต่ก็ทำอะไรไม่ได้เพราะเป็นเพียงวิญญาณ

คืนนั้นทิดมีได้นอนค้างคืนกับแผนที่บ้านครูไท พอตกดึกหน่อย ทิดมีก็แอบเข้าไปค้นตำรายาของครูไทแต่แผนมาเห็นเสียก่อนที่ทิดมีจะหาพบ เขาจึงได้อธิบายให้แผนฟังว่า เขาต้องการตำรายาเพื่อไปช่วยเหลือคนพิการ ให้มีชีวิตที่ดีขึ้นแต่เขาก็หาไม่พบ วิญญาณของครูไทหัวเราะเยาะเขาว่าไม่มีวันได้ตำรายาเพราะสูตรยาทุกสูตร อยู่ในหัวสมองแก่ทั้งหมด

นายแผนและทิดมีรู้สึกเสียตายและเสียใจที่ไม่สามารถจะหาสูตรยาพบ เขาทั้งสองตำหนักความคิดของครูไทที่หวงวิชา วิญญาณของครูไทได้ยินได้เห็นเหตุการณ์ทั้งหมดก็รู้สึกเสียใจที่ตนคิดผิดไป แต่ก็สายไปแล้ว ตนไม่สามารถจะมาทำหน้าที่ครูได้อีก

แนวคิด

เรื่องนี้สะท้อนภาพของครูจำพวกหวงวิชา แล้วในที่สุดความรู้ก็หายไปกับตัว ในประเทศไทยมีครูประเภทนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ภูมิปัญญาไทยแบบเดิมสูญหายไปมาก ในขณะที่ทางตะวันตกจะสืบทอดความรู้ ความคิดกันมาตลอด ทำให้วิชาการเจริญงอกงามขึ้น

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องหายไปกับลมหายใจ

1. ครูกับวิธีการสอน

วิธีการสอนของครูนั้น มีความหลากหลายบางครั้งขึ้นอยู่กับวิชาที่สอน ความสามารถของผู้เรียน และลักษณะนิสัยของครู

ในเรื่อง หายไปกับลมหายใจ ชื่อของตัวละครคือ “ครูไท” “ครูหรั่ง” สามารถบอกถึงเชื้อชาติและวิธีสอนของทั้ง 2 คนได้ ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพความแตกต่างของครูทั้งสองคนไว้ดังนี้

ทิดมีและแผน เป็นลูกศิษย์ครูไท เขาทั้งสองมาเรียนวิธีการผสมยาโบราณกับครูไทที่บ้าน แต่ต่อมาทิดมีถูกครูไทไล่ออกจากบ้าน เพราะทิดมีพูดยกย่องวิธีสอนของครูหรั่งว่าดีกว่าครูไท ทำให้ครูไทโมโหและได้กล่าวว่า

“เอ็งไม่มีวันจะได้จากข้าหมดหรอก ขึ้นถ้าข้าสอนเอ็งหมดเอ็งมิเอาวิชาที่ข้าสอนมามาข้าจะอะ? นิดูซิ ได้ไปไม่เท่าไรยังมาเถียงข้าขอต ๆ พวกมึงฟังเอาไว้นะขึ้นถ้าใครทำตัวอย่างใครทำตัวอย่างไฉมีนี่อีก ไม่ต้องนับว่าครูเป็นครู”

(หายไปกับลมหายใจ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 38)

ครูไทเป็นคนที่มีความคิดที่คับแคบ หวาดระแวง กลัวว่าลูกศิษย์จะเก่งกว่า เป็นคนหวงวิชา และมีวิธีการสอนที่ล้าหลังลูกศิษย์จะต้องเชื่อฟังที่ครูสอน ห้ามโต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็น เพราะจะถือว่าเป็นการเถียงครูและเป็นลูกศิษย์อกตัญญู แล้วยังไม่ยอมรับความจริงว่าสอนไม่ดี ซึ่งเป็นความคิดแบบเก่า

ทิดมีเมื่อถูกครูไทไล่ออก เขาได้ไปอยู่กับครูหรั่ง บางครั้งเมื่อได้พบกับแผน เขาได้เล่าให้แผนฟังว่า ครูหรั่งมีวิธีการสอนที่แตกต่างกับครูไทมาก ดังนี้

... ตำราต่าง ๆ ที่ตกทอดมาจากโบราณ ครูหรั่งแปลให้ลูกศิษย์ได้อ่านทั่วกัน ด้วยบาง

อย่างที่ไม่แน่ใจก็มีการทดลอง บางครั้งถกเถียงหาเหตุผลโดยที่ครูหรั่งไม่เคยถือตัว เมื่อลูกศิษย์คิดด้วยาใหม่ ๆ ขึ้น ครูหรั่งก็ให้ความสนใจไม่เคยดูถูก มีหน้าซำยังสนับสนุนเสียอีก เมื่อคิดได้แล้วก็นำมาเผยแพร่ต่อกัน บรรดาลูกศิษย์ลูกหาที่อยู่ด้วยกันไม่เคยมีใครหวงวิชา

(หายไปกับลมหายใจ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 40)

จะเห็นได้ว่าครูหรั่งเป็นคนมีความคิดที่กว้างไกล ใช้วิธีการสอนที่ทำให้เด็กรู้จักคิดหาเหตุผล สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ให้ความสำคัญกันเองกับผู้เรียน และยังเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ได้ปฏิบัติตามอีกด้วย

และเมื่อครูโทเสียชีวิตลง ทิดมีได้มาเคารพศพที่บ้านครูโทด้วย ทำให้ทุกคนแปลกใจมาก เพราะไม่มีใครคิดว่าทิดมีซึ่งถูกครูโทไล่ออกไปแล้วจะกลับมาวันนี้ ทิดมีได้กล่าวว่

“มาสิ ครูตายทั้งคน แกก็เหมือนกับพ่อข้าคนหนึ่ง”

เสียงทิดมีหนักแน่น เหมือนรู้ว่าเพื่อนกำลังคิดอะไร

(หายไปกับลมหายใจ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 37)

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ ไม่อาจจะลบเลือนไปได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรรักศิษย์ก็ยังให้ความเคารพยำเกรงอยู่เสมอ เสมือนเป็นพ่อแม่อีกคนหนึ่งเช่นกัน

ทิดมีได้นอนค้างคืนกับแผนด้วย พร้อมกับนี่เขาก็มีความหวังว่า เขาจะต้องค้นหาตำรายารักษาโรคใบ้บอดหนวกที่บ้านครูโทให้พบ แต่เขาก็หาไม่พบเพราะครูโทไม่ได้จดในสมุด แกกัลว่า จะมีคนไปพบและรู้สูตรยาไม้เด็ดของแกทั้งสองรู้สึกเสียดายมาก ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ ถ้าไม่เจอแล้วจะทำยังไง ? ”

จะทำยังไง มันก็ตายไปพร้อมกับครุนั้นแหละ หรือไม่ก็ต้องหาทางคิดกันใหม่ แทนที่จะสืบต่อ รักษา พัฒนาไป ก็ต้องย้อนไปเริ่มต้นกันใหม่ ใ้ที่หมู่บ้านเรามันไม่เจริญก็เพราะมีครูอย่างครูโทนี้เยอะเกินไป

(หายไปกับลมหายใจ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 44)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วิทยาการต่าง ๆ ของไทยก้าวหน้าไปไม่มากนัก เป็นเพราะบางคนยังมีลักษณะนิสัยที่หวงวิชา กลัวว่าความรู้ที่ตนอุทิศมาคิดค้นขึ้นมาจะมีคนล่วงรู้ จนทำให้ตนเองขาดความสำคัญไป จึงเป็นผลทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างล่าช้า บ่อยครั้งที่ต้องย่ำอยู่ที่เดิม เพราะขาดความร่วมมือร่วมใจกันอย่างแท้จริง

เรื่องย่อ “เมืองผีหลอก”

ทิดศักดิ์และชาวบ้านอีกหลายคนเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อประท้วงรัฐบาลเรื่องการประกันราคาข้าว พลันก็มีเสียงร้องของชายชราขอความช่วยเหลืออยู่ ทั้งหมดจึงหยุดเดินเข้าไปดูปรากฏว่าเห็นลุงคล้ายปูของทิดศักดิ์ซึ่งหายไปเมื่อ 2 - 3 เดือนมาแล้ว จนกระทั่งทุกคนลงความเห็นว่าแก่ตายไปแล้ว เพียงแต่ยังหาศพไม่พบเท่านั้น

หลังจากที่ทิดศักดิ์นำลุงคล้ายกลับบ้านพักผ่อนแล้ว ลุงคล้ายก็เล่าให้ทุกคนฟังว่า ตอนเย็นเขาเดินออกจากวัดพอจะผ่านป่าช้า ก็มีเสียงลมอื้อ ท้องฟ้ามืดหมด เขารู้สึกจะเป็นลมเลยนอนพัก และเมื่อตื่นขึ้นมาก็พบว่าตนเองอยู่คนเดียว พอมองไปรอบ ๆ ก็เห็นทิดมากซึ่งตายไปแล้วอยู่ที่นั่นด้วย กำลังยืนฟังการปราศรัยหาเสียงอยู่ คนที่พูดหาเสียงอยู่นั้นพูดเก่งไม่หยุดเลยปากหนึ่งพูดอีกปากหนึ่งกินน้ำ เขากำลังคิดเลือกตัวแทนผีเข้าไปในสภาผี แล้วลุงคล้ายก็ไปอาศัยอยู่บ้านทิดมาก ช่วยทิดมากทำนาและที่เมืองนี้มีวัดตุลคล้ายโทรทัศน์ มีผู้แทนรัฐบาลออกมาพูดและแก้ปัญหา กันทางโทรทัศน์ คนพวกนี้ลักษณะแปลก ๆ บางคนมีหลายปาก บางคนหัวจะโตมื่อสั้นบางคนมีแขนข้างเดียว บางคนตัวกลม ๆ และบางคนท้องจะป่อง ต่อมาลุงคล้ายถูกจับเข้าคุกเพราะไปวิจารณ์พวกนั้นเข้า คุกที่นี้แปลกเพราะไม่มีการสอบสวนทำแบบขังลิ้ม และเมื่อออกจากคุกแล้วลุงคล้ายก็กลับไปหาทิดมาก แต่ก็อยู่ไม่ได้เพราะถูกกล่าวหาว่าฝึกผีคน ลุงคล้ายจึงเดินกลับทางเก่า พบว่ามีด่านตรวจจึงกลับไปไม่ได้ จนลุงคล้ายจึงจ่ายสินบนให้กับนายด่าน เขาจึงเปิดทางให้ออกมาแล้วยังบอกว่าที่นี่คือเมืองผีหลอก ลุงคล้ายตกใจวิ่งสะดุดรากไม้ล้มลง พอล้มตาศื้นขึ้นมาก็พบว่าตัวเองนอนอยู่ที่พวกทิดศักดิ์มาพบ และเมื่อรู้ว่าพวกชาวบ้านไปประท้วงกันมา ลุงคล้ายก็นิ่งถึง

เมืองผีหลอกที่แถมมา

แนวคิด

นักการเมืองที่มีนิสัยโกหกหลอกลวง ทำงานไม่จริงจังส่งผลทำให้ประเทศชาติเสียหายและไม่พัฒนา

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเมืองผีหลอก

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอเรื่องเมืองผีหลอก โดยใช้ความคิดจินตนาการแบบเหนือจริงมาเขียนเสียดสีการเมืองโดยใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งที่ต้องการนำเสนอ ดังนี้

1. การทำงานของนักการเมือง

ชาติ กอบจิตติ ได้นำเสนอภาพนักการเมืองผ่านทางการเล่นเรื่องของลุงคล้ายตัวละครในเรื่อง ว่าช่วงที่แกอยู่ในเมืองผีหลอก แกได้เห็นการหาเสียงของนักการเมืองของเมืองผีหลอกว่ามีลักษณะดังนี้

... ใต้คนที่พูดบนเวทีนั้น มันพูดเก่งเหลือเกิน พูดดีด้วยพูดคล้องฉิบหาย มองดูดี ๆ มันมีสองปากนี่หว่า พูดไม่หยุดเลยปากหนึ่งพูดปากหนึ่งกินน้ำ บางทีมันก็สลับปากพูด ใต้ทองมากมันบอกว่าช่วงนี้เขากำลังคัดเลือกผู้แทนผีเข้าไปในสภา...

(เมืองผีหลอก ใน ชุตนครไม่เป็นไร. 2532 : 53)

ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงให้เห็นภาพของนักการเมืองบางคนที่มีลักษณะดีแต่พูด พูดเก่งราวกับมีสองปาก พยายามพูดหลอกให้ประชาชนหลงเชื่อ เพื่อจะได้รับเลือกเข้าไปนั่งในสภา และลุงคล้ายยังได้เล่าถึงวิธีการทำงานของนักการเมืองผีหรือที่ ชาติ กอบจิตติ ใช้สัญลักษณ์ แทนนักการเมืองที่ชอบหลอกลวงประชาชนว่ามีลักษณะดังนี้

... แต่ที่นั่นมันดีอยู่อย่างหนึ่งไว้ย มันมีคล้ายๆ โทรทัศน์นี้แหละ มันมีทุกบ้านเลย พอมี

ปัญหาอะไรมันก็แก้กันทางโทรทัศน์แหละ มีคนออกมาพูดพูด แต่ไอ้คนที่มาพูดนี่มันไม่เหมือนพวกเรา ไอ้พวกนั้นมันมีเยื่อปากได้มั้ง คนเดียวนะมึง หน้าเดียวนี่แหละมีเยื่อปาก ฟังโครงการมันหวานพริ้ง หูห้อย ผืนหวานไปตาม ๆ กัน แต่ก็ไม่เห็นมันทำอะไร พอมีปัญหาใหม่เข้ามา ก็ลืมนโยบายเก่า ก็มาพูดกันอีก บางทีก็มากันหลายคน สังเกตดู ยิ่งพวกเป็นใหญ่เป็นโต หัวมันจะโต ปากมันเยอะขึ้น แต่มือกลับหดสั้นลงไว้อย่างไร บางคนมีแขนข้างเดียว บางคนไม่มีเลยเหลือแต่ตัวกลม ๆ

(เมืองผีหลอก ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 53)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นภาพการทำงาน ของรัฐบาลที่แก้ปัญหากันอย่างไม่จริง แก้กันด้วยคำพูดได้พูดจบก็เหมือนกับได้ปฏิบัติไปแล้ว ไม่ต้องลงมือทำจึงทำให้มือหดสั้นลงเพราะไม่ได้ใช้ และนักการเมืองบางคนหัวโตเพราะชอบคิดแต่โครงการใหม่ๆ ขึ้นมาตลอดเวลา ความหลากหลายในวิธีการทำงานของนักการเมืองที่ชาติ กอบจิตติ เสนอนานนั้นได้ชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาประเทศ ที่ยังต้องล่าช้าอยู่อีกนานเพราะ ผู้แทนประชาชนทำงานกันอย่างไม่จริงจัง ไม่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติ ผู้แทนหลายคนคำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตัว ที่จะได้อยู่อย่างสบายผู้แทนประเภทนี้ จึงเป็นอันตรายกับประชาชน และประเทศชาติ ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าเมืองผีเป็นเมืองที่มีแต่ความเลวร้าย เป็นเมืองที่ไม่พัฒนา เพราะคณะผู้บริหารทำงานไม่จริงจัง และมีแต่การหลอกหลวงกันตลอดเวลา

2. การใช้อำนาจของผู้ปกครอง

ลุงคล้ายอยู่ในเมืองผีได้ไม่นานก็ถูกจับ เพราะไปเตือนประชาชนชาวผีว่ากำลังถูกรัฐบาลผีหลอก ตอนหลังมีคนไปแจ้งความ แก่จึงถูกจับเข้าคุก ลุงคล้ายได้เล่าลักษณะการติดคุกของแก้วว่า

“...แต่ว่าคุณมันไม่เหมือนเราอะ ของมันจับไปไว้เฉยๆไม่สอบสวน ไม่ทำอะไร คล้ายกับจะลืมนโยบายว่ามีข้าอยู่ในนั้น...”

“แล้วลุงทำไงล่ะ?”

“ก็ติดคุกนะสิ จะไปทำอะไรมันได้ล่ะ ติดอยู่ปีหนึ่งมันก็ปล่อยเข้า บอกว่าไม่ผิดอะไร

ให้ออกไปได้” แกวุดจบก็หัวเราะ. . .

(เมืองผีหลอก ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 55)

สภาพการณ์ที่ลุงคล้ายถูกจับ ทำให้มองเห็นว่าเมืองนี้ถึงจะมีการเลือกตั้งที่แสดงให้เห็นความเป็นประชาธิปไตย แต่แท้จริงแล้วไม่ใช่เพราะประชาชนวิพากษ์วิจารณ์ การทำงานของรัฐบาลแล้วต้องถูกจับ เพียงเพราะคำวิจารณ์นั้นไม่ถูกใจรัฐบาล การสั่งจำคุกลุงคล้ายเป็นการแสดงอำนาจของนักการเมือง ที่ทำเหมือนอยู่เหนืออำนาจตุลาการ ที่ไม่มีการสอบสวน และคนถูกจับไม่มีความผิดเป็นการจับเพราะบุคคลนั้น เข้ามาขัดผลประโยชน์ของตนเท่านั้น

เมื่อลุงคล้ายออกจากคุกแล้ว จึงคิดหาทางกลับบ้าน แก่ได้มาเจอด่านตรวจคนและถูกถามว่า

“ . . .จะไปไหน?” ข้าก็บอกว่า “ ข้าอยากกลับบ้านเมืองคน “ มันมองหน้า. . .มีอะไรติดมือมาบ้างละ ? “ ข้าเห็นปากมันสีปาก ลิ้นแลบกันแฉับแฉับ พอดีมีพวกข้าวพวกขนมที่ซื้อมากินกลางทาง ก็เลยยัดใส่ปากมันสีปาก ยัดแทบไม่ทัน มันกินเสร็จมันก็บอกว่า เขาจะไปได้เดินตรงไปเลยนะแล้วอย่าหันกลับมามอง”. . .

(เมืองผีหลอก ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 56)

จะเห็นได้ว่าลุงคล้ายผ่านด่านมาได้เพราะการติดสินบน ซึ่งเรื่อง “สินบน” ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปต้องประสบกันอยู่ โดยเฉพาะประชาชนที่ยากจนไม่มีอำนาจอะไร ที่จะไปต่อต้านการกระทำเหล่านี้ของพวกเขาได้ จึงต้องเป็นเหยื่อที่ถูกกระทำอยู่ฝ่ายเดียวและผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่าเมืองผีเป็นเมืองที่ไม่พัฒนา มีแต่ความเลวร้ายต่างๆมากมาย

3. การชุมนุมประท้วง

ติดศักดิ์หลานลุงคล้ายและชาวบ้านในหมู่บ้าน เดินทางไปชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลประกันราคาข้าว เพราะชาวบ้านเกรงว่าข้าวเปลือกของพวกเขาจะมีราคาตกต่ำ ทำให้เวลาขายจะไม่ได้ราคาเขาคิดว่ารัฐบาลน่าจะช่วยพวกเขาได้

จะเห็นได้ว่าการชุมนุมประท้วงเป็นวิธีการเรียกร้อง เพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์หรือเป็นการเรียกร้องขอความเป็นธรรมในสังคม ให้กับกลุ่มบุคคลหรือประเทศชาติ ให้อินยอมตามข้อเสนอที่ผู้ชุมนุมประท้วงเสนอไป แต่หลายครั้งที่ผู้ชุมนุมต้องผิดหวัง เพราะรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจ บางครั้งรับปากไปเพื่อต้องการสลายการชุมนุม เมื่อกลุ่มประท้วงกลับไปแล้ว รัฐบาลไม่สนใจทำเป็นลืมเรื่องเหล่านี้หมดสิ้น

เรื่องย่อ “อากาศรอบกาย”

พรสวรรค์ทำงานเป็นคนเสิร์ฟเบียร์ในบาร์เกย์แห่งหนึ่ง เขาใฝ่ฝันอยากเป็นดารามาก เขาพยายามหาช่องทางในการเข้าไปเป็นดารา พยายามสอดส่องว่ามีแมวมองเข้ามาในบาร์บ้างหรือไม่ เขาไม่เคยละความพยายาม แล้ววันหนึ่งเขาก็ได้รู้ข่าวจากโทรทัศน์ว่ามีการรับนักเรียนการแสดง เขาดีใจมากรีบไปสมัครทันที แต่การจะเป็นนักเรียนการแสดงได้นั้นจะต้องสอบเข้า ด้วยความพยายามอย่างมุ่งมั่นเขาสอบผ่านไปได้ เขาเรียนการแสดงอยู่ในชั้นที่สี่อยู่ในแนวหน้า แต่ก็ยังไม่ได้เป็นนักแสดงสักที เขาอยากแสดงมากและคิดว่าเขาจะแสดงได้ดี แต่พอถึงวันที่เขามีโอกาสได้แสดงจริงก็เป็นเพียงตัวประกอบไม่มีบทบาทเลย และยังเป็นเรื่องที่เขาถนัด เพราะเคยทำในชีวิตจริงแล้วคือแสดงเป็นบอยเสิร์ฟเบียร์ แต่เพราะความประหม่าและประมาทจึงทำให้เขาแสดงได้ไม่ดี เขารู้สึกเสียใจมากเพราะเพียงบทย่างๆเขาก็ยังแสดงไม่ได้

แนวคิด

อาชีพทุกชนิดมีความสำคัญทั้งนั้น การแสดงไม่ใช่เรื่องง่าย และบรรยากาศรอบตัวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องอากาศรอบกาย

1. ค่านิยมความเป็นดารา

ความเป็นดาราคือสิ่งที่คนธรรมดาทั่วไปใฝ่ฝันและต้องการ เพราะเมื่อไหร่ที่เขาได้

เป็นดาราสิ่งที่ตามมาคือ ชื่อเสียงความรักความศรัทธา และทรัพย์สินเงินทอง

พรสวรรค์ทำงานเป็นคนเลิฟเฟียร์อยู่ในบาร์ เขาคิดอยู่ทุกลมหายใจเข้าออกว่าเขาจะต้องเป็นดาราให้ได้ เขาพยายามหาวิธีการที่จะเข้าไปเป็นดารา จนคิดเพื่อฝันไปเองว่า

. . . สักวันหนึ่งจะมีผู้คนในวงการบันเทิงพลัดหลงเข้ามา ในที่ทำงานของเขา และเมื่อคนพวกนั้นเห็นหน่วยก้านของเขาเข้า อาจจะชักชวนให้เขาร่วมงานด้วย หรือถ้าคนพวกนั้นไม่เห็นพรสวรรค์คิดว่าเขาจะเป็นฝ่ายเสนอตัวเข้าไปเอง. . .

(อากาศรอบกาย ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 58)

ด้วยความอยากเป็นดาราอย่างมาก เขาจึงวาดมโนภาพขึ้นเอง และเขาพยายามทำตัวเลียนแบบดาราทั่วไปที่ว่าเมื่อเป็นดาราจะต้องเปลี่ยนชื่อใหม่

. . . เขาไม่ค่อยชอบชื่อนี้เท่าใดนัก มันฟังดูคล้ายกับเป็นชื่อผู้หญิง พรสวรรค์คิดว่าถ้าเขาได้เป็นดารา สิ่งแรกที่เขาจะทำคือ เปลี่ยนชื่อตัวเองใหม่

(อากาศรอบกาย ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 59)

จะเห็นว่าการให้เหตุผลในเรื่องการเปลี่ยนชื่อของดารานั้น มีอย่างหลากหลาย เหตุผลของพรสวรรค์ก็เป็นอย่างหนึ่งในอีกหลายอย่างเช่น เปลี่ยนเพราะหมอดูว่าไม่ดี เปลี่ยนเพราะไม่ต้องการให้คนจำได้ เปลี่ยนเพราะคนชักจูงเข้าวงการสั่ง แล้วแต่ว่าคนนั้นจะให้เหตุผลอะไร แต่ทุกเหตุผลแฝงไว้ด้วยความเชื่อของคนอย่างมงาย ตามความอยาก เช่น อยากร่ำรวย ไซค์ดี อยากปลอดภัย อยากมีชื่อเสียงเป็นคนเด่นดัง

ความอยากเป็นดาราของพรสวรรค์ไม่เคยเปลี่ยนหรือจืดจางไปเลย บางครั้งเมื่อเขาดูหนังและดูละครโทรทัศน์

. . . จะเผลอเผลอไปว่า ตัวเองเป็นผู้สวมบทบาทของตัวเอกในเรื่องนั้น บ่อยครั้งเขารู้สึกไม่พอใจกับการแสดงของดาราในเรื่อง

(อากาศรอบกาย ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 59)

แล้วในที่สุดเขาก็สมหวังเมื่อสถานีโทรทัศน์ประกาศรับสมัครนักแสดงและเขาสามารถสอบผ่านได้เป็นนักเรียนการแสดง เขาสนใจแต่การซ้อมการแสดง จนละเลยงานอาชีพเพราะเขาคิดว่า

...มันเป็นงานที่ต่ำต้อย ไม่ได้ใช้ความสามารถอะไร...

(อากาศรอบกาย ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 63)

ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่างานสุจริต เป็นงานที่มีคุณค่า แต่คนมองไม่เห็นเพราะความคิดคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มองเห็นว่าการเป็นดาราคืองานที่มีเกียรติและทำให้มีชื่อเสียง ทุกคนจะชื่นชมและให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

2. สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์

พรสวรรค์ได้แสดงละครครั้งแรก เพราะละครโทรทัศน์เรื่องหนึ่งต้องการให้นักเรียนการแสดงเข้าฉากด้วย โดยแสดงเป็นเด็กเสิร์ฟในบาร์ไม่มีบทพูด พรสวรรค์คิดว่าเป็นเรื่องง่ายๆ เพราะมันเป็นงานอาชีพของเขาอยู่แล้ว แต่เมื่อถึงเวลาแสดงจริงเขากลับทำไม่ได้ ดังคำบรรยายพฤติกรรมต่อไปนี้

...จากเปิดส้วงฟรีบขึ้น คนล่องเข้าประจำที่ พรสวรรค์รู้สึกกลัวขึ้นมาอย่างประหลาด พรสวรรค์รู้สึกถึงขาทั้งสองเหมือนถูกตรึงติดไว้กับพื้นก้าวแต่ละก้าวที่ย่างลงไปข้างยากเย็น เหมือนเดินลงไปโนโคลนอันเหน็ดเหนอะ บรรยากาศรอบตัวทั้งแสงไฟ ทั้งกล้องที่เริ่มทำงาน ทำให้เขาคงอยู่ในอาการประหม่า ทั้งขาทั้งมือสั่นจนสุดระงับ เห็นขวดเบียร์ไหวริกๆ อยู่บน ถาด...

...พรสวรรค์รู้สึกอายจนหน้าชา เขาไม่เข้าใจตัวเองเลยอาชีพที่ทำอยู่ทุกคืนแท้ ๆ ทำไมเขาถึงทำเหมือนปกติไม่ได้

(อากาศรอบกาย ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 65)

จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมต่างๆที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่เขาเคยเห็น ทำให้พรสวรรค์ไม่สามารถจะระงับอาการตื่นเต้นประหม่าไว้ได้ จะเห็นว่าอาการดังกล่าวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุก

คน การกระทำที่เคยทำได้อย่างปกตินั้นเมื่อเปลี่ยนสถานที่ เปลี่ยนบรรยากาศมนุษย์ทุกคนจะมี อารมณ์และพฤติกรรมเปลี่ยนไป และผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่า ทุกอาชีพมีความสำคัญทั้งนั้น การ แสดงไม่ใช่ของง่ายอย่างที่คิด

เรื่องย่อ “บ้านเมืองของเธอ”

หญิงสาวคนหนึ่งทำงานในเมือง กว้างงานที่เธอทำจะเล็กก็ประมาณ 3 ทุ่ม ก่อนที่ เธอจะขึ้นรถเมล์กลับบ้าน เธอต้องเข้าไปในห้องน้ำปลดสิ่งของมีค่าในตัวออกทั้งหมด ยกเว้น นาฬิกา และพร้อมกับลบรอยแป้ง ลิปสติก ออกจากใบหน้า เธอตรวจตราใบหน้าของเธอว่าเป็น ธรรมดาแล้วจึงออกไปขึ้นรถเมล์กลับบ้าน เธอไม่สนใจว่ารถจะแน่นเพียงใด เธอพยายามเบียดขึ้น ไป เพราะไม่ต้องการกลับบ้านตึกกว่านี้ เมื่ออยู่บนรถเมล์เธอต้องคอยระมัดระวังกระเป๋าถือ และ ระวังหน้าอกของตัวเอง เธอเอากระเป๋ามากอดไว้เพื่อเป็นเครื่องป้องกันหน้าอก จากการถูกลวนลาม ของพวกโรคจิต ห้าทุ่มสิบนาที่รถเมล์ก็จอดให้เธอลงป้าย ในซอยบ้านเธอนั้นเปลี่ยวมาก พอลงรถ เมล์ ได้เธอก็รีบเร่งฝีเท้าเดินเข้าบ้าน พร้อมกับภาวนาให้พระคุ้มครองเธอให้ปลอดภัยในวันนี้

แนวคิด

สภาพบ้านเมืองในขณะนี้ ผู้หญิงจะอยู่อย่างลำบาก ต้องระมัดระวังตัวกันตลอดเวลา เพราะสภาพสังคมไม่น่าไว้วางใจ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องบ้านเมืองของเธอ

1. สภาพสังคมในกรุงเทพมหานคร

สภาพสังคมในกรุงเทพมหานคร ทุกคนจะต้องดิ้นรนเพื่อให้ชีวิตรอดปลอดภัย โดยเฉพาะผู้หญิงที่ต้องกลับบ้านในเวลากลางคืน ผู้เขียนเสนอภาพนี้ผ่านมาทางตัวละครตัวหนึ่ง “เธอ” หญิงสาวที่ต้องเลิกงานในเวลา 3 ทุ่ม ซึ่งเป็นเวลาที่ค่อนข้างดึก ก่อนจะออกจากที่ทำงาน เธอจะต้องเข้าห้องน้ำทุกครั้ง เพื่อเปลี่ยนสภาพตัวเอง ดังนี้

... เธอเข้าไปแอบปลดบรรดาของมีค่าของเธอ อันประกอบด้วยสร้อยคอทองคำหนักหนึ่ง
 สลึงพร้อมพระองค์น้อย ตุ่มหูพลอย ส่วนนาฬิกาข้อมือนั้น เธอคิดว่าคงไม่มีราคาค่างวด
 อะไร จึงไม่ได้ปลดออก เมื่อเก็บซ่อนของมีค่าไว้ในกระเป๋าถือแล้ว จึงส่งกระจกดูหน้า
 ตัวเอง ลบรอยแฉียงขานวลอออกให้เหลือแต่เนื้อหน้า เช็ดลิปสติกบนริมฝีปากให้จางหายไป
 (บ้านเมืองของเธอ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 67)

ทั้ง ๆ ที่เธอรู้ว่าเครื่องประดับต่างๆ จะนำอันตรายมาสู่ตัวเธอ แต่เธอก็ยังต้องการมันอยู่
 เพราะคนส่วนมากในสังคมยังมีค่านิยมในด้านวัตถุกันอยู่ ใครไม่มีเครื่องแสดงฐานะเลย จะถูกคน
 ในสังคมมองว่าเป็นคนต้อยต่ำ ไม่น่าไว้วางใจ ไม่น่าคบด้วย หญิงสาวก็คงคิดเช่นเดียวกัน และแม้
 แต่ความเป็นผู้หญิงของเธอ ก็ยังเป็นอุปสรรคในการเดินทางกลับบ้าน เธอรู้ความจริงในข้อนี้ที่ว่า

... สมบัติติดตัวนั้นก็ไม่มีอะไรมากนัก อีกทั้งรูปร่างหน้าตาก็มิใช่คนสวยยั่วยวน ถึงขนาด
 ใครมาเดินตาม ติดจะชี้เหล่าเอาด้วยซ้ำ... แต่เธอก็ยังกลัว กลัวถูกกระตุกสร้อยกลัวถูกจี้
 กลัวถูกจี้ กลัวถูกข่มขืน กลัวไปสารพัดสารพันกับอันตรายที่จะเกิดขึ้น...
 (บ้านเมืองของเธอ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 68)

จะเห็นว่าหญิงสาวเข้าใจในสภาพสังคมดีว่า คนบางคนในสังคมขณะนั้นกำลังเข้าตาจน
 แม้แต่ของเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่ละเว้น หรือผู้หญิงก็ไม่จำเป็นจะต้องสาวต้องสวย เพียงแต่เป็น
 ผู้หญิงก็มีอันตรายแล้ว

ภัยต่าง ๆ ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เพราะแม้แต่บนรถเมล์สว่าง ๆ ผู้คนมากมาย เธอก็
 ยังไม่วายที่จะรู้สึกหวาดระแวง เธอต้องคอยระวังตัวอยู่ตลอดเวลา ดังนี้

... สิ่งที่ต้องคอยกังวลระหว่างเบียดอยู่บนรถเมล์ขณะนี้ก็คือ กระเป๋าถือของเธอ เธอ
 กลัวโดนล้วง เธอกลัวว่าใครจะกระชากชิงไปจากเธอ ดังนั้นทุกครั้งเธอจะกอดมันไว้กับ
 มันไว้กับอ้อมอก เพื่อความปลอดภัย ทั้งยังเป็นเครื่องกันชนที่ใครจะเข้ามาชนหน้าอกหน้า
 ใจของเธอด้วย...
 (บ้านเมืองของเธอ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 69)

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะในที่มืดหรือสว่าง เหตุการณ์ไม่ดีต่าง ๆ สามารถเกิดขึ้นได้เสมอการทำ
 อนาคตบรณเมลล์มีให้เห็นเป็นประจำ โดยเฉพาะกับเด็กสาวที่ไม่กล้าไว้วางใจเพราะความอาย พวก
 โรคจิตก็จะได้ใจและกระทำกันบ่อย ๆ แม้กระทั่งที่ชุมชนโดยไม่มี ความเกรงกลัวกฎหมาย หรืออาจ
 จะเป็นเพราะกฎหมายมีบทลงโทษอ่อนด้อยเกินไป จึงทำให้คนกลุ่มนี้ก่อกรรมทำเข็ญในสังคมอยู่อีก
 สภาพสังคมในกรุงเทพมหานคร ที่เต็มไปด้วยความไม่ปลอดภัย จึงทำให้คนเกิดความ
 รู้สึกไม่ไว้วางใจกันมากขึ้น

เรื่องย่อ “ศัตรูภายใน”

แม่ทัพได้มาให้โอวาทกับทหารที่จะออกไปอยู่ตามชายแดน ขณะที่แม่ทัพกำลังพูดอยู่ก็
 ปรากฏว่า เขารู้สึกปวดท้องและรู้ว่าอาการท้องเสียนี้ เกิดจากการกินปูตองเมื่อคืนนี้ แต่เขาก็
 พยายามระงับอาการจนลุก เมื่อให้โอวาทจบเขาก็ตรวจแถวกำลังพล พร้อมกับผู้ใต้บังคับบัญชา
 เขามีความภูมิใจมากที่สามารถปกครองคนได้เป็นร้อย แล้วอาการปวดท้องก็ทวีความรุนแรงมาก
 ขึ้น แต่เขาก็ไม่ยอมละทิ้งหน้าที่ตรงนี้ เพราะเขาคิดว่ามันเป็นศักดิ์ศรีของแม่ทัพ เขาจะอายมากถ้า
 มีคนรู้ว่า แม่ทัพไม่ตรวจแถวเพราะท้องเสีย เขาคิดว่าเขาไม่ควรแสดงความอ่อนแอออกมาให้ลูก
 น้องเห็น เขาเกิดอาการกระวนกระวาย ทุกข์ทั้งกายทั้งใจ จนต้องคิดไปว่าคนเรานั้นถึงแม้จะมีศ
 ฐาบรราดาศักดิ์เพียงใด ก็เป็นคนเหมือนกัน ยิ่งอยู่สูงมากเท่าไรยิ่งลำบากมากเท่านั้น ในขณะที่
 เขาอยากเป็นคนธรรมดาที่สุด เพราะเขาจะได้ไม่ต้องทนทุกข์อย่างนี้

แนวคิด

ธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน

ภาพสะท้อนสังคมเรื่องศัตรูภายใน

ศัตรูภายใน เป็นเรื่องที่มีลักษณะของการเสียสติ ผู้ที่มียศฐาบรรดาศักดิ์แล้วหลงตัวเอง

1. ความเท่าเทียมกันของมนุษย์

ภาพของมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกัน ถึงแม้บุคคลคนนั้นจะมีความแตกต่างกันทางฐานะ ยศฐาบรรดาศักดิ์อย่างไรก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีเท่าเทียมกันคือ ชีวิต-จิตใจ มีความรู้สึกเจ็บปวด มีอารมณ์ มีความต้องการทางร่างกายเหมือนกัน

ผู้เขียนได้เสนอเรื่องนี้ผ่านมาที่นายพลคนหนึ่ง ที่กำลังเดินตรวจแถวทหารอยู่แล้วเกิดอาการท้องเสียอย่างหนัก แต่เขาคิดว่าไม่ควรแสดงความอ่อนแอออกมาให้ใครเห็น ดังคำบรรยายว่า

. . .ท่านแม่ทัพไม่สามารถนำศักดิ์ศรีอันทรงเกียรติของท่าน มาแลกกับอาการท้องเสียที่เกิดขึ้นกับท่านในครั้งนี้ได้ ท่านจึงจำต้องฝืนทน เพียงเพราะเกรงว่าศักดิ์ศรีและความศรัทธา ที่ผู้ใต้บังคับบัญชามีต่อท่านจะต้องเสื่อมคลายลง. . .

(ศัตตฎกภายใน ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 75)

แม่ทัพไม่ยอมรับอาการท้องเสียที่กำลังเกิดขึ้นกับตนเอง เพราะกลัวว่าจะเสียศักดิ์ศรี เสียหน้า จะเห็นว่าแม่ทัพยังยึดติดอยู่กับลาภยศที่เป็นสิ่งไม่จริงยั่งยืน ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นว่าคนที่ไม่สามารถจะยอมรับความเป็นจริงได้ จะไม่มีความสุขเพราะต้องการคอยหลบหลีกความจริงตลอดเวลา

ความภูมิใจหรือแท้จริงแล้วก็คือ การหลงตัวเองที่แม่ทัพกำลังเป็นอยู่ ได้ฝังอยู่ในความคิดของเขาอยู่เสมอว่า

. . .น้อยคนนักที่จะมีโอกาส มีอำนาจในการปกครองคนเช่นท่านได้. . .

(ศัตตฎกภายใน ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 76)

เป็นธรรมดาของมนุษย์ที่ต้องการมีอำนาจ ต้องการอยู่เหนือผู้อื่น ต้องการให้ผู้อื่นเห็นตัวตนนั้นยิ่งใหญ่ เพราะฉะนั้นแม่ทัพจึงต้องควรระมัดระวังภาพลักษณ์ของตนเองไว้เสมอ ถึงแม้ว่าจะต้องทนทรมานกับอาการท้องเสีย ดังคำบรรยายว่า

. . . ศักดิ์ศรี หน้าตาของท่าน บังคับขาทั้งสองข้างของท่านให้ก้าวเดินต่อไปข้างหน้า . . .
 ทุกย่างก้าวของท่านนั้น ย่างก้าวไปด้วยอาการขลุ่ยชันตลอดเวลา สู้กัดฟันทนกับความ
 ทุกข์ที่คอยจะเจาะทะลุเนื้อออกมา . . .

(ศัตถุภายใน ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 77)

ความรู้สึกว่าตนเองอยู่เหนือคนอื่น ทำให้แม่ทัพลืมไปว่าเขาก็คือมนุษย์คนหนึ่งเท่านั้น
 ที่จะต้องมีความรู้สึกเหมือนมนุษย์ทั่วไป

การไม่ยอมรับความเป็นจริง ไม่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์หลงตัวเอง เหมือนกับเป็นการ
 ตั้งกฎเกณฑ์หรือวางกรอบให้กับตนเองปฏิบัติ โดยหารู้ไม่ว่ากฎเกณฑ์ที่ตนเองตั้งไว้นั้นจะเป็นตัว
 ทำลายความสุขของตนให้หมดไป ดังคำบรรยายความรู้สึกของแม่ทัพว่า

. . . และยามนี้ ท่านแม่ทัพอยากเป็นคนธรรมดาเหลือเกิน อยากเป็นมากกว่าทุกคนในที่นี้
 ก็ว่าได้

ท่านแม่ทัพลำพียงอยู่ในใจว่า คนเรานั้น ถึงเวลาต้องเสียชีวิตขึ้นมา ก็เป็นคนธรรมดา ๆ
 คนหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าคนอื่นเลย . . .

(ศัตถุภายใน ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 78)

ในที่สุดคนเราก็ตระหนักถึงความเป็นจริง ไม่มีใครจะหลีกเลี่ยงความจริงของตนเองไปได้
 ไม่ว่าคนนั้นจะมีศรัทธาบรรดาศักดิ์ยิ่งใหญ่เพียงใดก็ตาม ชาติ กอบจิตติ ยังชี้ให้เห็นว่า คนธรรมดานั้น
 นั้นมีสภาพชีวิตที่อิสระ เป็นตัวของตัวเองได้มากที่สุด จึงเป็นชีวิตที่ทุกคนต้องการ

เรื่องย่อ “อวัยวะใหม่”

ภายในบริษัทแห่งหนึ่ง เมื่อเจ้านายไปต่างประเทศ เขาได้ซื้อของขวัญวันเกิดมาให้กับ
 พนักงานหนุ่มที่เป็นลูกน้อง ครั้งแรกพนักงานหนุ่มได้รับของขวัญเขาดีใจมาก และมีความรู้สึกที่ดี
 ต่อเจ้านายมากขึ้น เพราะได้เห็นน้ำใจของเจ้านาย เมื่อเขาแกะของขวัญออกดู ปรากฏว่าเป็น

นาฬิกาข้อมือ เขาค่อนข้างจะผิดหวังเพราะเขาไม่ชอบใส่นาฬิกาข้อมือเลย และตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เคยคิดที่จะใส่ แต่เจ้านายก็รู้ทันจึงกำชับเขาให้ใส่นาฬิกามาให้เห็นบ้าง เขารู้สึกอึดอัดแต่ก็เกรงใจเจ้านาย ในระยะแรกที่เขาใส่นั้นเขารู้สึกว่ามันเป็นส่วนเกิน เกะกะ นำรำคาญ ทำงานไม่สะดวก และบางครั้งก็มีเพื่อนๆพูดหยอกล้อบ้าง แต่อาการเช่นนี้ก็เพียงระยะหนึ่งเท่านั้นก็หายไป กลายเป็นความเคยชิน และในที่สุดก็เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ถ้าวันใดที่เขาลืมใส่มันเขาจะหงุดหงิด เพราะรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายโดยไม่รู้ตัว

แนวคิด

มนุษย์ตกเป็นทาสของวัตถุ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องอวัยวะใหม่

1. การอยู่ร่วมกันในฐานะเจ้านายกับลูกน้อง

มนุษย์ต้องรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม จึงจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพของพนักงานหนุ่มของบริษัทแห่งหนึ่ง ที่ได้รับของขวัญวันเกิดจากเจ้านาย เขารู้สึกดีใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อเจ้านายอีกมาก ดังคำสนทนาดังต่อไปนี้

“...พอดีเมื่อตอนไปญี่ปุ่นคราวที่แล้วเห็นเข้าเลยนึกถึงคุณ นี่เก็บเอาไว้ตั้งสองเดือนกว่าแล้ว”

“ขอบคุณครับ” ผมนี่รักเจ้านายขึ้นอีกโข อุตสาห์ซื้อมาเก็บไว้เพื่อรอให้ถึงวันนี้...

(อวัยวะใหม่ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 81)

จะเห็นได้ว่าการปกครองคนนั้นนอกจากจะใช้พระเดชแล้ว ยังต้องใช้พระคุณควบคู่กันไป ด้วย เพราะการแสดงความมีน้ำใจเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อลูกน้องจะทำให้บรรยากาศในการทำงาน และประสิทธิภาพของงานได้ผลดี เพราะการทำงานด้วยความเต็มใจ ย่อมได้ผลดีกว่าการจำใจต้องทำหรือทำด้วยความไม่เต็มใจ

ความปรารถนาดีของเจ้านาย ทำให้ชายหนุ่มเกิดความรู้สึกเกรงใจ ถึงเขาจะไม่ชอบไสนาฬิกาแต่เขาก็ต้องรักษาน้ำใจเจ้านาย ครั้งแรกที่เขาใส่นาฬิกา เขามีความรู้สึกว่า

...วันทั้งวันไม่เป็นอันทำงาน จำคาญแต่ไอนาฬิกาเจ้ากรรมที่ขึ้นมาเกาะบนข้อมือข้างขวา ของผม จะทำอะไรให้ติดขัดไม่คล่องแคล่วเหมือนเคย มันเป็นส่วนเกินที่เพิ่มขึ้นมาพบ ร่างกายให้รกรุงรังแท้ ๆ รวากับเป็นอวัยวะใหม่ที่ยกขึ้นมาอย่างจับพลันทั้งเกะกะตัวเกะกะใจอยากจะถอดทิ้งเสียให้สิ้นเรื่องแต่ก็ทำไม่ได้

(อวัยวะใหม่ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 83)

เป็นธรรมดาของมนุษย์ทุกคนที่ไม่คุ้นเคยต่อสิ่งใหม่ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตนเองแต่ทุกคน ต้องยอมรับในความเป็นจริงอย่างหนึ่งว่า ทุกสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลง และมีการปรับตัวเข้าหากัน และในที่สุดพนักงานหนุ่มก็ชินกับการใส่นาฬิกา ดังข้อความว่า

...ความรู้สึกเกะกะรำคาญกับนาฬิกาที่เคยมีอยู่ ก็ค่อย ๆ หายไป หายไป ทั้งร่างกายและจิตใจของผมไม่ได้ต่อต้านมันอีกต่อไปแล้ว มันได้กลายเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายผม โดยที่ผมไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลย

ผมไม่รู้ว่าเป็นเพราะว่านาฬิกาปรับตัวเข้าหาผมได้ ? หรือว่าผมปรับตัวเข้ากับนาฬิกาได้ ?

ผมไม่แน่ใจ รู้แต่ว่า วันใดที่ผมลืมคานาฬิกา วันนั้นทั้งวันผมจะรู้สึกหงุดหงิดทั้งวัน...

(อวัยวะใหม่ ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 84)

จะเห็นได้ว่า พนักงานหนุ่มกับนาฬิกาข้อมือสามารถเข้ากันได้เป็นอย่างดี จนเกิดความเคยชิน เช่นเดียวกับสิ่งที่ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า การปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญมากในการอยู่ร่วมกันในสังคม และมนุษย์ไม่ควรปฏิเสธสิ่งต่าง ๆ ก่อนที่จะได้ทดลอง

เรื่องย่อ “แมวบนหลังคา”

หญิงท้องแก่รอคอยสามีกลับบ้าน เพราะสามีของนางกลับบ้านดึกทุกวัน หรือบางวันก็กลับเกือบสว่าง และบนหลังคาบ้านของนางมีแมวท้องแก่ตัวหนึ่งอาศัยอยู่ ต่อมาไม่นานแมวก็ออกลูกมา 1 ตัว แม่แมวเลี้ยงลูกของมันอยู่บนหลังคาเพราะลูกของมันยังไม่แข็งแรงพอที่จะกระโดดขึ้นลงได้ แม่แมวต้องหาอาหารให้ลูกของมันโดยไม่มี ความเกรงกลัวต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้น เพราะมันรู้ว่ามันต้องต่อสู้เพื่อลูก มันพยายามสอนลูกให้รู้จักช่วยเหลือตัวเอง ส่วนหญิงเจ้าของบ้านก็ยังนั่งคอยสามีอยู่อย่างนั้น ดึกตื่นเพียงใดนางก็คอย เพียงต้องการจะบอกสามีของนางรู้ว่าเขามีลูกอยากให้สามีมาเอาใจใส่ดูแลลูกในห้องของนางบ้าง

แนวคิด

ผู้หญิงควรยืนอยู่ด้วยความสามารถของตนเอง ไม่ควรคอยแต่จะพึ่งพาสามี โดยไม่คิดจะช่วยเหลือตนเอง

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องแมวบนหลังคา

1. ผู้หญิงในสังคมไทย

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพชีวิตของหญิงท้องแก่และแมวแม่ลูกอ่อน ในลักษณะที่คล้ายกันและต่างกัน ดังนี้

หญิงท้องแก่และแมวแม่ลูกอ่อน ต่างก็มีบทบาทความเป็นแม่ ที่จะต้องดูแลลูกแต่เพียงลำพัง เพราะสามีของนางและแมวตัวผู้ไม่เคยปรากฏกายเข้ามาดูแล แต่ความรู้สึกนึกคิดและการดำรงชีวิตของทั้งสองต่างกัน ดังจะเห็นได้จากข้อความว่า

“ หญิงท้องแก่นั่งคอยผัวกลับบ้านอยู่ทุกคืน”

“แมวกก็ผูกพันกับลูกอ่อนของมันอยู่ทุกคืน”

(แมวบนหลังคา ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 86)

จะเห็นได้ว่าหญิงท้องแก่ นั้น เรียกร้องความสนใจจากสามี ถึงกับนั่งคอยทุกคืน ผิดกับแม่แมวที่ไม่สนใจตัวผู้เลยมันสนใจที่จะเลี้ยงดูลูกของมันเท่านั้น

แม่แมวพยายามที่จะเลี้ยงดู สั่งสอนลูกของมันให้กล้าแกร่ง เพราะตัวมันเองรู้ว่าสังคมภายนอกนั้นมีอันตราย ตัวเองเท่านั้นที่ต้องเป็นที่พึ่งให้กับตนเอง แม่แมวเข้าใจในชีวิตของมันดี มันจึงสอนลูกตัวน้อยให้เรียนรู้ชีวิตเพื่อการอยู่รอด ดังนี้

...แมวตัวนั้นกระโดดลงมาจากหลังคาโรงรถ ลูกของมันหยุดยืนอยู่ที่ขอบชายคาส่งเสียงร้องเหมียว เหมียว

คืนนี้ แม่หันกลับแหงนมองลูก มันร้องเหมียว เหมียว ตอบ ยืนนิ่งไม่ขยับกายไปไหนใด...

ลูกแมвр้องเหมียว เหมียว ค่อยขยับกายเข้าชะโงกดูความสูงระหว่างหลังคา กับขอบกำแพง แล้วหันกลับเหมือนไม่กล้าตัดสินใจ ส่งเสียงเหมียว เหมียว เดินวนอยู่บนหลังคา
แม่แมวยังคงยืนดูลูก แล้วร้องเหมียว เสียงห้าว

.....
แล้วเจ้าตัวน้อยก็ตัดสินใจพุ่งตัวลงมา...

แม่แมวตรงเข้าปละบให้คลายตกใจ... แล้วเดินนำลูกหายไปในความมืด

(แมวบนหลังคา ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 88)

จะเห็นได้ว่าแม่แมวนั้นพยายามทำตัวของมันให้กล้าแกร่งและพร้อมกับสอนให้ลูกช่วยตัวเองเช่นเดียวกัน เพราะมันรู้ว่ามันต้องดูแลทั้งตัวเองและลูกน้อย ส่วนผู้หญิงท้องแก่ นั้นน่าสงสารนางยังต้องนั่งรอคอยสามีกลับบ้านอยู่ทุกค่ำคืน เพราะนางต้องการให้สามีมาดูแล ดังคำบรรยายความรู้สึกของนางว่า

...ผัวนางยังไม่กลับ รู้สึกถึงลูกในท้องที่ดิ้นดันอยู่ในนั้น อยากให้เขาได้มาสัมผัสลูกมาลูบไล้บนเนินนั้น ให้เขารู้ว่ามีชีวิตอยู่ภายใน

(แมวบนหลังคา ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 89)

ด้วยธรรมชาติของผู้หญิงทอง ต้องการให้สามีมาคอยดูแลให้กำลังใจมารับรู้กับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น ชาติ กอบจิตติ เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เขาจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงนั้นควรรู้จักต่อสู้กับชีวิตด้วยตนเองสามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเองให้ได้ ไม่ควรรอพึ่งแต่สามีเพราะการฝากชีวิตไว้กับคนอื่นเป็นการเสี่ยงอย่างยิ่ง

เรื่องย่อ “นครไม่เป็นไร”

คณะผู้นำรัฐบาลได้มีคำสั่งให้ประชาชนในนครของตนปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างหนึ่งคือ ให้เลิกนิสัยไม่เป็นไรโดยเด็ดขาด มิฉะนั้นจะถูกทำโทษทั้งจำทั้งปรับ ประชาชนในนครต่างก็สงสัยในคำสั่ง เดือดร้อนถึงรัฐบาลที่จะต้องออกมาชี้แจงเหตุผลว่า สาเหตุที่ให้เลิกนิสัยไม่เป็นไรก็เพราะว่า ขณะนี้ “นครไม่เป็นไร” กำลังเข้าสู่ยุคคุณุศล ซึ่งเป็นยุคที่จะต้องใช้เครื่องจักรเข้ามาช่วยในการทำงาน เพราะเครื่องจักรมีความทนทำงานไม่มีเหน็ดไม่มีเหนื่อย ไม่เหมือนเมื่อก่อนนี้ที่ใครจะออกไปปลุกถั่วปลุกงาเวลาไหนก็ได้ ตอนนี้อย่างนี้แล้ว เครื่องจักรจะทำให้คนสบายขึ้น ไม่ต้องทำอะไรแต่นั่งคอยผลผลิตเท่านั้น ประชาชนทุกคนก็เข้าใจและเห็นดีตามนั้น ทุกคนพร้อมใจกันเลิกนิสัยไม่เป็นไรอย่างไม่มีปัญหา แต่ก็มีบางคนที่ยังสงสัยว่าต้องเปลี่ยนชื่อ “นครไม่เป็นไร” ไหมหรือไม่ ผู้นำรัฐบาลกลับตอบว่า “ไม่เป็นไร อันนี้ไม่ต้องเปลี่ยน ไม่เป็นไร”

แนวคิด

การเปลี่ยนแปลงไม่ประสบผลสำเร็จเพราะผู้นำไม่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องนครไม่เป็นไร

1. การทำความเข้าใจระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

“นครไม่เป็นไร” กำลังจะพัฒนาไปสู่ยุคคุณุศล รัฐบาลจึงต้องออกคำสั่งให้ประชาชนทุกคนในนครเลิกนิสัยไม่เป็นไร แต่ประชาชนไม่เข้าใจว่าการพัฒนาประเทศนั้นมาเกี่ยวข้องกับนิสัย

ของพวกเขาอย่างไร ดังคำพูดว่า

“ทำไมจึงต้องเลิก ?”

อันนิสัยไม่เป็นไรของพวกเขา นี่ เป็นนิสัยที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ทวด อาจอาจเรียกได้ว่าเป็นตะกอนนอนอยู่ในสายเลือดนั้นแล้ว พวกเขาได้ยินคำคำนี้ “ไม่เป็นไร” มาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่

เด็กร้อนอย่างไร ? ชัดขวางความเจริญตรงไหน ?

(นครไม่เป็นไร ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 91)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าการออกคำสั่งของรัฐบาลนั้น ส่วนมากจะไม่มีคำอธิบาย หรือชี้แจงเหตุผลว่าทำไมจึงมีคำสั่งออกมาเช่นนั้น จึงทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน หรือบางครั้งก็ถูกต่อต้านเพราะความไม่เข้าใจนั่นเอง เช่นเดียวกับชาวนครไม่เป็นไรที่สงสัยว่าทำไมรัฐบาลจึงสั่งให้เลิกนิสัยไม่เป็นไร ในเมื่อเป็นสิ่งที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ผู้นำรัฐบาลจึงต้องออกมาอธิบายว่า

“เรากำลังก้าวเข้าสู่ยุคบุคคล” เสียงของท่านผู้นำดังลั่น

“บุคคล !” ชาวนครตะโกนก้องเป็นเสียงเดียว พลันเงียบลงด้วยความมึนงง แกวตาสงสัยกันทั่ว

“บุคคลคือยุคใหม่ของเรา ต่อไปนี้เราจะเลิกปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้าแล้ว เราจะปลุกแต่โรงงานให้ลูกหลานเฝ้าเครื่องจักร . . .”

“เครื่องจักร !” เสียงของชาวนครฮือขึ้นอีกครั้ง

(นครไม่เป็นไร ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 92)

คำพูดหรือภาษาของทางราชการที่นำมาใช้นั้น บางครั้งชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไม่เข้าใจ เพราะพวกเขาไม่มีการศึกษา ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่เข้าใจในคำบางคำที่เป็นภาษาต่างประเทศ หรือศัพท์เฉพาะที่นักวิชาการต่าง ๆ คิดขึ้นมา ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นช่องว่างในด้านความรู้ระหว่างผู้นำประเทศกับประชาชน ฉะนั้นคำพูด

และแนวคิดต่าง ๆ ที่รัฐบาล ประกาศออกมาควรคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ของประชาชนด้วย เพราะมี ฉะนั้นก็จะสื่อสารกันไม่เข้าใจ ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการ

นอกจากคำพูดแล้วผู้เขียนยังได้ชี้ให้เห็นวิธีการพูดเพราะชาวบ้านทั่วไปส่วนมากจะพูด สั้น ๆ เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมาแต่คำอธิบายมากมายของรัฐบาลก็ยังไม่ถึงจุดที่ชาวบ้านต้องการจะรู้ ว่า การพัฒนาประเทศไปสู่ยุคศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเลิกนิสัยไม่เป็นไร ท่านผู้นำรัฐบาลจึงต้องออกมา อธิบายถึงเหตุผลต่างๆให้ประชาชนฟังจนเข้าใจ ประชาชนทุกคนจึงยอมเลิกนิสัยไม่เป็นไร ผู้เขียน แสดงให้เห็นว่า ปัญหาหลายอย่างที่เกิดขึ้นมาจากความไม่เข้าใจกัน จะด้วยขาดการชี้แจงเหตุผล ภาษาที่ใช้หรือวิธีการอธิบาย เหล่านี้ยอมเป็นอุปสรรคในการทำงานเพื่อพัฒนาประเทศ และยังคง เห็นได้ว่าประชาชนทุกคนไม่ต้องการที่จะต่อต้านรัฐบาล ถ้าเขาเข้าใจว่าสิ่งที่รัฐบาลจะทำนั้นเพื่อ ประชาชน เพื่อประเทศชาติ พวกเขาทุกคนก็ยินดีให้ความร่วมมือ เพราะทุกคนรักประเทศชาติ

2. ลักษณะนิสัยของคนไทย

อาชีพแต่ดั้งเดิมของคนไทย คือการทำเกษตรกรรมซึ่งมีลักษณะของงานที่ทำให้คนใจ เย็น ทำไปเรื่อยๆไม่ต้องรีบร้อนเพราะมีนาที่ทำนั้นไม่หนีหายไปไหน หรือถ้าเข้าไปบ้างก็ยังไม่ทำให้ เสียหาย และเมื่อลงจากบ้านก็ถึงที่ทำงานแล้วดังนั้นคนไทยส่วนมากจึงติดนิสัยเรื่อยๆ เฉื่อยๆ และ อีกอย่างหนึ่งคือ ความเกรงใจให้อภัยคนง่าย คำว่า “ไม่เป็นไร” จึงติดปากอยู่เสมอ

ดังนั้นคนไม่เป็นไร จะเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม ผู้นำของ นครจึงคิดว่าต้องเปลี่ยนนิสัยประชาชนก่อน เขาจึงออกคำสั่งให้ประชาชนเลิกนิสัยไม่เป็นไร เพราะ เหตุผลที่ว่าการทำงานกับเครื่องจักรไม่ได้ มีชาวนครคนหนึ่งสงสัยว่าเมื่อเปลี่ยนนิสัย ชื่อเมือง ต้องเปลี่ยนด้วยหรือไม่ ผู้นำจึงกล่าวว่า

“ไม่เป็นไร อันนี้ไม่ต้องเปลี่ยนก็ได้ ไม่เป็นไร” ท่านผู้นำตอบอย่างภาคภูมิใจ

(นครไม่เป็นไร ใน ชุดนครไม่เป็นไร. 2532 : 94)

จะเห็นได้ว่า ผู้นำรัฐบาลเป็นผู้ออกคำสั่งยกเลิกนิสัยไม่เป็นไร ก็ยังไม่สามารถจะเปลี่ยน นิสัยของตนเองได้ เพราะลักษณะนิสัยนี้ได้ฝังอยู่ในสายเลือดของคนไทยบางคนจนยากที่จะแก้ไข และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นแต่การคาดหวังเพียงผลที่ได้รับ แต่ไม่พิจารณาจากสภาพความเป็น

จริงว่าไม่สามารถทำให้หมดไปได้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นเรื่องยากที่จะประสบผลสำเร็จได้ นครนี้ก็จะมีความไม่ดีขึ้นเหมือนเดิม

สรุปผลการวิเคราะห์เรื่องสั้นชุดนครไม่เป็นไร

เนื้อเรื่องของเรื่องสั้นชุดนี้ได้แสดงภาพธรรมชาติของมนุษย์ ที่ชอบอยู่เหนือผู้อื่น บางครั้งถึงกับแสดงการเอาเปรียบผู้ที่มีฐานะด้อยกว่าเพื่อตนจะได้อยู่เหนือพวกเขา ปัญหาการเมืองและปัญหาการศึกษาการนำเสนอเรื่องส่วนมากเป็นแบบตรงไปตรงมา จะมีเรื่องเมืองผีหลอกเพียงเรื่องเดียวที่นำเสนอแบบใช้สัญลักษณ์ ภาพสะท้อนที่ปรากฏในชุดนี้มีดังนี้

ธรรมชาติของมนุษย์ พบว่า มนุษย์หลายคนจะรู้สึกพอใจและชอบใจที่ได้อยู่เหนือคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นฐานะด้านสังคม หรือฐานะด้านการเงิน ดังเช่นเพื่อนของชายหนุ่มที่รู้สึกสบายใจเมื่อรู้ว่ายังมีคนอื่นอีกเป็นจำนวนมากที่ฐานะด้อยกว่าตน จากเรื่องเรื่องเปรียบเทียบ ชายหนุ่มที่โยนความผิดไปให้สุนัข ในเรื่องคนหมา นก ครูโทที่ต้องการเก่งคนเดียวจึงไม่ยอมสอนวิชาทั้งหมดให้ลูกศิษย์ ในเรื่องหายไปกับลมหายใจ นักการเมืองที่ไขว่คว้าหาอำนาจเพื่อต้องการอยู่เหนือ ในเรื่องเมืองผีหลอก แม้ทัพบมีความรู้สึกภูมิใจที่สามารถบังคับคนได้มากมาย ในเรื่องศัตรูภายใน พรสวรรค์ต้องการเป็นดาราเพื่อต้องการความเด่นดังกว่าคนธรรมดา ในเรื่องอากาศรอบกาย และเจ้านายที่ต้องการให้ลูกน้องใส่หน้ากากที่ตนซื้อมาให้ ในเรื่องอวัยวะใหม่

ด้านการเมืองการปกครอง แสดงภาพของนักการเมืองที่ทำงานกันอย่างไม่จริงจัง ทำงานด้วยปาก พูดจบก็เหมือนกับได้ทำเสร็จแล้วเป็นลักษณะพูดมากกว่าทำ นักการเมืองบางคนใช้อำนาจหน้าที่รังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า ดังที่ลุงคล้ายถูกจับขังคุก โดยไม่มีความผิดและนอกจากนี้ยังแสดงการข่มขู่ประทุษร้ายของชาวบ้านที่ต้องการให้รัฐบาลประกันราคาข้าวให้ดีขึ้น ปรากฏภาพในเรื่องเมืองผีหลอก ซึ่งชาติ กอบจิตติได้นำเสนอโดยวิธีใช้สัญลักษณ์ตลอดเรื่อง

ด้านการศึกษา แสดงภาพ วิธีการสอนของครู 2 คนที่มีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน ครูโท มีลักษณะการสอนแบบเก่าคือ หวงวิชา ไม่ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ตรงข้ามกับครูหรั่งที่มีลักษณะการสอนแบบใหม่โดยให้ผู้เรียน แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี ครูถ่ายทอดวิชาความรู้ ให้กับผู้เรียนทั้งหมด ทำให้เห็นว่าวิธีการสอนแบบใหม่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคม เพราะจะ

ทำให้วิทยาการต่างๆเจริญก้าวหน้าเรื่องหายไปกับลมหายใจ และวิธีการสอนที่เน้นให้เด็กท่องจำ ไม่บอกจุดประสงค์ของการเรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายเพราะไม่รู้จะนำไปใช้ประโยชน์ ได้อย่างไร ในเรื่องเรียงความเรื่อง**บทสวดมนต์** จะเห็นได้ว่าการสอนลักษณะนี้จึงไม่ประสพผล สำเร็จ

ปัญหาในการพัฒนาประเทศ ในยุคนครไม่เป็นไร ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอไว้ 2 ประเด็น คือ รัฐบาลไม่สามารถจะทำให้ประชาชนเข้าใจในสิ่งที่ตนกำลังทำอยู่ได้ ซึ่งมีสาเหตุมาจากขาดการ อธิบาย และใช้ภาษาใหม่และเป็นวิชาการมากเกินไป ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจ อีกประเด็นหนึ่งเป็น ภาพลักษณะนิสัยของคนไทยที่ทำงานแบบไปเรื่อยๆ ไม่กระตือรือร้นและข้อสำคัญคือไม่สามารถจะ เปลี่ยนนิสัยที่ได้ลงรากฝังลึกได้ดังเช่นผู้นำรัฐบาลในเรื่องนครไม่เป็นไร ถึงแม้จะอยากเปลี่ยนเพียง ใดก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนๆได้

เรื่องย่อ “นักเรียนนักเลง”

นักเรียนชายคนหนึ่ง กำลังนั่งรถเมล์จะกลับหอพัก เขาได้เห็นเหตุการณ์นักเรียนตีกันบน รถเมล์ ปรากฏว่าเป็นเพื่อนที่อยู่โรงเรียนเดียวกับเขา กำลังถูกนักเรียนโรงเรียนอื่นรุมทำร้าย เขาจึง ตะโกนเสียงดังหลอกพวกนั้นว่าตำรวจมา กลุ่มนักเรียนที่กำลังมีเรื่องกันอยู่ต่างวิ่งหลบหนีกันไป เขาจึงเข้าไปช่วยเพื่อน แล้วสองวันต่อมาที่โรงเรียนเขาได้พบกับเพื่อนนักเรียนที่ถูกทำร้าย เขาจึงได้ รู้สาเหตุที่เพื่อนเขาถูกรุมทำร้าย เพราะสองวันก่อนมีเรื่อง ทั้งสองฝ่ายเกิดเขม่นกันขึ้นในรถเมล์ เพียงเพราะมองกันไปมองกันมา ฝ่ายเพื่อนเขาเมื่อกลับบ้านได้ไปเล่าให้กับพรรคพวกตนฟัง เท่า นั้นเองพรรคพวกของเพื่อนก็พากันไปตีกับฝ่ายตรงข้าม นักเรียนคนหนึ่งที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามจำหน้า เพื่อนคนนี้ได้ พวกเขาพยายามหาโอกาสคอยดักเล่นงานกันอยู่เรื่อย ๆ ในที่สุดก็สบโอกาสในวันที่ เขาได้ช่วยเพื่อนไว้ นั่นเอง เพื่อนยังไม่ยอมหยุดเรื่องนี้ เพราะในวันเสาร์หนังสือพิมพ์ลงว่า เพื่อน คนนี้ถูกแทงด้วยมีดปลายแหลม อาการปางตายโดยฝีมือนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนแห่งหนึ่ง ผล การกระทำครั้งนี้ของเขาก็คือ ทางโรงเรียนคัดชื่อเขาออก พร้อมกับนั้นเพื่อนฝูงก็ไม่มีใครคบหาเขา เป็นเพื่อนอีกต่อไป

แนวคิด

พฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นชอบยกพวกตีกันและบทบาทของครูกับผู้ปกครอง

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องนักเรียนนักเลง

1. พฤติกรรมนักเรียนวัยรุ่นยกพวกตีกัน

เด็กวัยรุ่นส่วนมากจะมีอารมณ์รุนแรงไม่ว่ารักหรือเกลียด เพราะฉะนั้นการกระทำที่เกิดจากอารมณ์บางครั้งจึงเป็นเรื่องที่รุนแรงเกินกว่าเหตุ

นักเรียนชายคนหนึ่งเรียนอยู่ในระดับมัธยม เขามีเรื่องทะเลาะวิวาทกับนักเรียนต่างโรงเรียนบ่อย ๆ เพราะความเป็นคนไม่ยอมคน ดังเหตุการณ์บนรถเมล์ที่เขากำลังนั่งกลับบ้าน เขาเล่าให้เพื่อนฟังว่า

“... เกิดเขม่นกันขึ้นในรถ มันก็ไ้เรื่องมองกันไปมองกันมานั้นแหละ แล้วมันก็ว่าเรา ยวนตีน นายลองคิดดูว่าไม่ให้กันยั๊วะได้ยังไง...”

(นักเรียนนักเลง ใน ถนนหนังสือ. 2532 : 15)

พฤติกรรมของนักเรียนทั้งสองฝ่าย ทำให้เห็นว่าไม่มีใครยอมกัน การดูหมิ่นศักดิ์ศรีเป็นเรื่องที่ยอมกันไม่ได้ในความคิดของพวกเขา ดังนั้นเขาจึงนำเรื่องนี้ไปเล่าให้พรรคพวกแถวบ้านฟัง และด้วยความรักเพื่อนหรืออาจจะรวมถึงการถูกหยามศักดิ์ศรี เพราะเป็นพวกเดียวกัน จึงลงความเห็นว่าจะต้องยกพวกไปตีเป็นการประกาศศักดิ์ศรี แม้เขาจะไม่เห็นด้วยเพราะยังมีเหตุผลไม่เพียงพอ แต่ก็ขัดเพื่อน ๆ ไม่ได้ และจากเหตุการณ์ตีกันครั้งนี้ ทำให้ฝ่ายตรงข้ามจำหน้าเขาได้จึงคอยดักล้างแค้นกันอีก จนกระทั่งได้โอกาสเขาจึงถูกรุมตีบนรถเมล์ แต่โชคดีได้มีเพื่อนนักเรียนโรงเรียนเดียวกันช่วยไว้ได้ แต่เพราะความคิดที่ไม่ยอมกัน เขาจึงไม่ยอมให้เรื่องจบที่ตรงนั้น ดังบทสนทนาของเขากับเพื่อนคนที่ช่วยเขาไว้ ดังนี้

“ นายคงจะเซ็ดละซีทีนี้ อย่าไปหาเรื่องใส่ตัวดีกว่า ”

“กันเห็นจะคิดเช่นนายไม่ได้หรอก เอาไว้ศุกร์นี้แหละรู้เรื่องกันละ กันจะขอตัดสินใจเรื่อง
นี้เอง”

(นักเรียนนักเลง ใน ถนนวนหนังสือ. 2532 : 15)

แล้วในวันต่อมาหนังสือพิมพ์ก็ลงข่าวว่า

...เขาถูกแทงด้วยมีดปลายแหลมสองที่ซ้อน อาการปางตายโดยนักเรียนวัยรุ่น
โรงเรียนหนึ่ง...

(นักเรียนนักเลง ใน ถนนวนหนังสือ. 2532 : 15)

ความแตกต่างทางความคิดของนักเรียนสองคน ทำให้เห็นว่าวัยรุ่นบางคนมีความคิดมี
เหตุผล อาจจะมาจากความเอาใจใส่ดูแลของครอบครัว พื้นฐานทางความคิดของเขาจึงสามารถ
แยกดีชั่วได้ และนอกจากครอบครัวแล้ว ทางโรงเรียนก็มีส่วนในความคิดและความประพฤติของ
เด็กเช่นเดียวกัน เพราะเด็กวัยนี้จะตามเพื่อนเชื่อเพื่อน และจะมีเวลาอยู่ในโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่
ครูจึงมีบทบาทต่อพวกเขามาก ถ้าครูเอาใจใส่ดูแลนักเรียนโดยเฉพาะกลุ่มที่มีปัญหาอย่างใกล้ชิด
จะทำให้รู้ปัญหาและสามารถช่วยแก้ปัญหาหรือลดความตึงเครียดทางอารมณ์ได้ เหตุการณ์นัก
เรียนตีกันบ่อยครั้ง ย่อมเป็นเครื่องบ่งบอกถึงคุณภาพการสั่งสอนอบรมของครูและโรงเรียนนั้นได้ดี

เรื่องย่อ “เรื่องธรรมดา”

หญิงชราคนหนึ่งอาศัยอยู่ในบ้านเช่าราคาถูกที่มีหลายครอบครัวเช่าอยู่รวมกัน หญิงชรา
เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีกับทุกคนในบ้าน แกมีลูกสาว 1 คนอายุประมาณ 37 ปีป่วยเป็นมะเร็ง
ที่เต้านม แกไม่ยอมพาลูกสาวไปรักษาที่โรงพยาบาล เพราะแกเชื่อว่าการรักษาสมัยใหม่ไม่ได้ผล
แกจึงไปหาหมอเถื่อนที่รักษาตามบ้าน หมอเถื่อนมารักษาที่ห้องเช่าแกทุกวัน แต่อาการไม่ดีขึ้น
ซ้ำร้ายกลับทรุดหนักลงไปอีก หมอเถื่อนเห็นดังนั้นแล้วจึงหลบเงียบหายไป หญิงสาวเมื่อเจ็บมาก ๆ
ได้ร้องครวญครางเสียงดัง ชายหนุ่มข้างห้องได้แนะนำให้พาไปโรงพยาบาล แต่ยายก็ยัง不去 คน

ในบ้านเช่าได้มีการย้ายออกย้ายเข้ากันอยู่ตลอดเวลา ยายเป็นทุกข์กับลูกสาวมากแต่แกก็ยังโชคดีที่มีแฟนลูกสาวมาช่วยดูแลอยู่ด้วย และยังได้ชายหนุ่มข้างห้องช่วยรับฟังแก้ปรับทุกข์ ซึ่งบางครั้งเขาก็นึกรำคาญแต่ก็ไม่กล้าว่าอะไรแก แกพยายามหาหมอรักษาอีก จนกระทั่งได้ “เจ้าพ่อเดช” ที่รักษาด้วยวิธีผ่านคนทรง หลังจากรักษาได้ไม่นานหญิงสาวก็เสียชีวิต

เจ็ดวันหลังจากนั้น ชายหนุ่มข้างห้องก็ได้มาเล่าให้ยายฟังว่าเขาเห็นลูกสาวยายใส่ชุดสีขาว มาหาเขาและบอกว่าจะไปสวรรค์ เมื่อยายได้ฟังอาการเศร้าโศกตลอดเวลาที่เสียลูกสาวได้หายไปหมด และเช้าวันหนึ่งแกยิ่งมีความสุขมากเมื่อแมวมาออกลูกตัวสีขาวไว้หน้าห้องแก ทำให้แกเชื่อว่าลูกแมวสีขาวเป็นลูกสาวแกมาเกิด ทั้งความฝันของชายหนุ่มกับแมวสีขาวถูกแกเล่าให้ทุกคนในบ้านฟังซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกระทั่งแฟนลูกสาวมารับแกไปอยู่กับเขาด้วย

แนวคิด

ความเดือดร้อนของคนอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเป็นเพียงเรื่องธรรมดา

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องธรรมดา

1. ธรรมชาติของมนุษย์

ความเห็นแก่ตัว เป็นธาตุแท้ของมนุษย์โดยทั่วไป ผู้เขียนเล่าเรื่องโดยใช้ตัวละครตัวหนึ่งคือ “ผม” เป็นผู้เล่า “ผม” อาศัยอยู่ในบ้านเช่า 2 ชั้น ชั้นล่าง 2 ห้อง ห้องหนึ่งเป็นห้องของหญิงสาว 2 คนเป็นเพื่อนกัน ส่วนอีกห้องเป็นคู่สาวหนุ่มเมียสาวผู้เป็นครูเมียเป็นพนักงานขายของชั้นบนมีสามห้อง ห้องแรกเป็นของสาวเมียวัยกลางคนทั้งสองมีอาชีพเป็นหมอดู ตรงกันข้ามเป็นห้องของยายอยู่กับลูกสาว และติดกันกับห้องยายเป็นของ “ผม” ซึ่งเป็นห้องสุดท้ายสมาชิกในบ้านเช่ามีพฤติกรรมที่แสดงความเห็นแก่ตัวไว้นานัปการ

ครอบครัวหนึ่งมียายกับลูกสาวซึ่งป่วยเป็นมะเร็งที่เต้านม แต่ยายไม่ยอมพาลูกสาวไปรักษาที่โรงพยาบาล เพราะกลัวว่าจะต้องตัดเต้านมทิ้ง “ผม” ได้อธิบายถึงวิหยาการสมัยใหม่ให้ยายฟังแต่ยายไม่เชื่อ “ผม” คำนึงถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ดังนี้

...พูดกันตามตรงแล้ว ผมไม่ได้ใช้ความพยายามจริงจังเท่าใดนัก เพราะในระหว่างนั้นผมเกิดคิดขึ้นมาได้ว่า ไม่ใช่เรื่องอะไรของผมที่จะต้องพาตัวเองเข้าไปสู่วงเวียนนะด้วยถ้าบังเอิญยายเชื่อผมขึ้นมาแล้วลูกสาวของแกเกิดเป็นอะไรไป(เพราะรักษาที่โรงพยาบาล) ผม

มีต้องกลายเป็นผู้รับเคราะห์เธออะ ที่ชี้มาให้คนทั้งสองไปสู่หนทางหายนะเข้าทำนองที่ว่า
ผมจะดูหน้ายายได้อย่างไร แน่นอนผมต้องเดือดร้อนสืบเสาะหาที่อยู่ใหม่อีกสักที่อยู่อย่าง
นี้ไม่ดีกว่าหรือ ไม่ใช่เรื่องของเรา

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 26)

ความรู้สึกนึกคิดของชายหนุ่มเป็นการคิดแบบเอาตัวรอด ไม่อยากยุ่งกับกิจกรรมผู้อื่น
เพราะกลัวว่าตนจะเดือดร้อนและคนอื่น ๆ ในบ้านก็ไม่ได้สนใจกับอาการป่วยของลูกสาวยาย

... ขณะที่พี่ป่วยอยู่นั้น ทุกคนต่างก็อยู่กันตามปกติ ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีใครให้ความ
สนใจที่เป็นพิเศษ อีกอย่างหนึ่งในระหว่างที่ลูกสาวป่วยยายก็ไม่ได้ทำหน้าที่
(ความเป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารี) ของแก่ให้กับพวกเรา จึงเหมือนกับยายห่างเหิน
จากพวกเราไปเอง - ช่วยไม่ได้...

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 28)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าสังคมเมืองหลวงอยู่กันอย่างตัวใครตัวมัน ถึงแม้จะอยู่
บ้านเดียวกัน อาจเป็นเพราะทุกคนไม่มีเวลาพอ บางคนต้องออกทำงานแต่เช้ากว่าจะกลับก็ค่ำมืด
แล้วทุกคนคิดแต่เรื่องทำมาหากินจนลืมแสดงความมีน้ำใจต่อกัน เช่นเดียวกับหัวหน้าชายหนุ่ม ที่
ตกเดือนเรื่องที่เขาลับในที่ทำงาน โดยมีได้สนใจสาเหตุของการนั่งหลับเลย เขาสนใจแต่ผล
ประโยชน์ของเขาเท่านั้น

อาการของลูกสาวยายทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อถูกหมอนวดบีบนวดอย่างแรง หญิงสาว
ร้องเสียงดังขึ้นแต่ชายหนุ่มก็ไม่ได้สนใจ

... ผมไม่ชอบเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคนที่กำลังร้องไห้ ผมถือว่าการร้องไห้เป็นเรื่องส่วนตัว...
มันเป็นภาษาของอารมณ์ส่วนตัว เมื่อรู้เช่นนี้แล้วจะให้ผมเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับคนที่กำลัง
ร้องไห้ (ซึ่งผมไม่ใกล้ชิด) ด้วยได้ยังไงไหวละ - ใช่ไหม...

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 37)

นอกจากชายหนุ่มจะแล้งน้ำใจแล้ว เขายังพยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดของตนเอง ให้ถูกต้องชอบธรรมให้ได้เพื่อกลบเกลื่อนความรู้สึกผิดของตน เช่นเดียวกับทุกคนในบ้านที่เห็นเรื่องความทุกข์ของยายและลูกสาวเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับเขา ไม่มีใครให้ความสนใจหรือคิดจะช่วยเหลือแม้ในขณะที่ลูกสาวของยายอาการทรุดหนักกำลังจะตาย ชายหนุ่มยังเห็นเป็นเรื่องธรรมดา

“ผมขอตัวก่อนล่ะ พรุ่งนี้ผมต้องไปทำงาน” ผมเอ่ยคั่นขึ้นในขณะที่แกกำลังนึกหาเรื่องคุย (ใหม่) ไม่ทราบว่ายายจะรู้สึกเช่นไรกับคำพูดของผมแต่มันเป็นความจริง (ผมต้องไปทำงานในตอนเช้า)

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 67)

ทั้ง ๆ ที่รู้ว่ายายต้องการความช่วยเหลืออย่างมาก แต่ชายหนุ่มไม่สนใจเขาคิดแต่ผลประโยชน์ของตนเอง และพร้อมกันนั้นเขาก็หาข้อแก้ตัวให้กับตนเองไม่ให้ถูกตำหนิได้ว่าเขาไม่มีน้ำใจ ซึ่งที่แท้ที่จริงก็เป็นเช่นนั้น และเมื่อเขานำเรื่องของยายไปเล่าให้เพื่อนฟัง เพื่อนเขาได้แสดงทัศนะว่า

เรากำลังอยู่ในยุคของ “สังคมสังเกตการณ์” เรื่องราวความทุกข์ร้อนของคนอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตัวเราจึงเป็นแค่ “เรื่องธรรมดา” และจากจุดนี้หลายคน (รวมทั้งผม) ได้พัฒนาไปเป็น “นักหัวเราะเยาะ” เรื่องราวความทุกข์ร้อนของคนอื่นกลายเป็นเรื่องตลกขบขัน. . . หัวเราะ. . .

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 91)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าผู้เขียนต้องการแสดงให้ผู้อ่านรู้ว่าคนบางคนในสังคมเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจเห็นความทุกข์ของผู้อื่นไม่สำคัญเท่ากับเรื่องของตน และสภาวะของสังคมที่บีบรัดทำให้คนในสังคมเกิดความคิดในเรื่องความเป็นส่วนตัวมากขึ้น เพราะหลายคนต่างมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำ จนลืมถึงความเอื้ออาทรที่เคยมีต่อกัน จากที่เกิดกับสังคมใหญ่ ได้ขยับใกล้เข้ามาเป็นสังคมบ้านใกล้เรือนเคียงก็ยังไม่รู้จักกัน และขณะนี้น่ากลัวมากขึ้นเพราะแม้กระทั่งอยู่ในชายคาเดียวกันก็ยังไม่สนใจกัน เข้าไปทำงานเย็นกลับมาต่างคนต่างอยู่ ผู้เขียนชี้ให้เห็นสภาพความเป็นจริงของคนในสังคมที่เป็นอยู่ขณะนี้

ในเรื่องธรรมดา นอกจากจะให้เห็นธาตุแท้ของคนแล้ว ผู้เขียนยังต้องการให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกตระหนักและตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของตัวเอง ว่าตนมีความรู้สึกและพฤติกรรมเหมือนชายหนุ่มในเรื่อง ที่มีการคิดคำนวณบวกลบคูณหารในใจก่อน และตัดสินใจกระทำการใดลงไปก็ต่อเมื่อชั่งใจดูแล้วว่าจะได้รับผลกำไร หรืออย่างน้อยก็ขอให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากผู้อื่นว่าตนเป็นคนดีมีคุณธรรม หรือบางครั้งก็ทำไปเพราะเกรงจะได้รับคำนิทากล่าวโทษ

2. ความมีน้ำใจ

แฟนของลูกสาวยาย เป็นตัวละครที่ผู้เขียนกำหนดให้แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าตั้งแต่ลูกสาวยายป่วยเป็นมะเร็งจนกระทั่งตาย เขาไม่เคยทอดทิ้งและยังแสดงความห่วงใยตลอดเวลา

... ส่วนคนที่มาเยี่ยมพี่เป็นประจำเกือบทุกวัน (เปล่าไม่ใช่ “คุณหมอ” “คุณหมอเขามาทำหน้าที่การงานของเขา) ก็คือคู่รักของพี่ผู้ซึ่งมาคอยดูแลเอาใจใส่ในระหว่างที่พี่กำลังมีความทุกข์นั้นหน้าตาเขาพลอยหม่นหมองไปด้วย และเมื่อวาระที่ความสุขมาถึงใบหน้าของเขาก็เบิกบานผ่องใส เช่นเดียวกับพี่และยาย

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 29)

ถึงแม้แฟนลูกสาวยายจะรู้ว่าหญิงสาวเป็นมะเร็งเขาก็มิได้ตีจาก หรือแสดงความรังเกียจ แต่เขากลับเอาใจใส่ดูแลและให้กำลังใจตลอด จะเห็นว่าเป็นความรักที่บริสุทธิ์และหาดูได้ยากในปัจจุบัน

... คือผมอดประหลาดใจไม่ได้ว่า ทำไมคู่รักของพี่ยังมาเยี่ยมเยียนอยู่ได้ ทั้งที่พี่นั้นสภาพร่างกายไม่เหลือความสุข (ความใคร่) ไว้ให้เขยชมอีกแล้ว-คนอะไรทำตัวแปลกๆ

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 40)

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า คนปกติทั่วไปถือเอาความสุขความงามของผู้หญิงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อหมดสิ่งนี้แล้วก็ควรจะหมดความสนใจ และยังชี้ให้เห็นว่าความรักของคนเหล่านี้จะต้องมีความ

ใครปะปนอยู่ด้วย ส่วนคู่รักของหญิงสาวที่ทำดีคอยช่วยเหลือให้กำลังใจตลอดเวลา กลายเป็นคนที่หลายคนเห็นว่าเป็นการกระทำที่แปลก จะเห็นได้ว่าสังคมปัจจุบันคนที่ทำความดีกลับกลายเป็นเรื่องแปลก ส่วนคนที่มีความคิดเห็นแก่ตัวหลายคนเห็นเป็นเรื่องปกติธรรมดาของสังคม

คู่รักของลูกสาวยายยังแสดงความมีน้ำใจให้ปรากฏเด่นชัดขึ้นอีก เมื่อลูกสาวยายเสียชีวิตลงไป

...มีเพียงคู่รักของพี่เท่านั้นที่ให้ความสนใจใยดีกับยาย ดูเหมือนจะมากขึ้นกว่าเดิมด้วยซ้ำ เขายังให้เงินยายไว้ใช้สอย เลี้ยงดูยายไม่ผิดกับที่ลูกสาวของยายเคยดู...เขาเป็นคนดีจริงๆ

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 87)

ความมีน้ำใจของคู่รักลูกสาวยายมีให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ และยิ่งมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อลูกสาวยายเสียชีวิต เขามีความรู้สึกสงสารยายและรักยายเหมือนแม่ของเขาคนหนึ่ง แต่ความคิดของชายหนุ่มข้างห้องกลับตรงข้าม เขามีความคิดว่า

ผมไม่เข้าใจว่าเขาทนยายได้อย่างไร เขาน่าจะไปหาความสุขอย่างอื่น ดีกว่าทนจมปลักกับไอ้คำสัญญา-สัญญาบ้า ๆบอ ๆ ที่เคยให้ไว้กับคนตาย (ไปแล้ว) ผมไม่เข้าใจจริงๆ ถ้าเป็นผมละก็เปิดหมวกอำลาไปนานแล้ว ดีไม่ดีเปิดไปตั้งแต่ว่าคู่รักเป็นมะเร็งด้วยซ้ำ

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 87)

ความคิดของชายหนุ่มเป็นความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่กำลังเป็นอยู่ ซึ่งเป็นการแสดงความเห็นแก่ตัวอย่างเด่นชัด เพราะไม่มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่น พยายามหลบหลีกที่จะต้องมีส่วนเข้าไปช่วยเหลือ ไม่สนใจในความทุกข์โศกของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน พฤติกรรมเหล่านี้จะกลายเป็นความเห็นแก่ตัวไปในที่สุด

คู่รักของลูกสาวยายได้แสดงความมีน้ำใจ และความรับผิดชอบที่ยากจะหาได้จากคนในสังคมขณะนี้ เพราะเมื่อเขาซื้อบ้านเขาได้มาขอรื้องให้ยายไปอยู่กับเขาด้วยโดยให้เหตุผลว่า

...อยู่อย่างนี้ก็ไม่มีคนคอยดูแล เขาเองเป็นห่วงเพราะยายก็แก่แล้ว ถ้าไปอยู่เสียด้วยกัน เขาจะได้ดูแลเอาใจใส่ได้ใกล้ชิด...ขอให้ยายไปอยู่กับเขาเถอะ เขาจะเลี้ยงดูยายให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 93)

คู่รักของลูกสาวยาย แสดงความมีน้ำใจอย่างบริสุทธิ์ใจมิได้เคลือบแฝงหรือมุ่งไปหาประโยชน์อย่างที่หลายคนในสังคมกำลังปฏิบัติ การกระทำนี้ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงค่านิยมของคนในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป เพราะหลายคนเห็นว่าความเห็นแก่ตัวเป็นเรื่องปกติธรรมดา ส่วนการแสดงความมีน้ำใจการทำความดีเป็นเรื่องผิดปกติเป็นค่านิยมไม่พึงประสงค์

3. ความเชื่อทางไสยศาสตร์

ลูกสาวยายป่วยเป็นมะเร็งแต่ไม่ยอมไปรักษาที่โรงพยาบาล เพราะยายเข้าใจว่าหมอโรงพยาบาลไม่สามารถรักษาให้หายได้ และข้อสำคัญคือกลัวถูกตัดเต้านม ยายได้หาหมอเถื่อนมารักษาที่บ้านแต่กลับทำให้โรคกำเริบมากขึ้น ในที่สุดยายก็หันไปรักษาทางไสยศาสตร์กับเจ้าพ่อเดช ที่รักษาด้วยวิธีเข้าทรง ดังนี้

...ยายเล่าว่า “เจ้าพ่อเดช” รู้เรื่องมาตั้งนานแล้ว และเคยมาดู (ด้วยความห่วงใย) อยู่หลายครั้งยังปรากฏกายให้เห็น(ในรูปของแมลงวันหัวเขียว) บินหึ่ง ๆ วนอยู่ในห้อง

“เองก็เคยไล่ซ้ำ” (เจ้าพ่อเดชว่ากับยาย)

“พูดแล้วชนลูก ยายก็ไม่คิดว่าเป็นท่าน (ไซ้ใครจะไปคิดล่ะ ผมก็ไม่คิดคนหนึ่งล่ะ)

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 53)

คำพูดของเจ้าพ่อเดช พยายามแสดงให้เห็นว่าตนมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถรู้เรื่องราวต่างๆ ได้มากมาย และเมื่อเจ้าพ่อเดชลงมือรักษาจึงทำให้ยายมีความเชื่อมากขึ้น เพราะได้เห็นวิธีการรักษาและอาการแสดงออกของลูกสาว ยายเล่าว่า

. . .พอท่านมานะ แขนงี้ฟาดพื้นพับ ๆ กลัวจะหักแย้ . . . ธรรมดาเขาจะขยับตัวแต่ละครั้ง
 ยังเจ็บแทบเป็นแทบตายพอท่านทรงเท่านั้นแหละ ดูเหมือนคนมีเรี่ยวมีแรงขึ้นมาทันตา
 เห็น . . . ตอนท่านพูดท่านเอานิ้วชี้ล้วง ๆ ควักในปาก ภูตามเหงือกตามพันตามลื่น ท่าน
 ว่าท่านกวาดยาให้ตอนหลังนี้ปาก ลื่นเขาสะอาด ลื่นนี้เป็นสีชมพูเหมือนเด็กเจ้าตัวเขายัง
 แปลกใจ เขาว่าเมื่อก่อนลื่นเขาสกปรกยังกับจะมีขนขึ้น . . . ท่านบอกตอนเขาปวดมาก
 เขานึกถึงบางที่ท่านมาเป็นลมพัดมาชูเดี่ยวแล้วเจ็บเลยเขาก็หายปวดได้ แต่วันพระ
 ท่านไม่มา ท่านให้ระวังตัว ท่านมาไม่ได้ต้องขึ้นฝ้าข้างบน ท่านว่าเย็นวันพระให้ระวัง
 ให้ดี ทางวัดเขาปล่อยผีปล่อยสงฆ์ ลมเพลมพัดมันจะมาสวมเอา แต่ก็ได้ยันต์ท่านมาคุ้ม
 ไว้ที่หน้าต่าง ประตู . . . ดูเหมือนทั้งยายและพี่ (อาจรวมคู่รักของพี่ด้วย) ต่างตกอยู่ในวังวน
 ของความเชื่อ . . .

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 59)

ด้วยพื้นฐานความเชื่อของยาย ทำให้เห็นว่าอาการที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นเป็นไปในทางที่ดี
 และความเชื่อในเรื่องวันพระจะมีการปล่อยผีของคนโบราณ ถูกต้องตามที่ยายเคยรู้มา จึงทำให้แก
 เพิ่มความรู้สึกเชื่อมากขึ้น แต่แกก็ต้องผิดหวังเพราะไม่นานลูกสาวได้เสียชีวิตไป

ชายหนุ่มข้างห้องได้เล่าความฝันให้หญิงชราฟังว่า ลูกสาวนางมาหาเขา เธอแต่งกาย
 ด้วยชุดสีขาว เผอิญอีก 4 - 5 วันต่อมาหญิงชราพบแมวขาวจุดดำมาออกลูกสีขาว 1 ตัวที่หน้า
 ห้องของแก ด้วยพื้นฐานความเชื่อ ทำให้ยายโยงเรื่องความฝันของชายหนุ่มกับเรื่องลูกแมวเข้าเป็น
 เรื่องเดียวกัน

. . .ยายมองเห็นเรื่องนี้เป็นเรื่องประหลาดมีเบื้องหลังลึกลับ ลูกสาวของยายในความฝัน
 สวมชุดขาวลูกแมวที่เกิดใหม่สีขาวตลอดตัว แมวตัวนั้นไม่รู้ท้องแก่มาจากไหนทนดันดัน
 อุ้มลูกมาเกิดที่หน้าห้องยายและออกลูกมาเพียงตัวเดียวเท่านั้น ยายก็ทักท้อเองว่าเป็น
 ลูกสาวมาเกิดเพื่อ จะอยู่ใกล้ชิดกับแก ยายรับเลี้ยงแมวตัวแม่ให้น้ำ ให้ข้าว เพิ่มสมาชิก
 (กิตติมศักดิ์)ในบ้านขึ้นมาอีกสองชีวิต

(เรื่องธรรมดา. 2526 : 83)

หญิงชราที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นพื้นฐานของชีวิตแกอยู่แล้ว ฉะนั้นเรื่องที่เกิดขึ้นแกสามารถที่จะโยงเข้าไปได้ทันที โดยไม่ต้องหาเหตุผลอย่างอื่นเลย

การที่หญิงชราเชื่อเรื่องหมอเถื่อน หมอดู หมอผีมากกว่าแพทย์แผนปัจจุบัน อาจจะมาจากการขาดการศึกษาและถูกปลูกฝังมอมเมามานาน ความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นค่านิยมพื้นฐานลึกๆในหมู่คนไทย และเป็นตัวบันดาลให้สังคมไทยยังคงจมปลัก อยู่กับการขาดความสำนึกตื่นตัว เพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า

เรื่องย่อ “จนตรอก”

ครอบครัวของ “บุญมา” ประกอบด้วยภรรยาและลูกอีก 3 คน ได้แก่สิดาเป็นลูกสาวคนโต ออกดลูกชายคนกลาง และดำลูกชายคนเล็ก บ้านของบุญมาอยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม มีความเป็นอยู่อย่างอัตคัดขัดสนหาได้ไม่พอกิน แต่บุญมาก็ยังคิดว่าดีกว่าที่จะอยู่บ้านเก่าในภาคอีสาน ซึ่งมีแต่ความแห้งแล้งกันดาร ไม่รู้จะทำมาหากินอะไรดี เมื่อมาอยู่กรุงเทพฯเขาได้เป็นลูกจ้างในเรือประมง ครอบครัวของเขาอยู่กรุงเทพฯได้ระยะหนึ่ง บุญมาได้เขียนจดหมายชวนพ่อมาอยู่ด้วย

พ่อของบุญมา เมื่อมาอยู่กับเขาชายชราได้ช่วยดูแลหลานๆ และรับจ้างลับมีดในหมู่บ้าน ได้เงินมาช่วยค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้บ้าง สำหรับตัวบุญมาเองนั้นเขาไปเรือประมงนานหลายวันกว่าจะได้กลับบ้านสักครั้งหนึ่ง

ถึงแม้พวกเขาจะอยู่กันอย่างลำบาก แต่พวกเขาก็มีความสุขกันดีตามอัตภาพ ถึงกระนั้นบุญมาก็ยังคิดว่าเขาน่าจะมีบ้านของเขาเองสักหลังหนึ่ง จะได้ไม่ต้องเสียค่าเช่า ดังนั้นบุญมาจึงไปกู้เงินจากเจ้าแกเรือประมงที่บุญมาทำงานอยู่ ได้เงินมา 3,000 บาท เขาจึงลงมือปลูกบ้านเป็นลักษณะเพิงหมาแหงนในที่ดินของเจ้าแก และหลังจากทุกคนย้ายเข้ามาอยู่บ้านใหม่ บุญมาต้องทำงานหนักมากขึ้นกว่าเดิมแต่ก็ยังไม่ค่อยพอกิน เพราะรายได้บางส่วนถูกเจ้าแกหักไปแล้ว ครั้งหนึ่งบุญมากลับมาจากการทำงานไปกับเรือประมง เขาได้รู้ว่าเมียเขากำลังท้องลูกอีกคนบุญมาโกรธมาก เขาได้ทำร้ายเมียและไล่เมียออกจากบ้าน เขาบอกกับพ่อว่าเมียเขามีชู้ และสิดาลูกสาว คนโตก็ถูกไล่ออกจากบ้านเช่นกัน เพราะบุญมาเข้าใจว่าสิดาประพฤติดูไม่ดีเรื่องผู้ชาย

หลังจากเกิดเรื่องได้ไม่กี่วันบุญมาต้องออกเรืออีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้เขาไปนานถึง 6 เดือน

เพราะเขาถูกพม่าจับขังคุกในข้อหาล่วงล้ำน่านน้ำเข้าเขตพม่าและในช่วงที่บุญมาไม่อยู่นี้ครอบครัวของเขาได้รับความเดือดร้อนมาก เมื่อยอกจากบ้านไปแล้วพร้อมกับสีดา ที่บ้านจึงเหลือชายชรา ออด และดำ ภาระต่างๆจึงต้องตกอยู่กับออด เด็กน้อยต้องหาเงินมาเลี้ยงปู่และน้อง จนครั้งหนึ่งปู่ไม่สบายมาก ออดต้องการพาปู่ไปหาหมอแต่ไม่มีเงิน เขาจึงตัดสินใจไปขโมยเศษเหล็กกับเพื่อนข้างบ้าน แต่ก็ไม่สำเร็จถูกตำรวจจับขังคุก ที่บ้านจึงเหลือปู่กับดำ 2 คน ปู่ก็นึกถึงโชคชะตาของตัวเองที่พบแต่เรื่องร้ายๆมาตลอด เขาคิดมากจนวันหนึ่งชายชราเห็นเป็นโอกาสเหมาะ ดำไปเล่นอยู่ข้างบ้านเขาจึงคิดสั้นผูกคอตาย หลังจากชายชราตายไปแล้วหญิงข้างบ้านก็เลี้ยงดูดำ จนกระทั่งบุญมากลับมาและได้รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น เขาสนใจมากจึงตัดสินใจซื้อยาพิษมาใส่เป็ปซี ให้ดำและตนเองกิน ดำตายเพราะไม่สามารถทนพิษยาได้ ส่วนบุญมาแพทย์ช่วยชีวิตไว้ได้ทัน แต่เขาต้องรับกรรมที่ฆ่าดำโดยถูกจำคุกตลอดชีวิต

แนวคิด

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนในสังคมยังมีอยู่อีกมาก คนจนไม่สามารถจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ถึงแม้จะพยายามขยันอดทนอย่างไรก็ตาม

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องจนตรอก

1. สภาพชีวิตของคนยากจน

“จนตรอก” เป็นเรื่อง que แสดงภาพชีวิตบางส่วนของคนในสังคมจริงที่พบได้จากแหล่งเสื่อมโทรม พวกเขาต้องทำงานทุกรูปแบบทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดโดย ขาดทิ กอบจิตติ ได้เสนอภาพชีวิตครอบครัวของ “บุญมา” ซึ่งทุกคนในครอบครัวล้วนต้องทุกข์เพราะปัญหาเศรษฐกิจด้วยกันทั้งสิ้น ดังข้อความตอนที่พ่อของบุญมาเห็นความเปลี่ยนแปลงในครอบครัว ดังนี้

... ชายชรา รู้สึกถึงความตึงเครียด ของครอบครัวที่เขมิงเกลียวมากขึ้น แก่รู้จากอารมณ์หงุดหงิดของลูกชาย รู้จากเสียงหัวเราะในครอบครัวที่กำลังหายไป รู้จากเสียงบ่นอย่างเบื่อหน่ายของลูกสะใภ้เกี่ยวกับเรื่องชักหน้าไม่ถึงหลัง ข้าวสารหมดค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเช่า

ห้อง แล้วไหนจะต้องเตรียมเงินไว้สำหรับลูกคนใหม่ที่จะออกมา. . .

(จนตรอก. 2536 : 34)

จะเห็นได้ว่าปัญหาเศรษฐกิจ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวต้องหายไปพร้อมกับความสุขต่าง ๆ ที่เคยมี และสิ่งที่เข้ามาแทนที่คือความเครียดเพราะ “เงิน” นั้นโยงโยไปถึงเรื่องปากท้องของคนทุกคน

อดดก็เป็นผู้หนึ่งที่ถูกลผลกระทบจากปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เขาต้องออกจากโรงเรียนด้วยวัยเพียง 10 ขวบ ดังนี้

อดดจบชั้น ป. 2 ช่วงปิดเทอม เขาลองออกขายหนังสือพิมพ์กับเพื่อนแถวบ้านที่ชวนกันไปและเมื่อโรงเรียนเปิดเทอมอีกครั้ง เขาก็ไม่เคยเผลอหน้าไปดูห้อง ป. 3 ของเขาอีกเลย ทั้งที่ใจ อยากรู้อยากเห็นจะขาด แต่แม่ก็พูดอยู่เสมอว่า “ เป็นทางประหยัดอีกทางหนึ่ง” แม้ว่า อดดจะเป็นเด็กแคสลับขวบในตอนนั้น เขาก็รู้ว่า “มันประหยัดได้จริง ๆ “

(จนตรอก. 2536 : 46)

จะเห็นได้ว่า อดดต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวตั้งแต่อายุของเขายังไม่พ้นวัยเรียน แม้ว่าจะเป็นการศึกษาภาคบังคับก็ตาม แต่เขาก็ไม่มีโอกาสเข้าไปเรียนได้อีก เพราะสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวไม่เอื้ออำนวย ทำให้เห็นว่าเรื่องนี้ได้แสดงผล ของการขาดการศึกษาของคนไทยต่อไปอีกด้วย และ ชาติ กอบจิตติ ยังแสดงให้เห็นความคิดของคนยากจน ผ่านมาทางแม่ของ อดดว่าคนยากจนส่วนใหญ่ นั้นให้ความสำคัญกับการหารายได้มาเลี้ยงชีพมากกว่าเรียนหนังสือ เพราะการมีชีวิตอยู่ได้นั้นต้องอาศัยอาหารมาประทังร่างกาย

นอกจากภาพปัญหาเศรษฐกิจในเมืองหลวงแล้ว ชาติ กอบจิตติ ยังได้เสนอภาพปัญหาเศรษฐกิจ ในต่างจังหวัดในตอนที่พักของบุญมานั่งรถไฟ เพื่อจะมาในกรุงเทพฯ ก็ได้คิดคำนึงถึงสภาพบ้านนอกของแกว่า

. . . ไหนจะความอดอยากอีก อยากรู้ว่าแต่คนซึ่งกินข้าวเลยควายกินหญ้ายังหาหญ้ากินไม่ได้ เด็กบางคนขาลีบแขนลีบหัวโตเป็นเปรต กลางวันร้อนจนน้ำชุ่มกันบ่อแทบจะเดือดกลางคืน

ก็หนาวจนเยี้ยวแทบไม่ออก หลายคนไม่สบาย หมู่บ้านของแกเต็มไปด้วยโรคภัย ความจน และหนี้สินที่ยิ่งเหยิงจนลำดับไม่ถูก เมื่อคิดมาถึงเรื่องหนี้สินแกหายใจโล่งอกที่มานั่งอยู่บนรถไฟนี้ได้ “ ข้าไม่โกงเอ็งหรอก ถ้าข้ามีข้าจะใช้ให้ ” . . . เป็นเรื่องโชคดีของเมียแกที่ซึ่งตายเสียก่อนก่อนความอดอยากโหดร้ายจะมีมาถึงขนาดนี้ . . .

(จนตรอก. 2536 : 30)

จะเห็นว่า สาเหตุสำคัญที่คนต่างจังหวัดยากจน ไม่มีจะกิน เป็นเพราะสภาพธรรมชาติที่แห้งแล้งไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำให้ไม่มีรายได้จึงก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา และยังได้ส่งผลไปถึงปัญหาสุขภาพของชาวบ้านที่ไม่ได้รับอาหารเพียงพอ ทำให้มองเห็นว่าการช่วยเหลือของสาธารณสุขยังเข้าไปไม่ถึง หรืออาจจะไม่มีหน่วยใดเข้าไปดูแลเลยก็เป็นได้

จากสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบทที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งของการย้ายถิ่นของชาวชนบทที่เข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ อีกด้วย

ปัญหาเศรษฐกิจนี้ ถือได้ว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่จะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมายซึ่งจะขอกล่าวในหัวข้ออื่นต่อไป

2. ปัญหาครอบครัวแตกแยก

ปัญหาครอบครัวแตกแยกนี้เป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจ เพราะเมื่อขาดสภาพคล่องตัวทางการเงินหรือรายได้ไม่พอกับรายจ่าย จึงทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยกันหารายได้ จนกระทั่งขาดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว เพราะไม่มีเวลาให้แก่กัน ดังจะเห็นได้จากครอบครัวของบุญมา ดังคำบรรยายต่อไปนี้

นานเดือนต่อมา ความสนิทชิดเชื้อในครอบครัวเริ่มมีน้อยลง ทุกคนกลับบ้านด้วยความเหนื่อยอ่อน ต่างคนต่างหลับไหล ไม่มีเวลามาหยอกล้อกันเล่นเหมือนครั้งก่อน ๆ ไม่มีใครได้สังเกตเห็นใครกันมากนัก ทุกคนต้องทำงานกันตัวเป็นเกลียว เพื่อแข่งกับราคาของในตลาดซึ่งแพงขึ้นทุกวัน . . .

(จนตรอก. 2536 : 47)

จะเห็นได้ว่า ความยากจนทำให้ทุกคนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว จนไม่ได้ให้ความสนใจในความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในครอบครัว จนกระทั่งส่งผลไปถึงปัญหาภายในครอบครัว

“บุญมา” เป็นตัวแทนของผู้ชายที่ความฝันของความเป็นผู้นำครอบครัว อยากให้ครอบครัวมีความสุขมีหลักฐานดีขึ้น มีบ้านเป็นของตนเอง ซึ่งกลับกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความล้มเหลวของครอบครัว เพราะบุญมาได้ไปกู้เงินของเจ้าแม่มาปลูกบ้าน ซึ่งมีดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ยอดเงินที่เป็นหนี้สูงขึ้น เขาต้องเปลี่ยนงานไปเป็นลูกเรือประมง ที่ต้องออกเรือไปคราวละนานๆ จึงจะได้กลับมาสักครั้งหนึ่ง ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นเมียของเขามีชู้ ลูกสาวมีเรื่องเกี่ยวพันกับผู้ชาย ลูกชายคนกลางต้องเป็นผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว และถูกตำรวจจับในข้อหาลักทรัพย์ พ่อของเขาเศร้าสลดใจกับสภาพชีวิตของครอบครัว จนคิดสั้นผูกคอตาย

ความล้มเหลวของครอบครัวของบุญมา มีสาเหตุมาจากความต้องการมี “บ้าน” ของบุญมานั่นเอง ดังข้อความที่ถ่ายทอดความคิดของบุญมา ว่า

“เรื่องทั้งหมดมาจากเงินกู้อย่างสามพันบาทที่จะนำมาสร้างบ้านเท่านั้น ทำให้ชีวิตหันเหเปลี่ยนแปลง . . .

(จนตรอก. 2536 : 55)

นอกจากนี้ ซาติ กอบจิตติ ยังได้ย้ำความคิดของบุญมาอีกครั้งว่า . . . เพราะความอยากมี บ้าน! บ้าน! บ้าน! มันถึงมีเรื่องอับปรีย์จัญไรเกิดขึ้น เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากอยู่ให้เป็นสัดส่วน สุขสบายตามประสาครอบครัวเรื่องมันถึงบานปลายออกมาเช่นนี้ . . .

(จนตรอก. 2530 : 109)

จะเห็นได้ว่า คนยากจนนั้นแม้แต่เพียงบ้าน (ที่เป็นเพิงหมาแหงน ราคาถูก ๆ) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของมนุษย์ พวกเขายังไม่สามารถจะหาให้กับตนเองได้ เพียงเรื่องเท่านั้นทำให้ชีวิตครอบครัวต้องประสบปัญหา “บ้านแตก” ได้

3. การเอาวัดเอาเปรียบของคนในสังคม

สภาพสังคมใน “ จนตรอก ” นี้ ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงภาพของคนที่มีฐานะดี แต่มักขาดน้ำใจจนกระทั่งไปถึงการเอาวัดเอาเปรียบคนจน หรือแม้กระทั่งการรังแกคนที่ด้อยกว่า ดังข้อความที่กล่าวถึงหนี้สินของบุญมากับเจ้าแก้ว ดังนี้

“ หนี้สินระหว่างบุญมากับเจ้าแก้วเก่าเป็นอันสิ้นสุด จะมีก็หนี้สินใหม่กับเจ้าแก้วใหม่ ซึ่ง ทบดอก ดอกทบต้น จากคนเดิม รวมกันแล้วก็กลายเป็นสี่พันกว่าเท่านั้นเอง ”

ไม่หรรอก . . . นี้ไม่ใช่การขายทาส แต่เป็นการโอนหนี้ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ตาม ทำนองคลองธรรม . . .

(จนตรอก. 2536 :59)

จะเห็นได้ว่า หนี้สินของบุญมากับเจ้าแก้วแต่จะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะดอกเบี้ยที่ไปทำให้เงินต้นมีจำนวนมากกว่าเดิม ซึ่งจะเป็นการยากสำหรับบุญมากที่จะหาเงินมาใช้หนี้ให้เป็นที่พอใจตนเองได้

นอกจากนี้ยังมีวิธีการเอาวัดเอาเปรียบที่แยบยลที่ ชาติ กอบจิตติ เสนอภาพขึ้นมาในตอนที่ถูกจำลงในเรือประมงขอเบิกเงินค่าจ้างพิเศษ(เงินเปอร์เซ็นต์)จากเจ้าแก้ว ดังข้อความต่อไปนี้

. . . เป็นเรื่องแปลกเหมือนกันสำหรับเงินเปอร์เซ็นต์ บุญมากไม่เข้าใจเลยว่าทำไมเจ้าแก้ว จึงไม่ยอมจ่ายให้ในตอนที่ถูกจอดอยู่กับฝั่งหลังจากขึ้นปลาเสร็จ ทั้งที่เงินส่วนนั้น เป็นเงินส่วนได้ของลูกเรือ ทำไมต้องจ่ายผ่านไตมาให้ในขณะที่เรือเดินทางออกจากฝั่ง เพื่อเริ่มเที่ยวใหม่ และถ้าใครไม่ออกเรือในเที่ยวนี้จะไม่ได้รับเงินส่วนแบ่งนั้นเลย เมื่อทุกคนกำลังมีเงินเรือกำลังเดินทาง จะมีอะไรอีกที่สนุกเท่ากับตั้งวงพนัน บุญมากสังเกตดูว่าเงินสดส่วนใหญ่จะไหลย้อนกลับมายังไตอีก อย่างเดิม . . .

(จนตรอก. 2536 : 61)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นการเอาวัดเอาเปรียบของนายทุน ที่มีเจตนาจะมอมเมาให้ลูกเรือติดการพนัน เพื่อตนเองจะมีรายได้จากการเก็บค่าตั้งในบ่อน เพราะจะเห็นว่าเจ้าแก้วจะไม่ยอมจ่ายเงินให้กับคนที่ไม่ออกเรือเลย

ชาติ กอบจิตติ ยังได้ต่อย้ำเรื่องการเอาเปรียบของคนที่ย่ำรวย ที่มีต่อคนยากจน ถึงแม้จะเป็นคนชราอย่างพ่อของบุญมา ก็ยังพบสภาวะเช่นนี้ ดังตอนที่ชายชราเดินไปรับจ้างลับมีดตามหมู่บ้าน เขาได้พบกับลูกค้าหญิงคนหนึ่งต่อราคาลับมีดอย่างเอาเปรียบ จนกระทั่งชายชราไม่อยากจะต่อปากคำด้วย จึงลับมีดให้อย่างเสียไม่ได้ แต่หญิงนั้นก็ยังไม่พอใจ นางยังกล่าวอีกว่า

“ แถมมีดเล็กอีกอันนะ อันนิดเดียวเท่านั้น มีดปกผลไม้ล่ะ ” ชายชรานิ่งเงียบ ครั้นที่จะต่อว่าอะไรกับคนประเภทนี้ ซึ่งเคยพบเห็นเป็นประจำ . . . หญิงคนนั้นยิ้มอย่างภูมิใจ

จากประสบการณ์ที่ผ่าน ๆ มา สอนให้แกได้สำเนียงว่าคนประเภทใดควรจะปล่อยปล่อยฝีมือลับมีดให้แคไหน และที่แกลับให้เมื่อครูนี้อันก็สมควรกับราคาดีอยู่แล้ว . . .

(จนตรอก. 2536 : 39)

จะเห็นได้ว่าคนบางคนนั้นจะรู้สึกภูมิใจที่สามารถเอาเปรียบคนอื่นได้ ถึงแม้จะเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตามและ ชาติ กอบจิตติ ยังชี้ให้เห็นอีกว่าคนประเภทนี้มีอยู่มากมายในสังคมไทย

เรื่องย่อ “คำพิพากษา”

ตาฟูพ่อของฟักแกเป็นคนของวัด คอยดูแลรับใช้พระและช่วยงานต่างๆทั่วไปในวัด สุดแล้วแต่จะมีอะไรให้ทำโดยไม่ได้ค่าตอบแทน นอกจากจะฝากปากท้องติดไว้กับวัด ต่อมาได้มีโรงเรียนมาสร้างขึ้นในเขตวัด ตาฟูจึงได้ทำงานเป็นภารโรง ฟักเองก็ช่วยพ่อทำงานและได้เรียนหนังสือจนจบชั้น ป. 4 ที่โรงเรียนแห่งนี้

เมื่อจบชั้น ป. 4 เขาได้ตัดสินใจบวชเป็นสามเณรฟัก อันเป็นที่รักใคร่ชื่นชม และเป็นความหวังของชาวบ้านว่าต่อไปวันข้างหน้า เมื่อสามเณรฟักบวชพระหมู่บ้านนี้จะมีพระอาจารย์ที่ดีและเก่งกว่าวัดอีกองค์หนึ่ง แต่แล้วชาวบ้านก็ต้องผิดหวังเมื่อสามเณรฟักสึกออกมา เพราะเขาสงสารพ่อที่ต้องทำงานหนักอยู่คนเดียว เขาต้องการทดแทนพระคุณตอนที่พ่อยังมีชีวิตอยู่ ถึงแม้เจ้าอาวาสและหลายคนจะพยายามห้าม แต่เขาก็ไม่ฟัง เขาได้ช่วยพ่อทำงานทุกอย่าง

พออายุครบเกณฑ์ทหาร พักได้คัดเลือกไปเป็นทหาร นานครั้งเขาจึงได้กลับบ้าน เงินเดือนที่ได้รับเขาส่งมาให้พ่อทั้งหมด เมื่ออยู่เป็นทหารครบ 2 ปี เขาได้ปลดทหารออกมา และได้พบว่าพ่อมีภรรยาใหม่คือนางสมทรง ซึ่งเป็นคนสติไม่ดีแต่ก็ไม่เป็นพิษเป็นภัยกับใคร ในต้นปีต่อมาพ่อเขาสิ้นชีวิตลง พักจึงต้องรับภาระในการดูแลนางสมทรง

หลังจากพ่อตายไม่กี่เดือน พักก็ถูกชาวบ้านกล่าวหาว่าได้แม่เลี้ยงเป็นเมีย เพราะคำพูดและพฤติกรรมของนางสมทรงที่แสดงออกมาให้ชาวบ้านเห็น และกับความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านเองทั้งๆที่พักบอกทุกคนว่านางสติไม่ดี แต่ก็ไม่มีใครฟังเขาทุกคนตัดสินเอาเอง พักทำงานเป็นภารโรงต่อจากพ่อ เงินเดือนที่ได้รับมาเขาฝากไว้กับครูใหญ่ทั้งหมด เพราะตัวเขาและนางสมทรงอาศัยชั่วคราวกิน จึงยังไม่มีความจำเป็นที่จะใช้เงินอีก

ตั้งแต่ถูกชาวบ้านกล่าวหาว่าเป็นชู้กับนางสมทรง และทุกคนแสดงท่าทางรังเกียจ จนไม่มีใครคบหาด้วย แม้กระทั่งหลวงพ่ที่วัดและครูที่โรงเรียนก็เป็นไปด้วย ทำให้พักกลุ้มใจมากเขาจึงหาทางออกโดยการดื่มเหล้าทุกวัน เพื่อให้ลืมเรื่องที่กำลังเป็นทุกข์จนกลายเป็นคนติดเหล้า

ครั้งหนึ่งเขาจำเป็นต้องใช้เงินในการจัดงานเผาศพของพ่อเขาจึงไปขอเบิกเงินจากครูใหญ่ แต่เขาต้องผิดหวังเพราะครูใหญ่ไม่ให้ และยังกล่าวหาว่าพักเลอะเลือน พุดเพื่อเจ้า ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อที่ครูใหญ่พูดเป็นเพราะช่วงหลังนี้ชาวบ้านไม่ชอบเขา พักนั้นเมื่อรู้เรื่องครูใหญ่โกงเงิน เขารู้สึกโกรธแค้นมาก วันหนึ่งพักจึงไปยื่นคำครูใหญ่หน้าโรงเรียนว่าครูใหญ่โกงเงินเขา การกระทำนี้ทำให้เขาถูกตำรวจจับขังคุก และด้วยเล่ห์เหลี่ยมของครูใหญ่ ที่ต้องการแสดงให้ทุกคนเห็นว่าเขาเป็นคนดี เขาได้ไปขอให้ตำรวจปล่อยพักออกมา สภาพร่างกายของพักเมื่อออกจากคุกทรุดโทรมมาก และประคบอบกับอาการติดเหล้ากำเริบทำให้เขาทนไม่ไหวและตายในที่สุด

แนวคิด

การประเมินค่าของคนอย่างฉาบฉวย

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องคำพิพากษา

1. การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์

ส่วนหนึ่งของสุนทรพจน์ที่ ซาติ กอบจิตติ กล่าวในพิธีพระราชทานรางวัลซีไรท์ คือ “ภัย

จากธรรมชาติเป็นภัยที่นำกลัว เป็นภัยที่นำความเดือดร้อนความทุกข์ยากมาให้มนุษย์ แต่ภัยจากธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นเพียงชั่วครั้งชั่วคราว เกิดขึ้นเพียงบางแห่งบางท้องที่เท่านั้น ผิดกับภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งมีอยู่เสมอมาเสมอและเป็นภัยที่โหดร้ายอย่างเงียบเทียบเป็นภัยที่เราหาชินกันจนกลายเป็นภัยปกติ” คำกล่าวข้างต้นนี้สอดคล้องกับข้อความตอนต้นของหนังสือเล่มนี้ที่ว่า “โศกนาฏกรรมสามัญที่มนุษย์กระทำและถูกกระทำอย่างเยือกเย็นในภาวะปกติ”

จะเห็นได้ว่า ความทุกข์ยากและโศกนาฏกรรมในชีวิตของฟักนั้น ถูกกระทำโดยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเริ่มต้นพิพากษาว่าฟักได้แม่เลี้ยงเป็นเมีย หลังจากนั้นก็กรมประมาณว่าฟักผสมสุกับแม่เลี้ยงไม่เลือกที่ ผิดศีลธรรม และยังกล่าวร้ายคนดีอย่างครุใหญ่ เรื่องเหล่านี้ทำให้ฟักกลายเป็นคนนอกสังคม เป็นสมาชิกที่ถูกสังคมปฏิเสธ จนทำให้ฟักต้องทุกข์ทรมานอย่างมาก ดังนี้

แทนที่จะโทษเวรกรรมเขากลับนึกโทษคนอื่น คนอื่นนี่เองที่ทำให้เขาต้องตกต่ำลงทำให้วิถีชีวิตของเขาต้องเปลี่ยนแปลงไป เขารู้สดีว่าการอยู่คนเดียวมันโดดเดี่ยวอ้างว้างเพียงใด เขาต้องการคบหาสมาคมกับคนอื่น ๆ แต่ทำไมเล่าคนเหล่านั้นจึงไม่ยอมเข้าอกเข้าใจเขาบ้างเลย กลับผลักไสให้เขาออกมาอยู่โดดเดี่ยว ทำไมทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำจึงมีผลไปทางเลวระยำเสียหมด...

(คำพิพากษา. 2524 : 265)

จะเห็นว่าความทุกข์ทรมานใจที่ฟักได้รับนั้น มาจากคนอื่นทั้งสิ้น และนอกจากนี้ฟักยังถูกทำร้ายอย่างโหดเหี้ยม ทั้ง ๆ ที่เขาไม่มีทางสู้ สาเหตุมาจากตอนที่ลูกชายติดเตียง ซึ่งเป็นเด็กนักเรียนได้มาล้อเลียนฟักที่บ้าน และด้วยความโมโหเขาจึงเอาลูกมะพร้าวเล็ก ๆ ปาไปโดนหัวเด็กบาดเจ็บด้วยความไม่ตั้งใจ การกระทำดังกล่าวทำให้เขาถูกดักทำร้าย โดยไม่มีใครยื่นมือเข้ามาช่วย แม้กระทั่งมือกฎหมายก็ไม่ใส่ใจ ดังข้อความต่อไปนี้

ข่าวคราวของฟักที่โดนดักซ้อมกระจายอยู่ทั่วทั้งตำบล ติดตามหูออกตามปากวงเวียนอยู่ไม่รู้จบสิ้น ไม่มีใครเอ่ยชื่อมือมืดที่เลาะพันฟักร่วง ไม่มีใครคิดจะสืบสาวเอาผิดกับคนที่ทำร้ายฟัก บางกลุ่มบางคนต่างพากันวิพากษ์วิจารณ์ในคืนวันนั้นกันไปต่าง ๆ นา ๆ

(คำพิพากษา. 2524 : 224)

จะเห็นได้ว่าเรื่องฟักถูกทำร้ายเป็นเพียงการนำมาพูดเล่าให้กันฟังเท่านั้น แต่ไม่มีใครกล้าเข้ามาช่วยเหลือ ถึงแม้บางคนจะรู้สึกสงสารอยู่บ้างก็ตาม แต่พวกเขาต่างเกรงกลัวกันว่าจะตกเป็นเป้าสายตาของคนส่วนใหญ่ในตำบล

การกระทำของชาวบ้านดังกล่าวเป็นเรื่องปกติ ที่พวกเขาต้องทำตามความคาดหวังของสังคม จึงทำให้เห็นว่าสังคมชนบทแห่งนี้ กำลังหล่อหลอมขึ้นจากกลุ่มคน “เลี้ยงน้ำใจ”

นอกจากฟักแล้ว นางสมทรงก็เป็นอีกคนหนึ่งที่ถูกทำร้ายอย่างโหดเหี้ยม ดังจะเห็นในตอนนี้นางสมทรงเปิดของลับให้ดู ขณะที่พระกำลังทำพิธีบังสุกุลกระดูกบรรพบุรุษของทิดส่ง ดังนี้

... ทิดส่งออกแรงผลักไสม่ายสมทรง นางยังตื้อตึงทิดส่งจึงต้องจับแขนลากออกไปเป็นที่วุ่นวาย พระยังคงสวดต่อเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทิดส่งเหลียวหากิ่งไม้ได้จึงฟาดม่ายสมทรงเจ็บเนื้อสะบัดมือหลุดวีนึงกระเจิงออกมาสักระยะหนึ่ง นางหยุดยืนดูทิดส่งซึ่งไม่ได้วิ่งตามมา ทันใดม่ายสมทรงถลกผ้าถุงสีส้มขึ้นจนถึงเอว ทิดส่งสุดระงับโทสะ... กวดจนทันนางลงมือฟาดไม่ยั้งไม่นับ ตีจนไม้หักกระเด็นคามือ ม่ายสมทรง วิ่งพลางล้มลุกคลุกคลานหนีเอาตัวรอดตกใจกลัว มีรอยแดงเป็นแนวติดไปทั้งตัว...

(คำพิพากษา. 2524 : 70)

การทุบตีผู้หญิงสติไม่สมประกอบ ที่ไม่สามารถป้องกันตนเองได้ จนกระทั่งไม้หักคามือนี่เป็นการกระทำที่โหดเหี้ยม ราวกับว่านางสมทรงไม่ใช่มนุษย์เช่นเดียวกับพวกเขา และเมื่อนางไม่มีฟักคอยดูแล ชาวบ้านก็แสดงความไม่เมตตาธรรมอีกครั้ง ด้วยการจับนางไปรักษา แต่การกระทำเช่นนั้นมีความเท่าเทียมกับการจับนางไปปล่อย ซึ่งเทียบได้กับการปฏิบัติต่อสุนัขที่เจ้าของไม่ต้องการ มิได้ปฏิบัติในฐานะเพื่อนมนุษย์ซึ่งมีเกียรติมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

2. การเอาวัดเอาเปรียบกันในสังคม

สภาพความตกต่ำ และทุกข์ยากในชีวิตของฟักเกิดขึ้นเพราะเขาถูก “กระทำ” จากคนอื่น และคนที่แสดงพฤติกรรมการเอาวัดเอาเปรียบต่อฟัก ที่เห็นได้ชัดเจนคือครูใหญ่ เช่นตอนที่ฟักมาขอเบิกเงิน แต่ครูใหญ่กลับไม่สนใจว่าฟักมาพบตนด้วยเรื่องอะไร เขากลับใช้ฟักทำงานต่าง ๆ ดังนี้

“ นายฟักเระ... มา มาเข้ามา “ แก่เดินลงมาจากตัวบ้าน . . .

“ เออ มาก็ดีแล้ว นี่ว่าจะเปลี่ยนน้ำบ่อปลาอยู่พอดี กะว่าพรงนี้จะไปตาม มาธุระอะไร
ละ ? ”

“ ผมว่าจะมาเบิกเงินไว้ซื้อของงานศพนะครับ ”

“ อ้อ เออวันนั้นฉันลืมถาม ไม่เป็นไร ไม่เป็นไร เดี่ยวค่อยพูดกัน ”

ฟักต้องทำงานต่าง ๆ ที่ครูใหญ่สั่ง เช่นการเปลี่ยนน้ำในบ่อ เขาต้องตักน้ำในบ่อไปรด
ต้นไม้ จนกระทั่งน้ำแห้ง ชัดซีต๊ะไคร่ตามขอบบ่อให้สะอาด ตักน้ำใส่บ่อ ตลอดจนปล่อยปลาลงบ่อ
เมื่อฟักทำงานเสร็จแล้วครูใหญ่จึงพูดธุระกับฟัก

จะเห็นได้ว่าครูใหญ่นั้นเอาเปรียบด้านการใช้แรงงานฟักและใช้อำนาจความเป็น “ครูใหญ่”
นอกเหนือหน้าที่การงานเพราะงานนั้นเป็นงานส่วนตัว แต่ฟักก็ขัดไม่ได้ถึงแม้เขาจะไม่เต็มใจทำก็
ตาม

. . . ตอนที่มานั้นเขานึกว่าคงมาพูดจาธุระกับครูใหญ่ไม่นานนักก็จะกลับ ไม่นึกมาก่อนว่า
จะต้องเปลี่ยนน้ำในบ่อให้ครูใหญ่ด้วย พอถูกใช้เข้าจริงๆก็ปฏิเสธไม่ออก ไม่รู้จะบอกปิด
อย่างไรได้

(คำพิพากษา. 2524 : 128)

จะเห็นได้ว่า ความเกรงใจของลูกน้องที่มีต่อเจ้านายนั้น จะต้องเป็นทั้งในและนอกที่ทำงาน
เพราะการกระทำทั้งหมดจะส่งผลต่อหน้าที่การงานที่ทำอยู่ด้วย

การเอาเปรียบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือเริ่มตั้งแต่การที่ครูใหญ่โกงเงินของฟัก ใช้ฟักเป็น
เครื่องมือสร้างภาพครูผู้มีเมตตาและรู้จักให้อภัย จบจนกระทั่งฟักตาย ครูใหญ่ยังใช้ศพของฟัก
เป็นเครื่องมือในการสร้างชื่อเสียงของตน ด้วยการรับเป็นเจ้าภาพ แต่กลับนำศพของฟักมาเป็น
เครื่องทดลองเตาเผาแบบใหม่ ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า นอกจากฟักจะถูก “คำพิพากษา” ทำลายแล้ว
“ การเอารัดเอาเปรียบ ” ของคนในสังคมก็เป็นเครื่องมืออีกชนิดหนึ่งที่ช่วยทำลายฟัก แม้กระทั่งร่าง
กายที่ไร้วิญญาณของเขา

3. สภาพสังคมเหลื่อมล้ำ

สังคมที่ปรากฏในเรื่องเป็นสังคมเล็กๆ ที่มีสภาพเหลื่อมล้ำโดยมีอำนาจ ความมั่งคั่ง
และเกียรติยศเป็นเครื่องบ่งชี้ความสูง-ต่ำ ของชนชั้นทางสังคม

คนเช่นครูใหญ่และกำนันยอม คือบุคคลที่อยู่ชั้นสูงสุด หรือที่ฟักกล่าวว่า “อยู่หัวแถว” ในบรรดาผู้คนทั้งหมดในตำบลนี้ โดยมีฟักและสัปเหร่อไซอยู่ “ท้ายแถว” ดังคำพูดของสัปเหร่อไซ ดังนี้

“...ถ้าจับคนในตำบลมาเรียงแถวกันตามฐานะหน้าตาในตำบล ข้าต้องอยู่ท้ายแถว วันยังค่ำ เพราะข้าเป็นคนต้อยต่ำ เป็นแค่สัปเหร่อ แต่ตอนนี้สิ เอ็งกับข้ากำลังกันอยู่ว่า ใครจะยืนท้ายแถวกันแน่ เมื่อก่อนนี้สมัยเองบวชเรียนนะเอ็งอยู่หัวแถวโน่น ไม่เคยรู้หรอกว่าไอ้คนที่ยืนหางแถวมันรู้สึกยังไงบ้าง...”

(คำพิพากษา. 2524 : 149)

คำพูดอย่างประชดประชันของสัปเหร่อไซ ทำให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ถ้าไม่ได้ประสบกับเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วยตัวเอง จะไม่เข้าใจความรู้สึกทุกข์ทรมานนั้นได้เลย และ ซาติ กอบจิตติ ยังชี้ให้เห็นอีกว่าสังคมเล็ก ๆ แห่งนี้ มีสภาพเหลื่อมล้ำอย่างเด่นชัด โดยผู้ที่อยู่ “หัวแถว” เป็นผู้ที่มีอำนาจ มีความมั่งคั่งและมีหน้ามีตาในสังคม อำนาจที่มีอยู่นี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการมีฐานะร่ำรวย สังเกตได้จากการบรรยายสภาพบ้านครูใหญ่ ไว้ดังนี้

ทรงบ้านหลังนี้ผิดแผกกับบ้านหลังอื่น ๆ ของคนในตำบลซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือนไทย ว่ากันว่าครูใหญ่เอาแบบมาจากกรุงเทพฯ ในตอนลงมือก่อสร้างแกถึงกับคอยดูช่างอยู่เกือบตลอดเวลา ตอนนั้นเป็นช่วงปิดเทอมปลายพอดี พ่อของฟักยังบอกให้ฟักมาร่วมช่วยอีกแรงหนึ่ง บ้านหลังนี้ค่อย ๆ งอกเงยขึ้นท่ามกลางความประหลาดใจของคนในตำบล... ในที่สุดเมื่อบ้านหลังนี้เสร็จลงจึงมีชื่อติดปากกันว่า ‘บ้านทรงสมัย’ (ใหม่)

(คำพิพากษา. 2524 : 123)

จะเห็นได้ว่า สภาพสังคมเมืองเริ่มเข้ามาปรากฏให้เห็นไม่เฉพาะบ้านเท่านั้น ลักษณะนิสัยของครูใหญ่ก็เป็นคนเมืองไปด้วย เพราะความจริงใจซึ่งเป็นลักษณะของชาวชนบทได้หายไป หมดเหลือไว้แต่ความเห็นแก่ตัว คดโกง คำพูดที่เชื่อไม่ได้ และยังสามารถบรรยายสภาพการจัดงานของกำนันยอม ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากำนันมีฐานะร่ำรวย เพราะสามารถเลี้ยงดูผู้คนอย่าง “เพียบแปดกันทั่วถ้วน”

... ผู้คนชักไขว่ครึกครื้นตั้งแต่เมื่อวาน ข้าวสุกข้าวสวยหุงกันเป็นกระทะ ๆ โบราณคนโต ๆ ลงไปแช่นอนได้ เหล้ายามิกินไม่ได้ขาด เชียงซุนสำหรับผู้หญิงแก่ ๆ ที่มาร่วมช่วยทำของคารของหวานอยู่ในโรงครัว เหล้าขาวมิไว้ให้ตาเห็นคนหุงข้าว เจ้าภาพทุกคนรู้คอแกดี แกมาช่วยหุงข้าวในวัดเกือบทุกงาน การหุงข้าวด้วยกระทะใบใหญ่ ๆ นั้นไม่ใช่ของง่ายดาย เฉพาะงานนี้ต้องใช้คนหุงข้าวถึงห้าคน แม่โขง กวางทองมิไว้รับรองแขกตามระดับฐานะหน้าตา (ทางสังคม) ยังมีเบียร์แช่น้ำแข็งเตรียมไว้ในโถงมังกกรอีก เมื่อวานนี้จึงเป็นวันสุกดิบที่สนุกสนานและเพียบแปล้กันถ้วนทั่ว . .

(คำพิพากษา. 2524 : 89)

จะเห็นได้ว่า คนส่วนมากมีอารมณ์สนุกสนานได้ตลอดเวลาแม้กระทั่งในงานศพ อาจจะเพราะสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิต ที่เป็นแบบเรียบง่ายไม่ต้องแข่งขันกันมากนัก จึงทำให้คนส่วนใหญ่มีอารมณ์ดีไม่เคร่งเครียด

นอกจากอำนาจบุคคลทั้งสองจะได้มาเพราะความมั่งคั่งแล้ว เกียรติยศก็เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคลทั้งสอง อยู่คนละชั้นกับฟักและสัปเหร่อไข่มากขึ้น เพราะกำนันคือผู้นำที่มีความสำคัญสูงสุดของตำบล นอกจากนั้นกำนันยอมยังได้เป็นประธานรุ่นลูกเสือชาวบ้านอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้อำนาจเพิ่มพูนขึ้นอย่างยิ่ง ส่วนครูใหญ่นั้นก็มีเกียรติสูงส่งตามสถานภาพทางสังคมและประกอบกับการแสดงความมีน้ำใจ ยิ่งทำให้ครูใหญ่สูงส่งยิ่งขึ้น ดังนี้

สายตาทุกคู่ของชาวบ้านที่มองมายังภาพของครูใหญ่ ซึ่งยืนให้อภัยพักอยู่ที่นี่ เหมือนกับได้มองภาพพุทธประวัติที่แขวนอยู่ที่วัด ตอนพระพุทธรองค์เทศนาโปรดองคูลีมาลย์บางคนหันเข้าซุบซิบกันถึงความดีของครูใหญ่ ที่มีใจเมตตาารวกับพระ ไม่นึกโกรธไ้อ้พักทั้ง ๆ ที่มันกล่าวหาให้เสียชื่อเสียง . .

(คำพิพากษา. 2524 : 276)

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของครูใหญ่นั้น ทำให้ตัวเขาเองดูดีขึ้นและเท่ากับเป็นการกดให้ทั้งฟักและสัปเหร่อไข่ดูต่ำลงไปอีกมาก ฟักนั้นต่ำถึงขนาดไม่มีใครทักทาย พุดจาหยอกเอนไม่จ้างให้

ทำงานให้ช่วยงาน และไม่มีใครมาร่วมงานศพของพ่อ แม้กระทั่งปัญหาเรื่องนางสมทรง พักก็คิดว่าไม่มีใครเชื่อถือตน เพราะตัวเขานั้นด้อยต่ำทุกด้าน

...อยากจะรู้จัก ถ้ากูมีวงศ์ตระกูลมีโกศกระดูกอย่างคนอื่น หรือว่ามีหน้ามีตามีสถานะอย่างครูใหญ่ อย่างกำนันยอมชาวบ้านจะกล้าหาว่ากูเอาเมียพ่อหรือเปล่า เขาคงจะมองกูว่าเป็นคนใจบุญ เป็นคนมีเมตตาที่ยอมรับเลี้ยงเมียของพ่อไว้ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง คงจะมีแต่คนนับถือ ด้วยว่าเป็นคนสงสารคนด้วยกัน แม้แต่หญิงไม่เต็มก็ยังอุปการะเลี้ยงไว้ไม่ปล่อยให้ระหกระเหินไปลำบากแต่เดียวตาย... แต่ แต่กูมันเป็นคนไม่มีหน้ามีตา ไม่มีคนเคารพนับถือ กูมันเป็นคนกระจอก ชาวบ้านถึงเหมาว่ากูต้องเอาเมียพ่อแน่ ๆ...

(คำพิพากษา. 2524 : 73)

จากข้อความข้างต้น ชชาติ กอบจิตติ ต้องการแสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่เน้นให้ความสำคัญกับชนชั้นทางสังคม จนนำมาเป็นเครื่องมือในการตัดสินการกระทำของคน ความถูกผิด ดีหรือไม่ดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำ แต่กลับไปขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้กระทำ ซึ่งค่านิยมนี้จะเป็นอันตรายกับสังคมนั้นมาก คนจนจะอยู่อย่างลำบาก เพราะต้องคอยระวังตัวตลอดเวลา

นอกจากพี่แล้ว สัปเหร่อไซก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีฐานะทางสังคมด้อยต่ำ เพราะแกถูกรังเกียจ แม้กระทั่งอาหารที่แกทำใส่บาตรไม่มีพระองค์ใดยอมฉัน

นวนิกรถึงเมื่อครั้งยังบวชเณรอยู่ ไม่เคยคิดอยากวิสาสะกับสัปเหร่อไซด้วยซ้ำไปทั้ง ๆ ที่แกก็ไม่เคยแสดงกิริยาที่น่ารังเกียจหรือทำอะไรให้ต้องเจ็บช้ำน้ำใจ ตอนที่เขาบวชอยู่นั้นไม่มีพระเณร หรือเด็กวัดกินกับข้าวที่แกใส่บาตรมา ไม่ว่าจะปดัม แกง หรือผัดอะไรก็ตาม แม้แต่ไซทอดก็ยังไม่มีใครยอมกิน เด็กวัดจะเป็นคนจดจำมาบอกว่าวันนี้สัปเหร่อไซใส่กับข้าวอะไร จากนั้นเมื่อเวลาแบ่งกับข้าวไปตามวงพระฉัน กับข้าวของแกก็จะไม่มีใครตักชิม

(คำพิพากษา. 2524 : 112)

จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าสละกิเลสต่างๆ ได้แล้ว ยังถูกสังคมครอบงำทางความคิด จนไม่สามารถจะเป็นที่พึ่งทางใจให้กับชาวบ้านได้ เพราะการกระทำที่ไม่มีความแตกต่างกับคนทั่วไปเลย ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านกำลังขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

× ลักษณะสังคมที่หลือมล้าโดยใช้อำนาจ ความมั่งคั่งและเกียรติยศเป็นเครื่องบงชี้ ทำให้เห็นว่าผู้เขียนต้องการที่จะตอกย้ำสภาพไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เห็นถึงสภาพความเจ็บปวดของคนชั้นต่ำหรือ พวกทางแหวได้เป็นอย่างดี

4. ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม

ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ ประการแรกเป็นความเชื่อที่ว่า เมื่อมนุษย์กระทำความบาป หรือประพฤตินิสิตธรรมจะได้รับทุกข์ทรมาน อันเนื่องมาจากเวรกรรมตามทัน ดังในตอนที่ว่าร่างกายของฟักแสดงอาการผิดปกติเพราะพิษสุราเรื้อรัง แต่ชาวบ้านคิดว่าเป็นเรื่องของกรรม ดังนี้

ในขณะที่หลาย ๆ คนคอยหันมาสนใจฟักนั้น เป็นเวลาพอดีกับที่อาการผิดปกติ ซึ่งฟักตัวอยู่ในร่างกายของฟัก ค่อยเริ่มแสดงอาการชัดแจ้งออกมา สีผิวเหลืองจัดราวกับทาชมัน บางแห่งตามตัวมีรอยตกเลือดเขียวข้ำเป็นจ้ำ ๆ ข้อตีสองข้างบวมเป่งออกราวกับจะปริแตก ร่างกายชุปผอมแห้ง แต่ท้องกลับบูนป่องมาเหมือนผู้หญิงตั้งท้อง. . .

บางคนตั้งข้อสังเกตว่าไอ้ฟักมีท้อง อีกไม่นานมันคงคลอด บางเสียงกล่าวว่ามันท้องกับอีสมทรง ร่างกายของมันที่เปลี่ยนไปคล้ายผู้หญิงนี้ก็เพราะว่ามันเอาเมียของมันนั่นเอง “กรรม! กรรมมันตามทันตาเห็น”

(คำพิพากษา. 2524 : 234)

จะเห็นว่าชาวบ้านต่างเดาสาเหตุของอาการกันเอง และเมื่อหาสาเหตุไม่ได้ทุกคนจึงเชื่อว่าเป็นเรื่องของกรรม

ความเชื่อเรื่องกรรมอีกลักษณะหนึ่งคือ ความเชื่อเรื่อง “กรรมเก่า” หรือ “กรรมแต่ชาติปางก่อน” ดังตอนที่ฟักคิดถึงสภาพชีวิตของตนเอง ดังนี้

มันเป็นกรรมเป็นเวรเคยทำเวรกรรมไว้เมื่อใดกันเล่า ชีวิตนี้เกิดมาปลาสักตัวไม่เคยฆ่า เงิน
สักเพ็องไม่เคยลักขโมยใคร ลูกเมียใครก็ไม่เคยไปเสพสม พุดจาหลอกหลวงไม่เคยเอ่ย สุรา
ยาเมา นั้นอย่าว่าแต่กินเลย มองยังไม่อยากมอง คีลห้าข้อนี้ถือประพฤติมาตลอดแล้ว
ทำไมถึงต้องรับเวรรับกรรม หรือว่าเป็นมาแต่ปางก่อน. . .

(คำพิพากษา. 2524 : 57)

จะเห็นว่าความรู้สึกของพิก มีทั้งความสับสนและท้อแท้กับความทุกข์ที่ตนเองกำลัง
ประสบอยู่ เมื่อเขาหาคำตอบไม่ได้ เขาจึงต้องยกให้เป็นเรื่องของกรรมเก่า เท่ากับเป็นการปลอบใจ
ตนเองอีกด้วย

5. วัตถุประสงค์

มนุษย์ในสังคมจำนวนมากยึดติดกับค่านิยมของวัตถุ โดยให้ความสำคัญของวัตถุมาก
กว่าจิตใจ วัตถุประสงค์ถูกนำมาตัดสินความดี ความชั่ว และแม้กระทั่งความเป็นมนุษย์ ดังจะเห็นได้จาก
งานทำบุญที่วัด ดังนี้

ชาวบ้านต่างทยอยกันมาด้วยใบหน้าอิมบุญอิมวาสนา ทักทายยิ้มแย้มให้กัน แต่งตัวสวย
สดด้วยเสื้อผ้าใหม่ ที่มีทองหยองเพชรนิลจินดาสายสร้อยตุ้มหูใส่กันมาตามฐานะความ
มั่งมี ถ้วยโถโอชามต่างชนของสวยงามออกมาใช้ ซึ่งเก็บรักษาไว้สำหรับเวลามีงานตักบาตร
ทำบุญโดยเฉพาะ ชนเงินชนทองเหลืองชดถูจนเงาวาว

(คำพิพากษา. 2524 : 61)

จะเห็นได้ว่า สภาพในชนบทนั้น โอกาสในการแต่งตัวของชาวบ้านไม่ค่อยมี ดังนั้นการ
มาทำบุญที่วัดจึงเป็นโอกาสหนึ่งที่ชาวบ้านจะได้แต่งตัว จึงเห็นได้ว่าทุกคนพยายามแต่งตัวมา
ประกวดกันอย่างเต็มที่ และนอกจากนี้ยังได้เห็นความศรัทธาในศาสนาของชาวบ้าน ที่ทุกคนยินดี
ในการทำบุญ จะเห็นได้จากการพิถีพิถันเลือกสิ่งของเครื่องใช้ ที่จะนำมาทำบุญว่าต้องเป็นของดี
และใช้เฉพาะการทำบุญเท่านั้น

✘ ความรู้สึก และการกระทำของพิกในเรื่องกระดูกของพ่อ ก็เป็นอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ชี้ให้
เห็นว่า ชาวบ้านหลายคนยังยึดติดในเรื่องวัตถุนิยม ดังนี้

กระดุกได้เป็นเครื่องแสดงว่า พวกเขาเป็นคนดีมีต้นตระกูลมีที่มาของบรรพบุรุษสืบลงมาจนถึงตัวตนที่เป็นอยู่ มันเป็นหลักฐานเป็นเหตุผลว่าเรามีใครคนไร้ตระกูล เหมือนเช่นคนบางคน

...และพักยังเฝ้าเสียใจอยู่ไม่วาย ที่เขาไม่มีกระดุกไว้ครอบครองเหมือนเช่นคนอื่น ๆ

(คำพิพากษา. 2524 : 68)

พักรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจที่ไม่มีกระดุกครอบครอง เพราะคิดว่า กระดุกคือเครื่องบ่งชี้ถึงการมีเถือกเถาเหล่ากอ เป็นสัญลักษณ์ว่าบุคคลผู้นั้นไม่ใช่คนไร้ตระกูล ไร้ญาติ ดังนั้นพักจึงขอให้สัปเหร่อไขเก็บกระดุกพ่อเอาไว้มาก ๆ เขาภูมิใจหนักหนาที่มีกระดุกครอบครองเหมือนคนอื่น

“เอาไว้มาก ๆ ลุง ข้าไม่เคยมีกระดุก เกิดมาชาตินี้ไม่เคยมีเลย ขอมีกับเขาบ้างเอาไว้วัน บังสุกุล ข้าจะได้ไม่น้อยหน้าคนอื่นเขา เอาไว้เยอะ ๆ นะลุง ”

(คำพิพากษา. 2524 : 146)

เมื่อพักนำกระดุกตาปูมาทำพิธีบังสุกุล ผู้เขียนได้บรรยายภาพเปรียบเทียบระหว่างโกศสวยงาม กับสิ่งกระดาษของพัก ไว้ดังนี้

บนแท่นวางกระดุกแห่งนี้มีโกศกระดุกนับร้อย บ้างทำด้วยทองเหลือง ด้วยเงิน กระเบื้องเคลือบสีขาว บางโกศมีลวดลายวิจิตรสวยงาม บ้างเป็นเนื้อโลหะเรียบ ๆ รอบ ๆ แท่นมีสายสิญจ์โอบรอบแล้วโยงไว้ที่อาสนะสงฆ์...หลายคนจ้องมองบนแท่น คงมีใครนึกอยากจะทำยกลงเหล่าไบนั่นลงมาให้พันหูพันตา เนื่องด้วยลึงเหล้ากับโกศนั้นไม่มีความกลมกลืนกันเลย ไม่ว่าในแง่ใด ๆ แม้แต่รูปทรง อีกทั้งลึงกระดาษก็ไม่มีราคาค่างวดอันใดเลย จะขึ้นมาเทียบกับโกศทองเหลือง โกศเงินเหล่านี้ได้หรือแม้แต่กระดุกซึ่งอยู่ภายในนั้นก็ไม่สามารถจะมาเทียบเท่ากันได้ ในความหมายของราคาคน ดังนั้นลึงเหล้าสัปเหร่อใบนี้จึงดูน่ารำคาญตาจริง ๆ . . .

(คำพิพากษา. 2524 : 193)

จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญกับภาชนะที่ใส่กระดูก มากกว่าจิตใจที่ติงามของผู้ที่มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และอีกหลายคนยังมีการแบ่งชนชั้น แม้กระทั่งกระดูก ซึ่งทำให้มองเห็นว่าคนเหล่านี้ยังยึดติดอยู่กับชนชั้นทางสังคม มีค่านิยมยกย่องคนที่ฐานะมากกว่าความดีงามของจิตใจ และเป็นที่ยังเกตว่ายังมีชาวบ้านอีกหลายคน ที่ทำบุญ แต่เพียงการกระทำเท่านั้น ส่วนจิตใจยังไปไม่ถึงบุญ เพราะในขณะที่ทำบุญยังมีกิเลส มีความโลภ อิจฉาริษยา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ความเข้าใจในเรื่องการทำบุญ ของชาวบ้านบางคนยังไม่ถูกต้อง

6. สภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

สภาพสังคมที่ปรากฏเป็นสังคมชนบท ที่มีขนาดเล็กชาวบ้านมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณี ที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ทุกคนมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด จึงทำให้มีความสนใจในความเป็นอยู่ของคนอื่นๆในสังคม ดังจะเห็นได้จากการแสดงความสอดคล้องสอดคล้องเห็นเกี่ยวกับเรื่องของฟัก จนกระทั่งนำเรื่องของฟักมาเป็นหัวข้อในการสนทนา ดังนี้

“ มันติดลิ้นซะแล้ว ”

“ สงสัยอันี่มันเป็นอิสที่เรีย มันชอบยืมให้ผู้ชาย ”

“ ก็ไอ้ฟักมันเคยเสียที่ไหนเล่า กินเข้าไปที่เลยติดใจ ”

“ ไอ้ห่า เป็นกูทำไม่ลงหรือวะ เมียพ่อตัวเองแท้ๆ ”

“ ไม่ใช่แม่มันนี่ ”

“ นั่นแหละ ยิ่งไงๆกูก็ไม่ได้เอา อย่างน้อยก็ควรกลัวผีพ่อมันมั่ง ศพยังไม่ได้เผาเลย ”

“ ไอ้ฟักนี่ตอนบวชไม่เห็นแววมันจะมาทางนี้เลยเนอะ ”

“ ของอย่างนี้ได้ที่ไหนเล่า มันไม่แน่หรอก ”

“ ไม่รู้สวนคนอื่นโดนบ้านหรือเปล่า ไม่มีใครจับได้ ”

พวกคอสสุราคุยกันเสียงหัวเราะเฮครื้น ๆ ยิ่งเมาก็ยิ่งมัน คุยกันไม่พ้นเรื่องอย่างว่าของฟักกับมายสมทรง . . .

(คำพิพากษา. 2524 : 55)

จะเห็นว่าชาวบ้านจะรู้สึกสนุกสนานและพอใจที่จะสนทนากันถึงเรื่องทางเพศ ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยอย่างหนึ่งของคนไทยหลายคน และลักษณะการพูดของพวกเขาเหมือนกับว่าฟักได้มี

พฤติกรรมเช่นนั้นจริงๆ ถึงขนาดสืบหาข้อเท็จจริงโดยการไปแอบดู ว่าฟักได้สมรสกับนางสมทรงจริงหรือไม่ ดังนี้

...ภายนอกกระต๊อบนั้น ตรงกรอบหน้าต่างมีหัวของคนผลุบหายไป

หนุ่มทั้งสองคนเดินห่างจากตัวกระต๊อบ ออกไปยังงานวัดระหว่างทางเดินกลางแสงจันทร์

พวกเขาพูดกันว่า

“ไอ้ฟักมันคงเพลี่ย แต่อีแม่มา้ยนั้นมันอยาก”

“ทำไมมันไม่นอนมุ้งเดียวกันวะ”

“มันกางหลอกเอาไว้มั้ง”

ทั้งสองเดินหยอกล้อกันเฮฮาเข้าไปในเขตวัด รวมปะปนกับผู้คน สามคนในกลุ่มค่อนข้าง

ผิดหวังในความซุ่มซำของเพื่อนทำให้อดดู “ของดี” และอดที่จะกระจายข่าวใหม่ว่าได้

เห็นมันเล่นกัน “คาตา” เลยทีเดียว...

(คำพิพากษา. 2524 : 55)

เรื่องที่จะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หรือเรื่องที่เสียหายของผู้อื่น จะเป็นเรื่องที่คนบางคนให้ความสนใจเป็นพิเศษ และพยายามที่จะขุดคุ้ยออกมาให้ได้ ยิ่งถ้าหากเรื่องที่กล่าวหานั้นเป็นความจริงจะทำให้ผู้อื่นรู้สึกพอใจ ชาติ กอบจิตติ ต้องการแสดงให้เห็นว่าคนบางคนนั้นจะพอใจที่ได้เห็นความหายนะของคนอื่น

การสนใจใคร่รู้ในเรื่องของผู้อื่นนี้ เป็นลักษณะของชาวบ้านในสังคมชนบทอย่างแท้จริง และนอกจากเรื่องของฟักแล้ว ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ยังสนใจในความเปลี่ยนแปลงของเพื่อนบ้าน เมื่อผู้อื่นมีเครื่องใช้ไฟฟ้าแปลก ๆ ใหม่ ๆ ต่างก็พากันมามุงดู และเดินตามราวกับเป็นขบวนแห่

นอกจากจะสนใจใคร่รู้ในเรื่องของเพื่อนบ้านแล้ว ชาวบ้านในตำบลนี้ทุกคนยังเป็นคนยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเหนียวแน่น สังเกตได้จากการจัดงานบุญต่างๆ อาทิ งานบวช งานศพ ทอดกฐิน สงกรานต์ ฯลฯ จะมีชาวบ้านมาร่วมงานกันอย่างคับคั่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึง

★ ลักษณะของสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นกันเอง นอกจากนั้นชาวบ้านยังแสดงความรักเพื่อแม่ด้วยการ “เอาแรง” กัน อันแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านในสังคมชนบท

ตั้งข้อความต่อไปนี้

... ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงหลังคาบ้านหรือปลุกบ้าน พักไปช่วยคนอื่น ๆ ไม่เคยขาดค่าแรงค่าจ้างไม่มีใครพูดถึง เจ้าของบ้านเลี้ยงข้าวกลางวัน เลี้ยงข้าวเย็นสาว ๆ คอยส่งน้ำใส่ยาอุทัยสีชมพูเรือแข่งน้ำแข็งในยามร้อนยามกระหาย จะเป็นบ้านเหนือบ้านได้เขาช่วยมาทั่ว เอาแรงเปลี่ยนแรงใครเคยช่วยใคร ถึงเวลาทีมงานร่วมแรงมาช่วยกันกลับคืนบ้านผู้ใหญ่บ้านทิดช่วย บ้านตาเปลว บ้านใครต่อใคร เปลี่ยนหลังคาสังกะสี หลังคาจากหลังคากระเบื้อง เคยช่วยมาแล้วทั้งนั้น . . .

(คำพิพากษา. 2524 : 58)

แม้ว่าสภาพสังคมส่วนใหญ่ที่ปรากฏจะเป็นสังคมชนบท แต่ในบางครั้งคนในสังคมกลับแสดงความสัมพันธ์แบบ “ฉาบฉวย” ไม่สนใจและไม่ใส่ใจในปัญหาของคนอื่นอย่างจริงจังหรือแม้ว่าจะสนใจแต่กลับมิได้ยื่นมือเข้ามาช่วย ดังเหตุการณ์ในตอนที่พักถูกทำร้าย ผู้เขียนได้กล่าวว่าชาวบ้านในสังคมนี้มีอยู่ด้วยกัน 3 พวก ดังนี้

... พวกแรกพูดถึงเหตุการณ์ในคืนวันนั้นราวกับว่า พวกเขาได้ครอบครองกรรมสิทธิ์ชีวิตของพักไว้เรียบร้อยแล้ว คนในจำพวกนี้แม้ไม่ได้ลงมือทำเองแต่เพียงได้นึกคิด ได้พูดจาถึงคนอื่นในแง่ร้ายบ้างก็เป็นสุขอย่างหนึ่งแล้ว . . .

“ สมน้ำหน้ามัน ”

“ คนท่า ๆ พรรคนี้ จะไปสงสารมันทำไมกัน ”

... แต่ก็มีอีกจำพวกหนึ่งที่ไม่ทุกข์ร้อนกับเรื่องราวของคนอื่น ไม่สนใจสนทนากับสิ่งรอบข้างเท่าใดนัก คนจำพวกนี้มีจำนวนมากที่สุดในตำบล ต่างดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางของเขา ในอาชีพในหน้าที่ของแต่ละคน ต่อเรื่องที่พักโดนดักซ้อมพวกเขาไม่คิดแยแสไม่ร่วมดีอกดีใจด้วย ใครมาเล่าให้ฟังก็เฉย ๆ ไม่แสดงความคิดเห็นอันใดที่ยังไม่เข้ามาพัวพันกับตัวเอง ก็จะไม่มีการเป็นเดือดเป็นร้อน คนในจำพวกนี้ต่างมีความคิดร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งว่า “ ไม่ใช่เรื่องของกู ”

... ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสงสารเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นพื้นฐาน สงสารผู้ที่ต้องอยู่ในฐานะเสียเปรียบ เห็นใจผู้ที่ถูกกระทำ แต่ในตำบลแห่งนี้มีอยู่ไม่มากนัก ต่อเรื่องของฟักที่ถูกดักข้อมบางคนได้แต่นึกสงสารอยู่ในใจ แม้ว่าจะไม่มีใครล่วงรู้ความจริงว่าฟักยังไม่ได้แม่เลี้ยงเป็นเมียก็ตาม พวกเขาก็ยังเห็นใจโดยคิดว่ามันเป็นคนละเรื่องกัน แต่ไม่มีใครกล้าลงมาแตะต้องช่วยเหลือฟักได้ พวกเขาต่างเกรงกลัวกันว่าจะตกเป็นเป้าสายตาของคนส่วนใหญ่ในตำบล จึงได้แต่นึกสงสารกันอยู่เงียบๆ ไม่กล้าทำกันรุนแรงถึงขนาดนั้นเลย

(คำพิพากษา. 2524 : 225)

จากข้อความข้างต้น ขาด กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่า คนที่อยู่ในประเภทแรกถึงแม้จะเป็นคนเพียงกลุ่มหนึ่งแต่คนกลุ่มนี้มีบทบาทมากในสังคม เพราะได้ออกมาแสดงความคิดเห็น หรืออยู่ในพวก “เสียงดัง” ฉะนั้นจึงทำให้ฟักต้องตกอยู่ในฐานะลำบาก ส่วนคนกลุ่มที่ 2 ถึงจะมี เป็นส่วนมากแต่ก็ไม่มีผลอะไร เพราะสนใจแต่เรื่องของตัวเองเท่านั้น และคนประเภทที่ 3 อยู่ในข่ายของคนดี แต่ก็ไม่ได้ประโยชน์สำหรับฟักเช่นกัน เพราะสงสารอยู่แต่ในใจไม่ได้ออกมาช่วยเหลืออย่างจริงจัง ดังนั้นจึงทำให้มองเห็นว่าสังคมในหมู่บ้านนี้ค่อนข้างจะโหดร้าย เพราะคนกลุ่มแรกแสดงบทบาทเพียงกลุ่มเดียว และเป็นพฤติกรรมทางลบกับผู้อื่นอีกด้วย

สาเหตุที่ความสัมพันธ์ของคนในสังคมนี้อาจไม่เป็นไปตามสภาพของสังคมชนบท อาจเป็นเพราะสังคมชนบทนี้อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลง จากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ดังจะเห็นได้จากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่แพร่หลายเข้ามาในหมู่บ้าน อาทิ ถนน ไฟฟ้า เตาเผาศพแบบใหม่ ซึ่งบ่งบอกให้เห็นถึงความเจริญไปสู่สังคมเมือง จึงทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านมีลักษณะแบบ “ผสมผสาน” ดังกล่าว

7. ประเพณีต่างๆ

7.1 ประเพณีการทอดกฐิน เป็นประเพณีที่จะมีขึ้นหลังจากวันออกพรรษาแล้ว โดยส่วนใหญ่ คนต่างถิ่นจะนำกฐินมาทอดในวัดที่เขาศรีธธา ดังนี้

ในเรื่อง คำพิพากษา ได้แสดงให้เห็นการคงอยู่ของประเพณีการทอดกฐิน ด้วยคนกรุงเทพฯ บางกลุ่มที่ศรัทธาในการทำบุญ ได้นำกฐินไปทอดให้กับวัดแห่งหนึ่งในชนบท ดังข้อความต่อไปนี้

“ ครั้นเมื่อออกพรรษาผ่านพ้น หกวันให้หลัง ขบวนกฐินจากกรุงเทพฯ ที่แห่แห่นกันมา รถบัสรถสองแถว รถเก๋งจอดเต็มลานวัด ผู้คนหญิงชาย สาวสมัยจากในกรุงเดินกันกลาดเกลื่อน ชาวบ้านมาร่วมทำบุญทอดกฐินที่วัดด้วยสับสนปนเปกันหมด แต่พอจะแยกออกได้ไม่ยากนักในความเป็นคนแปลกหน้า แปลกถิ่นของคนกรุง ” ถ้อยที่ถ้อยอาศัยเลี้ยงดูกันอิมหนา เสรีจิตีทางศาสนา คณะกรรมการวัดนับเงินเรียบร้อย ตัวแทนจากธนาคารในจังหวัดมารับเงินเข้าบัญชีบายค้อยขบวนกฐินจากกรุงเทพฯ ก็กลับไปบางคนเมาแอนแอนอ้อร้องรำทำเพลงตีกลองตีฉิ่งกันสนุกสนาน ได้บุญหน้าบานหน้าแดงกลับบ้านกันไปถ้วนทั่วทุกคน. . .

ในคำคินนี้ที่วัดมีหน้าฉาย เป็นงานฉลองกุฎิลองกฐินร่วมกันไป ให้ชาวบ้านมีเรื่องบันเทิงสนุกสนานหลังจากที่วุ่นวายเหน็ดเหนื่อยกันมาทั้งวัน แต่ครั้งนี้ไม่ค่อยมีตื่นเต้นเหมือนครั้งก่อนๆ แล้ว มีบางคนพูดว่า “นอนดูโทรทัศน์ที่บ้านสบายกว่า”

(คำพิพากษา. 2524 : 232)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเพณีการทอดกฐิน ยังเป็นที่นิยมของคนไทยส่วนใหญ่ เพราะทุกคนต่างร่วมแรงร่วมใจมาทำบุญ นอกจากจะได้ทำบุญแล้ว เขายังได้รับความสนุกสนาน อิมเอิบใจ เพราะทุกคนจะรู้สึกที่ตนเองได้บุญแล้ว เขาจะแสดงออกโดยการตีมีเหล้าจนบางครั้งมีข่าวการเกิดอุบัติเหตุกับขบวนกฐินบ่อยๆ แต่บางอย่างได้เปลี่ยนไปเช่น รายได้จากกฐินจะมีผู้แทนจากธนาคารมารับไป ไม่ได้เก็บไว้ที่วัดอย่างแต่ก่อน หรือเรื่องการชมมหรสพตอนกลางคืน ชาวบ้านจะเริ่มบางตาลงเพราะทุกคนมีสิ่งที่ดีกว่า เช่นการดูโทรทัศน์อยู่ที่บ้าน

7.2 ประเพณีการทำบั้งสุกุลกระดูก

ประเพณีการทำบั้งสุกุลกระดูกจะกระทำกันในวันสงกรานต์ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะนำกระดูกบรรพบุรุษของตนมาที่วัด เพื่อให้พระสงฆ์ทำพิธีให้ ดังคำบรรยายเหตุการณ์ต่อไปนี้

...ตอนบ่าย ภายใต้ดวงอาทิตย์ที่เปล่งประกายอยู่เบื้องบน ชาวบ้านเดินอุ้มโกศกระดูก บรรพบุรุษของตัวเองมุ่งมาวัด โศกทองเหลืองขัดมาเป็นเงาวับ สะท้อนตอกกับดวงอาทิตย์ สะท้อนวูบเข้าดวงตา ไม่นานนักแท่นที่จัดเตรียมไว้ก็เรียงรายเต็มด้วยโกศกระดูกเพื่อรอคอย พระลงมาสวดบังสุกุล ฝาโกศเปิดให้เห็นกระดูกภายในมีรูปลูกดักไว้โกศละหนึ่งดอก และเปิดฝาโกศไว้เพื่อรอรับน้ำอบร่ำที่จะพรมหยดลงมาบนกระดูก เป็นการรวมกันโดยไม่เลือก ที่รักมักที่ชัง ใครที่วางโกศลงแล้ว ยังมีน้ำอบในขวดเหลือก็เหยอะหยดใส่ในโกศกระดูกของ คนอื่นเสมือนด้วยญาติสนิทกันทั้งตำบล คนที่ตายไปแล้วเหลือแต่กระดูกอยู่ในขณะนี้ บาง คนเคยเป็นที่ชื่นชอบเป็นที่รักของคนที่อยู่รุ่นข้างหลัง เหมือนกับลูกหลานได้มารดอบน้ำ ให้ญาติผู้ใหญ่ในเทศกาลสงกรานต์ และบรรยากาศในตอนนี่จึงคล้ายกับเป็นการร่วมรำลึก ถึงผู้ตายแต่ในแง่ที่ดี มีเสียงคุยกันบางเบา เงียบเหงาสงบ...

(คำพิพากษา. 2524 : 191)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทีของคนไทยส่วนใหญ่ที่มีต่อบรรพบุรุษและลักษณะนิสัยที่เป็นคนโอบอ้อมอารีและมีความนับถือกันเสมือนหนึ่งเป็นญาติดังเช่น การเหยอะน้ำอบให้กับโกศอื่น ๆ โดยไม่มีความรังเกียจ หรือทั่วไปที่เห็นอยู่คือการใช้สรรพนามพี่ ป้า น้ำ อา ฯลฯ เป็นการแสดงความสนิทสนมนับถือ ซึ่งเป็นลักษณะโดยทั่วไปและประเพณีนี้ยังแฝงไว้ด้วยความรัก สามัคคีของพี่ ๆ น้อง ๆ ว่าปีหนึ่งจะต้องได้มาพบปะกันครั้งหนึ่ง ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ทุกคนจะต้องกลับมารวมทำบุญด้วยกัน

7.3 ประเพณีการเผาศพ การเผาศพเป็นวิธีหนึ่งของการปลงศพ ซึ่งเป็นวิธีที่คนไทยนิยมทำกันมากกว่าวิธีอื่น พิธีการในการจัดงานจะมากขึ้นกับฐานะของผู้จัดงานของผู้ตาย ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอลักษณะพิธีเผาศพของผู้มีฐานะไว้ดังนี้

ในเรื่อง คำพิพากษา กำนันยอมได้จัดงานเผาศพให้กับพ่อของเขา ซึ่งกำนันเป็นผู้มีฐานะดีคนหนึ่งในตำบล ฉะนั้นงานเผาศพพ่อกำนันยอม จึงจัดแบบยิ่งใหญ่ มีการทำอาหารเลี้ยงแขกมากมาย มีมโหรีสพ มีการจุดดอกไม้ไฟ มีเมรุลอยที่สวยงามและยังได้จ้างมอญร้องไห้มาอีกด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

วันนั้นเป็นงานเผาศพพ่อของกำนันยอม. . . ผู้คนหญิงชายมาร่วมกันที่วัดอย่างหนาแน่น พวกผู้หญิงส่วนใหญ่ใส่เสื้อดำผ้าถุงดำมีส่วนน้อยใส่เสื้อขาว พวกผู้ชายสวมเสื้อขาว กางเกงดำ มีสิ่งเพิ่มขึ้นมาอีกเหมือนกันคือ ผ้าพันคอลูกเสือชาวบ้าน สวมใส่ไว้เกือบทุกคน แม้แต่ย่าอุ่น ยายอ่อน ปู่โต๊ะก็มีสวมกับเขาด้วยเหมือนกัน . . .

(คำพิพากษา. 2524 : 89)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงการแต่งกายของชาวบ้านที่มาในงานศพ ส่วนใหญ่จะใส่ชุดดำ ซึ่งถือว่าเป็นการให้เกียรติกับเจ้าของงาน และยังได้สะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมลูกเสือชาวบ้าน ซึ่งเป็นที่นิยมและภาคภูมิใจของชาวบ้าน ไม่เว้นแม้กระทั่งคนเฒ่าคนแก่อย่างยายอ่อน ย่าอุ่น และปู่โต๊ะ หรือกำนันยอม ทุกคนสวมใส่ผ้าพันคอลูกเสือชาวบ้าน ซึ่งกิจกรรมนี้รัฐบาลเป็นผู้จัดอบรมให้กับประชาชนทุกคน เพื่อปลูกฝังความรักชาติ และความสามัคคีของประชาชนในประเทศ และนอกจากนี้แล้วยังได้เห็นการเตรียมงานอย่างเอิกเกริก ดังนี้

. . . อันที่จริงงานเริ่มสนุกตั้งแต่เมื่อวานแล้ว เตรียมสำหรับกับข้าวมากมายอย่างจะเลี้ยงดูคนทั้งตำบล ผู้คนขวักไขว่ครึกครื้นตั้งแต่เมื่อวาน ข้าวสุกข้าวสวยหุงกันเป็นกะทะ ๆ ไบขนาดคนโต ๆ ลงไปนอนแช่ได้ เหล้ายามีกินไม่ได้ขาด เชียงซุนสำหรับผู้หญิงแก่ ๆ ที่มาช่วยทำของคาวของหวาน . . . เมื่อวานจึงเป็นวันสนุกที่สนุกสนานและเพียบเปล้กัน ถ้วนทั่ว . . . ”

(คำพิพากษา. 2524 : 89)

จากข้อความข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นถึงนิสัยของคนไทยที่กลัวการเสียหน้า และแสดงถึงเป็นคนใจกว้าง ยอมสลับเปลี่ยนเพื่อให้แขกที่มาในงานอิมหน้าสำราญกัน และยังได้เห็นถึงนิสัยของคนไทยในชนบทส่วนใหญ่ชอบความสนุกสนาน ชอบการดื่มเหล้าทุกครั้งที่มีงาน ไม่เว้นแม้กระทั่งงานศพ และในพิธีการเผาศพจะมีการเผา 2 ครั้ง ครั้งแรกจะเป็นการเผาหลอกจะเริ่มประมาณบ่ายสามโมง ผู้ที่ขึ้นเผ่าจะประกอบด้วยแขกผู้มีเกียรติทั้งหมด ดังนี้

...เสียงเครื่องขยายเสียงประกาศเชิญข้าราชการจากจังหวัดขึ้นทอดผ้าบังสุกุลจากยศ
ชั้นผู้ใหญ่เรื่อยลงไปจนถึงชั้นผู้น้อย และประกาศนิมนต์พระขึ้นไปชักผ้าบังสุกุลด้วย
ทุกครั้ง ตามลำดับเช่นเดียวกับทางฝ่ายฆราวาส สักครูใหญ่ ๆ พระองค์สุดท้ายจึงเดิน
ลงจากเมรุพร้อมด้วยผ้าบังสุกุล เสียงวงปี่พาทย์มอญดังขับกล่อมอยู่ตลอดเวลา เสียง
พลุดังขึ้นสนั่นแล้วเสียงร้องไห้สะอึกสะอื้น ก็ดังโหยหวนตามขึ้นมาออกทางลำโพง
เครื่องขยายเสียง ฟังน่าเวทนาการราวกับว่าผู้ร้องได้เศร้าโศกเสียใจด้วยจริงๆ ทั้งที่ไม่ได้
เกี่ยวข้องเป็นญาติกับศพเลย ในระหว่างนี้พวกข้าราชการต่างทยอยขึ้นวางดอกไม้จันทน์
เรียงหล่นลงมาตามยศตาเป็นแถวยาวเหยียดจนถึงระดับชาวบ้าน...

บรรยากาศคลาคล่ำด้วยความหดหู่ สะอึกสะอื้นปลอบประโลมกัน เวลาผ่านไป
ถึงห้าโมงเย็นกว่าจะเริ่มเผา(หลอก)ควันลอยโขมงขึ้นสักพัก พวกข้าราชการต่างลา
กลับ ขอบอกขอบใจรำลากันที่ทวาร

(คำพิพากษา. 2524 : 92)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงพิธีการเผาหลอก ที่จะมีก่อนการเผาจริง เพราะการ
เผาหลอกจะมีขึ้นในตอนบ่าย ซึ่งเป็นการสะดวกต่อการเดินทางของแขกที่จะมาร่วมงาน และยังได้
เห็นว่าในงานศพจะมีการจ้างให้คนมาร้องไห้ หรือที่เรียกว่า “มอญร้องไห้” ที่แสดงให้เห็นว่าคน
ตายนั้นเป็นที่รักใคร่ของญาติพี่น้อง เสียงร้องไห้บ่งบอกถึงความเศร้าโศกเสียใจ และเสียชีวิตผู้จาก
ไป

จากการเผาหลอกในตอนบ่ายแล้ว จึงมาถึงการเผาจริงในเวลากลางคืน กำนันยอมให้
หยุดมโหรีสพทุกอย่างที่กำลังแสดงอยู่ แล้วเริ่มเผาจริงในช่วงประมาณสี่ทุ่ม โดยมีกำนันยอม แม่
และญาติที่สนิทขึ้นเผาเท่านั้น

ถึงเวลาที่ทุ่มลิเกและหนังหยุดลง โฆษกออกประกาศว่าเจ้าภาพได้ขอร้องให้หยุดแสดง
สักพักหนึ่งจะทำพิธีเผาศพบิดาเจ้าภาพ ชาวบ้านต่างลุกขึ้นเดินจากหน้าเวทีลิเก จาก
สนามหน้าหน้าจอหนัง เดินตรงมาที่เมรุรอดูพิธีเผาศพ บี้ม เสียงพลุดังสนั่น ดินได้ขู่
ดินสะเทือน เด็กเล็ก ๆ ที่แม่อุ้มสะอึกใจร้องไห้กันจ้าดอกไม้ไฟถูกจุดประกาย ไฟพะเนียง
พวยพุ่งขึ้นสู่เบื้องบน...

ญาติพี่น้องของพ่อกำนันยอมขึ้นเผาศพ พวกที่เคยร้องเมื่อตอนเย็น(ตอนเผาหลอก)
 ครั้นถึงตอนเผาจริงก็ร้องให้กันอีก พวกที่ไม่เคยร้องเมื่อตอนเย็นตกตอนเผาจริงก็
 ไม่ร้อง ตัวกำนันยอมยืนอยู่ตรงบันไดเมรุ กำลังปลอบแม่ที่ร้องไห้มาตั้งแต่ตอนเย็น
 ที่สาวน้องชายยืนจับกลุ่มมองกันอยู่ตรงนั้น ลักครู่จึงร่วมประคองแม่เดินออกมา . . .
 . . .ดอกไมไฟ ดอกไม้เพลิงราลงคงเหลือเปลวไฟที่ลุกไหม้ศพอยู่กลางเมรุ . . .

(คำพิพากษา. 2524 : 97-98)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า พิธีเผาศพจริงนั้นจะมีเฉพาะญาติสนิทของผู้ตายเท่านั้น และมโหรีศพที่แสดงยังบ่งบอกถึงฐานะลูกหลานของผู้ตาย ยิ่งถ้าจัดงานได้ดียิ่งใหญ่เพียงใด ทุกคนจะพูดยกย่องสรรเสริญผู้จัดงาน โดยมีได้คิดถึงศพผู้ตายเลย

นอกจากนั้น ชาติ กอบจิตติ ยังได้แสดงให้เห็นการจัดงานศพของผู้มีฐานะยากจนอย่างศพตาฟู พ่อของฟักในงานเผาศพตาฟูไม่มีชาวบ้านมาร่วมงานเลยสักคนเดียว และวิธีการเผาศพก็เป็นแบบธรรมดา ดังนี้

พระชักแถวเดินถือตาลปัตรลงมาแล้ว เป็นที่แน่นอนว่าไม่มีใครมาร่วมงานศพครั้งนี้ ฟัก
 ให้นึกสงสัยว่าถ้าพระชดนิมนต์ได้จะมีพระลงมาสวดหรือเปล่านั้น เป็นครั้งแรกของพระที่
 ต้องสวดศพที่เสียบเหงา โดยปราศจากชาวบ้านนั่งฟัง นอกจากฟักและสัปเหร่อ
 เป็นบรรยากาศที่กระอักกระอ่วนใจทั้งผู้ฟังและพระที่สวด . . .

พระสวดเสร็จแล้วลุกขึ้นมาชักผ้าบังสุกุล

โรงประกอบที่มีลวดลายสีทองทั้งสี่ด้านถูกรื้อลง สองคนช่วยกันยกโรงศพจริงลงจาก
 แท่น สัปเหร่อไข่ม้วนฝาโรงเอาดอกไม้จันทร์ในถาดเทใส่ในโรงศพ แล้วผูกสายสิญจน์
 รอบ ๆ โรงตามด้านความยาว เรียบร้อยจึงนิมนต์หลวงตาผ่อนจูงศพ หลวงตาเดินมา
 เรื่อยๆยังเชิงตะกอนโดยมีฟักและสัปเหร่อไข่ม้วนโรงเดินตามหลังมาองแน่น . . .

เมื่อโรงศพถูกนำมายังเชิงตะกอนแล้วหลวงตาผ่อนจึงเดินกลับกุฏิ . . .

สัปเหร่อไข่ม้วนเข้าหาฟัก . . .

“เออล่ะนะ คิดแต่เรื่องดี ๆ ไว้จะได้สบายใจ . . .”

แกเคี่ยมมือหยิบเหรียญสองสามอันในปากศพออกมาให้ฟัก เขารับมาเก็บไว้แล้ว

ถอยออกห่างเชิงตะกอน ลับหรี่โซ่เอาชวดน้ำมันรดลงบนกองฟืนที่ก่อเตรียมไว้ได้ใจ
จุดไม้ขีดโยนเข้าไป ลั่นเสียงพรีบ เปลวไฟลุกท่วมขึ้น แยกยืนดูอยู่สักพักเมื่อไฟติดฟืนดีแล้ว
จึงเดินหายไปศาลาโรงทิม. . .

(คำพิพากษา. 2535 : 141)

จะเห็นได้ว่า งานเผาศพของ “ตาฟู” นั้นเป็นการเผาศพที่ถูกต้องสมบูรณ์ ตามวิธีการเผา
ศพ มีพระสวด มีการชักผ้าบังสุกุล มีดอกไม้จันทร์ มีการเผาศพ แต่ฟักยังมีความรู้สึกว่างานศพ
ครั้งนี้ไม่สมบูรณ์ เพราะขาดแขกมาร่วมงาน ทำให้เห็นว่าเขาก็คงมีค่านิยมที่ยึดติดกับชื่อเสียงและ
ความมีหน้ามีตา

งานศพพ่อของฟัก เมื่อเปรียบกับงานศพพ่อกำนันยอมจะทำให้เห็นถึงค่านิยมการยกย่อง
คนมีเงิน มีฐานะของชาวบ้าน ซึ่งงานเผาศพทั้งสองงานจึงมีความแตกต่างกันราวฟ้ากับดินงานศพ
ของคนจนที่ไม่มีใครสนใจ

7.4 ประเพณีการบวช

การบวชพระ เป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว ชายไทยทุกคนเมื่ออายุถึงเกณฑ์ พ่อแม่
มัก จะขอให้บวช เพราะผู้ใหญ่ส่วนมากถือว่าการบวชพระจะทำให้ทั้งตัวเอง และพ่อแม่ได้บุญได้
ขึ้นสวรรค์ การบวชพระจึงเป็นที่นิยมกันมากมายในสังคมไทย ประเพณีการบวชมีขั้นตอนมากมาย
ยิ่งถ้าคนบวชมีฐานะดี ความใหญ่โตของงานบวชก็จะเป็นไปตามฐานะของผู้นั้น

ในเรื่องคำพิพากษา ขาดิ กอบจิตติ ได้เสนอภาพงานบวชไว้ตอนที่ฟักยืนมองดูพิธีบวช
พระด้วยความรู้สึกที่หดหู่ เพราะเขามีความเชื่อเหมือนหลายคนที่ว่า เกิดเป็นผู้ชายสมควรจะได้
บวชพระจึงจะดี แต่เขาไม่มีโอกาสเช่นนั้น ดังข้อความต่อไปนี้

. . . ฝนต้นฤดูปรอยลงมา กลิ่นดินกลิ่นฝนโชยกำจาย. . .

ไม่นานวันนัก เสียงไชโยโห่ดัง เสียงกลองยาว แตรวง เสียงหมอทำขวัญนาคก็ล่องลอย
อยู่ในตำบล เข้าหน้าบวชแล้ว. . .

. . . บางครั้งตอนหัวค่ำได้ยินเสียงหมอทำขวัญขับกล่อมพ่อนาคลอยมา ยิ่งนึกอดสูตัวเอง
ที่เกิดมาชาตินี้ไม่ได้บวชพระดังใจอยาก

ยามเช้าวันเสาร์ - อาทิตย์ ถ้ามีงานบวชพริกมักจะไปยืนดูขบวนแห่แหวนาควรรอบโบสถ์ยืนอยู่นอกกำแพงมองดูริ้วขบวนเคลื่อนผ่านไป มองดูหญิงชายกรีดกรายรำยรำไปตามจังหวะกลองยาว ดูเด็กหญิงตัวเล็กๆแต่งชุดไทยหลากสี เขียนคิ้วทาปาก เรียงไล่ขึ้นไปถึงวัยสาว ถือกรวยเทียนเดินผ่าน พ่อนาคซีคอปเพื่อนฝูง ตัวพ่อนาคห่อหุ้มด้วยเสื้อคลุม บางสีชาวขลิบทองลวดลายงาม นุ่งขาวห่มขาวอยู่ภายในมือพนมถือดอกบัวและรูปเทียน พอสะพายบาตรแบกตาลปัตร แม่เดินอุ้มผ้าไตร พวกพี่น้อง คนแก่คนเฒ่า คนรู้จักเดินถือของถวายพระอันดับเครื่องของใช้ของพระใหม่ กาน้ำ ปั่นน้ำชา ชัน ญู หมอน ผ้าห่ม ฯลฯ ร่วมด้วยผู้คนในตำบลรวมเป็นขบวนแห่ที่เนืองแน่น จนหัวขบวนแทบจะเดินบรรจบกับท้ายขบวน ถึงตอนพ่อนาคขอโหสิกรรมตรงโบสถ์ พริกก็พร้อมแม่ใจโหสิให้โดยไม่คิดเคืองชุ่นกับเรื่องที่แล้วมา พ่อนาคโยนทานเหรียญเงินทองขึ้นสู่เบื้องบน แล้วร่วงหล่นลงมาผู้คนก้มเก็บแย่งชิงชุลมุน พริกไม่ได้ร่วมแก่งแย่งด้วยเพียงแต่ยืนมองอยู่นอกกำแพง ดูจนพ่อนาคถูกอุ้มเข้าประตูโบสถ์ พลังนึกเคลิ้มว่าถ้าเป็นตัวเองถูกอุ้มเข้าไปจะมีความสุขเพียงใด...

(คำพิพากษา. 2524 : 106)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า ผู้มาร่วมช่วยงานบวชมีมากมาย อาจจะเป็นเพราะ ความเชื่อที่ว่า ผู้ที่ได้ร่วมงานบวชพระจะได้บุญ และบรรยากาศของงานยังเต็มไปด้วยความสนุกสนาน ทุกคนต่างก็มีความสุข เพราะมีความรู้สึกอิมบุญเช่นเดียวกัน ฉะนั้นประเพณีการบวชพระในสังคมไทย จึงคงดำรงต่อไปอีกนาน ตราบเท่าที่ประชาชนของประเทศยังนับถือพุทธศาสนาอยู่

เรื่องย่อ “หมาเน่าลอยน้ำ”

ชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นคนต่างจังหวัด แต่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ โดยเช่าแฟลตแห่งหนึ่งเป็นที่พัก เดิมเขาเคยทำงานในบริษัทโฆษณาหลังจากได้เรียนรู้งานและสั่งสมประสบการณ์ในด้านนี้อยู่พักใหญ่ ก็ได้เริ่มตระหนักว่าอุดมการณ์ในการทำงานของตัวเองไม่ตรงกับงานที่กำลังทำอยู่ จึงตัดสินใจชักชวนเพื่อนที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน แยกตัวออกมาเปิดบริษัทโฆษณาเอง โดยยึดหลัก

การทำงานที่ไม่เอาวัดเอาเปรียบผู้บริโภคสินค้า ตอนแรกเริ่มนั้นกิจการยังไม่ค่อยดีแต่ต่อมากิจการเริ่มดีขึ้นและดีมากขึ้นเรื่อย ๆ

ต่อมาไม่นานนักเพื่อน ที่ร่วมอุดมการณ์ด้วยกันมีครอบครัวของตนเองขึ้นและต้องการสร้างฐานะ จึงขอให้บริษัทโฆษณาที่ทำกันอยู่นี้เลิกอุดมการณ์เก่าเสียและหันมาทำโฆษณาเป็นธุรกิจมากขึ้น เพื่อความร่ำรวย แต่ชายหนุ่มไม่เห็นด้วยและพยายามเกลี้ยกล่อมให้เพื่อนกลับมาทำอย่างเดิม แต่ก็ไม่สำเร็จชายหนุ่มจึงขอตัวกลับบ้านก่อนเพราะร่างกายอ่อนเพลียมาก และวันรุ่งขึ้นเขาจะต้องกลับต่างจังหวัดเพื่อไปเยี่ยมพ่อแม่

ในขณะที่เดินทางกลับแพลดที่หัก เขาขับรถหลับใน ทำให้รถยนต์ที่ขับอยู่เกิดอุบัติเหตุชนกับรถยนต์ อีก 3 คัน ทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บหลายคนรวมทั้งตัวเขาด้วย เขาจึงต้องชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นค่าเสียหายของรถยนต์ และบุคคล

หลังจากที่ทุกคนได้รับการปฐมพยาบาลแล้ว จึงไปตกลงค่าเสียหายกันที่โรงพัก โดยเริ่มจากการเจรจาเรื่องความบาดเจ็บทางร่างกายก่อน โดยเขาจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและค่าทำขวัญให้กับทุกคน สำหรับรถยนต์ที่เสียหายนั้น เขาให้อู่ซ่อมรถที่ตำรวจผู้ทำคดีติดต่อมาให้เป็นผู้รับไปซ่อม

ในช่วงที่เกิดคดีอุบัติเหตุรถยนต์ เขาถูกทุกคนที่เกี่ยวข้องตั้งข้อเรียกร้องไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำขวัญ ค่าเสียหายของรถยนต์ และแม้กระทั่งตำรวจผู้ทำคดียังได้รับผลประโยชน์จากการพาลูกค้าไปให้อู่ซ่อมรถ

หลังจากคดีสิ้นสุดลงแล้ว เขาจึงได้กลับไปเยี่ยมพ่อแม่และน้องสาวที่ต่างจังหวัดและที่ริมคลองหน้าบ้านเขาได้เห็นภาพของหมาเฝ้าที่ลอยอยู่ในน้ำกำลังถูกอีกาจิกกิน ทำให้เขาหวนคิดไปถึงเรื่องที่เพื่อน ๆ ขอให้เลิกทำงานแบบกินอุดมการณ์ เรื่องอุบัติเหตุรถยนต์ และเรื่องหมาเฝ้าที่ลอยน้ำอยู่ว่าเขาควรจะเลือกเป็นอะไรดีระหว่างหมาเฝ้ากับอีกา

แนวคิด

บุคคลที่อ่อนแอ จะถูกผู้ที่แข็งแรงกว่าเอาเปรียบได้ง่ายและการมีชีวิตอยู่ในสังคมต้องรู้จักการเอาตัวรอดและอยู่อย่างไม่ประมาท

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องหมาเน่าลอยน้ำ

1. การเอาวัดเอาเปรียบ

ในเรื่องหมาเน่าลอยน้ำ ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงการเอาวัดเอาเปรียบเป็นประเด็นหลักของเรื่อง โดยเสนอผ่านมาทางชายหนุ่มคนหนึ่งและผู้เขียนเรียกว่า “คุณ” ขับรถกลับบ้านแล้วหลับใน ทำให้เกิดอุบัติเหตุชนกับรถอีก 3 คัน มีผู้ได้รับบาดเจ็บและรถยนต์เสียหาย ชายหนุ่มซึ่งเป็นต้นเหตุจึงต้องรับผิดชอบทั้งในเรื่องของการซ่อมรถและค่ารักษาพยาบาลของผู้เสียหายทั้งหมด ทุกคนได้เรียกร้องค่าเสียหายจากชายหนุ่ม บางคนเรียกร้องเกินจากค่าเสียหายจริง เช่น แท็กซี่เรียกร้องค่าซ่อมรถมากเกินความเป็นจริง ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ ทั้งคันอ้วคิดสองหมื่นเอง ” เสียงชายร่างอ้วนใช้คำพูดถึงเงินจำนวนนี้ฟังเหมือนกับว่ามันไม่แพงเลย

“ ทำไมแพงนักล่ะ ? ” คุณไม่คิดว่าจะถึงขนาดนี้

“ อะไรสองหมื่น อ้วตีไว้แปดพันเท่านั้นนะ ” ช่างของคุณสอดขึ้น

“ แปดพันล้อจะเอาอะไรมาทำ เปลี่ยนคัทซีก็ทำสีก็หมดแล้ว... ”

ชายร่างอ้วนยังพูดไม่จบ

“ คัทซีอ้วดูแล้วไม่ต้องเปลี่ยน เปลี่ยนทำไม ดัดเอาก็ได้ของเก่ามันผุอยู่แล้ว สีก็พ่นที่เคาะสี จะพ่นทั้งคันได้ยังไงเกินไป ยิ่งจิ่งเกินไป รถล้อก็เก่าจะตาย ล้อเรียกจิ้งเขากี่แเย่นะซี ”

เขาส่ายหน้าแล้วเดินออกไปอย่างไม่สบอารมณ์

“ โอ๊ย ไม่เปลี่ยนคัทซีไม่ได้หรอก วิ่งแกว่งตายหา ” ชายคนสักที่แขนพูดเสียงดัง

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 52)

จะเห็นได้ว่า การตีราคาค่าซ่อมรถของช่างทั้งสองฝ่ายเป็นไปอย่างรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมกันดี ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า คนเรานั้นเมื่อมีโอกาสที่จะได้ผลประโยชน์คนบางคนจะไม่ละเว้นเลยถึงแม้จะว่าคนที่ถูกตนเอาเปรียบนั้นกำลังอยู่ในภาวะที่ลำบากอยู่ก็ตาม เขาสนใจแต่จะหาวิธีการที่

จะให้ตนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

ช่างทางฝ่ายคุณซึ่งเป็นคนที่ตำรวจแนะนำมาให้ได้ออกคุณถึงวิธีการตกลงว่า

“อย่าไปยอมมันนะ คัทซีมันจะตายหา มันจะเอาให้มันฟ้องเอา มันไม่กล้าฟ้องหรอก เสียเวลามัน ใ้พวกนี้เวลามันโดนชนมันจะเรียกโน่นเรียกนี่ จะเปลี่ยนโน่นจะเปลี่ยนนี่ แต่ที่มันชนคุณมันบอกคำเดียว จะว่าอะไรมันจะเอามันเข้าคุกมันก็ยอม แล้วคุณจะทำมันลงเหว...?” คุณพยักหน้ารับฟัง

“...ผมเห็นมานักแล้วใช้อย่างนี้ ไม่ต้องไปยอมมัน แต่ถ้ามันจะให้ทางเราทำ คุณต้องไปให้ผมหน่อยนะ ราคาที่ผมตีไว้นี้ มันเป็นราคาคด ถ้ามันบอกสักหมื่นนึงก็ให้มันทำไปเลย ราคานี้ไม่ผิด...”

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 53)

ในการขับรถนั้นนอกจากจะขับรถเป็น รู้กฎจราจรแล้ว คนขับรถยังต้องรู้เรื่องเกี่ยวกับรถ รู้เล่ห์เหลี่ยมของผู้ใช้รถร่วมถนนกับตนเองด้วย และยังต้องรู้จักกับคู่ซ่อมรถและเพื่อขอคำปรึกษาเมื่อถึงคราวจำเป็น

จะเห็นว่าช่างทางฝ่ายชายหนุ่มนั้น ก็เหมือนกับช่างทางฝ่ายแท็กซี่ ที่ต่างคนก็จะเอาเปรียบผู้อ่อนด้อยกว่า เพราะเป็นการเอาเปรียบแท็กซี่เช่นกัน ทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่าราคาที่บอกไปนั้นไม่สามารถจะซ่อมได้แม้กระทั่งคู่ของเขาเอง ซึ่งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่จะทำให้รถคันนั้นต้องมาซ่อมกับคู่ของตน

นอกจากนี้ชายหนุ่มยังจะต้องไปจ่ายค่าเสียหายให้กับ “ลุง” ซึ่งเป็นผู้เสียหายอีกรายหนึ่งที่ไม่ยอมเสียเปรียบและพยายามเอาเปรียบทุกเรื่อง ในการตกลงครั้งนี้ชายหนุ่มยินดีที่จะจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้กับทุกคน จึงได้ให้หลานสาวซึ่งจบทางด้านกฎหมายอ่านข้อตกลงก่อน เมื่อหลานสาวอ่านจบก็ได้ท้วงติงเรื่องค่าเสียหายว่า

“เราจะรักษาพยาบาลให้ แต่ไม่เห็นพูดถึงเรื่องค่าเสียหายเลยนี่ลุง”

ทั้งหมดนั่งเงียบ ไม่มีใครพูดอะไรสักคำ และไม่มีใครยอมเซ็นชื่อ จนกระทั่งนายตำรวจหนุ่มทนอึดอัดไม่ไหวจึงถามขึ้น

“แล้วทางลุงจะว่าอย่างไรล่ะ?”

“ ของอย่างนี้ต้องมีทำขวัญกันบ้าง ไม่ใช่จะออกค่ารักษาพยาบาลให้อย่างเดียว. . .

“ เาอย่างนี้แล้วกัน ลุงจะเรียกค่าทำขวัญสักเท่าไรล่ะ ? ” คุณตัดบทขึ้น

“ . . . ของผมขอสองพันแล้วกัน เพราะต้องไปตัดแว่นด้วยส่วนลูกผมสองคนกับหลานสาว
นี่ขอคนละพัน ค่าทำขวัญนี้ไม่เกี่ยวกับค่าพยาบาลนะ ” แกบอกจำนวนเงินมาอย่าง
คล่องแคล่ว รวากับพ่อค้ารู้ต้นทุนการผลิตที่แน่นอน

“ ผมขอค่าเสียหายพันนึงด้วย เพราะตัวผมก็บาดเจ็บเหมือนกัน อย่างน้อยก็ต้องสอง
สามวันละ กว่าจะออกรถได้ แล้วลูกเมียผมจะกินอะไร ” คนขับแท็กซี่เรียกร้องบ้าง

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 42)

จะเห็นว่าทุกคนพยายามรักษาสติธิ์ของตนเองจนลืมที่จะนึกถึงคุณธรรมที่ควรจะมีให้กับ
เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และยังจะเห็นอีกว่า การศึกษาไม่ได้ช่วยทำให้คนมีจิตใจสูงขึ้นเลย หลาน
สาวของลุงกลับนำความรู้ที่มีอยู่นั้นมาเอาเปรียบผู้ที่กำลังเดือดร้อน แทนที่จะนำความรู้นั้นมาช่วย
เหลือผู้ทุกข์ร้อน ลุงนั้นมีอาการบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้นแต่พวกเขาก็เห็นว่าเป็นโอกาสที่เขาจะ
ได้เงิน เขาจึงพยายามกอบโกยโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่นที่กำลังมีสภาพอย่างไร ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่
เห็นแก่ตัวและเอาเปรียบผู้อื่นอย่างมาก

หลังจากที่จัดการเรื่องบนโรงพักเรียบร้อยแล้วทั้งหมดจึงพากันไปทำแผล ชายหนุ่มเสนอ
ให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลของรัฐ เพราะจะได้เสียค่าใช้จ่ายถูกหน่อย แต่กลุ่มของลุงเสนอให้ทำ
แผลที่โพลีคลินิค นอกจากจะไม่ยอมเสียผลประโยชน์แล้ว คนกลุ่มนี้ยังเอาเปรียบชายหนุ่มด้วย
การรู้เห็นเป็นใจกับโพลีคลินิคอีกด้วย ดังนี้

คุณจ่ายค่าล้างแผลให้ทุกคน โดยไม่เห็นตัวตนของพวกเขา ทั้งไว้แต่ลายเซ็นเป็น
หลักฐาน

คุณอดสงสัยไม่ได้ว่าลุงคนนั้นกับลูก ๆ ยังไม่กลับต่างจังหวัดอีกหรือ ทั้งที่กิจการค้าจักร
เย็บผ้ากับชาวนา กำลังรุ่งเรือง แกไม่น่าทิ้งรายได้เพียงเพื่อค่าล้างแผลจำนวนเล็กน้อยนี้ หรือ
ว่าบางทีลุงคนนั้นอาจจะกลับไปแล้ว แต่ทางโพลีคลินิคต้องการให้แกอยู่จึงมีคนเซ็นชื่อแทน
แกกับลูกเพื่อให้คุณได้มีรายจ่าย คุณไม่แน่ใจทั้งสองอย่าง

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 103)

จะเห็นว่า ช่องทางใดที่สามารถจะหาผลประโยชน์ใส่ตัวได้ คนบางคนจะรีบไขว่คว้าไว้ทันที และไม่ว่าลุงคนนั้นจะกลับไปหรือยังก็ตาม แต่ที่แน่ ๆ คือ ชายหนุ่มจะต้องเสียเงินให้กับ โพลีคลินิกแน่นอน เขาจึงเป็นผู้เสียเปรียบตลอดมา

นอกจากชายหนุ่มจะเป็นผู้ถูกเอาเปรียบจากเจ้าทุกข์ทุกคนแล้ว แท็กซี่คู่อริที่เคยเอาเปรียบชายหนุ่มในตอนแรกก็ถูกเจ้าของอู่เอาเปรียบเช่นเดียวกัน เพราะเจ้าของอู่รถเป็นผู้รับผิดชอบซ่อมรถให้แท็กซี่ แต่เมื่อซ่อมไปแล้ว คนขับแท็กซี่ไม่สามารถจะขับได้อย่างปกติดังแต่ก่อน เขาจึงโทรศัพท์มาร้องขอให้ชายหนุ่มเปลี่ยนอะไหล่บางตัวให้ แต่ชายหนุ่มไม่ตกลงเขาก็กลับไปคุยกับอู่ซ่อมรถ ดังข้อความต่อไปนี้

“ คุณไปตกลงกับทางอู่เขาเองก็แล้วกัน ฉันจ่ายเงินให้เขาแล้ว” คุณให้เงินล่วงหน้ากับทางอู่ไปสองหมื่น

“ ยังจะให้ผมทำยังไงพี่ ? ” เขาถาม

“ ก็ไปบอกอู่เขาสิ จะมาบอกอะไรฉันล่ะ

“ เขาไม่ยอมทำให้ เขาว่าเสร็จแล้ว ของเก่าผมเหยียบยังไงก็ไม่แกว่ง... แล้วยังไงคุณจะทำยังไงเนี่ย

“ ก็บอกแล้วไง ให้ไปพูดกับเจ้าของอู่เขา “

“ บอกมันแล้ว มันบอกให้ไปพูดกันที่โรงพัก ไล่เหยีย... ”

แม่มันแตกกับตำรวจ มันบอกรถผมเก่า เก่าก็จริงแต่ของเก่ามันวิ่งไม่แกว่งนี้... ”

“ ฉันช่วยอะไรไม่ได้ อู่เขาบอกเสร็จแล้วก็เสร็จ เท่านั้นละ ”... ”

“ ไล่เหยีย ขอให้มึงฉิบหาย ฉิบหาย เขาตะโกนกรอกเข้าหูคุณ

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 127)

จะเห็นว่าการกระทำของอู่ซ่อมรถ เป็นการเอาเปรียบคนขับรถแท็กซี่ เพราะรถคันที่ซ่อมไปนั้นยังใช้การอย่างปกติไม่ได้ เมื่อบอกทางอู่กลับไม่ได้รับความสนใจที่จะแก้ไขให้ ถึงแม้จะไปบอกกับชายหนุ่มเขาก็ถูกปฏิเสธความรับผิดชอบกลับมา แท็กซี่จึงเป็นคนหนึ่งที่ถูกรับเอาเปรียบเช่นกัน ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ไม่มีอำนาจต่อรองอันใด จะเป็นผู้ที่ถูกคนที่มิ

อำนาจเหนือกว่าเอาวัดเอาเปรียบตลอดมา

ชาติ กอบจิตติ ยังได้ย้ำถึงประเด็นการเอาวัดเอาเปรียบของคนในสังคม ด้วยการนำเสนอภาพของชายหนุ่มที่มีอาชีพรับจ้างทำโฆษณาสินค้าให้กับบริษัทต่างๆ เขาอยู่ในวงการโฆษณามานาน จึงได้รู้ได้เห็นการทำงานของบริษัทโฆษณาหลายแห่งว่ามีวิธีการโฆษณาสินค้า ดังนี้

การแข่งขันกันของระบบโฆษณา ที่ต่างระดมกลั่นความคิดชั้นสุดยอดออกมาเพียงเพื่อหลอกลอกเอาเงินจากชาวบ้านไม่วั้นแม่แต่เด็กเล็กไร้เดียงสา พวกเรามุ่งหวังอย่างเดียว ต้องการขายสินค้าให้ลูกค้าของตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โดยยินดีที่จะบอกกับชาวบ้านว่า สินค้าตัวที่โฆษณาให้ นั้นมันวิเศษราวกับส่งตรงมาจากสวรรค์ ทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ไม่เคยใช้ หรือไม่กล้าใช้ด้วยซ้ำไป

(หมาเฝ้าลอยน้ำ. 2530 : 88)

จะเห็นได้ว่าบริษัทโฆษณาต่าง ๆ พยายามโฆษณาสินค้า โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพของสินค้าว่าเป็นอย่างไร เขาคิดแต่เพียงว่าทำอย่างไรก็ได้ที่จะทำให้สินค้าที่เราโฆษณาอยู่นั้นขายดีนั่นหมายถึงชื่อเสียงของบริษัทก็จะตามมา และจะส่งผลให้บริษัทมีอำนาจการต่อรองมากขึ้นสามารถเรียกร้องค่าจ้างจากเจ้าของสินค้าได้ดีขึ้น แต่เขาลืมนึกว่าสิ่งที่พวกเขากระทำอยู่นั้นเป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน ผู้บริโภคสินค้าเพราะเจ้าของสินค้าจะต้องรวมค่าโฆษณา ลงไปในสินค้าด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

...งบโฆษณาจำนวนมหาศาลได้ถูกรวบรวมไว้ในต้นทุนการผลิตสินค้าด้วย ราคาสินค้าย่อมสูงขึ้นเป็นธรรมดาใครกันเล่าเป็นผู้จ่ายค่าโฆษณาสินค้านั้นถ้าไม่ใช่ผู้บริโภค ทั้ง ๆ ที่เขาเหล่านั้นต้องการซื้อเฉพาะตัวสินค้าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เท่านั้นเอง แต่เมื่อตัวสินค้าได้บวกค่าโฆษณาลงเบ็ดเสร็จแล้ว เขาก็ต้องควักเงินจ่ายโดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ จ่ายไปโดยไม่รู้หรือกว่าได้จ่ายให้บริษัทโฆษณาด้วย

(หมาเฝ้าลอยน้ำ. 2530 : 89)

จะเห็นว่า ทุกขั้นตอนมีความเกี่ยวพันกันทั้งหมดและผู้ที่ถูกเอาเปรียบมากที่สุด คือ ชาวบ้านธรรมดาที่บริโภคสินค้าอย่างไม่ยุติธรรม เพราะคุณภาพของสินค้ากับราคาสินค้านั้นห่างไกลกันมาก ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่าเจ้าของสินค้านั้นเป็นเพียงผู้สำรองจ่ายให้กับบริษัทโฆษณาเท่านั้น แต่ผู้ที่เป็นเหยื่อที่แท้จริงในครั้งนี่ คือ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศนั่นเอง

2. คนชนบทถูกเอาเปรียบ

ชาวบ้านในชนบทมีโอกาสไม่มากนักที่จะได้เห็นสิ่งแปลกใหม่ เพราะที่อยู่อาศัยนั้นห่างไกลความเจริญ และไม่สะดวกในการเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ จึงทำให้เขาหมดสิทธิ์ที่จะเลือกสินค้าได้ตามความพอใจ ดังนั้นเมื่อมีสินค้ามาเสนอขายถึงที่ทุกคนจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษ ดังที่ ลุง คนหนึ่งซื้อสินค้าที่มีคุณภาพต่ำและราคาถูก ไปขายให้ชาวชนบทที่อยากได้และไม่รู้เรื่องสินค้าเลยเท่ากับเป็นการหลอกลวง เป็นการเอาเปรียบเอาเปรียบชาวชนบท ดังข้อความต่อไปนี้

“ ขอโทษเถอะฮะลุง เมื่อเช้าเห็นลุงว่ามีกิจการค้า ลุงทำอะไรฮะ ? ”

“ ขายจักรเย็บผ้ากับพวกผ้าใบกันฝน. . . ” น้ำเสียงของแกเหมือนมีความภาคภูมิใจอยู่ในคำตอบนี้. . .

“ เป็นตัวแทนจักรยี่ห้ออะไรฮะ ? ”

“ เปล่า ไม่ได้เป็นตัวแทนตัวไหนอะไรหรอก พอเวลาเราเข้ากรุงเทพฯ ที่ เรายังมาหาซื้อจักรถูก ๆ จักรจีนแดงแถวคลองถมเยอะแยะ ยี่ห้อมันก็ทำกันในปีแหละ ”

“ กำไรดีไหมฮะ ? ”

“ ดีสิ ไ้พวกนั้นมันจะไปรู้เรื่องอะไร เราเอาไปขายให้ถึงบ้านเย็บให้มันดู ราคาของเราถูกลงกว่าไ้พวกยี่ห้อดั่ง ๆ ดั่งเยอะเย็บได้เหมือนกัน ถ้าเสียเราก็บริการซ่อมให้ฟรีแต่เสียค่าอะไหล่ละ เราก็บวกรเข้าไปสิ มันจะไปรู้ฮะไร ” แกยิ้มให้คุณ

“ ตกเดือนนึงขายได้สักกี่คันฮะ ? ”

“ ไม่แน่ ห้าหกคัน บางเดือนสิบคันก็มี มีเรื่อย ๆ ไม่ขาดอย่างหมู่บ้านนิ่งเนี่ย พอเราขายเราขายได้บ้านนิ่ง บ้านอื่นมันก็ยากได้มั่งเดียวเราก็ขายสบาย คนเราพอเห็นคนอื่นมีมันก็อยากมีบ้าง. . . ”

จะเห็นว่าลุงนั้นเอาเปรียบชาวบ้านอย่างมาก เพราะสินค้าที่แกซื้อมาขายนั้นมีคุณภาพต่ำใช้ได้ไม่นาน และเมื่อเสียก็ต้องซ่อม ถึงแม้จะซ่อมฟรี แต่ค่าอะไหล่ที่นำมาใช้นั้น ลุงจะคิดราคาใหม่ด้วยการบวกราคาเพิ่ม ทำให้เขาได้กำไรขึ้นอีก เพราะฉะนั้นชาวบ้านชนบทจึงต้องใช้ของแพง ถูกเอาเปรียบอยู่ตลอดเวลา และเป็นที่สังเกตว่า การขายของลักษณะนี้คือ ส่งสินค้าถึงบ้าน บริการซ่อมฟรี จึงเป็นที่นิยมของคนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นวิธีการค้าขายอีกวิธีหนึ่งที่ได้ผลคุ้มค่า และนอกจากนี้ยังได้เห็นพฤติกรรมของคนในชนบททำตามอย่างกัน โดยเฉพาะในเรื่องสิ่งของเครื่องใช้ที่จะไม่ยอมให้น้อยหน้ากันเป็นอันขาด เมื่อบ้านหนึ่งมีอีกบ้านหนึ่งจะต้องมีด้วยเหมือนกัน

3. ตำรวจกับการคอร์รัปชั่น

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพตำรวจที่ใช้อำนาจหน้าที่ไปหาผลประโยชน์เข้าตัว ซึ่งปรากฏให้เห็นในคดีอุบัติเหตุรถชนกัน เมื่อเจ้าของรถคูร์ณีมีการตกลงกันในเรื่องความเสียหายนั้น ฝ่ายตำรวจได้กระทำตนเป็นผู้หวังดีหาผู้ซ่อมรถให้ เมื่อเห็นคูร์ณีไม่มีผู้ของตนมา การกระทำของตำรวจนี้ย่อมประทับใจชายหนุ่มผู้ซึ่งกำลังต้องการความช่วยเหลือ จนทำให้เขาหลงผิดคิดไปว่าในวงการตำรวจไม่เป็นอย่างที่เขาคเคยรับรู้มาแต่การกระทำของตำรวจครั้งนี้ได้แฝงไว้ซึ่งผลประโยชน์ที่ตำรวจได้ตกลงกับเจ้าของรถไว้แล้วว่า เขาจะได้รับค่าตอบแทนในการแนะนำลูกค้าให้ และเมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าของรถก็จะมาคิดค่าซ่อมเพิ่มโดยบวกค่าผลประโยชน์ของตำรวจเข้าไปด้วย ดังข้อความตอนหนึ่งที่ชายหนุ่มต้องจ่ายเงินงวดสุดท้ายให้กับเจ้าของรถ ดังนี้

“ไม่ได้จริง ๆ ครับ เท่าเก่าผมขาดทุน ขาดทุนจริง ๆ” เขายืนยันจริงจัง

“นะ ดีแล้วละ”

“ไม่ได้จริง ๆ ครับ นี่ผมพูดอย่างลูกผู้ชายเลยนะ งานนี้นะผมแทบจะไม่ได้อะไรเลย เพราะมันเสร็จช้า ไหนจะต้องแบ่งให้หมวดเขาอีก..”

“อ้าว... หมวดเข้ามาเกี่ยวอะไรด้วยล่ะ?” คุณไม่เข้าใจ

“ก็เขาหาลูกค้ามาให้ ก็ต้องแบ่งให้เขาห้าเปอร์เซ็นต์เขาถึงส่งลูกค้ามาให้เรื่อย ไม่งั้นเขาก็เรียกผู้อื่น...” เสียงพูดของเขาเหมือนเป็นเรื่องปรกติ

แต่คุณกลับไม่เห็นเป็นเรื่องปรกติ นึกไม่ถึงว่าผู้หมวดแสนดีของคุณจะร่วมรุมทั้งคุณอีกคน เหมือนมีอะไรมาจากที่นอก คุณพูดไม่ออก

การกระทำของตำรวจในครั้งนี้เท่ากับเป็นการซื้อโกงประชาชน เพราะถึงแม้ตำรวจจะไม่เรียกจ่ายเงินโดยตรง แต่ชาวบ้านก็ต้องจ่ายเงินจำนวนนั้นผ่านทางเจ้าของอู่ซึ่งคิดบวกในค่าซ่อมไปเรียบร้อยแล้ว ซาติ กอบจิตติ ต้องการแสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมของตำรวจบางคนนั้นยังติดในเรื่องสินบนอยู่ ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สามารถจะแก้ได้ เพราะเจ้าของอู่และตำรวจได้ผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

4. ความบกพร่องในหน้าที่ของตำรวจ

ตำรวจผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ มีหน้าที่รักษากฎหมาย ค้ำครองดูแลทุกข์สุขของประชาชน เป็นผู้ที่ประชาชนให้ความไว้วางใจ แต่ซาติ กอบจิตติ ได้แสดงภาพอีกด้านหนึ่งของตำรวจที่ไม่รับผิดชอบในหน้าที่ ไม่สามารถดูแลคุ้มครองทรัพย์สินและไม่สร้างความมั่นใจแก่ประชาชน รถของชายหนุ่มที่เกิดอุบัติเหตุได้ถูกลากมาไว้ที่โรงพักและเมื่อคดีสิ้นสุด ชายหนุ่มจึงนำรถไปซ่อมที่อู่และได้บอกกับเจ้าของอู่ให้ดูน้ำมันไปให้ได้ แต่เจ้าของอู่กลับตอบว่ารถคันนี้ไม่มีน้ำมันเหลืออยู่เลย ดั่งคำสนทนาระหว่างเจ้าของอู่ซ่อมรถกับชายหนุ่ม ดังนี้

“รถค้างคืนที่โรงพักด้วย?” เขาย้ำถาม

“อะ ทำไมเหร?”

เขายิ้มออกมา อย่างโล่งอก “. . .โอ๊ยถ้าอย่างนั้นไม่ต้องห่วงแล้ว พวกแกวน้ำมันดูเอาไปแล้วละ”

“กุญแจรถอยู่กับผมนะ” คุณยังไม่ยอมเชื่อ

เขาหัวเราะ เห็นเป็นเรื่องขบขัน “. . .อย่าว่าแต่น้ำมันเลยคุณ บางรายลากมาจอดค้างไว้เข้ามาดูล้อแม็กก็ยังหายเลย วิทย์เทป มันจัดเป็นว่าเล่น. . .”

.
คุณนึกเทียบกับอุบัติเหตุบนท้องถนนที่เคยได้ยินได้ฟัง บางรายคนเคราะห์ร้ายยังไม่ทันตาย คนเคราะห์ดีก็เข้าปลดสร้อย ปลดนาฬิกา ไปต่อหน้าต่อตา มันไม่ต่างกันนักกับเรื่องที่คุณประสบอยู่ เพียงแต่ว่าของคุณนั้นเป็นสมบัติทางตัวไม่ใช่เครื่องประดับติดตัว

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 82)

จากข้อความข้างต้น ทำให้เห็นว่าตำรวจไม่ใส่ใจที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง จึงทำให้ยังเกิดเหตุการณ์ของกลางหายเกิดขึ้นบ่อย ๆ และยังเป็นสิ่งที่สังเกตว่าตำรวจนั้นขาดความรับผิดชอบต่อทรัพย์สินของชาวบ้านที่ตนเองยึดไว้ ซึ่งทำให้เห็นว่าสภาพสังคมไทยนี้น่าเป็นห่วงเพราะคนบางคนในสังคม มีจิตใจที่ขาดคุณธรรม ด้วยการกระทำที่ซ้ำเติมผู้ที่กำลังเดือดร้อน และผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ไม่สามารถจะเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนยามที่ทุกข์ร้อนได้

5. ความเชื่อในอภินิหารของพระเครื่อง

ในการเกิดอุบัติเหตุรถชนทำให้สภาพรถของชายหนุ่มพังยับเยิน แต่ร่างกายของเขาได้รับบาดเจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงทำให้ชาวบ้านที่เห็นเหตุการณ์ต่างวิพากษ์วิจารณ์และตั้งข้อสันนิษฐานว่า เพราะชายหนุ่มมีพระดีแน่นอน จึงทำให้แคล้วคลาดไปได้ ดังข้อความว่า

“ คุณเป็นคนขับหรือเปล่า ? ” หนึ่งในนั้นถามขึ้น

คุณพยักหน้ายิ้มให้

“ ไ้อ้โฮ ไม่น่าเชื่อ นี่ยังคุยกัันนะเนี่ยว่าสงสัยคนขับคงตาย...” เขาชื่นชมคุณ

“ นั่นนะสิ รถและขนาดนี้ยังเดินได้อีก ไม่น่าเชื่อ ” อีกคนสนับสนุน

“ เห็นพวงมาลัยหัก นึกว่าอัดกับพวกมาลัยละชะแล้ว ”

“ คุณแขวนพระอะไรนะ ขอดูหน่อย ”

“ ไม่มีหรอกฮะ ” คุณตอบตามความสัตย์

“ แหม คนเขามีของดี ใครเขาจะให้ดู ” คนหนึ่งบอกคนที่ขอดู

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 27)

จะเห็นว่าคนไทยส่วนหนึ่ง มีความเชื่อเกี่ยวข้องกับอภินิหารของพระเครื่องว่าสามารถป้องกันไม่ให้เกิดอันตราย หรือเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นได้ และหลายคนพยายามสวดสวดหาพระดีเพื่อตนจะได้มีไว้ครอบครองบ้าง ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนในสังคมเริ่มไม่แน่ใจในตนเอง และพยายามหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ให้มีความมั่นใจในการดำรงชีวิตต่อไป

6. ความเชื่อในเรื่องโชคลาง หรือลางสังหรณ์

ครอบครัวหนึ่งพากันไปเลี้ยงฉลองปริญญาบัตรให้กับหลานสาว รถที่พวกเขา นั่งไป เกิดอุบัติเหตุผู้เป็นพ่อจึงคิดถึงคำเตือนของลูกสาวได้ว่า มีอุปสรรคก่อนการเดินทางเหมือนเป็น ลางบอกเหตุไม่ดี ควรงดการเดินทาง ดังข้อความต่อไปนี้

“เมื่อคืนนี้ถ้าเชื่อนู ไม่ออกมาก็คงไม่มีเรื่องหรอก” หญิงสาวพูด

“...ตอนนั้นออกมาแล้ว...” ลุงเหลียวหลังมาเล่า

“ไอ้คนโตเขาส้มเหล้าฝรั่ง เลยต้องย่อนเข้าไปเอาเหล้าออกมาส้มกล่องถ่ายรูปอีก ต้อง กลับเข้าไปเอาใหม่ หลานสาวเขาบอกว่า อย่าไปเลยฤษะไม่ดีแล้ว ไม่มีใครเชื่อ ถ้า เชื่อเขาเสียแต่แรกก็คงไม่ต้องเจ็บตัว...”

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 68)

และผู้เป็นพ่อ ยังมีความเชื่อว่าถึงคราวเคราะห์มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังข้อความ
ว่า

“ถ้าไม่ส้มเหล้า ส้มกล่อง ก็คงไม่เจอกันหรอกแปลกจริง ๆ เฉพาะจะต้องมาส้มตอนนั้น เสียด้วยนา คนมันถึงคราวชวย...” หางเสียงของลุงพิมพ่า...

“ถึงคราวเคราะห์นะ อย่าไปคิดอะไรเลย” หญิงผู้เป็นแม่สรุป

“...แต่ก็ดีแล้วที่ไม่มีใครเจ็บมาก คิดเสียว่าพาดเคราะห์ไป เสียเงินเสียทองบ้างก็อย่าไป เสียตายมัน ร่างกายเรายังไม่พิการทำมาหาเอาใหม่ เสร็จเรื่องเสร็จราวแล้ว หลานก็หา น้ามนต์มาอาบล้างชวยชะ จะได้โชคดี” นางกล่าวเตือน

(หมาเน่าลอยน้ำ. 2530 : 69)

จากข้อความข้างต้นผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า คนส่วนมากมีความเชื่อเรื่องอุปสรรคในการ เดินทางว่า ขณะที่จะออกเดินทางถ้ามีเหตุการณ์ที่ทำให้การเดินทางหยุดชะงักแล้ว เขาเชื่อกันว่าจะ มีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นให้ยกเลิกการเดินทางและความเชื่อในเรื่องการประสบเคราะห์กรรมเพียงเล็กน้อย

ในครั้งแรก จะเป็นการลบล้างหรือลดความรุนแรงของการมีเคราะห์ในครั้งหลังได้ ซึ่งอาจจะเป็น การปลอบใจหรือให้กำลังใจกับผู้ที่ประสบเคราะห์ก็ได้ และเขายังมีความเชื่ออีกว่าเคราะห์กรรมนั้น สามารถชะล้างให้หมดไปได้ด้วยน้ำมนต์ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่งว่า พอมีเรื่องต่าง ๆ เกิดขึ้นมาทุกคนมักจะอ้างถึงดวงบอกเหตุกันอยู่เสมอ

7. คนชราถูกทอดทิ้ง

สภาพความเป็นไปของสังคม ที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตที่อยู่รอด บางคนคิดแต่เรื่อง ของตนเองจนลืมนึกถึงพ่อแม่ ปู่-ย่า ตา-ยาย ที่เคยเลี้ยงดูมา ปล່อยให้เขาเหล่านั้นอยู่อย่าง โดดเดี่ยว ไร้ญาติไม่มีลูกหลานคอยดูแล ดังเช่นภาพของซิมแก่คนหนึ่งที่นั่งอยู่บนโรงพัก ดังนี้

“ซิมแก่คนหนึ่งนั่งอยู่ปลายอีกด้านของม้ายาวตัวเดียวกับคุณ แก่ส่ายหน้ามองเล็กเล็ก ตลอดเวลา คล้ายนกคอยระแวงภัย ดูแก่ตื่นตกใจ เมื่อคุณนั่งมานั่งตัวเดียวกับแก”
(หมาเนาลอยน้ำ. 2530 : 30)

กิริยาอาการของซิมแก่ทำให้เห็นว่าแกหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับคนที่ถูกกระทำ จนเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจใครเลย ชาติ กอบจิตติ ยังกล่าวถึงซิมแก่อีกว่า

...ซิมแก่ยังคงนั่งอยู่ปลายม้ายาวที่เดิม ด้วยอาการระแวงภัยของนกหลังรัง
(หมาเนาลอยน้ำ. 2530 : 35)

จากข้อความแสดงให้เห็นว่า ซิมแก่คงจะนั่งรอคอยใครสักคนที่จะมารับกลับบ้าน เพราะ ขณะนี้นางอาจจะหลงลืมจำทางกลับบ้านไม่ได้ หรืออาจจะพลัดหลงมา แต่ที่แน่นอนคือ ขณะนี้ นางไม่มีที่อยู่ ซิมแก่ยังคงนั่งอยู่บนโรงพักตลอดคืน ดังข้อความว่า

คุณเดินไปนั่งที่ม้ายาวหน้าห้องร้อยเวรตรงที่เคยนั่งเมื่อคืน ซิมแก่ยังคงนั่งอยู่ที่เดิมด้วย อาการเดิม มีจานข้าวที่กินแล้ววางอยู่ข้าง ๆ
“ซิมบ้านอยู่ไหนเนีย ? คุณยิ้มให้

6. ความเชื่อในเรื่องโชคลาง หรือลางสังหรณ์

ครอบครัวหนึ่งพากันไปเลี้ยงฉลองปริญญาบัตรให้กับหลานสาว รถที่พวกเขา นั่งไป เกิดอุบัติเหตุผู้เป็นพ่อจึงคิดถึงคำเตือนของลูกสาวได้ว่า มีอุปสรรคก่อนการเดินทางเหมือนเป็น ลางบอกเหตุไม่ดี ควรงดการเดินทาง ดังข้อความต่อไปนี้

“เมื่อคืนนี้ถ้าเชื่อนู ไม่ออกมา ก็คงไม่มีเรื่องหรอก” หญิงสาวพูด

“... ตอนนั้นออกมาแล้ว...” ลุงเหลียวหลังมาเล่า

“ไอ้คนโตเขาส้มเหล้าฝรั่ง เลยต้องย้อนเข้าไปเอาเหล้าออกมา ส้มกล่องถ่ายรูปอีก ต้อง กลับเข้าไปเอาใหม่ หลานสาวเขาบอกว่า อย่าไปเลยฤกษ์ไม่ดีแล้ว ไม่มีใครเชื่อ ถ้า เชื่อเขาเสียแต่แรกก็คงไม่ต้องเจ็บตัว...”

(หนาหน้าลอยน้ำ. 2530 : 68)

และผู้เป็นพ่อ ยังมีความเชื่อว่าจะถึงคราวเคราะห์มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังข้อความ
ว่า

“ถ้าไม่ส้มเหล้า ส้มกล่อง ก็คงไม่เจอกันหรอกแปลกจริง ๆ เฉพาะจะต้องมาส้มตอนนั้น เสียด้วยนา คนมันถึงคราวช่วย...” หางเสียงของลุงพิมพ์...

“ถึงคราวเคราะห์นะ อย่าไปคิดอะไรเลย” หญิงผู้เป็นแม่สรุป

“...แต่ก็ดีแล้วที่ไม่มีใครเจ็บมาก คิดเสียว่าฟาดเคราะห์ไป เสียเงินเสียทองบ้างก็อย่าไป เสียตายมัน ร่างกายเรายังไม่พิการทำมาหาเอาใหม่ เสร็จเรื่องเสร็จราวแล้ว หลานก็หา น้ำมนต์มาอาบล้างขวยชะ จะได้โชคดี” นางกล่าวเตือน

(หนาหน้าลอยน้ำ. 2530 : 69)

จากข้อความข้างต้นผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า คนส่วนมากมีความเชื่อเรื่องอุปสรรคในการ เดินทางว่า ขณะที่จะออกเดินทางถ้ามีเหตุการณ์ที่ทำให้การเดินทางหยุดชะงักแล้ว เขาเชื่อกันว่าจะ มีสิ่งที่ไม่ดีเกิดขึ้นให้ยกเลิกการเดินทางและความเชื่อในเรื่องการประสพเคราะห์กรรมเพียงเล็กน้อย

สายตาของแกแสดงแววตื่นกลัว พร้อมถดถอยไปจนขีดเสาสีฟ้าจางออกมา จนคุณ
คุณไม่แน่ใจว่าคนที่ฟังภาษาจีนเข้าใจจะพูดกับแกรู้เรื่องหรือไม่ คุณจึงเบือนหน้าจากแก
ไม่ยอมให้แกตื่นตกใจ

(หนาหน้าลอยน้ำ. 2530 : 42)

จากสภาพของซิมแก่ทำให้เห็นว่าแกถูกลูกหลานทอดทิ้ง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าทุกคน
เห็นว่าแกไม่มีประโยชน์อะไรแล้วแกจึงไม่มีลูกหลานมาติดตามหาตัวแก แต่ในความโชคร้ายของ
แกยังมีน้ำใจจากบางคนที่หยิบยื่นอาหารให้ ถึงแม้เขาจะไม่ใช่ญาติของแกก็ตาม ชาติ กอบจิตติ
ต้องการแสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนไปคนชราถูกทอดทิ้ง หลายคนมี
ความเห็นแก่ตัวกันมากขึ้น และคุณธรรมในจิตใจของคนกำลังเสื่อมลง

เรื่องย่อ “พันธุมมาบ่า”

พันธุมมาบ่า เป็นนวนิยายที่ ชาติ กอบจิตติ ได้กล่าวไว้ว่า “ผมใช้จินตนาการน้อยที่สุด
เพราะมีบรรทัดแห่งความจริงให้ไต่ตามอยู่แล้ว” (ชาติ กอบจิตติ. 2537 : 10) และรูปแบบที่ใช้
เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องย้อนหลัง โดยมีโครงเรื่องใหญ่ คือ ขวนขว้ามาหาฮอตโต้ที่ถูกทิ้ง ทั้งสองขวน
กันดื่มเหล้า และในระหว่างการดื่มเหล้า ฮอตโต้ได้เล่าเรื่องชีวิตของตน ของเพื่อนๆ เช่น ทัย แก่
เล็กฮิป ล้าน สลับกันไป วิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้เป็นที่แปลกตา และขัดความรู้สึกสำหรับคนปกติทั่ว
ไป เพราะเป็นวิถีชีวิตที่ของแหวะเวียนวนกับเหล้า บุหรี่ กล้วยชา

“ฮอตโต้” ไม่พอใจที่พอมีเมียใหม่ เขาารู้สึกว่าพอมไม่รัก ไม่สนใจเขาเช่นเคยอีกแล้ว แม้ว่า
เขาจะประจบพ้อด้วยการเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนๆ พอกก็ไม่เคยห้ามปราม ทำให้เขายิ่งน้อยใจเสมอ
มา วันหนึ่งเขาก่อคดียิงคนตาย ทำให้ต้องหนีไปอยู่กับเพื่อนที่ชุมพร เขาอาศัยอยู่กับเพื่อนระยะ
หนึ่งเพื่อนก็ถูกนักเลงยิงตาย เขาจึงต้องกลับมาอยู่กรุงเทพฯ อีกครั้ง และได้ทำงานกับแดงเดียร์เรส
ซึ่งเป็นนักเลงใหญ่แถวพัฒนาพงษ์ เมื่อมีเวลาว่างเขาได้ไปเยี่ยมบ้านและถูกตำรวจจับข้อหาผีฆาต
เข้าคุกอยู่ 6 เดือน เมื่อออกจากคุกจึงไปหากกลุ่มเพื่อนที่พัทยา

กลุ่มเพื่อนที่พหยาต่างก็มีปัญหาต่างๆกัน แต่ทุกคนก็แสดงออกคล้ายกันคือกินเหล้าเมากัญชา และทำอะไรตามแต่อารมณ์จะพาไป และสิ่งที่มีเหมือนกันคือความรักเพื่อน อย่างแท้จริง เมื่ออ็อตโต้ไปพหยาเขายังติดผงขาวอยู่ เพื่อนในกลุ่มรู้เข้าก็บอกให้อ็อตโต้เลิกให้ได้ และช่วยเพื่อนๆ ทำมาหากินอยู่ที่นั่น แล้ว “แก” เพื่อนคนหนึ่งในกลุ่มได้พา “ทัย” มาเป็นสมาชิกในกลุ่มเพิ่มอีก 1 คน

“ทัย” นั้นออกจากบ้านเพราะเขาทะเลาะกับเตี้ย เรื่องที่เตี้ยทำลายกีตาร์ที่เขาซื้อมา ตอนแรกเขาได้ทำการค้าเล็กๆ กับเพื่อน จนกระทั่งถูกเกณฑ์ทหารและเมื่อปลดทหารแล้ว เขาได้ช่วยแม่ค้าขายแทนเตี้ยที่เสียไปแล้ว และเมื่อการค้าเข้าที่แล้ว เขาจึงขอแม่ไปทำงานที่เขาชอบคือ เล่นดนตรี จนรู้จัก “แก” แล้วชวนกันไปพหยา เขาเห็นลู่วางที่จะทำมาหากินจึงได้ตั้งร้านอาหารโดย “แก” แนะนำให้ไปตั้งที่ภูเก็ต

ส่วน “อ็อตโต้” หลังจากทีร้านพหยาเลิกกิจการ เพราะเพื่อนที่เป็นเจ้าของร้านไปต่างประเทศ เขาจึงกลับกรุงเทพฯ ทำกระเป๋าหนังขายอยู่บนโรงภาพยนตร์สกาล่า

ต่อมา “อ็อตโต้” ได้ไปหา “ทัย” ที่ภูเก็ต เขาช่วย “ทัย” ทำร้านอาหาร ช่วงนี้ “ทัย” มีภรรยา แต่เธอก็หนีไปเพราะเขาติดกัญชามา “อ็อตโต้” ช่วย “ทัย” ได้ระยะหนึ่ง แล้วเขาจึงไปตั้งร้านขายของที่ระลึกซึ่งอยู่ในละแวกเดียวกัน ส่วน “ทัย” นั้นทนคิดถึงลูกเมียไม่ไหวจึงเดินทางเข้ากรุงเทพฯ แล้วในที่สุดเขาก็เลิกกัญชาได้ และได้ช่วยแม่ทำร้านทองจนมั่นคง และแข่งร้านที่ภูเก็ตไป “อ็อตโต้” จึงหมดภาระเฝ้าร้านและประกอบกับช่วงนี้ไม่มีนักท่องเที่ยวเขาจึงกลับเข้ากรุงเทพฯ

ชวนชิว อ็อตโต้ และทัยเดินทางกลับกรุงเทพฯ พร้อมกันหลังจาก “ทัย” แข่งร้านแล้ว ในขณะที่นั่งในรถทั้งสามได้สนทนากันเรื่องที่ “อ็อตโต้” อนุญาตให้ “ชวนชิว” เขียนเรื่องของเขาได้ แต่มีข้อแม้ว่าห้ามเขียนให้เขาตาย เพราะนวนิยายของชวนชิวส่วนใหญ่ตัวเอกตายทุกเรื่อง ชวนชิวรับปาก และบอกว่าตอนจบเขาจะให้ “อ็อตโต้” ได้ไปเยอรมันเพื่อพบกับเอลส์เฟนของอ็อตโต้

แนวคิด

สะท้อนปัญหาครอบครัวและปัญหาชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีความแตกต่างกัน และแสดงให้เห็นถึงความรักแท้ของเพื่อนที่มีต่อกัน

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องพันธุ์หมาบ้า

1. ปัญหาครอบครัว

ในเรื่องพันธุ์หมาบ้า ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงภาพปัญหาครอบครัว ของตัวละครแต่ละตัวคนไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

อ๊อตโต้ อยู่กับพ่อ 2 คน ตั้งแต่แม่ของเขาเสียชีวิตไป ดังนั้นพ่อจึงเป็นทั้งพ่อและแม่ไปพร้อมกัน ความรักของอ๊อตโต้ที่มีต่อแม่ได้ถ่ายทอดมาให้พ่อทั้งหมด เขารักพ่อมากและเขาคิดว่าพ่อรักเขาเช่นกัน แต่ความคิดของเขาเริ่มเปลี่ยนไปเมื่อพ่อมีภรรยาใหม่ ดังนี้

... วันที่พ่อพาผู้หญิงเข้ามาในบ้าน ทันทีที่เห็นหน้า อ๊อตโต้ก็เกลียดหน้าขึ้นมาอย่างไม่มีสาเหตุ เขายังจำได้ว่าคืนนั้นพ่อเข้านอนกับนางสาวเลวนั่นแต่หัวค่ำ ปล่อยให้เขานั่งดูทีวีอยู่คนเดียว เขารู้สึกถึงความรักของพ่อที่มีต่อเขา ได้โยกย้ายไปเป็นสมบัติของนางสาวเลวนั่นตั้งแต่วันนั้น... นานวันเข้าสิ่งที่เขาคิดก็ยิ่งแจ่มกระจ่างขึ้นเมื่อพ่อมีลูกใหม่กับนางนั้น เขาเขายังรู้สึกว่าการที่พ่อเคยมีต่อเขานั้นลดน้อยลงจนแทบไม่มี ช่องว่างระหว่างเขากับพ่อเหมือนมีลิ้มยักษ์คอยตอกย้ำขยายอยู่ทุกวัน จนบางครั้งเขาคิดไม่ได้ว่าเขาเป็นเพียงผู้อาศัยเป็นเพียงคนอื่นที่มาอยู่ในครอบครัวนี้ หลายครั้งหลายคราที่เขาลองใจพ่อ ทำที่จะออกนอกบ้านเพื่อไปค้างตามบ้านเพื่อน แต่พ่อก็ไม่เคยห้ามปรามไม่เคยเป็นห่วงกลับส่งเสริมให้ไป เหมือนว่าพ่ออยากให้เขาไปเสียให้พ้นๆ จากบ้านหลังนี้

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 62)

ปัญหาของอ๊อตโต้เกิดจากความรู้สึกที่ถูกแย่งความรัก เพราะพ่อมีเมียใหม่ ซึ่งเป็นปัญหาของสังคมไทยมาช้านาน ผู้ที่คิดว่าตนถูกแย่งความรักจะเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุคคลที่ 3 ที่ก้าวเข้ามา ทำให้เกิดการต่อต้านจนไม่สามารถจะทำความเข้าใจกันได้ ความไม่เข้าใจกันจึงไม่ได้รับการแก้ไข และการที่อ๊อตโต้ต้องการลองใจพ่อด้วยการออกไปเที่ยวเตร่ เป็นการเรียกร้องความสนใจ แต่กลับทำให้เขาเข้าใจผิดมากขึ้นเมื่อพ่อไม่ว่ากล่าวอะไร เพราะพ่อของอ๊อตโต้ต้องการเลี้ยงลูกให้กล้าแกร่งด้วยตัวเอง และเมื่อพ่อลูกพบหน้ากันอีกครั้ง พ่อได้อธิบายให้เขาฟังว่า

...เอ็งรู้มั๊ยว่าที่ข้าไม่เคยห้ามเอ็งนะเพราะอะไร ฟังให้ดีนะ ก็เพราะว่าเอ็งมันเป็นลูกผู้ชาย ไม่ใช่ผู้หญิง ข้าอยากให้อเอ็งได้เห็นโลกภายนอกบ้าง เวลาข้าตายไปเอ็งจะได้อยู่คนเดียวได้ ดูแลตัวเองได้ ที่ทำให้เอ็งออกนอกบ้านนะไม่ใช่ว่าข้าไม่รักเอ็งอย่ามาพูดกับข้านะว่า ข้าไม่รัก อย่ามาพูดกับข้าว่าข้ารักลูกไม่เท่ากัน ข้ารักลูกเท่ากันหมดทุกคน...

เขารู้สึกถึงสิ่งที่เคยคิดว่ามันสูญหายไปแล้ว ได้กลับคืนมาหาเขา มาเต็มปริ่มอย่างเก่า อยู่ในสวนลึก

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 62)

ความไม่เข้าใจกันของคนทั้งสองเกิดจากความไม่พูดกัน การวนเวียนอยู่กับความคิดของตนเองคิดเองตอบเอง ซาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่าปัญหาหลายอย่างเกิดจากความเข้าใจผิดและไม่ยอมปรับความเข้าใจกัน

ส่วนทัยนั้น เกิดในครอบครัวคนจีน เตียมีอาชีพค้าขาย เตียไม่เข้าใจความสำคัญของการศึกษา เขาคิดว่าเป็นการเสียเวลาที่จะต้องไปนั่งอยู่ในโรงเรียน ผู้ออกมาทำงานไม่ได้ ดังนั้นเมื่อทัยมีปัญหาเรื่องยาเสพติดและถูกครูทำโทษ เตียเขาจึงให้ออกจากโรงเรียน เป็นเหตุให้ทัยรู้สึก น้อยใจ เตียมาก หลังจากนั้นเขาจึงพยายามหาเงินด้วยตัวเองและซื้อกีตาร์ 1 ตัว แต่เมื่อเตียรู้กลับ ทำลายกีตาร์ตัวนั้น ทำให้ทัยโกรธมาก ดังข้อความต่อไปนี้

“...สี่พันสาม ซื้อเอามาเล่น!” ท้ายเสียงของแกแผดขึ้นพร้อมกับฟาดกีตาร์ตัวนั้นไปที่ผนังห้อง

เสียงกีตาร์ร้องครวญครางกระหึ่มก้องห้อง

แกฟาดมันซ้ำแล้ว ซ้ำอีก เหมือนระบายความชิงชังลงบนนั้น

“เตีย” ทัยตะโกนสุดเสียง ทะลึ่งพรวดจากพื้นโชนเข้าหาเตีย จับมือของเตียที่ถือกีตาร์นั้น ให้หยุดนิ่ง แต่มือข้างที่ว่างของเตียไม่หยุดนิ่ง กลับกระหน่ำลงบนตัวเขาจนเขาต้องจับไว้ทั้งสองข้าง ให้หยุดยึดอยู่กับข้อมือของเขาที่เหนือกำลังกว่า

“อะไรกัน! อะไรกัน!” เสียงแม่ตะโกนถามขึ้น

ทัยออกแรงบิดข้อมือเตียข้างที่กำกีตาร์ไว้ กีตาร์ร่วงลงพื้นแต่สายเกินไปเสียแล้ว กีตาร์ตัว

นั่นมีสภาพไม่ผิดกับนกต้องบิน ที่แหลกและไปทั้งตัวก่อนร่วงลงดิน . . .

“เตี้ย! คู่นี้! เห็นมั๊ย! เตี้ยทำอะไรผมไม่ได้อีกแล้ว เขายกข้อมือของเตี้ยขึ้นลงตามแต่กำลังเขาจะบงการ. . .

“เตี้ย จะเกลียดผมไปถึงไหน?” เขาตะโกนถามเหมือนคลั่ง

“พอกันที่เตี้ย ต่อไปนี้ผมจะไม่ยอมเตี้ยอีกแล้ว อย่างบังคับผมเลย ชีวิตผม ผมขอเถอะเตี้ย” เขาจะล่ำลือลุกขึ้นมาจากกันบึ้งโดยไม่ได้ไตร่ตรอง

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 179)

ความคิดของเตี้ยและหัยเป็นความคิดที่สวนทางกัน เตี้ยนั้นเป็นคนจีนที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนด้วยตนเอง เงินทุกบาททุกสตางค์หามาด้วยความยากลำบาก ดังนั้นคุณค่าของมันมหาศาลสำหรับเตี้ย เขาจะต้องใช้เงินอย่างคุ้มค่าได้ประโยชน์มากที่สุด การที่หัยนำเงินไปซื้อเก้ต๋าร์ เขาจึงเห็นว่าเป็นการใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยใช้ไม่ถูกเรื่อง เป็นการเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์ ส่วนหัยนั้นรักในเสียงดนตรี เขาคิดว่าการกระทำของเตี้ยเป็นการกระทำจากความเกลียดชัง เป็นการทำร้ายจิตใจเขามาก เขาจึงหนีออกจากบ้านไปซึ่งความคิดของหัยนั้นเป็นความคิดของเด็กวัยรุ่น ที่ต้องการอิสระและยังต้องการร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ

ส่วนสภาพชีวิตของล้านนั้น มีปัญหาที่แม่ไม่เข้าใจเขา การกระทำบางอย่างที่เขาคิดว่าดี และถูกต้อง กลับเป็นสิ่งที่แม่เห็นว่าผิด ดังเหตุการณ์ครั้งหนึ่งในวัยเด็ก เขาได้พาน้องสาวหนีออกจากบ้านยายกลับไปหาพ่อแม่ที่ขอนแก่น สาเหตุเพราะน้องสาวทนไม่ได้กับความไม่ยุติธรรมของยาย น้องสาวจึงอ่อนวอนให้เขาพากลับบ้าน ด้วยความสงสารเขาจึงพาน้องไป แต่การกระทำของเขากลับกลายเป็นความผิดในสายตาพ่อแม่ ดังคำบรรยายต่อไปนี้

. . . แต่วีรกรรมครั้งนี้ล้านไม่ได้รับเหรียญกล้าหาญ หรือแม้แต่คำชมเชย สิ่งที่เขาได้รับทันที ที่ถึงบ้านก็คือไม้เรียวที่แม่กระหน่ำตี พร้อมทั้งคำตำหนิ จนยากจะลืมเลือนเขา กลายเป็นเด็กเลว ในสายตาของแม่และเขารู้สึกหวาดกลัวแม่ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 490)

ความรู้สึกของเขานั้นคิดว่าสิ่งที่เขาทำเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว แต่ผลกลับไม่เป็นเช่นนั้น พ่อแม่ไม่เข้าใจในการกระทำของเขา ไม่เปิดโอกาสให้เขาอธิบาย ซาติ กอบจิตติ ชี้ให้เห็นว่าพ่อแม่บางคนขาดเหตุผล ยึดความรู้สึกนึกคิดของตนเองว่าเป็นสิ่งที่ถูก และใช้อารมณ์กับลูกมากเกินไป ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน ซึ่งจะเป็ต้นเหตุของปัญหาภายในครอบครัวได้

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้พ่อแม่ส่งเขาไปอยู่โรงเรียนประจำซึ่งเขาเรียกมันว่า “คุก” เพราะความรู้สึกของเขาคือถูกทำโทษ ดังข้อความต่อไปนี้

. . .วันแรกที่ล่านเข้าไปในนั้น ใหู้สึกเศร้าเหงา หดหู่ใจจนแทบทนไม่ได้ ถ้ามัวตัวเองอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า

- ูกทำผิดอะไร?

ยังได้เห็นญาติคนอื่นมารับกลับทุกวันศุกร์ ยิ่งคลุ้มคลั่ง คิดมากเหมือนเป็นบ้า คิดถึงแต่บ้าน คิดถึงพ่อคิดถึงน้องสาว กระวนกระวายใจ อยากจะหนีออกจากที่นี่กลับไปบ้าน แต่ก็ไม่กล้า กลัวจะได้รับบทเรียนซ้ำสอง. . .

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 491)

ความรู้สึกของเด็กที่ต้องอยู่โรงเรียนประจำ ต้องห่างไกลพ่อแม่พี่น้องเป็นความทรมานอย่างยิ่ง ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่า ผู้ปกครองบางคนนิยมส่งลูกหลานไปโรงเรียนประจำ เพราะต้องการปิดความรับผิดชอบไปให้โรงเรียน และไม่สามารถจะควบคุมดูแลลูกหลานของตนได้

ล่านเรียนอยู่โรงเรียนประจำจนกระทั่งจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เขาชอบทางด้านศิลปะ เขาจึงตั้งใจที่จะเรียนต่อโรงเรียนช่างศิลป์ แต่แม่ของเขาคัดค้าน ดังข้อความต่อไปนี้

. . .ด้วยเหตุผลของแม่ที่ว่า ‘จะไปทำมาหากินอะไร’ ล่านจึงต้องตามใจแม่ เรียนต่อ ม.ศ.สี่ - ม.ศ. ห้า ในสายวิทย์ ผลสอบ ม.ศ. สี่ของล่านจึงตกอย่างไม่เป็นท่า ตกตามความตั้งใจของเขา ล่านถูกดูดำหาว่าผลาญเงินผลาญทอง ไม่เห็นค่าของเงินที่ส่งให้เรียน แต่ล่านยังยืนยันกรานในวิชาที่เขาอยากเรียน จนพ่อต้องเป็นฝ่ายอนุญาตให้เขาสอบเข้าโรงเรียนช่างศิลป์ตามที่ล่านต้องการ แล้วล่านก็ไม่ได้ทำให้ตัวเองผิดหวัง

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 492)

จะเห็นได้ว่าครั้งแรกนั้นเขายอมที่จะตามใจแม่ เพราะไม่มีทางเลือก แต่ความรู้สึกที่แท้จริงทำให้เขาหาทางออกด้วยการเรียนแบบประชิด ไม่สนใจเรียน เพื่อจุดประสงค์ที่ต้องการไปโรงเรียนช่างศิลป์ ชาติ กอบจิตติ ต้องการแสดงให้เห็นว่าเด็กที่ถูกบังคับมาก ๆ มักจะต้องหาทางออกให้กับตนเองจนได้ และในครั้งนี้นี้ล้วนยังโชคดีที่พ่อของเขาเข้าใจ และยินยอมให้เรียนตามความต้องการได้

ในขณะที่เรียนอยู่ช่างศิลป์ เขาไม่คิดจะรบกวนเงินจากแม่ เพราะเขารู้ว่าแม่ไม่ชอบเขา ครั้งหนึ่งเมื่อเขาถูกลีลาเตอรีเขานำเงินไปใช้หมด โดยไม่แบ่งให้ใครเลย เมื่อแม่รู้เขาจึงถูกตำหนิอีกครั้ง ดังนี้

“ ดูซิ . . . จะพึ่งพาอะไรมันได้ มีเงินมีทองแทนที่จะมาให้พ่อแม่ก่อน กลับเอาไปใช้คนเดียว . . . ทำเหมือนกะไม่มีพ่อแม่ ” . . . แม่บ่นต่อหน้าพ่อ

“ โตขึ้น ไปทำงานทำการจะพึ่งอะไรมันได้ มันมีเอาไปใช้คนเดียวหมดเหวอ ” . . . ให้เรียนไปก็เปล่าประโยชน์ละมัง . . . อย่างงออย่าเรียนมันเลย ออกมาทำงานดีกว่า ให้น้องน้องมันเรียนคนเดียวเถอะ ” แม่บ่นดุตาเขาก็กินนินาน จนล้าหน้าอดคิดไม่ได้ว่า ถ้าแม่เสียสติเขาได้ แม่คงจะทำ

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 493)

จะเห็นว่า สิ่งที่ล้าหน้ากระทำนั้นไม่มีเรื่องใดที่จะถูกใจแม่ นางจะเกรี้ยวกราดกับเขาทุกครั้ง เพราะนางยังฝังใจว่าล้าหน้าเป็นคนไม่ดีไม่ได้เรื่อง การดุตาของแม่ทำให้ล้าหน้าเบื่อหน่ายบ้านไม่ยอมอยู่บ้าน เขาก็ขอพ่อไปอยู่บ้านอาจารย์ พร้อมกับนั้นเขาก็หาเงินเรียนไปด้วย แต่เพราะความหลงระเริงชอบสนุกทำให้เขาเรียนไม่จบ และคนที่เสียใจมากที่สุดคือแม่ของเขา ถึงแม้ว่าช่วงหลังล้าหน้าจะทำงานได้แล้วก็ตาม ดังคำบรรยายว่า

. . . แม่ก็ยังไม่วายบ่นซ้ำเรื่องที่เขาศึกษาไม่จบ ทุกครั้งที่เจอแม่ แม่ก็จะบ่นเรื่องนี้จนกลายเป็นปมด้อยฝังอยู่ในใจ ล้าหน้าไม่สามารถดึงมันออกมาได้ บ่อยครั้งที่เขาฝันว่า ไปสอบไม่ทัน ในฝัน นั้นเขาตกใจไปหมด กลัวแม่จะตี สะดุ้งตื่นทุกครั้งที่มีฝันโง่ใจ ที่รู้ว่าฝันไป แม่

ว่าล้านจะลาออกจากมหาวิทยาลัยมาสิบกว่าปีแล้ว แต่ความฝันนี้ก็ยังคงวนเวียนมาไม่เคย
ขาด

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 496)

จะเห็นว่า แม่ที่เฝ้าตอกย้ำปมด้อยของลูกนั้น เท่ากับเป็นการบั่นทอนสภาพจิตใจลูกให้
เป็นคนขาดกำลังใจ หวาดระแวง ขาดความสุข และข้อสำคัญคือไม่กล้าเข้าใกล้แม่ ด้วยเหตุนี้จึงส่ง
ผลไปถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และเมื่อเขาอยู่บ้านแล้วไม่มีความสุข เขาก็ต้องดิ้นรน ไป
หาที่อื่น ซึ่งบางครั้งเด็กประเภทนี้ก็จะไปก่อปัญหาให้กับสังคมได้

2. ความรักของเพื่อนที่มีต่อกัน

ความรักแท้ที่เพื่อนมีให้ต่อกันเป็นประเด็นสำคัญของเรื่องนี้ที่ ชชาติ กอบจิตติ นำเสนอ
ภาพไว้อย่างชัดเจน

เมื่อฮ็อตได้ อยู่ในช่วงวัยรุ่นเขาได้หนีคดีฆ่าคนตาย ไปอยู่กับทองทิวที่ชุมพร สาเหตุที่เขา
ต้องยิงคนตายเป็นเพราะเมื่อเขารู้ว่าเพื่อนที่เขารักถูกทำร้าย เขารู้สึกโกรธแค้นคู่อริของเพื่อนไปด้วย
เพราะเขาเป็นคนที่รักเพื่อน ดังคำบรรยายว่า

...ความรักของเพื่อนที่มีต่อกัน เป็นความรักที่มาทดแทนสิ่งที่เขาขาดหายไป

“เพื่อน” คำคำนี้สำหรับคนอื่นฮ็อตไม่รู้ว่ามีความหมายเพียงใด แต่สำหรับเขา เขาขาด
เพื่อนไม่ได้

แม้ว่าในบ้านจะไม่มีใครต้องการฮ็อต แต่นอกบ้านเขาเป็นเพื่อนที่เพื่อนทุกคนต้องการ
ฮ็อตเป็นคนรักเพื่อนอย่างซนดอยอมตายแทนได้ เขารู้ว่าเขาไม่เคยพูดพล่อยๆ เพื่อรับปาก
ถ้าถึงเวลานั้นเขาทำได้จริงๆ ขอให้เพื่อนที่เขารักปลอดภัยเท่านั้นทุกคนรู้ดี ทุกครั้งที่มีการ
ฮ็อตจะเป็นคนล่าถอยคนท้ายสุดเสมอ...

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 63)

จะเห็นว่าความรักของฮ็อตได้ที่ทุ่มเทให้กับเพื่อนทั้งชีวิตและจิตใจ สาเหตุหนึ่งมาจาก เขา
ขาดความรักจากครอบครัว และธรรมชาติของมนุษย์นั้นต้องการให้ผู้อื่นรักและต้องการรักผู้อื่น ด้วย

เช่นกัน เขารักเพื่อนๆและเพื่อนๆทุกคนก็รักเขา

เมื่อฮ็อตไต้หนีไปอยู่กับทองทิวที่ชุมพร เขาได้รับความสะดวกสบาย ความรักความมีน้ำใจ จากทองทิวตลอดเวลา มันเป็นความรักที่แท้จริงของเพื่อนที่มีต่อกัน ดังนี้

. . . ทองทิวไม่ยอมให้อ็อตคลาดสายตา เขาดูแลฮ็อตยิ่งกว่าพี่ชายบางคนดูแลน้องฮ็อตมีเงิน
จับจ่ายอยู่ไม่ขาดมือ . . .

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 65)

ถึงแม้จะไม่ใช่พี่น้องตามสายเลือด แต่ทองทิวก็มีความจริงใจที่แสดงออกถึงความห่วงใย
และความเอื้ออาทรต่อฮ็อต เป็นความรักที่มากกว่าพี่น้องบางคนที่จะมีให้แก่กัน

ในอีกตอนหนึ่งเป็นตอนที่ฮ็อตไต้ติดผงขาวมาก เขาเดินทางไปหาเพื่อนที่พัทยา และ
พยายามที่จะเลิกผงขาว โดยมีเพื่อนๆทุกคนคอยช่วยให้กำลังใจ ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ กูน่าจะอยากเลิก แต่มันเลิกไม่ได้ ”

“ มันอยู่ที่ใจ เมื่อก่อนกูก็ติด “ นิดสารภาพ

“ ทำไมมึงไม่เลิกในคุกวะ? ” หรั่งถามฮ็อตไต้

“ ในนั้นนะเลิกลำบาก มันคิดมากอยู่แล้ว ไม่เล่นละก็ไปใหญ่เลย บางคนมาติดในนั้นก็มี
มึงไม่เข้าไปอยู่ไม่รู้หรอก ”

“ เอาจัแล้วกัน เลิกมันซะที่นี้แหละวะ หักดิบแม่-งเลย ” แก้วว่า

“ กูตั้งใจมาเลิก แต่ไม่รู้จะได้รีเปล่า ”

“ ต้องได้สิ ไม่ได้มึงนั่นแหละจะแย้ แก่เอี่ยมมือจับที่ขาของฮ็อตไต้ “. . .ดูแขนขีเหนียวเหลือ

นิดเดียว ทุกคนยิ้ม ฮ็อตไต้พลอยยิ้มด้วย

. . .เย็นนั่นเอง ฮ็อตไต้ตัดสินใจโดดลงสนามเข้าโรมรันกับศัตรู โดยมีพวกเพื่อนๆ คอยช่วย
คอยเชียร์

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 152)

จะเห็นได้ว่า คนที่เสพยาเสพติดสาเหตุหนึ่งมาจากต้องการความสบายใจ ถึงแม้จะรู้ว่ามันมีพิษภัยร้ายแรงก็ตาม ผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่าคุณซึ่งเป็นสถานที่ของรัฐและเป็นทีล่งโทษผู้กระทำความผิดก็ยังมีอาการเสพยาเสพติด และยังชี้ให้เห็นว่ากำลังใจเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้ที่จะเลิกเสพยาเสพติด

อ็อตโต้ทรมานมากกับอาการลงแดง จนถึงกับล้มเลิกความตั้งใจเดิมที่จะอดยา แต่เขาก็ได้เพื่อน ๆ ช่วยกันทั้งปโลบทั้งชู เพราะทุกคนรู้ว่าถ้าการอดยาคั้งนี้สำเร็จ ก็จะหมายถึงชีวิตของเพื่อนจะหลุดพ้นจากยาเสพติด ดังนั้นถึงแม้พวกเขาจะสงสารอ็อตโต้เพียงใด ก็ทำได้ด้วยการ นั่งเป็นกำลังใจ คอยดูแลช่วยเหลือ ดังคำบรรยายต่อไปนี้

บางขณะเมื่อผลผลล้อยหลับ อาการปวดก็ปลุกเร้าให้เขาตื่นขึ้นมาต่อสู้กับมันร่ำ ๆ จะยอมแพ้แต่เพื่อนก็รั้งไว้ช่วยเชียร์อย่างน้อยเป็นกำลังใจ ให้เขาหาญสู้ต่อ เมื่ออ็อตโต้ออกจากร้านไปนอนแช่น้ำทะเล วงเหล้าก็ย้ายติดไปตั้งที่ชายหาด ไม่ยอมให้เพื่อนคลาดสายตา...

เมื่ออ็อตโต้อยู่ในทะเลได้ไม่นานเขาก็ขึ้นมาช่วยวงเหล้ากับเพื่อน และเมื่ออาการกำเริบอีก เขากลับเข้าบ้านและลงไปแช่ในบ่อน้ำ

... ดังนั้น วงเหล้าจึงเคลื่อนตามอ็อตโต้เข้าร้าน คอยส่งกำลังใจสนับสนุน...

ในที่สุดอ็อตโต้ก็ประสบผลสำเร็จในการเลิกเสพยา

... อ็อตโต้เริ่มชีวิตใหม่ที่นี้กับเพื่อน เพื่อนที่เป็นเพื่อนจริงๆ ตามที่ใจเขาต้องการพบ

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 156)

การดูแลช่วยเหลือของเพื่อนๆ แสดงให้เห็นว่าพวกเขามีความจริงใจต่อกัน ทุกคนเป็นห่วงเป็นใยและรู้ว่าอ็อตโต้ต้องการกำลังใจอย่างมากในขณะนี้

เล็กฮิป เป็นเพื่อนอีกคนหนึ่งซึ่งอยู่ในกลุ่มนี้ เขามีคุณลักษณะของการรักเพื่อนเหมือนกับคนอื่น ๆ เช่นกัน ดังนี้

... เล็กฮิปเป็นคนรักเพื่อน สำหรับเพื่อนแล้วอะไรก็ได้ เขายอมทุกอย่าง เรื่องรักเพื่อนของ

เล็กฮิปนี่ สำลึเป็นคนหนึ่งที่ยืนยงได้

... ครั้งเมื่อสมัยที่พวกเขาเรียนอยู่ร่วมกัน อันมีสำลึ เล็กฮิป เม็ดขนุน ชวนชัวและเพื่อน
อีกโขยงใหญ่ เล็กฮิปเป็นคนเดียวที่ไม่กินเหล้า เพราะเขากินแล้วปวดหัวไม่สนุก แต่ก็ร่วม
นั่งอยู่ในวงเหล้าด้วยทุกครั้ง . . .

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 156)

จะเห็นว่าคนไม่กินเหล้า ก็สามารถจะอยู่ในกลุ่มเพื่อนกินเหล้าได้เช่นกัน และเมื่อทุกคน
ต้องนอนอยู่รวมกันในห้องเรียน เพราะเขามีกงานที่จะต้องทำส่งอาจารย์จึงต้องอยู่ทำจนดึก เม็ดขนุน
เป็นเพื่อนคนหนึ่งในกลุ่ม ที่มีโรคประจำตัวคือ ภูมิแพ้ เวลามาจะปัสสาวะจะรดที่นอนประจำ
และในการนอนที่นี้ก็เช่นกัน เพื่อนๆหลายคนร้องเรียกกันมาดู เว้นแต่เล็กฮิปเพียงคนเดียวที่ปกป้อง
ให้เพื่อน พ้นจากความอับอายที่กำลังจะเกิดขึ้น ดังนี้

... มีเพียงเล็กฮิปคนเดียวเท่านั้นที่นึกถึงในช่วงเวลานั้น เขาคำเพื่อนด้วยสายตาและปาก
ว่า

“ กล้วย! กล้วย! ไอ้สัตว์เอ๊ย นี่เหวอะเพื่อนกัน ”

แล้วเขาก็เอาผ้าห่มคลุมเม็ดขนุน ไล่พวกนักศึกษาามุงให้กระเจิงไป จากนั้นจึงกลับมารีบ
เช็ดเยี่ยวเม็ดขนุนโดยปราศจากความรังเกียจ ท่ามกลางสายตาของเพื่อนเมื่อได้คิดทุกคน
จึงลงมือช่วยกัน

เล็กฮิปเป็นคนเช่นนี้

เป็นโดยสันดาน

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 294)

จะเห็นว่าความเป็นเพื่อนที่เล็กฮิปมีอยู่นั้น เป็นคุณสมบัติของ “เพื่อนแท้” ที่จะปกป้องภัย
ให้แก่กัน ความรักที่เขามีให้เพื่อนสามารถกลบสิ่งสกปรกและความรังเกียจไปได้ เล็กฮิปยินดีทำให้
เพราะเขารู้ว่าในยามนี้เพื่อนต้องการความช่วยเหลืออย่างมาก

ล้านเป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งในกลุ่ม เขาเข้าใจคำว่า “เพื่อน” เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จาก

การที่เขาช่วยทัยสร้างร้านอาหาร โดยไม่เคยเรียกค่าตอบแทน ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ ค่าออกแบกร้าน ค่าคุมงาน ทั้งหมดนะ คิดเป็นเงินเท่าไร? ” ทัยถาม

“ ไม่ ฎุไม่ได้คิด ใ้อ่ห่า เพื่อนกันจะคิดอะไรกันละ เอาไว้ฎุไปกินร้านมึงดีกว่า ”

ล่านรู้สึกตกใจที่ได้ยินเรื่องนี้

“ ไม่ได้ งานก็งาน เพื่อนก็เพื่อนคนละเรื่องกัน ต้องแยกออกนะมึง เอามารวมกันไม่ได้ . . .

“ . . . มึงมัวแต่เกรงใจอย่างนี้ ไปทำงานกับใครก็เสร็จเขา มึงต้องคิดสิ งานของมึง มึงทำงานก็ต้องใช้เงินเขาคิดกันเท่าไร ”

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 319)

เนื่องจากทัยมาจากครอบครัวที่เตี้ยมีอาชีพค้าขาย ทัยจึงรู้ว่าตัวเองมาปนกับเรื่องเพื่อนไม่ได้ ทำงานแล้วต้องได้เงิน แต่ล่านนั้นทำงานให้เพื่อนอย่างจริงใจ คำว่า “เพื่อน” ของเขานั้น ต้องไม่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าขณะนี้ตัวเขาจะไม่มีเงินเลย แต่เขาก็ไม่คิดว่าจะรับเงินค่าจ้างจากทัย

ในระยะแรกที่ทัยเปิดร้านกิจการยังไม่ค่อยดี อีตได้จึงจัดปาร์ตี้เป็นการเรียกลูกค้า เขาตัดสินใจแสดงโชว์ด้วยตัวเอง ส่วนทัยไม่รู้เจตนาของเพื่อน เขาคิดว่าอีตได้ต้องการสนุกสนาน แต่เมื่อรู้ความจริงทำให้ทัยซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อน ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ เมื่อคืนรู้หรือเปล่า มึงทำอะไรไว้? ”

“ รู้ ใ้อ์สตร์ไม่ทำงานแล้วมึงจะได้ตั้งค้เยอะเหรห ” อีตได้ยิ้ม

เรื่องที่จะอ่าเพื่อนต่อ กลับทำให้ตัวเองอึ้ง ทัยนึกไม่ถึงว่าเพื่อนจะทำเพื่อเขา

ตลอดเวลาที่อยู่ด้วยกันมา มันไม่เคยเรียกร้องอะไรจากเขาเลยทั้งๆที่เคยบอกอยู่เสมอว่า “เงินทองจะใช้อะไรก็บอก ไม่ต้องเกรงใจ ” มันพูดแต่ว่า

“ ฎุจะใช้อะไร มีที่อยู มีข้าวกิน มีเหล้าแดก มีบุหรี่ดูด จะใช้อะไรอีกละ มึงนั่นแหละ จำเป็นต้องใช้ ”

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 424)

จะเห็นว่าการกระทำของอ็อตโต้ ทำเพื่อเพื่อนอย่างจริงใจ ถึงแม้ว่าการกระทำนั้น เขา จะรู้สึกอายจนต้องตีหม้อให้กลัวเขาก็ยอม ถ้าทำเพื่อรายได้ของเพื่อน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยึดติดไม่ถึง อาจจะเป็นเพราะว่าท้ายเคยชินแต่ระบบการค้าขาย ที่ทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เท่านั้น

3. ค่านิยมรักความสนุกสนาน

คนส่วนใหญ่ในสังคมรักความสนุกสนาน ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม สามารถจะสอดแทรกเรื่องสนุกสนานต่างๆ เข้าไปได้เสมอ ดังเช่นเรื่องราวของ นายแก ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ในกลุ่มฮิปปีพ็ททยา คนกลุ่มนี้จะมีอิสระในตัวเอง ไม่สนใจสังคม เขาจะทำอะไรต่างๆ ตามที่เขาต้องการทำ โดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เขามีอารมณ์เฮฮาได้ตลอดทั้งวัน ดังคำสนทนาของอ็อตโต้ว่า

“ ตอนอยู่พัทยาตอนนั้นก็มัน วันๆไม่ทำอะไร เป็นพวกซุนเฮซุนฮา อย่างเดียว เฮฮาลูกเดียว ไม่เกี่ยวกับใคร ใจนี่ดำนานเขาเยอะ. . .” อ็อตโต้ผสมเหล่าให้ตัวเอง

(พันธุ์หมาบ้า : 2536 : 78)

จะเห็นว่าการสังสรรค์ของผู้ชายนั้นจะต้องมีเหล่า เป็นส่วนประกอบการสนทนาของพวกเขาเสมอ

นิสัยรักความสนุกสนานของนายแก ได้แสดงให้เห็นในเพียงวันหนึ่งที่ชายหาดพัทยา เขา ตื่นขึ้นมาพบว่าตัวเองนอนใส่กางเกงในเก่าๆ อยู่ตัวเดียว และมีชาวต่างประเทศยีนมุงดู พร้อมวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องเขาอยู่ แทนที่นายแกจะอาย เขากลับแสดงความไม่สนใจ ดังคำบอกเล่า ต่อไปนี้

. . . พอมันตื่นขึ้นมาเห็นคนเข้าแทนที่มันจะอาย มันกลับยึดเลยนะมึง ลูกขึ้นพิบพิบ สะบัดแขนสะบัดขาแบบสดชื่นเต็มที่ไม่มีใคร พวกนักท่องเที่ยวมันก็มอง แบบคงนึกว่าไอ้เนี่ยมันจะทำอะไรของมัน เสร็จแล้วไอ้แกมันคว้าใบเรือได้ แบกลงเรือเลย เล่นออกไปยึดเลย ออกไปแล้วมันยังหันมาโบกมือให้พวกนั้นอีกนะ. . .” อ็อตโต้อดขำไม่ได้ เมื่อนึกถึงภาพตอนนั้น

“ มันแน่ ถ้าเป็นคนอื่นก็อายกันชิบหาย ทำอะไรไม่ถูก “ ขวนขวาย้ม

(พันธุ์หมาบ้า. 2536 : 79)

จะเห็นว่านิสัยรักสนุกของนายแก ช่วยให้เรามองเห็นสิ่งต่างๆที่รื่นรมย์ไปหมด ไม่เคร่งเครียดกับชีวิต ปลดปล่อยให้สิ่งต่างๆ เดินไปตามทางของมัน เขาไม่ได้ให้ความสนใจกับคนรอบข้างมากนัก เขารักในชีวิตที่เป็นอิสระ และข้อสำคัญคือ ลักษณะนิสัยรักความสนุกสนานของเขาเป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับตัวเขาเอง ทำให้คนที่พบเห็นเกิดความรู้สึกที่ดีต่อเขาด้วย ดังที่ฮ็อตได้เล่าถึง การรู้จักกับนายแกครั้งแรก เพราะฮ็อตได้เกิดความประทับใจในความเป็นคนสนุกสนาน ในขณะที่นายแกขายสินค้าอยู่ย่านพัฒนพงษ์ ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ เท่าไหร่เนี่ย? ” แยกโย่งถาม

“ เอราราคาฝรั่งหรือราคาไทย? ”

“ ราคาแขก ” ฮ็อตยิ้มให้

“ ราคาแขกยังไม่ได้กำหนด พักนี้เงินรูปีมันขึ้นๆลงๆ ” เขาหัวเราะเปิดเผย

.....
แยกโย่งตกลงซื้อ

ขณะที่ใส่ถุงส่งให้ เขาบอกกับแยกโย่ง “ หกสิบไม่แพงหรอก หนึ่งแท่งเนี่ยใช้ทน ใช้ไปเถอะถึงลูกถึงหลาน เก็บไว้อีกหน่อยเป็นของเก่า อีกห้าหกสิบปีราคาเป็นพัน ”
ฮ็อตหัวเราะก๊ากออกมา . . .

คืนต่อมา ชายคนนั้นก็นำมอเตอร์ไซด์ของเขาจอดที่เดิม นำสินค้ามาขายเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของถนนกลางคืนแห่งนี้ เป็น ‘ไอ้ฮ็อตปี่’ ของเพื่อนๆชายของด้วยกันเท่าที่ฮ็อตสังเกตดูทุกครั้งที่มีแขกมายืนดู เขาจะได้ยินเสียงหัวเราะของ ‘ไอ้ฮ็อตปี่’ เสมอ บางทีก็พูดยั่วเย้าพวกพ่อค้าด้วยกันให้ครั่นคราง บางคราวก็ หยอกเินเล่นกับลูกค้า เป็นที่ขอบพอทั้งคนซื้อ คนดู . . .

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 117)

จะเห็นว่านิสัยสนุกสนานและอารมณ์ดี จึงทำให้เขาเป็นที่สนใจของคนทั่วไป เลยมีผลทำให้เขาขายสินค้าได้ง่ายขึ้นอีกด้วย ผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงกลวิธีในการค้าขายว่า อธิษาศัยไม่ตรีของผู้ขายเป็นสิ่งจำเป็นมาก ถ้าผู้ซื้อประทับใจในตัวผู้ขายแล้วจะส่งผลไปถึงสินค้า ถึงแม้สินค้าจะราคาสูงไปบ้าง แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการขายเลย

สมาชิกกลุ่มนายแก่ ส่วนมากแล้วจะมีลักษณะนิสัยที่คล้ายคลึงกัน รักความสนุกสนานไม่เลือกเวลาและสถานที่ แม้กระทั่งในโรงพยาบาลที่มีแต่คนเจ็บป่วย ไม่น่ารื่นรมย์คนกลุ่มนี้ก็ยังหาวิธีทำเรื่องสนุกสนานขึ้นมาจนได้อีก ดังเหตุการณ์ที่ฮอตได้ตกตึกแล้วต้องเข้ามาอนรักษาคู่ในโรงพยาบาล บรรดาเพื่อนๆ กลุ่มสนุกยังมาพาตัวหลบออกจากโรงพยาบาล ไปเที่ยวด้วยกันดังนี้

“... แล้วรถก็พาออกมาจากโรงพยาบาล ไม่นานนักก็ถึงสยามสแควร์ เมื่อเข้าไปในร้านสุกี้ แล้ว จึงเห็นเพื่อนฝูงนักคุยคอยอยู่เต็มโต๊ะ ทุกคนในโต๊ะปรบมือต้อนรับลุกขึ้นยืนให้จนโต๊ะข้างเคียงหันมามองที่ฮอตได้

.....

“กินให้อิ่ม เดี่ยวไปหาเพลงฟังกัน” เขาบอกกำหนดการณ์ที่เตรียมไว้ ด้วยเสียงกระซิบ ฮอตได้หัวเราะลั่น

“เหี้ยจริงๆ” เน้นเสียงทุกถ้อยคำ เหี้ย-จริง-จริง ฟังแล้วรู้สึกว่ามันเป็นการกระทำที่เหี้ย สมบูรณ์แบบ

“ไม่ชอบเหรอ?” ชวนชวนถามยิ้มๆ

“นี่กูยังเสียวอยู่นะ ที่มากะมึงเนี่ย กูไม่ค่อยไวใจเลย” ฮอตได้อำกลับ

... เบียร์แก้วแรก ผ่านพ้นด้วยเสียงหัวเราะครื้นเครง เป็นดังปรกตಿಯ่างที่เคยเป็น ลืมตัวเองว่าเป็นคนป่วยหนีออกจากโรงพยาบาล หนีออกมากินเหล้ากับเพื่อน...

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 402)

จะเห็นว่า ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงให้เห็นถึงความรักความห่วงใยของเพื่อนที่มีต่อกัน และยังชี้ให้เห็นอีกว่าความรักในความสนุกสนาน บางครั้งถ้ามีมากเกินไปจนขอบเขต ก็จะเป็นอันตรายเช่นกัน เพราะการกระทำของฮอตได้ครั้งนี้ เป็นการเสี่ยงต่อสุขภาพร่างกาย และอาจจะถึงชีวิตด้วยก็ได้

4. ปัญหาเสพติด

ในเรื่อง พันธุ์หมาบ้า ได้แสดงภาพของวัยรุ่นที่เข้าไปพัวพันกับยาเสพติดตลอดเรื่อง จนทำให้เห็นว่ายาเสพติดมีระบาดอยู่ทั่วประเทศ

“ ทัย “ เกิดในครอบครัวพ่อค้าชาวจีน ชีวิตของทัยเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เมื่อเขาเรียนอยู่ชั้น ม.ศ.3 เขาถูกเพื่อนๆดูถูกว่าไม่กล้าสู้กับกัญชา ดังข้อความต่อไปนี้

... เรื่องนี้มาจากเพื่อนของทัยคนหนึ่ง เขาบุหรี่ยอดไส้กัญชามาสูบในห้องน้ำ ส่งเสียงกันมาจนถึงทัย ทัยปฏิเสธเลยถูกทำทนายหาว่าไม่แน่จริง ทัยแก้ต่างว่า เขาก็เคยดูเคยดูบ้องด้วยในวัดแถวบ้านกับเพื่อนของพี่ ไม่เห็นจะมีอะไรเลยไม่เมาด้วย เพื่อนๆหาว่าทัยโกหก ด้วยโมโหเขาจึงออกปากทำว่า พรุ่งนี้เราจะเอาบ้องมาให้พวกมึงดูกัน

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 164)

จะเห็นว่าการดูถูกดูหมิ่น เป็นเรื่องที่วัยรุ่นส่วนมากยอมไม่ได้ แต่ครั้งนี้เขาไม่ได้พิจารณาเรื่องดังกล่าว จึงหลงผิดเห็นพฤติกรรมที่ไม่ดีกลายเป็นความโก้ และยังสังเกตได้อีก ว่าห้องน้ำโรงเรียน เป็นแหล่งหลบซ่อนตัวของนักเรียนที่เริ่มติดยา และจะเห็นอีกว่ามีคนอีกเป็นจำนวนมากที่เสพยาเสพติด เพราะมีทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน

วันรุ่งขึ้น ทัย ได้นำกัญชามาโรงเรียน และถูกครูจับได้ ดังข้อความต่อไปนี้

... ในที่สุดผู้ต้องหาทั้งเจ็ดคน ก็มายืนเรียงแถวกันอยู่ในห้องครูใหญ่ ท่ามกลางสายตาของคณะครูที่เกี่ยวข้อง โดยมีของกลางทั้งหมดวางอยู่บนโต๊ะครูใหญ่ บ้องกัญชาห่อกัญชา ไม่ขีดไฟ

“ ใครเป็นเจ้าของบ้องกัญชานี้? ” ครูใหญ่ถาม

“ ของผมเองครับ ” ทัยก้มหน้ารับสารภาพ

“ เธอดูด้วยไหม้ย ”

“ เปล่าครับ ”

“ โทหก ไม่ดูแล้วเธอจะเอามาโรงเรียนทำไม? ”

“ เอามาให้เพื่อนดูครับ ”

สี่แดงบนใบหน้าครูใหญ่ ลามเรื่อยลงถึงลำคอ ด้วยอารมณ์โกรธจัด แก่คิดว่าท้ายดี
จำนวนล้อเล่นกับแก

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 163)

ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงมีการนำเอกภุชามาเสพในโรงเรียน และยังได้เห็นว่าคุณ
นั้นแทนที่จะหาสาเหตุและช่วยแก้ปัญหาให้กับนักเรียน แต่เขากลับเห็นว่าการกระทำของเด็กนักเรียน
เรียนผิดมาก ซึ่งเป็นการลงโทษด้วยอารมณ์ที่ขาดการพิจารณาไตร่ตรอง ขาดเมตตาที่ครูจะมีต่อ
นักเรียน

ในอีกช่วงชีวิตหนึ่งของท้าย เขาได้ไปอยู่ในกลุ่มของฮ็อตโต้ซึ่งมีชีวิตอิสระ และพั่ว พันอยู่กับ
เหล่าและกัญชา พร้อมกันนั้นเขาได้เปิดร้านอาหารชายหาดภูเก็ต และได้พบว่าที่นี่มีสถานที่เฉพาะ
ให้กับชาวไทยและชาวต่างชาติเสพอย่างอิสระ ท้ายก็เป็นสมาชิกคนหนึ่ง ใน บ็องฮิลล์ ด้วยเช่นกัน
ดังคำสนทนาระหว่างฮ็อตโต้กับชวนช่วงที่กล่าวถึงท้าย ดังนี้

“ มันคงไปดูเนื้อที่บนเขา ช้างบนมันมีบังกะโลของพียนต์ ฝรั่งเศสเรียกว่า บ็องฮิลล์ พวกนั้น
มันอยู่กันเป็นเดือนๆ แม่-งรู้ว่าช้างบนมีบ็อง แถบนี้มันรู้กันทั่ว” ฮ็อตโต้ อธิบาย

“ แล้วตำรวจไม่จับเหรอ? ”

“ จับท่าอะไร ชายหาดกับกัญชาอยู่ ไร่ ฝรั่งเศสพวกนี้ มึงลองจับมันสิ มันไม่มาเที่ยว
กันหรอก . . . เขาก็ปล่อยให้มันดูให้สบายใจ . . . ส่งเสริมการท่องเที่ยว ”

ฮ็อตโต้เล่าถึงประสบการณ์ของเขา ในการดูกัญชาบนบ็องฮิลล์ว่า

“ . . . แม่-ง ดูกันจริงๆ เนื้อเป็นตั่งๆ นั่งกันเป็นวง เดี่ยว-เดียวหมดตั่งๆ คุยไปเล่นกับมันที่
พอลงนั่งมันก็ส่งให้เล่นไปปัดหนึ่งก็ส่งต่อแม่-งเล่นปัด ปัด ปัด แล้วก็ส่งต่ออีกคนแม่-ง
รับไปปัด ๆ ๆ ๆ แล้วส่งเวียนกันจนมาถึงกู กูก็เอา เอวจะแข็งใจเอาอีกปัดหนึ่ง พอรอบ
สามมาถึงกู กูขอผ่านไม่ไหวแล้ว พียนต์เขาบอก เอาอีกฮ็อตโต้เอาอีกไม่ต้องเกรงใจเนื้อ
มีเยอะ เกรงใจเหี้ยอะไร แม่-งไม่ไหวแล้ว . . .

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 237)

จะเห็นได้ว่า ชาติ กอบจิตติ มีน้ำเสียงประชดประชัน การทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ ละเลยต่อหน้าที่ เท่ากับเป็นการส่งเสริมให้มีการเสพยาเสพติดกันอย่างอิสระ จุดประสงค์ของฝรั่ง บางคนที่มาเยือนเมืองไทย เพื่อมาเสพยาเพราะมีสถานที่เฉพาะให้กลุ่มคนดังกล่าว และ ชาติ กอบจิตติ ยังชี้ให้เห็นว่าผลประโยชน์ที่ประเทศชาติจะพึงได้รับนั้น เพียงเล็กน้อยแต่ผลเสียที่เกิดขึ้น มีมาก เพราะไม่ใช่ฝรั่งเท่านั้นที่เสพ คนไทยบางคนก็เสพหนักถึงกับเสียการงาน และเสียครอบครัว อย่างเช่นครอบครัวของทัย ที่ภรรยาไม่สามารถที่จะทนต่อสภาพการติดกัญชาของทัยได้ เธอ จึงต้องหอบลูกหนีไป

อ้อตโต้เป็นตัวละครอีกคนหนึ่ง ที่ชีวิตต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในขณะที่เขาไป ทำงานอยู่สถานเริงรมย์ย่านพัฒนาพงษ์ เขาได้รู้จักกับนักเลงหลายคน ที่ทั้งขายยาและเสพยา และ ในที่สุดเขาก็ติดผงขาวอย่างหนัก ดังนี้

... อ้อตโต้เดินให้ฝนโรยลงหัว เขาดูแสงสีของดวงไฟอย่างมีความสุข มีความสุขอย่างคนที่ “เปรม” ผงมา...

อ้อตโต้ไม่รู้ตัวว่าเขาเริ่มติดผงขาวตั้งแต่เมื่อไหร่ มา รู้ก็ต่อเมื่อเขาขาดมันไม่ได้เสียแล้ว แต่สำหรับเขาคำว่า ‘เลิก’ ไม่เคยมีอยู่ในพจนานุกรมสมองของเขาเลย เขาจะเลิกสูบมันทำไมในเมื่อผงวิเศษขนาดนี้ สามารถบันดาลให้ชีวิตที่ต้องหลบซ่อนกฎหมายของเขามีความสุข ทำให้ตีนที่ติดดินของเขาเหมือนเดินอยู่บนปูของมวลดเมฆ ตราบไตที่ยังมีเงินซื้อมาเสพ ตราบไตที่ผงนั้นยังคงมีอำนาจของความมันเมาอยู่ เขาก็ไม่มีเหตุผลจำเป็นอันใดต้องคิดเลิกร่างห่างมัน ให้สิ้นเปลืองเวลาคิด

(พันธุ์หมาบ้า. 2531 : 107)

จะเห็นได้ว่า การประชาสัมพันธ์ในเรื่องยาเสพติดนั้นยังน้อยอยู่ ทำให้บางคนไม่รู้ถึงพิษภัยที่ร้ายแรงของมัน และเบื้องหลังของสถานเริงรมย์บางแห่ง เป็นที่จำหน่ายและเสพยาเสพติด สถานที่เหล่านี้ส่วนมากจะมีนักเลงคอยดูแล บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็เข้าไปไม่ถึง จึงทำให้การปราบปรามไม่ได้ผล ยาเสพติดจึงมีอยู่จนถึงทุกวันนี้

เล็กฮิป ก็เป็นเพื่อนในกลุ่มอีกคนหนึ่ง ที่ขาดกัญชาไม่ได้ ดังคำสนทนาระหว่าง ฮ็อตโต้กับ ชวนซัว ที่กล่าวถึงเล็กฮิป ดังนี้

“ มันอยู่บ้านคงหาเนื้อดูดยาก ”

“ ไร้ . . . ประเทศไทยกับกัญชา อยู่ที่ไหนก็มี ยิ่งไอ้เล็กฮิปด้วยแม่-งต้องเสาะหาจนได้ เมื่อ ก่อนตอนที่อยู่ที่นี้ แม่-งปรับ ลองทุกอย่าง กระดาษแม่-งก็แตก ”

“ กระดาษอะไร? “ชวนซัววางแก้วลงหลังจากดื่มเข้าไปแล้ว

“ แอลดีใจ ฝรั่งมันให้มา กระดาษแผ่นเท่าเนี่ย . . . ”

ฮ็อตโต้จุดนิ้วหัวแม่มือที่ปลายนิ้วก้อยบอกขนาดของมัน

“ . . . เมาทั้งวัน ”

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 25)

จะเห็นว่าคนต่างชาติสามารถลักลอบ นำสิ่งเสพติดเข้ามาในประเทศไทยได้ ทำให้เห็นว่าการป้องกันและการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ผล หรือเจ้าหน้าที่อาจจะไม่รู้จักสิ่งเสพติดชนิดนั้นๆก็เป็นได้ และการนำเข้ามาเสพติดในครั้งนี้ อาจเป็นหนทางในการจำหน่ายในครั้งต่อไป ซึ่งจะทำให้คนไทยติดยาเสพติดกันมากขึ้น ดังจะให้เห็นจากการปราบปรามของเจ้าหน้าที่ ที่ไม่สามารถกวาดล้างให้หมดไปได้ เพราะยาเสพติดมาในรูปลักษณะแปลกใหม่เสมอ

5. เด็กขาดโอกาสทางการศึกษา

ปัญหาครอบครัวซึ่งเกิดจากความไม่เข้าใจกันระหว่างพ่อกับลูก และความยึดมั่นในค่านิยมของผู้นำครอบครัวที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ชาติ กอบจิตติ ได้นำเสนอภาพครอบครัวของทัย ซึ่งเป็นครอบครัวคนจีน เตี้ยของทัยให้ความสำคัญของการค้าขายมากกว่าการ ศึกษา ดังข้อความต่อไปนี้

แกเชื่อมั่นว่าเรื่องศึกษาหาความรู้ในระบบโรงเรียนไม่ใช่เรื่องของคนในครอบครัวแกเรื่องของคนในครอบครัวมีอยู่เรื่องเดียวคือเรียนรู้เรื่องการค้าขาย ศึกษาหาความชำนาญกับการค้ารู้ เล่ห์รู้กล จากประสบการณ์และสิ่งที่ตกทอดด้วยความรักและห่วงในอนาคต

ของลูก. . .

(พันธุมหาม้า. 2537 : 167)

ความหลากหลายในความคิดและอาชีพของครอบครัว ทำให้เตี้ยของทัยเห็นว่าทัยไม่จำเป็นต้องเรียนหนังสือในโรงเรียนก็สามารถจะค้าขายได้ เพราะตัวเขาเองก็ทำการค้าได้โดยไม่ต้องเข้าโรงเรียน และด้วยความคิดนี้ประกอบกับความโกรธ เมื่อรู้ความประพฤติของทัยเข้าจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ทัยต้องออกจากโรงเรียน ดังนี้

สาเหตุที่ทำให้เขาไม่ได้กลับเข้าไปโรงเรียน เพราะเขาไม่มีผู้ปกครองไปทำทัณฑ์บน

หลังจากเตี้ยของเขารู้เรื่องสิ่งที่เขาได้รับคือการเขียนตีซ้ำสอง และไม่ว่าทัยจะอ่อนวอนขอร้องเตี้ยอย่างไร เตี้ยของเขายังยืนยัยนอยู่อย่างเดียว

.....
เตี้ยลงความเห็นกับเขาว่า

“คนอย่างลื้อเรียนไปก็สิ้นเปลืองเปล่า”

ทุกคนในบ้านรู้ว่าลื้อเตี้ยพูดคำไหนแล้ว ให้ถือนั่นคือประกาศิตที่ไม่มีใครขัดขึ้นได้

.....
... แกคิดอยู่เสมอว่าเวลาที่ลูกเสียไปในโรงเรียน เป็นเวลาที่สูญเสียไปอย่างเปล่าๆป्लीๆ

(พันธุมหาม้า. 2537 : 164)

จากข้อความข้างต้น ชชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่าการด้อยโอกาสทางการศึกษานั้นสาเหตุประการหนึ่งมาจากผู้นำครอบครัวไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เตี้ยของทัยยึดมั่นในความคิดของตนเองมากเกินไป จนลืมนึกถึงใจของลูก และยังไม่คิดถึงความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจ เพราะเขายึดมั่นในขนบธรรมเนียมของครอบครัวคนจีนที่ปฏิบัติกันมานานแล้วว่า บิดาคือผู้นำครอบครัวที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะต้องปฏิบัติตามถึงแม้จะพอใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นจึงไม่มีใครกล้าคัดค้านแม้แต่แม่ ดังนั้น “ทัย” จึงต้องออกจากโรงเรียนในขณะที่ยังเรียนไม่จบหลักสูตร

นอกจากนี้ปัญหาครอบครัวยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กหนีออกจากบ้านจนกลายเป็นเด็กเร่ร่อนจรจัดค้าหาหนอนนั้น มีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่งไม่มีผู้ใหญ่คอยช่วยเหลือ จึงทำให้เขาหมดโอกาสทางการศึกษาไป ผู้เขียนได้เสนอภาพของเด็กเร่ร่อนผ่านมาทางเด็กชายคนหนึ่งที่มาขออาหารกินจาก กลุ่มของนายแก่ที่กำลังดื่มสุรากันอยู่ชายหาดพัทยา ดังนี้

... ตอนนั้นกินเหล้าอยู่ชายหาด ลักสี่ทุ่มได้มั่ง มีเด็กผู้ชายคนหนึ่งอายุซักสิบสองสิบสามราว ๆ เนี่ย ไม่รู้มาจากไหนเดินโซเซเข้ามาเลยมันคงเห็นกองไฟ ถึงได้เดินเข้ามาพอมมาถึงเห็นไอ้แก่ เด็กมันเรียก 'ตา' พวกกูหิวเราะกึ่งเลย ไอ้แก่แม่-งจุน เด็กมันเรียก 'ตา' ผมนั่งด้วยคนนะ? ไอ้แก่ก็บอก 'เอาสิ นังสิ' เด็กนั้นก็นั่ง ก็ถามกันมาจากไหน จะไปไหน เด็กมันคงหิวนะมันเห็นนั่งกินเหล้ากันอยู่ คงนึกว่าจะได้กินบ้าง มันนั่งอยู่ตั้งนานคงทนไม่ไหวมันบอก 'ตา ผมหิว' ไอ้แก่ก็เลยบอก หิวก็ขึ้นมะพร้าวกิน เอาแถวนี้ของกูทั้งนั้น

“แล้วเด็กนั้นมันมาจากไหน?” ชวนซั่วถามสอดขึ้น

“ไม่รู้ มันว่าหนีออกจากบ้านมา ตอนเช้ารวมเงินกันได้สี่สิบกกว่าบาท ให้มันไปบอกให้มันกลับบ้าน ไม่กลับก็ไปหางานทำ มันไปแล้วก็ไม่เห็นมันมาอีกเลย...

(พันธุหมาบ้า. 2531 82)

จากข้อความข้างต้น แสดงว่าปัญหาครอบครัวเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กขาดโอกาสในการศึกษา เพราะไม่สามารถจะเข้าไปในโรงเรียนได้อีก

ในเรื่องเดียวกัน เด็กบางคนยังมีเคราะห์กรรมในเรื่องโรคประจำตัว ที่เป็นสาเหตุทำให้ไม่สามารถจะเข้าไปอยู่ในระบบโรงเรียนได้ เด็กที่มีปัญหาอย่างนี้เป็นเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเพื่อเขาจะได้รับโอกาสของเขาบ้าง ดังเช่นเด็กชายเหลย ที่ครอบครัวมีสภาพยากจน ตัวเขาเป็นโรคลมบ้าหมู แต่ต้องรับผิดชอบทำงานเป็นผู้นำครอบครัว เขาหาเลี้ยงครอบครัวด้วยการหาเห็ดโคนขายนักท่องเที่ยว ทั่วๆที่วัยขนาดเขาไม่ควรที่จะอยู่ในสถานศึกษา ดังคำสนทนาของชวนซั่วกับเอียด ดังนี้

“เด็กนี้มันเรียนหนังสือหรือเปล่า?” ชวนซั่วสงสัย เขาคิดว่าเด็กในวัยนี้ควรจะนั่งอยู่ในห้อง

เรียนมากกว่า จะมาเดินท่อมๆขายเห็ด

“เปล่า ไม่ได้เรียนหรอก... น่าสงสาร”

“ทำไมเหรอ?”

“มันเป็นโรคลมบ้าหมู”

“เหอะ เด็กเนี่ยเหอะ?” ชวนชวนตกใจ

“ครับ” เอียดยังคงสุภาพกับชวนชวน “มันชักบ่อยเลยไม่ได้เรียนชักแต่ละที่นั่นแล้ว
เมื่อก่อนแม่มันเกลียดมันนะนะ แข่งชักหักกระดูกให้มันตาย ก็เข้าใจว่าเขาจน
แต่ก็ไม่น่าแข่งลูกไซ้ไหม ลูกตัวเองแท้ๆ ไซ้ไหม?”

“แต่พอมันหาเงินได้ คราวนี้โอ้กันใหญ่ เชื้อมัยเนี่ยมันตัวแค่นี้ย เลี้ยงคนทั้ง
ครอบครัว เลี้ยงแม่ เลี้ยงพี่ เลี้ยงน้อง พี่น้องเรียนหนังสือ แม่เล่นไพ่ มันเอง
ไม่ได้ใช้เงินหรอก จะกินอะไรแต่ละที่จึกคิดแล้วคิดอีก ยิ่งน้ำขวดนี่อย่าหวังเลยไม่
มีทางได้เห็นตั้งค้มันหรอก คนแถวนี้เขาสงสารมันกันทั้งนั้น เด็กคนนี้น่าสงสาร”
ท้ายเสียงของเอียดคล้ายลำพิ่ง...

(พันธุหมาบ้า. 2531 : 512)

จะเห็นว่าพ่อแม่ที่มีการศึกษาน้อย จะไม่มีความรู้เลยว่าควรแก้ไข หรือหาวิธีอย่างไรที่จะ
ทำให้ลูกมีโอกาสเข้าเรียน ถึงแม้ว่าจะมีโรคประจำตัวอยู่ก็ตาม และในบางครั้งพ่อแม่กลุ่มนี้ก็ยังไม่
เห็นความสำคัญของการศึกษา ไม่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หากความสุขให้กับตนเองโดยไม่
ตระหนักถึงบทบาทของพ่อแม่ที่จะต้องดูแล และให้ความรักแก่ลูก แต่จะเห็นว่าเด็กคนนี้มีมารับ
ผิดชอบดีคนหนึ่ง

ในเรื่อง “พันธุหมาบ้า” ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาภายในครอบครัวที่เกิดจากความไม่เข้า
ใจกันระหว่างพ่อ แม่ ลูก ดังครอบครัวของทัย ที่มีแต่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาและเห็นว่า
ดนตรีเป็นเรื่องไร้สาระ มุ่งแต่จะปลูกฝังลูกให้ยึดอาชีพค้าขาย ครอบครัวของอ้อตได้มีปัญหาก็พ่อมี
เมียใหม่ ทำให้เขาเสียใจและเข้าใจว่าพ่อไม่รัก จึงเกิดการต่อต้านแม่เลี้ยงขึ้นในใจ ส่วนลำนั้นก็มี
ปัญหากับแม่ เพราะแม่ต้องการให้เขาเรียนแพทย์แต่เขาต้องการเรียนช่างศิลป์

ปัญหาภายในครอบครัวดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุของปัญหาการด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาต่างๆที่ชาติ กอบจิตติ นำมาเสนอนี้ล้วนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในสังคมไทยตลอดมา

ในเรื่อง “พันธุ์หมาบ้า” ชาติ กอบจิตติ ได้กล่าวไว้ใน “ความใน” เกี่ยวกับข้อมูลที่นำมาเขียนว่า “ผมไม่ได้เขียนขึ้นจากเรื่องจริง ไม่ได้เขียนขึ้นจากชีวิตของใครคนใดคนหนึ่ง ผมเพียงแต่อาศัยพฤติกรรมของคนจริงๆที่เขากระทำ และถูกกระทำนำมาเป็นบรรทัดฐาน แล้วจึงใช้รูปแบบของนวนิยายเข้าไปรับใช้ข้อมูล” และชาติ กอบจิตติ ยังได้กล่าวไว้อีกว่า

“ตัวละครในเรื่องนี้ล้วนเป็นชื่อจริง มีชีวิตจริง”

“ในบรรดา” เพื่อน “ของผมกลุ่มนี้ ถึงวันนี้เสียชีวิตไปแล้วถึง 7 คน เสียชีวิตไปทั้งๆที่ยังไม่ถึงวัยอันสมควร เสียชีวิตไปกับยาเสพติดบ้าง อุบัติเหตุอันเกิดจากความเมามายบ้าง ถูกดักทำร้ายบ้าง”

เรื่องย่อ “เวลา”

เรื่องเวลา เป็นเรื่องที่มีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นภายในเวลา 1 วัน ยาว 18 ชั่วโมง คือนับตั้งแต่เวลาตีสี่สี่สิบห้าจนถึงเวลานอนในตอนค่ำของวันเดียวกัน โดยเริ่มที่ชายชราอายุ 63 ปี มานั่งดูละครเวทีที่แสดงเรื่องราวของคนชราในกลุ่มหนึ่งในสถานสงเคราะห์

ตัวละครเอก คือ “ผม” ผู้เล่าเรื่องไปนั่งดูละคร ซึ่งฉากของละครเป็นเรือนพยาบาลผู้ป่วยชรา มีทั้งหมด 11 เตียง มี 5 เตียง ที่ป่วยหนัก มีผู้ดูแลสามคนเป็นหญิงสองคนชายหนึ่งคน คนงานชายและลำเจียกทำงานที่นั่นมาหลายปี ส่วนอุบลแม่บ้านอีกคนยังอยู่ในช่วงตัดสินใจว่าจะเปลี่ยนงานใหม่ หรือไม่แต่เพราะความสงสารและความรักในตัวคนชราเป็นสิ่งที่เหนียวรั้งเธอไว้ คนชราในเรือนพักผู้ป่วยต้องการความช่วยเหลือทั้งสิ้น

ยายอยู่บนป่วยลุกไม่ได้พูดอ้อแอ้เพราะลิ้นแข็ง แกนอนเฉยอยู่ทั้งวัน แต่เข้านี้แกต้องการอาบน้ำ และให้อุบลประคองใส่บาตรพระที่มากินบิณฑบาตร แกปฏิเสธโลกแห่งความจริงที่เหมือนฝันร้าย ยอมรับความฝันที่เป็นสุข สมัยเมื่อเป็นเด็กว่าเป็นความจริง ฝันร้ายของแกก็คือ

แกถูกลูกหลอกเอามาปล่อยไว้ที่นี่ สุดท้ายแกก็ตายอย่างเป็นสุขกับฝันดีของแก

ยายทับทิม แกนั่งมองไปที่ประตูเหม่อลอยเฝ้ารอวันแล้ววันเล่า ด้วยความรักและความเป็นห่วงลูกชาย ซึ่งพูดจาไม่รู้เรื่อง ชื่อ เจ้าเล็ก แต่ก่อนนั้นมาเยี่ยมทุกวันแต่ตอนหลังหายไปเป็นเดือน ซึ่งต่างจากลูกชายและลูกสาวมีฐานะดีของแกกลับไม่มาเยี่ยมเลยเพราะโกรธที่แม่ให้สัมภาษณ์ออกรายการโทรทัศน์ บอกชื่อ นามสกุลของลูกทำให้อับอาย หลังจากนั้นไม่เคยมาเยี่ยมอีกเลย แต่ไม่นานเจ้าเล็กก็กลับมา พร้อมกับเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองให้หญิงชราฟังจนกระทั่ง 5 โมงเย็น หมดเวลาเยี่ยมต้องตัดสินใจให้ลูกกลับ มันเป็นกฎทั้งที่เป็นห่วง ๆ ว่าลูกจะนอนที่ไหน อย่างไร แกก็ได้แต่หวังว่าพรุ่งนี้มันจะมาหาแกอีก

ยายจันทร์ ไวยวายแต่เช้ามีดว่า เงินหาย สุดท้ายก็พบตอนกางมุ้งจะเข้านอน สรุปว่าแกหลงลืมไปเอง ตอนแรกที่แกไวยวายแกพูดทำนองโทษยายบุญเรือนซึ่งอยู่เตียงข้าง ๆ จนทำให้ทะเลาะกันถึงกับต้องย้ายเตียง

ยายบุญเรือน เป็นลูกเจ้าพระยาจึงทำให้แกออกจะถือตัว มักจะคุยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเชื้อสายของตัวเอง แต่แกก็ต้องรู้สึกอับอายหลังจากที่รู้สึกภูมิใจที่วันนี้คนรับใช้เก่าพาลูกหลานมาเลี้ยงทำบุญที่เรือนพยาบาล และทักทายแกพร้อมกับให้เงิน เงินที่แกรู้สึกอับอายเพราะเป็นเงินของข้าเก่า

ยายนวล มีหลานมาเยี่ยมสามคน แกพยายามเก็บเงินและสิ่งของเอาไว้ให้หลาน เพื่อเอาไปให้ลูกที่เป็นอัมพาต แกรู้สึกสงสารลูกชายที่ไม่สามารถเลี้ยงแม่และเลี้ยงลูกได้ ยายนวลให้ข้าวของไปหมดเหลือเพียงเสื้อผ้าของแกเท่านั้น แต่เดิมแกเคยบวชชี แต่ถูกตำหนิจากคนในวัด เหตุเพราะแกน้าของจากวัดไปให้ลูก แกจึงตัดสินใจมาอยู่ที่นี่และไม่เคยพบหน้าลูกมานานเหมือนตายจากกันทั้งที่มีชีวิตอยู่

ตาแกในห้องลูกทรงเดิมเคยเป็นเศรษฐี แต่ถูกหลานโกงทรัพย์สินสมบัติแล้วเอาแกมาไว้ที่นี่ สติเลอะเลือนแกจะคลั่งร้องตะโกนบางทีก็ตำคนที่เอาเงินเอาของมาให้แกจะไม่ใส่เสื้อผ้า ถ้าใครใส่ให้แกจะถอดออก จึงทำให้แกต้องถูกแยกไปอยู่ในห้องลูกทรงคนเดียว

ยายสอน เป็นผู้ที่เข้าใจชีวิตได้ดีที่สุด ไม่ติดยึดกับสิ่งต่าง ๆ รู้จักปลงกับชีวิต แกพยายามสอนเด็กหนุ่มที่มาเลี้ยงอาหารให้เข้าใจคนแก่ เข้าใจชีวิต ไม่ประมาทกับชีวิต แกเข้าใจถึงสังขาร เข้าใจว่าชีวิตคือความว่างเปล่า

ชายชราผู้กำกับภาพยนตร์ เขามุ่งมั่นในการทำงานหาเงิน หาชื่อเสียง จนไม่มีเวลาให้กับลูกและภรรยา กระทั่งวันที่ลูกสาวตกน้ำตาย เขาก็ไม่มีเวลาไปจัดการศพ และต่อมาไม่นานภรรยาก็ตาย เขาเริ่มสำนึกได้ว่าสิ่งที่ตนเองต้องการนั้นไม่ใช่เงิน แต่เป็นความอบอุ่นในครอบครัว

แนวคิด

ชีวิตมนุษย์แท้จริงแล้วไม่มีอะไร ที่มันยังเป็นอยู่ขณะนี้เพราะทุกคนยังยึดติดอยู่กับวัตถุ และมีเวลาเป็นเครื่องกำหนดให้ต้องเป็นไปไม่ว่ามนุษย์จะพอใจหรือไม่ก็ตาม ทุกคนต้องเป็นไปตามจังหวะของเวลา

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องเวลา

1. คนชราถูกลูกหลานทอดทิ้ง

ภาพที่เด่นชัดในเรื่องภาพหนึ่ง คือ ภาพของคนชราที่ถูกทอดทิ้ง ดังจะเห็นได้จากประวัติความเป็นมาของตัวละครในเรื่องก่อนที่จะมาอยู่สถานสงเคราะห์แห่งนี้ คนชราแต่ละคนมีเบื้องหลังที่น่าสลดใจอย่างยิ่ง ผู้เขียนได้เสนอภาพคนชราที่อยู่ในเรือนพักผู้ป่วยไว้ดังนี้

ชีวิตของยายอยู่ ตัวละครตัวหนึ่งซึ่งป่วยเป็นอัมพาตนอนรอความตาย เรื่องราวแต่หลังของนางที่เป็นเรื่องที่ทำให้เกิดความรู้สึกสลดหดหู่ และสะเทือนใจอย่างมากเพราะลูก ๆ ของนางได้หลอกลวงนางให้ต้องมาอยู่ในสถานสงเคราะห์แห่งนี้ ดังคำสนทนาระหว่างนางกับคนขับแท็กซี่คันที่พานางมาส่งว่า

“ ก็ลูกยายบอกให้ยายกลับบ้านก่อน แล้วนี่มันไม่ใช่บ้านยายนี่ “ นางเล่าความจริง

“ ผมไม่รู้ยาย เขาว่าจ้างให้ผมมาส่งที่นี่ ผมก็มา”

“ ไปส่งยายที่บ้านที่เถอะ ยายอยากกลับบ้าน” นางร้องขอเขาทั้งที่ตัวเองไม่มีเงินติดตัว แม้แต่บาทเดียว

“ สงสารยายเถอะ ยายอยากกลับบ้าน ”

คนขับแท็กซี่มองนาง เขาเริ่มเข้าใจแล้วว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับหญิงชราผู้นี้ แต่สงสัยว่าทำไมคนที่ว่าจ้างเขาให้มาส่งนั้นจึงใจไม่ได้ระก่ากับนาง . . .

ทั้ง ๆ ที่ยายอยู่เริ่มรู้แล้วว่าลูก ๆ ไม่ต้องการ แต่ความรู้สึกของแม่ทำให้นางยังอยากที่จะกลับไปหาพวกเขา แต่การกระทำของพวกเขาทำให้เห็นว่า เขาเหล่านั้นมีจิตใจที่โหดเหี้ยมอำมหิต กระทำได้แม้กระทั่งแม่ผู้ให้กำเนิด เงินสักบาทก็ไม่ให้ติดตัวไป ความรู้สึกผูกพันในความเป็นแม่ - ลูกไม่มีเหลืออยู่ในสายเลือดของพวกเขาเลย เมื่อเขาเห็นว่าหญิงชราหมดประโยชน์ต่อเขาแล้วเขา จึงไม่ต้องการ ซึ่งเป็นความรู้สึกที่เห็นแก่ตัวอย่างมาก ชาติ กอบจิตติ ต้องการแสดงให้เห็นว่า จิตใจของคนบางคนเริ่มเสื่อมทรามลง บุคคลที่เปรียบเสมือนพระองค์ที่ 2 ยังถูกลบล้างได้ เพราะ ฉะนั้นบุคคลอื่นในสังคมจึงเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับพวกเขา ความโหดร้ายในจิตใจของคนกลุ่มนี้ จะเป็นอันตรายกับสังคมอย่างยิ่ง

คำขอร้องของยายอยู่ทำให้แท็กซี่รู้สึกสงสาร เขาจึงพานางตระเวนหาบ้านแต่ก็ไม่พบ เขาจึงต้องพานางมาส่งที่สถานสงเคราะห์อย่างเดิม และด้วยความไม่น่าเชื่อในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แท็กซี่จึงถามยายอยู่เกี่ยวกับคนว่าจ้างให้เขานำนางมาทิ้งไว้ว่า

“คนเมื่อเข้านั้นลูกยายจริง ๆ หรือ ?” เขาถามนางขณะป้ายหน้ากลับ

“จ๊ะ... ” นางตอบไม่เต็มเสียงนัก

“ทำไม ทำไมเขาทำกับยายอย่างนี้ล่ะ ?

นางไม่รู้ นางไม่รู้จะตอบอย่างไร มีแต่น้ำตาของความเสียใจเท่านั้นที่ออกมาแทนคำตอบ

มันไหลออกมาเป็นทางตลอดทาง

(เวลา. 2536 : 213)

จะเห็นว่า การกระทำของลูกยายอยู่นั้น แม้แต่แท็กซี่ซึ่งเป็นคนอื่น ยังมีความคิดว่าการกระทำนั้นไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ระหว่างแม่กับลูก แต่ในความโชคร้ายนี้นางยังได้รับน้ำใจจากแท็กซี่ที่ แสดงความสงสารและช่วยเหลือนาง ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นว่าในสังคมนี้ยังมีคนดีมีน้ำใจอีก มาก ถึงแม้จะไม่ใช่นิติที่น้องกันก็ตาม และในที่สุดหญิงชราต้องอยู่ในสถานสงเคราะห์อย่างโดด เดี่ยวไร้ญาติมาเยี่ยมจนกระทั่งนางเสียชีวิตในเรือนพักพยาบาล

ยายทับทิม เป็นหญิงชราอีกคนหนึ่งที่มีสภาพชีวิตไม่แตกต่างจากยายอยู่มากนัก นางต้องมาอยู่ที่นี้เพราะว่าทั้งลูกสาวและลูกชายรังเกียจไม่ต้องการรับผิดชอบเลี้ยงดูนาง ดังความคิดคำนึงของนางว่า

...ใจนางนั้นนึกถึงครั้งเมื่ออยู่กับลูกสาว ผัวมันกับบ่นว่าเอา บางทีบางเรื่องที่ทำไป เพราะคิดว่าถูกต้อง ลูกสาวโกรธเป็นพินเป็นไฟออกปากให้ไปอยู่กับลูกชาย นางก็ก้มหน้ากับไปหาลูกชายไม่นานลูกสะใภ้และลูกชายก็ช่วยกันโยนกลับมาหาลูกสาว โยนไปโยนมา ชีวิตบั้นปลายของนางนั้นไม่ผิดอะไรกับตะกร้อ ที่มีคนเตะลอยไปลอยมา ไม่มีวันตกถึงพื้นได้พักผอน ลำพังตัวนางเองนั้นคงไม่เท่าใดนัก แต่ทุกครั้งที่ลอยไปมานั้น ลูกชายคนเล็กก็ต้องลอยตามติดไปด้วย นางไม่ไว้ใจให้อยู่กับใคร ไม่ว่าจะพี่สาวหรือพี่ชาย เมื่อลูกชายไปอยู่โรงพยาบาล นางจึงหมดหวัง นางตัดสินใจ โดยไม่บอกใคร จนกระทั่งทำเรื่องเรียบร้อย มาอยู่ที่บ้านพักแห่งนี้มาเป็นตะกร้อที่มีเวลาพักผอนบนพื้นหญ้า

(เวลา. 2536 : 86)

จะเห็นได้ว่า ลูกสาวและลูกชายของนางนั้นไม่มีจิตสำนึกของความกตัญญูตเวทีหลงเหลืออยู่ในจิตใจเลย เขาทั้งสองไม่ได้นึกถึงจิตใจของผู้เป็นแม่ว่าจะกระทบกระเทือนใจเพียงใดและอีกจุดหนึ่งที่คุณเขียนได้แสดงให้เห็น คือ บุคคลที่สามที่มาแทรกกลางระหว่างแม่กับลูกมีส่วนสำคัญมาก ซึ่งเป็นปัญหาในสังคมไทยมาช้านานไม่ว่าจะเป็นลูกเขย หรือลูกสะใภ้ คนทั้งสองกลุ่มนี้สามารถที่จะทำให้สถาบันครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข หรือแตกร้างได้ ถึงแม้ผู้เขียนจะไม่ได้บอกออกมาอย่างชัดเจน แต่ก็สามารถเห็นได้ว่าคนทั้งสองกลุ่มนี้มีอิทธิพลต่อจิตใจและพฤติกรรมของลูกสาวและลูกชายนางอยู่มาก และผู้เขียนยังได้แสดงให้เห็นว่าความรักของแม่ที่มีต่อลูกนั้นเป็นความรักที่เต็มไปด้วยความห่วงใยและความปรารถนาดี ยายทับทิมต้องอดทนที่จะอยู่ เพราะเป็นห่วงลูกชายคนเล็ก ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้แต่ในขณะเดียวกันความรักทั้งลูกสาวและลูกชายที่มีต่อนาง เป็นเพียงความรักตามหน้าที่ของลูกเท่านั้น

ยายทับทิมมาอยู่สถานสงเคราะห์ได้ไม่นาน นางก็ถูกลูก ๆ ทอดทิ้งอย่างจริงจัง เพราะ

หลังจากที่นางได้ให้สัมภาษณ์ออกโทรทัศน์ พวกเขาก็ไม่มาเยี่ยมนางอีกเลย

... ครั้งแรกนางไม่ได้นึกเฉลียวคิด แต่เมื่อมันหายไปนานวัน นางจึงได้คิดว่า การที่นางบอกชื่อบอกนามสกุลของนางไป บอกชื่อของพวกมันไป มันคงอายคนในกรมกองที่มันทำงานอยู่ และมันคงนึกโกรธนางที่ไปทำลายชื่อเสียงของมัน มันจึงตัดนางจากความ เป็นแม่ของมันเสีย

(เวลา. 2536 : 85)

จะเห็นได้ว่า ลูก ๆ ของยายทัพบทิม นั้นสำคัญผิด แทนที่จะละอายต่อการกระทำของตนเองที่ไม่ได้เลี้ยงดูแม่ เขาเหล่านั้นกลับอับอายที่จะมีใครรู้ว่าแม่อยู่ในสถานสงเคราะห์ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า สังคมนี้อีกมีคนอื่นมากมายที่ยึดติดกับเกียรติยศชื่อเสียง ซึ่งเป็นสิ่งจอมปลอมไม่จริงยั่งยืน จนลืมนึกถึงความกตัญญูตเวทีต่อพ่อแม่ไป

สาเหตุที่นางต้องมาอยู่ที่นี่ จะเห็นว่าไม่ใช่เพราะความยากจนบีบบังคับ แต่เป็นเพราะจิตใจของลูก ๆ ที่ขาดความรับผิดชอบ ขาดความรัก ขาดความกตัญญู พวกเขาให้ความสำคัญและรักตนเองมากกว่าแม่บังเกิดเกล้า ความซาบซึ้งในสายเลือดไม่ได้ช่วยให้เกิดความผูกพันระหว่างแม่ลูกเลย

นอกจากนี้คนชราอีกหลายคนและผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงความ เป็นมา แต่สังเกตได้ว่าไม่มีลูกหลานมาเยี่ยมเยียนเช่นกัน เขาเหล่านี้อยู่กันอย่างไร้ญาติ มีเพียงแม่บ้านเท่านั้นที่คอยดูแลช่วยเหลือ มีสถานสงเคราะห์ให้ที่อยู่กิน แต่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยเพียงภายนอกเท่านั้น ส่วนด้านจิตใจซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด พวกเขากลับต้องขาดแคลน ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าคนชราส่วนมากยังมีจิตใจผูกพันอยู่กับลูกหลาน เขาต้องการกำลังใจ ต้องการครอบครัวที่อบอุ่น ต้องการใกล้ชิดกับลูกหลาน ความสุขด้านจิตใจสำคัญที่สุดสำหรับพวกเขา

2. ความมีน้ำใจต่อกัน

ความงดงามของจิตใจนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอไว้ค่อนข้างที่จะชัดเจน ด้วยการเสนอผ่านมาทางผู้ดูแลคนชราในเรือนพักผู้ป่วยของสถานสงเคราะห์คนชราโดยเฉพาะ “อุบล” ซึ่งเป็นแม่บ้านที่มีวัยเพียง 20 ปีกว่า ซึ่งเป็นวัยที่ไม่น่าจะมาคลุกคลีอยู่กับคนชรา

ที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา แต่เพราะความสงสารเธอจึงต้องเสียสละความก้าวหน้าในชีวิตของเธอ คนชราทุกคนเรียกเธอว่า “คุณแม่” อุบลเป็นคนมีอารมณ์ดีพร้อมที่จะเสียสละและปฏิบัติให้กับคนชราอย่าง เต็มอกเต็มใจ ผู้เขียนได้เสนอภาพพฤติกรรมของอุบลในขณะที่กำลังอาบน้ำให้กับหญิงชรา ดังนี้

... เธอต้มน้ำขึ้นรดมือ คล้ายกับที่กำลังตรวจความเย็นของน้ำและคอยชักน้ำจากชั้นลูลงบนไหล่ของหญิงชรา

ได้เห็นภาพนี้ ความรู้สึกของผมมันตื่นขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก ได้รับรู้ว่ามีสิ่งสวยงามอยู่ในโลกอีกมากมาย ที่เรายังไม่เคยเห็น

“หลับตานะยาย”

ดวงตาคู่นั้นหลับลง มืออวบตึงเอื้อมเข้ามาในภาพ เสียผมขาวบางนั้นขึ้นเหนือหน้าผาก พร้อมกับน้ำไหลลงมาแล้วมีอนั้นก็ลูบไล้บนใบหน้าเหยว่น ภาพค่อย ๆ ไล่ลงจากใบหน้า... ผ่านลำคอ... ผ่านเรื่อยมาถึงทรวงอกระหว่างนี้ น้ำยังราดรดเป็นทางลงมาตลอด มือเต่งตึงตามลงมาขัดถูเนื้อเหยวชืดชืดที่แลเห็น

(เวลา. 2536 : 24)

จะเห็นได้ว่าลักษณะอาการที่แสดงออกมานั้นบ่งบอกถึงความรู้สึกที่นุ่มนวลทะนุถนอม เธอทำให้หญิงชราด้วยความเต็มใจ ถึงแม้ว่าบางครั้งเธอจะต้องเผชิญกับอารมณ์หงุดหงิด จู้จี้ คุร้าย เรียกร้องความสนใจจนน่ารำคาญ ทะเลาะกัน นินทา กัน ฯลฯ แต่เธอก็เข้าใจว่าคนชราเหล่านี้ทำไปตามอารมณ์โดยไม่รู้ว่าจะควรหรือไม่ควร ผิดหรือถูก เธอคิดด้วยจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมความดีงาม ผู้เขียนได้บรรยายพฤติกรรมและความรู้สึกของเธอว่า

... เธอเริ่มให้อภัย เริ่มระงับอารมณ์ของตนเอง และเริ่มกลายเป็นผู้ให้ เริ่มคิดว่าคนเหล่านี้เป็นปู่ ย่า ตา ยายของตัวเอง

เธอปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนกับเขาลำหน้านั้นเป็นผู้มีพระคุณกับเธอมาก่อน

จนกระทั่งทุกวันนี้ ความรู้สึกต่อพวกเขาที่เธอมีนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำในหน้าที่การงานอีกต่อไปแล้ว มันเกิดขึ้นเพราะเธออยากทำให้พวกเขา อยากให้พวกเขาได้พบกับสิ่งดี ๆ ในชีวิต...แต่ถึงวันนี้ งานใหม่รอคอยเธออยู่แล้ว เธอกำลังจะจากพวกเขาไป ทอดทิ้งพวกเขาเช่นเดียวกับที่พวกเขาถูกลูกหลานทิ้ง คิดแล้วใจหาย...

(เวลา. 2536 : 145)

จะเห็นได้ว่า อุบลต้องตัดสินใจอย่างยากลำบาก ถึงแม้ว่างานที่ทำอยู่ไม่น่ารื่นรมย์มีแต่สิ่งที่น่าสมเพชเวทนาน่าหงุดหงิดใจทั้งนั้น แต่เธอก็คิดจะอยู่ เธอคิดคำนึงอยู่ว่าคนเหล่านี้ถูกทอดทิ้งมาแล้ว เธอไม่อยากจะทำเช่นนั้นอีก เพราะมันโหดร้ายเกินไป ความมีน้ำใจของเธอได้ยับยั้งความคิดเรื่องงานใหม่ เพราะเธอไม่อาจจะทอดทิ้งคนชราไปได้

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอประเด็นความมีน้ำใจให้เห็นอีก ในตอนที่ลูกชายคนเล็กของยายทับทิมกลับมา หญิงชราทุกคนที่อยู่ในเรือนผู้ป่วยต่างก็ดีใจและมายินดีกับยายทับทิมด้วยการรอคอยของนางสมหวังเสียที ดังคำสนทนาต่อไปนี้

“ เอานี้จะแม่ ปอกให้เขากิน ” ยายเอิบส่งส้มให้ยายทับทิม

“ นี่จะ ” ยายจันทร์ส่งมะขามหวานให้สองฝัก

“ เอามาทำไมกันล่ะ ของอีฉันก็มี ” ยายทับทิมรับไว้ รู้ว่าค่าของมันนั้นไม่ได้อยู่ที่มะขามหรือส้ม

และที่บ้านไกลนั้นก็กำลังกระเຍ่งกระแย้งกันมา ยายบุญเรือนเดินถือขวดน้ำแดงนำหน้า ยายสอนเดินถือส้มตามหลัง

.....

“ เอานี้จะแม่ ให้ลูกแม่กินซะ ” ยายบุญเรือนส่งขวดน้ำแดงให้

.....

“ เอ้า นี่ นี่ ส้ม ” ยายสอนส่งส้มสองใบให้

.....

ทั้งหมดนั้นนั่งดูแม่ป้อนลูก ด้วยความสุข เหมือนดังลูกชายยายทับทิมนั้นเป็นลูกหลานแท้ ๆ ของตัวเอง...

(เวลา. 2536 : 185)

ถึงแม้บางครั้งจะมีเรื่องทะเลาะกันบ้างแต่ในความรู้สึกที่แท้จริงแล้ว คนชราทุกคนยังมีความเชื่ออาทรต่อกัน รู้จักการแบ่งปัน มีน้ำใจให้แก่กัน ถึงแม้ชีวิตซึ่งจวนจะถึงบั้นปลายก็ยังอุตสาหะมีจุดดงามที่มองเห็นได้ และผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่ามนุษย์นั้น ถ้ายังมีน้ำใจต่อกันอยู่ไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้างก็สามารถอยู่ด้วยกันได้

นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนสำคัญ ซึ่งเป็นแม่บ้านอีกผู้หนึ่งที่แสดงความมีน้ำใจเช่นกัน ดังคำสนทนาระหว่างยายทับทิมกับลำเจียก ว่า

“ คุณแม่ขา . . . ”

“ ตักข้าวให้ยายเยอะ ๆ ไซ้ไหม ? ลำเจียกหันมาถาม

ยายทับทิมยิ้มเจื่อนเหมือนถูกจับผิด แต่จะทำอย่างไรได้เล่า ในเมื่อลูกชายนางทั้งคนแม่หมามันยังเลี้ยงลูกมัน

“ นี่กว่าทำบุญเถอะนะคะ คุณแม่ ”

“ จะยาย หนูก็มีลูก หนูรู้ ” ลำเจียกรู้จริง ๆ ถึงความรู้สึกนั้น และทุกครั้งที่เขามา เธอเองนั้นแหละที่เป็นคนสั่งให้ตักข้าวและกับข้าวใส่ถาดยายทับทิม เพื่อลูกของแกด้วย

“ หนูไม่ลืมหรอกยาย ”

(เวลา. 2536 : 185)

จะเห็นได้ว่าผู้ที่เป็นแม่จะเข้าใจในหัวอกแม่ด้วยกันเป็นอย่างดีและความมีน้ำใจของทุกคนจะปรากฏชัดเจนนมาก เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งกำลังเดือดร้อน ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางบรรยากาศที่หดหู่ ทุกคนยังต้องช่วยเหลือตัวเองกันอยู่ แต่ก็ยังได้เห็นความมีน้ำใจที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ของทุกคนที่มีให้แก่กัน

3. เด็กขาดโอกาสทางการศึกษา

ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอภาพของเด็กชายที่ต้องหาเงินเลี้ยงตัวเอง ด้วยการเป็นลูกจ้างขายของ เขาไม่มีโอกาสได้อยู่ในโรงเรียนเหมือนเด็กคนอื่น ๆ เพราะเขาต้องต่อสู้ชีวิตด้วยตนเองจะเพราะสาเหตุใด ผู้เขียนมิได้กล่าวไว้ แต่ภาพที่แสดงออกมานั้น เด็กชายคนนี้อยู่ในวัย

เรียนหนังสือ แต่ไม่ได้เรียน ไม่ได้อยู่กับพ่อกับแม่ เขาต้องจากบ้านมาตั้งแต่เล็ก ดังคำบรรยายต่อไปนี่

...เด็กชายอายุในราวสิบเอ็ดสิบสองเท่านั้น เขาใส่เสื้อคอกลมสีชาวดก ซึ่งเป็นเสื้อโฆษณาผ้าอ้อมยี่ห้อหนึ่ง นุ่งกางเกงขาสั้นสีทากีเก่าคร่ำ จนไม่น่าเชื่อว่ามันจะเป็นกางเกงนักเรียนได้อีกแล้ว ในวงแขนข้างขวาของเขาค้างตะกร้าหวายใบใหญ่ ซึ่งทำทางจะหนักเอาการอยู่...

เด็กชายวางตะกร้า ยืนพักเหนื่อย สักครู่เขาสอดแขนเข้าไปหิ้วตะกร้าขึ้น ไหล่ขวาเอียงกระเท เมื่อมันคงแล้วเขาขยับจะก้าวขึ้นบนพื้นกระดานเรือนพัก

(เวลา. 2536 : 89)

จะเห็นได้ว่าเด็กชายต้องทำงานซึ่งหนักเกินกว่ากำลังในวัยนี้ของเขา ทำให้เห็นว่านายจ้างนั้นขาดความเมตตา ใช้แรงงานเด็กมากเกินไป และยังขาดการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร เด็กจึงได้มีสภาพเช่นนั้น นอกจากนี้เด็กชายผู้นี้ยังต้องพยายามขายสินค้าให้ได้มาก ๆ แม้จะต้องเหน็ดเหนื่อยเพียงใดก็ตาม ดังข้อความต่อไปนี่

“ ยายกินน้ำขวดใหม่ กำลังเย็น ๆ เลยนะยาย ? ” เขาว่าพลางขยับตะกร้าเข้าใกล้... ร้างที่ถูกถามส่ายหน้า

“ น้ำล่ะ เอาใหม่ ? ” เขาส่ายตะกร้าในวงแขนมาสู่สายตาอุบล

“ ช่วยซื้อผมสักขวดสิ ” สายตาของเขาที่วิงวอนนั้น มันเป็นสายตาที่ผมเคยเห็นมาแล้ว นับร้อยนับหมื่นคู่ในวัยเดียวกับเขา ตามร้านอาหารบ้าง ตามสี่แยกไฟแดงบ้าง ตามท่ารถบ้าง แม้ว่าสินค้าของพวกเขาเหล่านั้นจะแตกต่างกันไป แต่แววตาเหล่านั้นเป็นแววตาเดียวกัน... แหววิงวอน ร้องขอ

เด็กในวัยนี้ควรจะมีแววตาที่เร่ร่อนอยู่ในโรงเรียนไม่ใช่หรือ ?

อะไรกันเล่าที่ทำให้เขาต้องออกมาที่มีสายตาวิงวอนอยู่นอกโรงเรียน ? ...

(เวลา. 2536 : 89)

จะเห็นว่านอกจากเด็กชายคนนี้แล้ว ยังมีเด็ก ๆ อีกหลายคนที่มีสภาพเช่นเดียวกันแสดงให้เห็นว่า ประชาชนอีกเป็นจำนวนมากยังมีสภาพครอบครัวที่ยากจน เด็ก ๆ จึงต้องออกมาหางานทำเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเอง ทั้ง ๆ ที่เด็กเหล่านี้ต่อไปจะเป็นกำลังของชาติ แต่กลับขาดความรู้ความสามารถ เพราะเขาไม่ได้รับการศึกษา

4. ความศรัทธาในการทำบุญและเชื่อในกฎแห่งกรรม

คนส่วนหนึ่งในสังคมถึงแม้จะยากจนเพียงใดก็ต้องหาเงินหาสิ่งของมาทำบุญให้ได้ เช่นเดียวกับหญิงชราทุกคนในเรือนพักผู้ป่วยแห่งนี้ หญิงชราเหล่านี้จะมีรายได้บ้างก็จากผู้มีจิตศรัทธามอบให้เท่านั้น แต่หญิงชราทุกคนก็ยังนึกถึงการทำบุญใส่บาตร ทุกคนมีความศรัทธาในพุทธศาสนา ดังตอนที่ยายจันทร์เงินหายแก่รู้สึกเสียใจมาก แต่ก็ยังไม่มากเท่ากับที่แก่จะไม่ได้ทำบุญใส่บาตร ดังคำพูดที่แสดงไว้ว่า

“แล้ววันนี้จะเอาเงินที่ไหนซื้อข้าวใส่บาตรล่ะ ? ”

ยายจันทร์ถามตัวเองได้เท่านั้น น้ำตาก็พรากลงกบตา . . .

และเมื่อแม่บ้านจะค้นตัวหญิงชราทุกคนเพื่อหาเงินที่หายนั้น ยายจันทร์ยังกลัวว่าความรู้สึกเดิมของตนอีกว่า

. . . (พูดพลางสะอื้น) ออย่าเลย ลำบากลำบากกันเปล่า ๆ อิฉันมันผิดเอง ไม่รู้จักรักษาของ ลำพังเงินนะอิฉันไม่เสียตายหรอก เสียแต่ว่า วันนี้จะไม่ได้ใส่บาตรเท่านั้นละ “ (สะอื้นดังกว่าเดิม)

(เวลา. 2536 : 30)

จะเห็นได้ว่า เงินที่หญิงชรามีไว้นั้นเพียงเพื่อการทำบุญใส่บาตรเป็นสำคัญ และเป็นสิ่งเดียวที่ยายจันทร์คำนึงถึงเมื่อรู้ว่าเงินหาย และเมื่อรู้ว่าพระสงฆ์จะเข้ามาบิณฑบาตรในสถานสงเคราะห์แห่งนี้ หญิงชราทุกคนต่างเคลื่อนไหวร่างกาย ด้วยแรงศรัทธาในพุทธศาสนา เพื่อเตรียมให้พร้อมที่จะใส่บาตร แม้กระทั่งยายอยู่ที่นอนนิ่งมานานยังมีปฏิกิริยาที่บอกให้รู้ว่าต้องการจะใส่บาตรเช่นเดียวกัน ดังนี้

ยายอยู่บนอนตาแข็ง จ้องมองมาที่แม่ค้า

“จะใส่บาตรหรือยาย ?” แม่ค้าถามเสียงดัง

“อ้อ...เออ” เสียงนั้นรับรู้ออกมา

“อุบล! อุบล! แม่ค้าร้องเรียกมองหาแม่บ้าน

“อะไร เหวอพี่?” เสียงตะโกนออกมาจากห้องน้ำ

“ยายอยู่แถวใส่บาตร”

“เดี๋ยว ๆ ให้แกเลือกไปก่อนแล้วเดี๋ยวหนูจะไปจ่ายตังค์ให้” เธอยังง่วนอยู่กับการขัดล้าง
กระโถนถ่าย

แม่ค้ายกตะกร้าขึ้นสูง เอียงให้ดูในระดับสายตาของยายอยู่ ซึ่งทำได้เพียงเหลือบมองลง
แล้วค่อย ๆ ยกมือขึ้นชี้ ถูงโน้นถูงนี้ตามสติที่ยังเหลือ แม่ค้าหยิบตามที่ยายอยู่ชี้ แล้วรวม
ถูงนั้นไว้บนตู้หัวเตียง

(เวลา. 2536 : 40)

คนชรากับการทำบุญใส่บาตรเป็นของคู่กัน เพราะทุกคนเข้าใจว่าผลบุญที่ตนเองทำจะ
กลับมาสนองตอบให้ผู้ทำทุกคนสมความปรารถนา สิ่งนี้จึงเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่ทำให้หลายคนต้อง
การทำบุญใส่บาตร ดังเช่นคำอธิษฐานของหญิงชราทุกคน ดังนี้

ยายทับทิม (อธิษฐาน) “เจ้าประคุณโปรดช่วยลูกอิฉันด้วย อย่าให้เขาเป็นอะไรเลย”

พระให้พรเสร็จ เดินข้ามมารับบาตรที่เตียงยายเอิบ

ยายเอิบ (อธิษฐาน) “งวดนี้ขอให้ลูกถูกรางวัลที่หนึ่งสักทีเถอะลูกจะได้ไปอยู่ที่อื่น”

พระให้พรเสร็จ เดินเลียบมารับบาตรที่เตียงยายสอน

ยายสอน (อธิษฐาน) “เจ้าประคุณ ขอให้อิฉันตายวันตายพรุ่งเถอะ อิฉันเบื่อเต็ม
ที่แล้วไม่มีห่วงมีกังวลแล้ว อิฉันพร้อมแล้วเจ้าคะ”

พระให้พรเสร็จ เดินเลียบต่อมายังเตียงยายนวล

ยายนวล (อธิษฐาน) “ขอให้ลูกอิฉันหายวันหายคืนเถอะเจ้าคะ ครอบครัwmันจะ
ได้สุขสบาย”

แล้วพระเดินข้ามมาที่เตียงยายจันทร์ ยายจันทร์หย่อนถูง

ข้าวงลงในบาตร พนมมือรับพร

ยายจันทร์ (อธิษฐาน) “ขอให้เงินที่หายไปนั้นกลับมาเถอะลูกจะได้มีเงินใส่บาตรทำบุญ”

พระเดินไปรับบาตรที่เตี้ยยายบุญเรือน

ยายบุญเรือน (อธิษฐาน) “คุณพระคุณเจ้า” อย่าให้ใครมาเจอเลย “

ทุกคนมองตามร่างนั้นไปจนเลี้ยวลับ ด้วยดวงตาที่มีประกายแห่งความหวัง หวังว่าความปรารถนาที่ตนอธิษฐานนั้นพระท่านจะเป็นผู้นำขึ้นไปออกสวรรค์เบื้องบน

(เวลา. 2536 : 45)

ถึงแม้ว่าคนชราเหล่านี้จะอยู่ในช่วงบั้นปลายของชีวิตแล้วก็ตาม แต่ทุกคนก็ยังมี ความหวังและความหวังจากคำอธิษฐานของแต่ละคนยังบ่งบอกถึงการติดยึดของมนุษย์ว่า ทุกคนยังมีกิเลส ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถปลดปล่อยสิ่งต่าง ๆ ไปได้ถ้าทราบใดที่คนนั้นยังมีมหายาใจอยู่

ลำเจียก แม่บ้านคนหนึ่งที่มีความเชื่อในกฎแห่งกรรมเช่นเดียวกัน เธอมีความคิดเห็นว่าสาเหตุที่เธอต้องมาทำงานในนี้อาจจะเป็นเพราะผลกรรมที่เธอเคยทำได้ ดังข้อความว่า

ลำเจียก “ใช้ กรรมมากกว่าฉันว่าเมื่อก่อนฉันคงไม่ได้เลี้ยงพ่อแม่ ชาตินี้เลยต้องมาทำงานใช้”

และตอนที่ อูบล พุดพลอบใจยายทับทิมที่กำลังเป็นห่วงลูกชายที่หายหน้าไปว่า ยายทับทิม (เสียงเครือ) “เขาไม่เป็นไรแน่นะ ?

อูบล “ไม่หรอก เขาไม่เป็นไรหรอก เชื่อหนูเถอะ พระท่านคุ้มครองคนกตัญญูพ่อแม่... เชื่อหนู”

(เวลา. 2536 : 88)

ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมทำให้หลายคนมุ่งไปในการทำบุญใส่บาตร เพราะเชื่อว่าผลบุญจะช่วยตนได้ บางคนไม่กล้าทำความชั่ว ทำแต่ความดีเพราะเชื่อในผลของการกระทำเช่นกัน ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ถ้าคนเราเชื่อในกฎแห่งกรรม จะทำให้คนในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุขได้เช่นกัน

5. ความเชื่อในเรื่องโชคลางหรือลางสังหรณ์

คนทั่วไปส่วนมากมีความเชื่อว่า ถ้าเกิดเหตุการณ์ไม่ดีจะต้องมีลางบอกเหตุล่วงหน้า เช่นเดียวกับแม่บ้านในเรือนพักแห่งนี้

อุบล ได้กล่าวถึงการกระทำของยายอยู่ ก่อนที่นางจะเสียชีวิตว่า
 “วันนี้ไม่รู้แกเป็นอะไร เมื่อเช้าก็ให้หนูอาบน้ำให้ ตอนนี้อากจะใส่บาตรอีก...ท่าจะไม่ค่อยดี” นางเปรยขึ้นเบา ๆ
 แม่ค้ามองที่ใบหน้ายายอยู่ เหมือนรู้ว่าอุบลหมายถึงอะไร
 “วันนี้ดูหน้าแกใสนะ แต่อย่าพูดไปเลย เป็นลางเปล่า ๆ”
 แม่บ้านไม่ออกความเห็น แต่เหมือนกับทั้งคู่จะเข้าใจกันดีว่าพูดอะไร

(เวลา. 2537 : 42)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าทั้งอุบลและแม่ค้าต่างก็มีความคิดอย่างเดียวกันว่าสิ่งที่ยายอยู่ต้องการทำนั้นเป็นสิ่งที่ผิดปฏิบัติที่ไม่เคยทำมาก่อน จึงถือว่าเป็นลางสังหรณ์เช่นเดียวกับชายชราที่เป็นผู้กำกับภาพยนตร์ เขานั่งดูละครตอนนี้แล้วเขาย้อนคิดถึงวันที่ลูกสาวของเขาเสียชีวิตตามที่ภรรยาของเขาเล่าให้ฟังว่า มีลางบอกเหตุเช่นกัน ดังนี้

...เช้าวันที่ลูกจะตาย ขณะที่ภรรยารอพระเพื่อใส่บาตรเหมือนเช่นทุกวัน ลูกออกมาขอร่วมใส่บาตรด้วย ภรรยาผมก็ถามว่านี่ทุกอย่างถึงอยากใส่บาตรขึ้นมา เพราะร้อยวันพันปีลูกสาวของผมไม่เคยใส่บาตร ไม่ค่อยสนใจเรื่องทำบุญทำทาน เขาให้เหตุผลว่าเขาไม่ต้องทำบุญหรอก เขาไม่ทำให้ใครเดือดร้อนก็พอแล้ว...

แต่เช้าวันนั้น ลูกกลับตอบแม่เข่าว่า “เผื่อหนูตายไปหนูจะได้ไปอยู่ที่เดียวกับแม่ เพราะแม่ใส่บาตรทุกวันแล้วหนูไม่เคยใส่... เย็นวันนั้นลูกสาวของผมก็จมน้ำตาย...

ภรรยาผมพรั่งพรูออกมามากมาย สะอึกสะอื้นเสียใจที่ลูกสาวบอกเป็นลางให้แล้วแต่เธอไม่จุกคิด เฝ้าโทษตัวเอง โกรธตัวเอง ที่ไม่สามารถช่วยลูกสาวเอาไว้ได้

(เวลา. 2536 : 43)

จากข้อความข้างต้น ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าทั้งแม่บ้าน แม่ค้าและภรรยาของชายผู้นั่งดูละครล้วนแต่เชื่อในลางสังหรณ์ทั้งสิ้น เพราะความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้ฝังลึกอยู่ในจิตใจ

ของคนไทยตลอดมา แต่ทุกคนจะรู้ว่าเป็นลางหลังจากเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นแล้วทุกคนจึงนึกถึงเรื่องราวก่อนหน้านั้น แล้วตีความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นลางสังหรณ์ เพราะสิ่งที่เรียกว่าลางนั้น มาประจวบเหมาะ กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพอดี

6. เหตุการณ์จระจก

เรื่อง “ เวลา ” นี้ ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าใช้เวลาในการเขียน 4 ปี คือ ระหว่างปี พ.ศ. 2532 - 2536 ถ้าได้ย้อนกลับไปดูสภาพบ้านเมืองในช่วงนี้ พบว่า ในเดือน พฤษภาคม 2535 ได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมประท้วงของประชาชน นิสิต นักศึกษา ในการเรียกร้องให้ทักษิณชิตินทรียกุลต้องมาจากการเลือกตั้ง สภาพเหตุการณ์ในวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม 2535 หรือ พฤษภาคม 2535 “ มีความรุนแรงถึงขั้นนองเลือด ผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ได้รับบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้แสดงไว้ในคำบอกเล่าของลูกชายคนเล็กของยายทัตติมา หลังจากที่เขากลับมาจากการไปอยู่ในเมืองเสียนาน การมาเยี่ยมยายทัตติมาครั้งนี้ เขามีอาการผิดปกติจากเดิม คือ หวาดกลัว ไม่ไว้ใจใคร แต่เมื่อยายทัตติมาพูดปลอบโยนจนเขาคลายความกลัวลง เขาจึงได้เล่าเหตุการณ์ที่เขาได้พบเห็นมาจากในเมืองให้กับทุกคนในเรือนพักผู้ป่วยฟัง ดังมีข้อความว่า

“ ในเมือง กัดกันตายเต็มบึง แย่งกินเงาดอกบัวกัน ไม่มีใครกินเงาดอกบัวได้ . . .

“ เลือดเต็มบึงเลย ทั้งบึงแดงไปหมด หมู ปลา ควาย หมา เสือ กัดกันอยู่ในบึง แย่งกินเงาดอกบัว คนก็มา ผู้หญิงก็มา ผู้ชายก็มา แก้วก็กัดกันในบึง คนกัดควาย ควายกัดหมา เสือกัดคน อีแรงก็มาจะกินเงาดอกบัว . . . ” เขาเล่าออกมาเสียงดังก้อง ด้วยถ้อยคำที่ชัดถ้อย ชัดใจไหลออกมารวดเร็วโดยเหมือนไม่ผ่านการนึกคิด รวากับว่าถ้อยคำของเขานั้นออกมาจากเรื่องที่ตาตัวเอง ไปพบเห็นมาจริง ๆ

“ แล้วเอ็งล่ะ ไม่กินกับเขาด้วยหรือ ? ยายสอนสงสัย

“ ฉันทันที ! ” เขาบอกด้วยความมั่นใจ

“ อีแรง อีกา มาแย่งกันจิกกิน แต่ไม่มีใครกินเงาดอกบัวได้ มันเป็นแต่เงา ฮะ ฮะ ” ปากแดงของเขาหัวเราะกว้าง

“ ฟองเลือดเป็นฝอยเต็ม ที่กัดก็กัดกันไม่เลิก ทั้งวัน ทั้งคืน เสียงร้อง เสียงเรียก
ดังโหย. . .”

“ นกกะปูดก็มาร้อง เลือดในบึงก็ท่วมขึ้น ท่วมขึ้น. . .”

“ . . .เลือดท่วมจนล้นบึงออกมา นองบนพื้น ท่วมบ้าน ท่วมเมือง พระม้ายืนสวดก็
ช่วยไม่ได้. . .”

(เวลา. 2536 : 183)

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงการแก่งแย่งชิงอำนาจต้องการความเป็นใหญ่ จน
ทำให้เกิดความวุ่นวายเสียหายทั้งทรัพย์สินและชีวิตของผู้คนจำนวนมาก ดังจะเห็นได้ว่าสิ่งที่ทุกคน
กำลังไขว่คว้าแย่งชิงกันนั้น เป็นการกระทำของคนที่ขาดความยั้งคิด เพราะทุกคนไม่สามารถจะ
เก็บมันมาได้ และยังพยายามไขว่คว้ากันมากเท่าไรก็จะพบแต่ความหายนะ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ แม้กระทั่งลูกชายสติไม่ดีของยายทับทิม ยังรู้ว่าเป็นเรื่องของคน
ขาดสติทำกัน คนที่มีสติจะไม่กระทำแบบนั้น

7. สังขรณ์ของชีวิตมนุษย์

ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงให้เห็นถึงแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ว่า ชีวิตที่แท้จริงแล้วไม่มี
อะไรเป็นความว่างเปล่า มนุษย์ทุกคนล้วนต้องตาย ความตายและการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติ
ธรรมดาตามมนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่มีเวลาเป็นนายใหญ่ คอยควบคุมให้เป็นไป ไม่ว่าจะใครจะพอใจ
หรือไม่ก็ตาม ทุกคนจะต้องเป็นไปตามจังหวะของเวลา ภาพความเป็นไปของชีวิตที่กล่าวนี้ปรากฏ
อยู่ในเรื่องราวของคนชราในเรือนพักผู้ป่วยที่สถานสงเคราะห์คนชรา ซึ่งได้แสดงภาพให้เห็นความ
หลากหลายของชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ กัน บางคนอาจจะเคยมีอำนาจ ความสุข ความรัก หรือ
แม้แต่ความมั่งคั่ง แต่เมื่อถึงบั้นปลายของชีวิตทุกคนก็ต้องมาอยู่ในจุดเดียวกัน ทุกคนไม่
สามารถที่จะนำสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ที่เคยไขว่คว้ายึดไว้กับตนได้ ยายบุญเรือนเป็นตัวละครที่แสดง
ภาพเหล่านี้ได้ชัดเจน ด้วยนางเคยเป็นลูกเจ้าพระยาร่ำรวยมากมาย แต่เมื่อถึงวาระสุดท้าย
นางกลับต้องมาอยู่ในสถานสงเคราะห์คนชรา ยศฐาบรรดาศักดิ์ที่เคยมีอยู่กลับหายไปสิ้น

ยายจันทร์ เป็นผู้ยึดติดกับวัตถุอย่างมาก นางชอบเก็บสิ่งของต่าง ๆ ไว้มากมาย และ
ให้ความสำคัญกับเงินเท่าชีวิต

ยายนวล ยังมีความห่วงใยลูกชายที่เป็นอัมพาต นางชอบสะสมของต่าง ๆ ไว้ให้ลูกหลาน

ยายทับทิม นั่งคอยลูกชายสติไม่ดีด้วยความห่วงใย

ยายเอิบ ตั้งความหวังไว้กับความเป็นไปของชีวิต นางหวังว่าเมื่อถูกลีตเตอร์จะซื้อบ้านแล้วตามहालुक ๆ มาอยู่รวมกัน

ยายสอน เป็นผู้เข้าใจชีวิตมากที่สุดเพราะแกไม่ยึดติดกับวัตถุและสามารถปลงกับชีวิตได้ และยายอยู่เป็นการแสดงภาพความตาย ชีวิตที่ไม่มีอะไรไว้อย่างชัดเจน

ดังจะเห็นว่า ชีวิตหญิงชราทุกคน แสดงความหมายที่เป็นแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ไว้แจ่มชัดว่าแท้จริงแล้วชีวิตมนุษย์ไม่มีอะไร ที่อยู่ที่เป็นกันขณะนี่เพราะมนุษย์ยังมีกิเลสยังยึดติดกับวัตถุทุกสิ่งทุกอย่างเราไปยึดติดกับมันเอง และทุกคนเมื่อตายแล้วก็ไปได้แต่ตัวเท่านั้น

ชายชราในห้องลูกกรง เคยเป็นคนที่ร่ำรวยแต่ก็ถูกลูกหลานโกงจนหมดตัว เขาจะตะโกนเป็นระยะ ๆ ตลอดเรื่องว่า “ไม่มีอะไร” ชาติ กอบจิตติ ได้แสดงนัยประวัติของถ้อยคำให้ผู้อ่านได้ค้ำใจว่า ชีวิตที่แท้จริงไม่มีอะไร และไม่เพียงแต่ภาพคนชราเหล่านี้เท่านั้นที่เห็นความไม่แน่นอนและความไม่มีอะไร ชาติ กอบจิตติ ยังได้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังขารที่ไม่จีรังยั่งยืน จากการประกาศของโฆษกวิทยุเรื่อง ประเทศไทยได้นางงามจักรวาลคนใหม่ ว่า

... บัดนี้เรามีนางงามจักรวาลเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน เธอคือคุณพรทิพย์... นี่เป็นเพราะสาวไทยเป็นสาวที่สวยงามที่สุดในโลกนั่นเอง จะด้วยใบหน้าก็ดี เรือนร่างก็ดี...

ลำเจียก (จับร่างเปลือยของคุณยายเพียงหนึ่งพลิกตะแคงขึ้น หันก้นให้คนดู แล้วเซ็ดไปตามแผ่นหลัง)

เพลง “... โคมเออยโคมงาม อร่ามแท้แลตะลึง ได้ชมครั้งหนึ่ง เสน่ห์ซึ่งตรึงใจ
นางฟ้าองค์ใดแปลงกายลงมา...”

ในระหว่างเพลงเปิด แม่บ้านทั้งสองคนต่างทำความสะอาดร่างเปลือยบนเวที...

(เวลา. 2536 : 59)

จะเห็นได้ว่า ชาติ กอบจิตติ จงใจที่จะให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของร่างกายมนุษย์ที่เสื่อมโทรมไปตามกาลเวลาด้วยการสลับภาพระหว่างหญิงชรา กับนางงามจักรวาล ให้ผู้อ่านเข้าใจ

ว่าไม่มีใครสามารถยับยั้งสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นได้ เพราะมันเป็นธรรมดาของมนุษย์โลกที่ยังมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ชาติ กอบจิตติ ยังได้ย้ำเรื่องแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ด้วยการเสนอภาพหลานชายยาย ทับทิม นำเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเมืองมาเล่าให้หญิงชราทุกคนฟังว่า

“ที่บึงใหญ่ มีบัวสีชาวดอกใหญ่ เงาน้ำเป็นสีเงิน ปลามันมารุมกินเงา แย่งกัน กัดกันเอง...”

“ในเมืองกัดกันตายเต็มบึง แย่งกินเงาดอกบัว ไม่มีใครกินเงาดอกบัวได้”...

“เลือดเต็มบึงเลย ทั้งบึงแดงไปหมด หมู ปลา ควาย หมา เสือ กันกันอยู่ในบึง แย่งกินเงาดอกบัว คนก็มา ผู้หญิงก็มา ผู้ชายก็มา แก้วกัดกันคนในบึง คนกัดควาย ควายกัดหมา เสือกัดคน อีแร้งก็มาจะกินเงาดอกบัว...”

“ไม่มีใครได้กินเงาดอกบัว มันมีแต่เงา ฮะ ฮะ”

(เวลา. 2536 : 187)

จากข้อความข้างต้น เป็นวิธีการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย ด้วยการให้ดอกบัว ซึ่งเป็นดอกไม้ที่ใช้บูชาพระแทนสิ่งที่ดีงาม เงาน้ำสีเงินของดอกบัว หมายถึงทรัพย์สินเงินทอง ฉะนั้นภาพจากคำบอกเล่าแสดงให้เห็นว่า มีคนหลายประเภท หลงเข้าใจผิดคิดว่าทรัพย์สินเงินทองเป็นสิ่งที่ดีงาม ที่น่าเคารพบูชา จึงมีการแก่งแย่งกัน จนฆ่ากันตาย ซึ่งแท้จริงแล้วเงาก็คือเงาไม่ใช่ดอกบัว เป็นเพียงภาพลวงตา ฉะนั้นสิ่งที่หลายคนไขว่คว้าแย่งชิงกันนั้น จึงเป็นความว่างเปล่าทั้งสิ้น

ชาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นว่า คนเหล่านั้นกำลังเข้าใจผิดคิดว่าเงินคือ พระเจ้า หลงกราบไหว้บูชาคนที่มีเงิน มีฐานะ เข้าใจว่าเป็นคนดี และผู้เขียนยังแสดงให้เห็นอีกว่า สิ่ง que ทุกคนแย่งชิงกันนั้น เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตก็ไม่มีใคร สามารถจะนำติดตัวไปได้ เพราะมันไม่มีอะไรที่จะเอาไปได้ มันเป็นความว่างเปล่าทั้งนั้น และไม่เพียงแต่ภาพที่เกิดขึ้นในละคร

บนเวทีเท่านั้นที่แสดงความไม่แน่นอนและความไม่มีอะไร แม้แต่ชีวิตของชายชราที่นั่งดูละคร ก็ให้ภาพเหล่านั้นเช่นเดียวกัน เพราะเมื่อเขาหยุดงานสร้างภาพยนตร์แล้ว เขาก็ได้คิดคำนึงถึงตนเองว่า

... เมื่อผ่านพ้นยุครุ่งโรจน์ของผมมาแล้ว ผู้คนที่เคยห้อมล้อมต่างห่างหายไป
ผมเริ่มกลับมามองตัวเอง เริ่มคิด คิดถึงเงิน ถึงชื่อเสียง ที่เคยได้รับ ค่อย
เรียนรู้ว่า มันเป็นเรื่องเหลวไหล...

(เวลา. 2536 : 166)

จะเห็นว่า ซาติ กอบจิตติ ต้องการชี้ให้เห็นภาพการดิ้นรนของชีวิตในปัจจุบันว่าหาก
มนุษย์ไม่รู้เท่าทันวัตถุ และจิตใจของตนเอง เขายอมพบกับความสูญเสียและความเปลี่ยนแปลง
เร็วกว่าปรกติ เช่นเดียวกับชีวิตของชายชราที่นั่งดูละครอยู่ในขณะนี้

บทที่ 4

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์ ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ
ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทย ที่ปรากฏในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาชีวประวัติของชาติ กอบจิตติ
2. ศึกษาสภาพสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - พ.ศ. 2536
3. ศึกษาทฤษฎีและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคม
4. วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในด้านต่าง ๆ จากเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการศึกษาวรรณกรรมของ ชาติ กอบจิตติ ทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย พบว่า ชาติ กอบจิตติ ได้สะท้อนภาพของสังคมในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านชีวิตความเป็นอยู่ และด้านศาสนา วัฒนธรรม ค่านิยม ซึ่งพอสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

1. การเอาวัดเอาเปรียบของคนในสังคม ชาติ กอบจิตติ ได้เสนอทั้งภาพของผู้เอาเปรียบและผู้ถูกเอาเปรียบ ไว้ดังนี้

ภาพของผู้เอาเปรียบ มีลักษณะที่เหนือกว่าไม่ว่าจะเป็น อำนาจด้านกำลังทรัพย์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือฐานะทางสังคม ซึ่งจะอธิบายดังต่อไปนี้

ผู้มีอำนาจในด้านกำลังทรัพย์ คนกลุ่มนี้ได้ใช้อำนาจ ความร่ำรวยของตนมาเอาเปรียบผู้ที่ด้อยกว่า ดังที่บุญมาและคนงานกลุ่มหนึ่งไม่ได้รับค่าแรงจากเจ้าแกในเรื่องจนตรอก ลุงชั้นถูกเจ้าของบริษัทไล่ออกจากงานเพราะเขาพิการในเรื่องเสมือนพี่น้อง เจ้าของบริษัทสินค้า ขายสินค้าในราคาที่เกิดความเป็นจริงในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ มนุษย์ชั้นสูงกระทำต่อมนุษย์ชั้นต่ำในเรื่อง มีดประจำตัว

ผู้มีอำนาจในด้านตำแหน่งหน้าที่ คนกลุ่มนี้ใช้อำนาจหน้าที่ของตนมาเรียกร้องผลประโยชน์จากผู้ที่กำลังเดือดร้อนดังจะเห็นจาก ครูสนิทรับสินบนจากนักเรียนในเรื่องสายสร้อย ตำรวจเรียกเงินเปอร์เซ็นต์จากคู่ช่อมรดกในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ ครูใหญ่ใช้แรงงานฟักและโกงเงินของฟักในเรื่องคำพิพากษา มนุษย์ชั้นสูงกระทำต่อมนุษย์ชั้นต่ำในเรื่องมีดประจำตัว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกระทำต่อประชาชนในเรื่องเมืองผีหลอก เรื่องที่นี้เงียบสงบ

ผู้มีอำนาจทางด้านสติปัญญา คนกลุ่มนี้จะใช้ความเฉลียวฉลาดของตนมาเป็นเครื่องมือในการเอาเปรียบคนอื่น ดังเช่น คนรอบข้างของเบนที่เฝ้าเขาทำงานตลอดมาในเรื่องคนไร้ค่า ลุงนำจักรเย็บผ้าราคาถูก ๆ เข้าไปจำหน่ายให้กับชาวบ้านในราคาแพงในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ

ภาพของผู้ที่ถูกเอาเปรียบ กลุ่มคนที่ถูกเอาเปรียบนั้น ขาดิ กอบจิตติ ได้เสนอภาพของชาวบ้าน นักเรียน ผู้หญิงและคนชรา ไว้อย่างสมจริง ดังนี้

ชาวบ้านที่ยากจน คนกลุ่มนี้ต้องเผชิญชะตากรรมอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง เพราะพวกเขาต้องทั้งเงิน สติปัญญา และหน้าที่การงาน ซึ่งไม่มีอำนาจต่อรองอันใดกับกลุ่มผู้เอาเปรียบได้เลยดังบุคคลต่อไปนี้ ลุงชั้นในเรื่องเสมือนพี่น้อง ลุงกับชายหนุ่มในเรื่องฝันกลางแดด ชาวบ้านผู้บริโภคนสินค้าในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ เบนในเรื่องคนไร้ค่า พี่หวัดในเรื่องกลับบ้านเกิด มนุษย์ชั้นต่ำในเรื่องมีดประจำตัว เพื่อน 2 คน ของชายหนุ่มในเรื่องเปรียบเทียบ ฟักในเรื่องคำพิพากษา ประชาชนในเรื่องเมืองผีหลอก และเรื่องที่นี้เงียบสงบ

จะเห็นได้ว่าคนกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่มีฐานะยากจนและเป็นผู้ที่ใช้แรงงาน ซึ่งผู้เขียนยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ถูกเอาเปรียบนั้น เป็นผู้ที่ยขยัน พยายามต่อสู้กับชะตากรรมของตนทุกวิถีทางเพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

นักเรียน นักเรียนถูกเอาเปรียบจากครู ดังเช่น พิทยาและวัฒน์ในเรื่องสายสร้อย

ผู้หญิง เป็นผู้ที่ถูกเอาเปรียบจะเห็นได้จากน้ำเสียงที่ผู้เขียนแสดงมีทั้งความสงสารและ

เห็นใจ ดังจะเห็นได้จาก ผู้หญิงถูกเอาเปรียบทางเพศ เช่น เจ็คคอมในเรื่องผลตอบแทน ดำในเรื่องคนไร้ค่า ผู้หญิงที่ถูกกลั่นแกล้งในเรื่องบ้านเมืองของเธอ หญิงหม้ายถูกสามีทำร้ายร่างกายในเรื่องพุ่มนี้

คนชรา เป็นกลุ่มคนที่เคยทำประโยชน์ให้แก่สังคมไว้มากมายในอดีต แต่เมื่อล่วงเข้าสู่วัยชราพวกเขากลับเป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว ชาตคนเหลียวแล ดังจะเห็นจากสภาพชีวิตพ่อของบุญมาในเรื่องจนตรอก ชิมแก่ที่นั้งบนโรงพักด้วยอาการที่หวาดระแวงในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ คนชราในสถานสงเคราะห์ในเรื่องเวลา

ภาพสะท้อนในประเด็นการเอาเปรียบนี้ ผู้เขียนได้แสดงภาพของผู้ถูกเอาเปรียบไว้ อย่างเป็นที่สังเกตว่าจะอยู่ในกลุ่มชาวบ้านที่ยากจน เด็ก ผู้หญิง และคนแก่ ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่อ่อนแอในสังคม

2.ภาพสะท้อนของคนที่ถูกพร่องในหน้าที่ของตนเอง หรือใช้อำนาจหน้าที่ไปหาผลประโยชน์กับคนอื่น ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม บุคคลเหล่านี้ได้แก่ พระสงฆ์ ตำรวจ ครู พ่อแม่ ลูก

พระสงฆ์ เป็นผู้สืบทอดศาสนา มีหน้าที่เผยแผ่คุณธรรม จริยธรรม ศาสนา และอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เป็นคนดีในสังคม แต่ ชาต กอบจิตติ ได้เสนอภาพพระสงฆ์

ที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ด้วยการบ้ายขาย ทำเครื่องรางของขลัง พุดจาส์ไปในทางตันทา ในเรื่องพุ่มนี้ เรื่องชื้อบุญ และพระหมอดู ในเรื่องคนไร้ค่า

อย่างไรก็ตามในบางเรื่องผู้เขียนได้สะท้อนภาพของพระสงฆ์ที่ดีไว้เช่นกัน ในเรื่องผู้แพ้ เรื่องเคียวขาด เรื่องเรียงความเรื่องบทสวดมนต์ เรื่องคำพิพากษา และเรื่องเวลา

ตำรวจ ผู้เขียนได้สะท้อนภาพตำรวจที่ใช้อำนาจหน้าที่หาผลประโยชน์ให้กับตนเอง ดังจะเห็นจากพฤติกรรมของตำรวจที่รับสินบนจากคู่ชอมรถและไม่ดูแลรถยนต์ที่ยึดไว้เป็นของกลางให้ปลอดภัยได้ ในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ ตำรวจละเลยการจับกุมชาวต่างชาติที่มีพฤติกรรมอนาจารในเรื่องหมาติดแก๊ง ตำรวจจับกุมและกล่าวหาว่าแบนข่มขืนดำในเรื่องคนไร้ค่า

ครู ผู้เขียนสะท้อนภาพของครูส่วนหนึ่งที่ขาดความตระหนักในหน้าที่ และความรับผิดชอบ ไม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ดังที่ครูสนิทมีพฤติกรรมทุจริตในหน้าที่ รับสินบนนักเรียนในเรื่องสายสร้อย ครูทิ้งงานสอนนักเรียนไปชวยงานวัดในเรื่องทางชนะ ครูไม่มีคุณธรรม ดังที่ครูใหญ่โกง

เงินชาวบ้าน และครูหนุ่มในโรงเรียนกล่าวคำเยาะเย้ยเสียดสีพิกในเรื่องคำพิพากษา

พ่อแม่ ผู้เขียนสะท้อนภาพของพ่อแม่ที่ละเลยหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูลูก ทอดทิ้งลูก ดังที่เด็กชายเหลยต้องหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง เด็กเร่ร่อนที่มาขอข้าวกลุ่มของ"แก"กินในเรื่องพันธุ์หมาบ้า พ่อแม่ของเด็กขายน้ำอัดลมในเรื่องเวลา สามีของหญิงหม้ายไม่เลี้ยงดูลูก ในเรื่องพุ่มนี้ สามีของหญิงท้องแก่ไม่กลับมาดูแลลูกเมียในเรื่องแมวบนหลังคา

ลูก ผู้เขียนสะท้อนภาพของลูกที่ไม่ทำหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่ ทอดทิ้งพ่อแม่ ปล่อยให้แม่ต้องเผชิญชีวิตอย่างโดดเดี่ยวไร้ที่พึ่งต้องมาอาศัยพักพิงที่อื่น ดังที่ ซึมแกนั่งอยู่บนโรงพักด้วยอาการที่หวาดระแวงในเรื่องหมาเฝ้าลออยน้ำ ลูกๆของคนชราในสถานสงเคราะห์ที่ไม่เลี้ยงดูแม่ในเรื่องเวลา

3. ค่านิยมและความเชื่อ พบว่า ผู้เขียนได้สะท้อนภาพค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคลในสังคมเช่น ในเรื่องการยกย่องคนที่มีทรัพย์สิน มีฐานะ และหน้าที่การงานโดยไม่คำนึงถึงความประพฤติว่าเป็นคนดีน่าเชื่อถือ ดังจะเห็นจากครูใหญ่และกำนันยอมในเรื่องคำพิพากษา ถ้าแกเจ้าของเรือในเรื่องเสมือนพี่น้อง ผู้ที่เป็นศิลปินในเรื่องคนไร้ค่า ถ้าแกในเรื่องจนตรอก ค่านิยมยกย่องคนต่างชาติและปล่อยให้มียุติกรรมที่อยู่เหนือกฎหมายไทยในเรื่องหมาติดแก๊ง ค่านิยมในการตัดสินคนด้วยความรู้สึกของตนเองในเรื่องคำพิพากษา ค่านิยมของความสนุกสนานในทางที่ผิดดังเหตุการณ์ฮือฮอดัชนีออกจากโรงพยาบาล เหตุการณ์ที่แกให้เด็กเก็บมะพร้าวในเรื่องพันธุ์หมาบ้า และชาวบ้านสนุกสนานในงานศพพ่อกำนันยอมในเรื่องคำพิพากษา ค่านิยมด้านวัตถุ คนบางกลุ่มชอบสะสมของโบราณในเรื่องเคียวขาด การแต่งกายด้วยเครื่องประดับ เครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการทำบุญในเรื่องผู้แพ้ เรื่องคำพิพากษา ค่านิยมในการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ชื่อของที่เกินความจำเป็น ดังเช่น ครุสนิที่ซื้อรถยนต์ในเรื่องสายสร้อย ข้าราชการในกรมที่หายไปครึ่งวันในวันเงินเดือนออกในเรื่องชื้อบุญ ชาวบ้านซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าตามกันในเรื่องคำพิพากษา ค่านิยมในการเสี่ยงโชคด้วยการเล่นหวยใต้ดินและสลากกินแบ่งรัฐบาลในเรื่องพุ่มนี้ เรื่องเวลา

ความเชื่อ พบว่าผู้เขียนได้สะท้อนภาพความเชื่อของคนส่วนใหญ่ในสังคมว่ามีความเชื่อ เรื่องไสยศาสตร์ เชื่อในกฎแห่งกรรม เชื่อล้างสังขรณ์ เชื่อหมอดู

ความเชื่อทางไสยศาสตร์ พบว่าจะเกิดกับผู้ที่ยากจนการศึกษาน้อย คนกลุ่มนี้จะเชื่อเรื่องภูตผี การเข้าทรง อำนาจเวทย์มนต์คาถา จิตวิญญาณ เชื่ออย่างงมงายจนไม่ยอมรับฟังคำอธิบายต่างๆ ดังจะเห็นได้จากยายที่มีความเชื่อในหมอมือที่รักษาลูกสาว และเชื่อว่าลูกสาวกลับ

ชาติมาเกิดเป็นลูกแมวในเรื่องเรื่องธรรมดา ชาวบ้านเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ไทรทองในเรื่องศาลเจ้าแม่

ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าผู้ใดกระทำความดีไว้จะได้รับผลกรรมนั้นตอบสนอง ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตาม ดังเช่น ชาวบ้านเชื่อว่าอาการติดเหล้าของฟักเกิดจากกรรมตามทันในการที่ฟักได้เมียของพ่อในเรื่องคำพิพากษา ถ้าเจียกเชื่อว่ที่ตนต้องมาอยู่ในสถานสงเคราะห์เพราะใช้กรรมที่ไม่ได้เลี้ยงดูพ่อแม่ คนชราในสถานสงเคราะห์เชื่อว่าการทำบุญใส่บาตรจะทำให้นางโชคดีในเรื่องเวลา ชาวบ้านเชื่อว่ทำบุญแล้วชาติหน้าจะได้ไปเกิดในสวรรค์ในเรื่องชื้อบุญ

ความเชื่อในเรื่องโชคกลางหรือกลางสังหรณ์ ผู้เขียนสะท้อนภาพคนกลุ่มหนึ่งที่เชื่อว่จะมีลางบอกเหตุก่อนทุกครั้งที่จะเกิดเหตุการณ์ไม่ดี การที่กลุ่มลุงลิมเหล้าและก๊อ้งทุกคนเชื่อว่เป็นลางไม่ดีไม่ควรเดินทางในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ ลูกสาวขอใส่บาตรกับแม่ในตอนเช้าก่อนจะต้องเสียชีวิต ผู้เป็นแม่เชื่อว่เป็นลางบอกเหตุในเรื่องหมาเฝ้าลอยน้ำ ยายอยู่ต้องการใส่บาตรทำให้ทั้งอุบลและแม่ค้าเชื่อว่เป็นลางบอกเหตุในเรื่องเวลา

4. คุณค่าของมนุษย์ในการมีน้ำใจต่อกัน ผู้เขียนได้สะท้อนภาพความรัก ความมีน้ำใจที่ส่วนใหญ่จะเกิดกับคนระดับล่างที่มีให้แก่กัน ถึงแม้จะไม่ใช่นิยามที่พี่น้องกันก็ตาม ดังที่ลุงซันกับโด่งที่มีความเอื้ออาทรให้แก่กันตลอดเวลาในเรื่องเสมียนพี่น้อง เจ้ค่อมให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กลุ่มนักศึกษาในเรื่องผลตอบแทน คู่รักของลูกสาวยายมาคอยดูแลห่วยใยครอบครัวของยายตลอดเวลาในเรื่องเรื่องธรรมดา ลุงไซเป็นคนเดียวที่สงสาร เห็นใจ และคอยช่วยเหลือเป็นเพื่อนปรับทุกข์ของฟักในเรื่องคำพิพากษา อุบลแม่บ้านที่มีน้ำใจยามคอยดูแลคนชราด้วยความรักและความเข้าใจในเรื่องเวลา แบนคอยบริการและรับใช้คนรอบข้างอย่างเต็มอกเต็มใจในเรื่องคนไร้ค่า แม่ของเปี้ยกช่วยเหลือดูแลครอบครัวของบุญมาตลอดเวลาในเรื่องจนตรอก ทัยและเพื่อนๆช่วยฮ้อดใต้ให้เลิกผงขาวได้สำเร็จ และตัวละครในกลุ่มเพื่อนทุกคนแสดงความมีน้ำใจต่อกันอย่างชัดเจนมาก ในเรื่องพันธุ์หมาบ้า

5. ธรรมชาติของมนุษย์ ผู้เขียนได้สะท้อนภาพความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ที่เป็นไปโดยปกติ ดังจะเห็นได้จาก ความไม่รู้จักพอของมนุษย์ ในครั้งแรกชายหนุ่มต้องการเพียงปัจจัย4 แต่เมื่อมีครบแล้วความต้องการรถยนต์ ที่ดิน ได้เพิ่มขึ้นอีกตลอดเวลาในเรื่องกลับบ้านเกิด ชาวบ้านต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกสบายหรือบางครั้งก็ซื้อตามอย่างกันในเรื่องคำพิพากษา ความเห็น

แก้ตัวของมนุษย์ ชายหนุ่มในบ้านเช่าไม่สนใจเรื่องเดือดร้อนของยาย และเห็นเรื่องธรรมดาของตน สำคัญกว่าในเรื่องเรื่องธรรมดา ชายหนุ่มให้ความสนใจเรื่องที่ดินมากกว่าเรื่องไม้ซางของพี่หวัด ผู้ที่เคยช่วยเหลือตนในเรื่องกลับบ้านเกิด ชายหนุ่มคิดเข้าข้างตนเองด้วยการปิดความผิดไปให้สุนัข ในเรื่องคนหมา นก คนส่วนใหญ่ชอบนำสภาพตนเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่นในเรื่องเรื่องเปรียบเทียบ มนุษย์จะรู้สึกประหม่าเมื่ออยู่ในบรรยากาศใหม่ ถึงแม้จะต้องแสดงพฤติกรรมอย่างเดิมในเรื่องอากาศรอบกาย ภาพการเปลี่ยนแปลงในชีวิตมนุษย์ มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกาลเวลาไม่มีอะไรแน่นอน ในเรื่องเวลา มนุษย์ทุกคนต้องมีความรู้สึก ไม่ว่าจะป็นด้านร่างกายและจิตใจ ชาลีไม่ยอมเลิกการแสดงที่ทำให้เกิดความรู้สึกเศร้าโศกในเรื่องที่นี้เสียสงบ นายพลรู้สึกปวดท้องเพราะอาการท้องเสียในขณะที่ตรวจแถวทหารในเรื่องศัตรูภายใน

6. ความศรัทธาในศาสนา ผู้เขียนได้สะท้อนภาพคนส่วนหนึ่ง ที่มีความศรัทธาในพุทธศาสนา โดยแสดงออกด้วยการทำบุญใส่บาตร ถึงแม้ว่าเขาเหล่านั้นจะมีฐานะยากจนเพียงใด ก็พยายามหาสิ่งของมาทำบุญ และของที่นำมาทำบุญจะต้องเป็นของที่เลือกสรรอย่างดี ดังจะเห็นว่า แม่ของโต่งใส่บาตรพระทุกวันในเรื่องผู้แพ้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยินดีจ่ายเงินถ้าอ้างเรื่องการทำบุญในเรื่องซื้อบุญ พ่อของบุญมาอยากใส่บาตรสักครั้งก่อนตายในเรื่องจนตรอก การทำบุญทอดกฐินของชาวบ้านในเรื่องคำพิพากษา ความปิติยินดีของหญิงชราทุกคนเมื่อเห็นพระสงฆ์เข้ามาบิณฑบาตรในเรื่องเวลา พ่อของข้าราชการหนุ่มที่ต้องการให้ลูกบวชพระในเรื่องซื้อบุญ

7. การเมืองการปกครอง สะท้อนภาพเกี่ยวกับระบบการปกครองแบบเผด็จการ ความเสื่อมศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาลในเรื่องที่นี้เสียสงบ ภาพลักษณะนักการเมืองที่ทำงานไม่จริงจังชอบพูดมากกว่าทำ เจ้าหน้าที่บางคนทุจริตในหน้าที่ และการชุมนุมประท้วงเรื่องประกันราคาข้าวในเรื่องเมืองผีหลอก ภาพเหตุการณ์การเกิดจลาจล “ พฤษภาทมิฬ ” ในเรื่องเวลา ปัญหาการสื่อความหมายของรัฐบาลที่ใช้ภาษายากเกินไปสำหรับประชาชนในเรื่องนครไม่เป็นไร ภาพตำรวจที่บกพร่องต่อหน้าที่ในการจับผู้ร้ายผิดตัวในเรื่องคนไร้ค่า

8. สภาพการศึกษา ชาติ กอบจิตติ ได้สะท้อนภาพการศึกษาของไทยในประเด็นต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเสนอภาพปัญหาและอุปสรรคของการเรียนการสอนดังนี้

ความด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กบางคนไม่สามารถจะเข้าเรียนในโรงเรียนได้ เพราะฐานะครอบครัวยากจน ดังจะเห็นว่าอดไม่ได้เรียนเพราะต้องช่วยหารายได้ให้กับครอบครัว

ในเรื่องจนตรอก เด็กชายเหลยเป็นโรคลมบ้าหมูจึงไม่ได้เข้าเรียนและท้ายต้องออกจากโรงเรียน เพราะเตี้ยไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาในเรื่องพันธุมาน้ำ เด็กที่ออกจากบ้านตั้งแต่เล็กดังเช่นเด็กที่ขายน้ำอัดลมในเรื่องเวลา และเด็กเร่ร่อนที่มาขอข้าวแกกินในเรื่องพันธุมาน้ำ

พฤติกรรมของครู ผู้เขียนสะท้อนภาพของครูที่ขาดความตระหนักในหน้าที่และขาดความรับผิดชอบ ไม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ดังจะเห็นพฤติกรรมการรับสินบน การดื่มสุรา สูบบุหรี่ ในเรื่องสายสร้อย ครูใหญ่ฉ้อโกงเงินของพักในเรื่องคำพิพากษา

วิธีการสอน ผู้เขียนสะท้อนภาพการเรียนการสอนที่ไม่ได้ผล พระในวัดใช้วิธีการสอนแบบท่องจำ นักเรียนไม่เข้าใจจุดประสงค์การเรียนในเรื่องเรียงความเรื่องบทสวดมนต์ ครูโทใช้วิธีการสอนแบบดั้งเดิมด้วยการเก็บวิชาบางส่วนไว้ เพราะกลัวว่าตนจะหมดความสำคัญไปในเรื่องหายไปกับลมหายใจ

พฤติกรรมนักเรียนผู้เขียนสะท้อนภาพนักเรียนที่ประพฤติเกเร ยกพวกตีกันในเรื่องนักเรียนนักเลง นักเรียนเสพยาเสพติดในเรื่องสายสร้อย และเรื่องพันธุมาน้ำ

9. สภาพบ้านเมือง ผู้เขียนสะท้อนภาพความเป็นไปของบ้านเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมในเรื่องนครไม่เป็นไร การเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองในเรื่องคำพิพากษา เรื่องที่เห็น...และเป็นไป สภาพบ้านเมืองที่ไม่มีความปลอดภัยหญิงสาวเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในเรื่องบ้านเมืองของเธอ พ่อของบุญมาถูกจี้ในเรื่องจนตรอก สภาพปัญหาเสพติดที่แพร่ขยายไปทุกแห่งในเรื่องพันธุมาน้ำ เรื่องจนตรอก ปัญหาความยากจนของประชาชนที่ถึงแม้จะขยันทำมาหากินอย่างไรก็ยังมีสภาพยากจนเหมือนเดิม ดังจะเห็นจากครอบครัวของโต้งในเรื่องผู้แพ้ ครอบครัวของลุงชั้นในเรื่องเสมือนพี่น้อง ครอบครัวของหญิงหม้ายในเรื่องพุ่มนี้ ครอบครัวของนักศึกษาต่างจังหวัดในเรื่องผลตอบแทน ครอบครัวของเบนในเรื่องคนไร้ค่า ครอบครัวของชายหนุ่มและลุงในเรื่องฝันกลางแดด ครอบครัวของบุญมาในเรื่องจนตรอก ครอบครัวลูกชายยายนวนในเรื่องเวลา

อภิปรายผล

เรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ เป็นเรื่องราวของคนธรรมดาสามัญที่อยู่และเป็นไปตามธรรมชาติ สะท้อนปัญหาความด้อยทางเศรษฐกิจ อันทำให้คนยากไร้ยังมีอยู่ทั่วไป และยังก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมามากมายหลายอย่าง เช่น ปัญหาการเอาวัดเอาเปรียบกัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ ปัญหายาเสพติด ซึ่งปัญหาต่างๆนี้ยังมีอยู่ในสังคมและยังไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดกับคนระดับล่าง หรือพวกที่มีฐานะยากจนจะถูกเอาวัดเอาเปรียบอยู่เสมอ และคนกลุ่มนี้จะไม่มียุทธทรัพย์ สติปัญญา และไม่มีอำนาจต่อรองใดๆ คนกลุ่มนี้จึงต้องเผชิญกับชะตากรรมที่เลวร้าย

การที่ ชาติ กอบจิตติ นำเอาแง่มุมด้านร้ายของชีวิตมานำเสนอทั้งในเรื่องสั้นและนวนิยาย ด้วยกลวิธีการเขียนอย่างแนบเนียนและสมจริง ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ ได้แง่คิดกับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม ที่ยึดถือกันอยู่นั้นว่าถูกต้องแน่แท้เพียงใด ดังเช่นในเรื่องคำพิพากษา เรื่องเรื่องธรรมดา และเรื่องเวลา และนอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การเอาวัดเอาเปรียบกันในสังคม การประเมินค่าของคนแต่เพียงเปลือกนอกอย่างฉาบฉวย คนชราถูกทอดทิ้ง และภัยสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่างๆเหล่านี้ อันเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคมอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสังเกตพบว่า เรื่องสั้นและนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ ได้สะท้อนให้เห็นปัญหา แต่จะไม่เสนอทางออกให้กับตัวละคร เพราะทางออกหรือการแก้ปัญหามาของแต่ละคนนั้นย่อมมีหลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาและลักษณะของบุคคลนั้นๆ ปัญหาบางอย่างไม่ใช่ใครคนใดคนหนึ่งจะแก้ไขได้ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจฝืดเคืองของคนกลุ่มใหญ่ แต่การสะท้อนปัญหาที่สามารถทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จากการศึกษางานเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายมาตามลำดับนั้น ผู้วิจัยพบว่า งานเขียนของชาติ กอบจิตติ ในช่วงแรกจะมุ่งเน้น ชะตากรรมที่โหดร้ายของตัวละครเช่นเรื่อง จนตรอก คำพิพากษา แต่มาช่วงหลังชะตากรรมของตัวละครมิได้จบอย่างสิ้นหวังดังแต่ก่อน กลับจบอย่างมีความหวัง เช่นเรื่อง พันธุ์หมาบ้า เรื่องเวลา ซึ่งอาจจะเป็นเพราะประสบการณ์ในการมองชีวิต ที่เป็นจริงมากขึ้นแทนที่จะมองในด้านร้ายเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

ปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยในเรื่องสั้นและนวนิยายของ ชชาติ กอบจิตติ เพียงประการเดียว ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ควรศึกษาพัฒนาการในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ แต่ละยุคสมัยว่ามีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและลีลาการเขียนอย่างไร
2. ควรศึกษาลักษณะตัวละครในวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ ในแง่การศึกษาเชิงจิตวิทยา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระแสด มัลยาภรณ์และชุตดา จิตพิทักษ์. มนุษย์กับวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- กลุ่มศานต์ (นามแฝง). "มีดประจำตัวเรื่องสั้นดีเด่นของชาติ กอบจิตติ," ถนนหนังสือ. 3 : 84-85; กุมภาพันธ์ 2528.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. "ชื่นชมคำพิพากษาของชาติ กอบจิตติ กันอีกครั้ง," โลกหนังสือ. 6 : 72-75 ; ธันวาคม 2525.
- กาญจนา ประสงค์เงิน. การศึกษาเรื่องสั้นไทยที่เสนอปัญหาสังคมชนบทอีสาน : 2501 - 2524. วิทยานิพนธ์ อ.ม.กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา
- คณิงนิตย์ ไสยโสภณ. วิเคราะห์กลวิธีการเขียนบันเทิงคดีของชาติ กอบจิตติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534. อัดสำเนา.
- "ความสำคัญของฐานทัพในไทย," ประชาชาติรายสัปดาห์. 6 : (37) 20 ; ธันวาคม 2516.
- จันทนา อินทรรัตน์. วิเคราะห์นวนิยายของมาลา คำจันทร์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536 . อัดสำเนา.
- เจตนา นาควัชระ. ทางอันไม่รู้จบของวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์. กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ , 2530. _____ . "วิจารณ์คำพิพากษาของชาติ กอบจิตติ," โลกหนังสือ. 4 : 22-27 ; กันยายน 2524.
- จ้านงค์ ทองประเสริฐ. "พัฒนาการทางวัฒนธรรม," วัฒนธรรมไทย. 22(2) : 60 - 67 ; กุมภาพันธ์. 25 - 26.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. "การพัฒนาศึกษาในรอบ 25 ปี (พ.ศ. 2502 - พ.ศ. 2527)," การศึกษาแห่งชาติ. 18(2) : 48 - 62 ; ธันวาคม 2526 - มกราคม 2527.
- เฉลียว บุญภักดี. "ปัญหาของวัฒนธรรมไทยปัจจุบัน," สังคมและวัฒนธรรมไทย. หน้า 61 - 78 . 2523.
- ชลธิรา สัตยารัตนา. เบิกฟ้าวรรณกรรม. ม.ป.ท. , 2528 .
- "ชวน." เดลินิวส์. 10 พฤศจิกายน 2540. หน้า 14 .
- ชาติ กอบจิตติ. คำพิพากษา. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ : คนวรรณกรรม. 2535. _____ . จนตรอก. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : หอน. 2536.

ชาติ กอบจิตติ. ทางชนะ. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : คณวรรณกรรม. 2536.

_____. นครไม่เป็นไร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : คณวรรณกรรม. 2536.

_____. พันธุ์หมาบ้า. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : หอน. 2538.

_____. มีดประจำตัว. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : หอน. 2538.

_____. เรื่องธรรมดา. พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพฯ : หอน. 2538.

_____. เวลา. กรุงเทพฯ : หอน. 2536.

_____. หมาเฝ้าลอยน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : หอน, 2536.

ชาติชาย พถานานนท์และคณะ. สังคมศึกษา 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

ชิดหทัย นุตสถาปนา. วิเคราะห์นวนิยายเอกของสด คุรุมะโรหิต. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525 . อัดสำเนา.

ณรงค์ พ่วงพิศ. การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.

ตรีศิลป์ บุญขจร. นวนิยายกับสังคมไทย (2475 - 2500). กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2523 .

_____. พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2575 - 2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง

นวนิยายกับสังคม. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523 .

อัดสำเนา.

ทองใบ ทองเปาด์. คอมมิวนิสต์ลาดยาว. นครหลวงกรุงเทพฯ ธนบุรี : โพธิ์สามต้นการพิมพ์,

2517.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. สังคมไทย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537.

ธีรพงษ์ วิภิตเศรษฐและคนอื่น ๆ. เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2526 .

_____. เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2527.

_____. เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2530.

_____. เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2532.

_____. เศรษฐกิจและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2534.

- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. ปัญหาสำคัญๆ ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- นิรมล กิตติวิบูลย์. "บทบาทของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งประเทศไทยพัฒนา และเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา," การศึกษาแห่งชาติ. 18 (2) : 64 - 87 ; ธันวาคม - มกราคม 2527.
- นฤมิตร สอดสุข. "อ่านสังคมผ่านวรรณกรรมของชาติ กอบจิตติ," ถนนหนังสือ. 1 : 86 - 91 ; กันยายน 2526.
- นิตา ชูโต. รายงานการศึกษาเรื่อง คนชราไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2525 .
- บุญเรือง เนียมหอม. การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับการเมืองที่จัดพิมพ์ขึ้น ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2516 ถึง 26 มกราคม 2518. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมการฝึกหัดครู , 2522.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. "สังคมไทยกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม : แนวโน้มและปัญหา," วารสารสังคมศาสตร์. 25(2) : 182-205 ; สิงหาคม 2531.
- ประเสริฐ ไสววรรณ. วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นที่สะท้อนชีวิตชาวชนบทอีสานของคำพูน บุญทวี. ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , 2533. อัดสำเนา.
- ปัทมา จันท์เจริญสุข. วิเคราะห์แนวคิดและกลวิธีของนวนิยายแนวการเมืองและสังคมของ ดวงใจในช่วง 2513-2523. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2534. อัดสำเนา.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. "วรรณกรรมวิพากษ์" สกุลไทย. 40(2082) : 61-63 ; กันยายน 2437.
- ยุรฉัตร บุญสนิท. "ลักษณะความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม," พัฒนาการวรรณคดีไทย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. "ชาติ กอบจิตติ ทั้งชีวิตให้กับงานเขียนหนังสือ," กุลสตรี. (9) : 64 ; กันยายน 2538.
- _____. วรรณกรรมปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2532.

เรณู มหาวนา. ภาพสะท้อนสังคมและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ในเรื่องสั้นของนิมิตร ภูมิถาวร.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก,
2529 . อัดสำเนา.

ลาวัณย์ สังขพันธ์านนท์. ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2529. อัดสำเนา.

วัลยา วิวัฒน์ศร. "ชาติ กอบจิตติ ผู้กล้าเขียนเวลา," ไรเตอร์แมกกาซีน. 2(18): 92-98 ;

มีนาคม 2537.

วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา,

2518.

วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.

วิทยากร เชียงกุล. ปัญหาและทางออกของประเทศด้อยพัฒนา. เคล็ดไทย. 2517.

วินัย บุญกิจ. เศรษฐกิจของประเทศไทย ปัญหาและนโยบาย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. , 2519.

สมัญญา (นามแฝง). "หน้าต่างทัศน์นะ," ขวัญเรือน. 26(547) : 235-245 ; กันยายน 2537.

"10 ปี เครื่องชี้ภาวะสังคม," เศรษฐกิจและสังคม. 26(6) : 4-12 ; พฤศจิกายน-ธันวาคม 2532.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. นักเขียนหนุ่ม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ., 2530.

สุภาพบุรุษประชามิตร. 30 กันยายน 2521.

สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธาระพรพันธ์. เศรษฐกิจและการเมืองของไทย. กรุงเทพฯ :

บางกอกการพิมพ์. 2519.

สยามจดหมายเหตุ. 1422-1444 ; 2522.

สยามจดหมายเหตุ. 1301-1302 ; 2525.

อานนท์ อภาภิรม. สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2519.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางประไพ ศรีสุข
 เกิดวันที่ 23 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2499
 สถานที่เกิด อำเภอ ลาดกระบัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 42/368 หมู่บ้านจามจรี
 ตำบล ราชาทหาร อำเภอ บางพลี
 จังหวัด สมุทรปราการ 10540

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2515 มัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนพรตพิทยพยัต
 พ.ศ. 2519 ปกศ. สูง จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
 พ.ศ. 2526 กศ.บ. จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
 พ.ศ. 2540 กศ.ม. จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของ ชาติ กอบจิตติ

บทคัดย่อ
ของ
ประไพ ศรีสุข

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2541

ปริญญาบัตรฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในเรื่องสั้น และนวนิยายของชาติ กอบจิตติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2536 จากเรื่องสั้น 30 เรื่อง และนวนิยาย 5 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 35 เรื่อง โดยศึกษาภาพสะท้อนสังคม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และด้านศาสนา วัฒนธรรม และค่านิยม

ผลการศึกษวิเคราะห์ปรากฏว่า ด้านการศึกษาให้ภาพสะท้อนของคนยากจนที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ด้านการเมืองการปกครองสะท้อนภาพการปกครองแบบเผด็จการ และการทำงานที่ไม่จริงจังของข้าราชการและนักการเมือง ด้านเศรษฐกิจ สะท้อนภาพปัญหาความยากจนของคนส่วนใหญ่ ซึ่งไม่สามารถจะเลือกประกอบอาชีพได้ ด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ สะท้อนภาพปัญหาครอบครัวแตกแยก เด็กและคนชราถูกทอดทิ้ง ด้านศาสนา วัฒนธรรมและค่านิยมให้ภาพสะท้อนส่วนใหญ่แสดงค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์

ในการเสนอภาพสังคมด้านต่าง ๆ นั้น ชาติ กอบจิตติ สามารถสะท้อนภาพสังคมและธรรมชาติของมนุษย์ได้อย่างสมจริงด้วยการนำประเด็นปัญหาต่าง ๆ มานำเสนออย่างน่าสนใจโดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับความทุกข์ยากของคนระดับล่างซึ่งเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข

งานประพันธ์ของชาติ กอบจิตติ แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของมนุษย์ การเอารัดเอาเปรียบ และความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้เขายังได้แทรกความคิดเกี่ยวกับการแสดงควมมีน้ำใจที่มนุษย์พึงมีให้แก่กัน ซึ่งให้เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อันจะทำให้มนุษย์ในสังคมอยู่กันอย่างมีความสุข

THE SOCIAL REFLECTION IN CHAT KOBJITTI'S
SHORT STORIES AND NOVELS

AN ABSTRACT
BY
PRAPAI SRISUK

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of education degree
at srinakharinwirot university

March 1998

The purpose of this thesis was to analyse the reflection of Thai society as could be seen in Chat Kobjitti's 30 short stories and 5 novels which were written during 2512 B.E.-2536 B.E. The reflections in Thai society were studied in five aspects: education, political and government, economic, way of life and religion culture and social values.

The results of the study were indicated that, the educational aspect reflected the disadvantages in education of the poor people, the political and governmental aspect revealed the dictatorship and unearned working of the officials and politicians, in economic aspect, the stories showed the poverty of the main group which have no choice in making their living, the fourth aspect reflected problems of broken families, abandoned children and old people, the last aspect revealed the mostly undesirable values.

Chat Kobjitti can clearly show different sides of the Thai society by presenting various social problems interestingly, especially, the suffering of low-income people which has not been solved yet.

The works of Chat Kobjitti indicate the inequality of people, taking advantage of each other, and selfishness. He also implicitly encourages people to be kind and hospitable to others, point out human beginning values which make people live together happily.